

ჩვენი მწერლობა

გამოდის თვეში ორჯერ პარასკეობით

ფასი 1,50 ლარი

24 თებერვალი 2012

№4(160)

მწერლები და ხალხი

ნაპოლეონი ხარისთვალაზე

გრიგოლ კ. რობაქიძის მოთხრობა

ემზარ კვიციანიშვილი ჯანსუღ ჩარკვიანზე

გიორგი გოგოლაშვილის დაფანტული ფიქრები

გრიგოლ აბაშიძის ბიოგრაფიული ნატეხები

სევარიონ ნადირაძის ლირიკული ციკლი

პოეტი ვზადყოფნის მისტერიიდან

ნინო სიხარულიძის ლექსები

ფრიდუშ კარინტის ნოველა

ღირსების კორიდა

შინაარსი

იზარდა, მფანანა ჯაჯილო	2	ლუკა სალია რომორ აღვზარდით ანუ არის თუ არა შეფასების სისტემა მკრეხელოვან?
წარსული მომავლისათვის	4	ზურაბ მარშანია ღირსების კორიდა
სამართლებლო გზაზე	6	ლია კუხიანიძე ნაპოლეონი ხარისთვალაზე
ფიქრი და განსჯა	8	გიორგი გოგოლაშვილი დაფანტული ფიქრები
მსურავს-ინტერვიუ	12	გივი ჩუგუაშვილი „უსამართლობას ვერ ვეპუებ“ (მოამზადა ნინო ჩხიკვიშვილმა)
პროზა	13	გრიგოლ კ. რობაქიძე ჩვენი — მეფის დრო
პოეზია	17	სევერიონ ნადირაძე აღსდები მოსკვ და სხვა ლექსები
	21	ნინო სიხარულიძე შენი ტოლი გოგონები და სხვა ლექსები
ანთროპოლოგია	23	ანტონიო მაჩადო ი რუისი განათლებებისთვის
	24	მიგელ დე უნამუნო მწერლები და ხალხი
დიალოგი	27	ეკა ბუჯიაშვილი პოეტი გზადაწყობის მისტერიდან (ჯემალ აჯიაშვილი)
შტრიხები პორტრეტისათვის	31	ემზარ კვიციანიშვილი სიცოცხლისა და სიყვარულის დამამკვიდრებელი (ჯანსუღ ჩარკვიანის 80 წლის გამო)
ჩემი პატარა ქალაქი	36	იოსებ ჭუმბურიძე ძართულ ენას ვინ ჩააცმევს წინდავს?
რეპორაჟი	38	ელენე ამალლობელი „ცრემლად დამდნარის გულითა...“ (ალექსანდრე ყაზბეგის გახსენება)
კრიტიკა	40	ნინო ვახანია ეპოქის საფიქრალი (ნიკოლოზ ჩუბინიძის „უგემური საკითხავი“)
ლიბერალური ცხოვრება	41	მირანდა ტყეშელაშვილი საქმიანი, მოტივირებული და არგუმენტირებული მეცნიერული კვლევა (ირმა რატიანის „ტექსტის და ქრონოტოპის“ პრეზენტაცია)
გადი კასისა	43	როსტომ ჩხეიძე დარდი ფარული (გრიგოლ აბაშიძის ბიოგრაფიული ნატეხები)
მოგონებათა სივრცე	51	ნათელა ნათელიაშვილი-კვინიკაძე ო, რომორ ჩაქარა, რად ჩაეცინა მეგავარსკვლავედი მზისური შუქით?!! (რამაზ ჩხიკვაძე)
ახალი წიგნები	54	გურამ ყორანაშვილი ფრიად საჭირო მომობრაფია (მერაბ კალანდაძის „ისტორიოგრაფიული ეტიუდები“)
უსცოური ნოველა	57	ფრიდემ კარინტი ორ ტავეს შორის
გამონათქვამი	58	ელგუჯა თავბერიძე მოულოდნელი ფინალი (როალდ დალის ნოველა „კაცი სამხრეთიდან“)
სპორტი	60	დავით ჭელიძე ლეგენდა 75 წლისა! (გურამ მინაშვილი)
მოზაიკა	63	გენიალური ფალსიფიკატორი

ორკვირეული ჟურნალი

დამფუძნებელი „ილიონი“

მისამართი: თბილისი,
ჩუბინაშვილის №41

რედაქცია – (995 322) 96_20_62

რეკლამა – (995 93) 65_93_68

გავრცელება – (995 77) 11_24_30

ფაქსი: (995 322) 96_20_62

E-mail: info@mtserloba.ge

მთავარი რედაქტორი – როსტომ ჩხეიძე

პროზის რედაქტორი – ივანე ამირხანაშვილი

პოეზიის რედაქტორი – მაკა ჯოხაძე

კრიტიკისა და თარგმანის რედაქტორი – თამაზ ნატროშვილი

მხატვრული რედაქტორი – კარლო ფაჩულია დიზაინერი – მალხაზ იაშვილი

სტილისტ-კორექტორი – ნინო დეკანოიძე დაკაბადონება – თენგიზ რობიტაშვილი

ოპერატორი – თამარ ჩხილაძე სარეკლამო მენეჯერი – ეკა ბუჯიაშვილი

გავრცელების სამსახური – ლევან კიკნაძე

გარეკანზე: იოსებ ჭუმბურიძე, ირაკლი კავთიაშვილის ფოტოეტიუდი
ალბები, შვეიცარია

„ჩვენი მწერლობის“ მომდევნო ნომერი გამოვა 9 მარტს

ლუკა სალია

როგორ აღვზარდოთ

ანუ

არის თუ არა

მეფასების სისტემა მკარხელოვა?

კაცობრიობის ისტორიაში აღზრდის თემა ერთ-ერთი უძველესია. დრონი იცვლებიან, მაგრამ მარადიულად რჩება საფიქრალი: როგორ უნდა აღიზარდოს მომავალი თაობა, რომ ის განათლებულიც იყოს და ზნეობრივიც.

ამ ფიქრის რკალშია მოქცეული გამოჩენილი ფრანგი პედაგოგის, სელესტენ ფრენეს წიგნი „პედაგოგიური ინვარიანტები“. მასში წარმოჩენილია ორიგინალური სისტემა აღზრდისა, რომელიც თანაბრად მნიშვნელოვანი შეიძლება იყოს მასწავლებლებისა და მშობლებისთვის. ცნობილია, რომ ფრენეს ახალი სკოლის მეთოდიკა წარმატებით განხორციელდა საფრანგეთსა და ევროპის სხვა ქვეყნებში.

რა არის ფრენეს მეთოდიკის მიზანი? ბავშვის აღზრდა და სწავლება ცხოვრებისთვის მოსამზადებლად.

და რად უნდა იქცეს ეს ბავშვი? ადამიანად, რომელსაც ექნება შრომის დიდი სიყვარული, ინტელექტი, ნესიერება, კულტურა, საზოგადოებაში ჰარმონიული არსებობის უნარი და სხვებს მოექცევა ყოველთვის ისე, როგორც უნდა, რომ მას მოექცნენ. ასე რომ, აღზრდის ეს სისტემა ზნეობრივ ღირებულებებს ეფუძნება და მთავარია სიყვარული, რომელიც წარმოშობს ოპტიმიზმს, არიადნას გორგალივით რომ უნდა გაუძღვეს ადამიანს ცხოვრების ლაბირინთებში.

რა არის ღირსება ამ წიგნისა, რომელიც ახალ პედაგოგიურ სისტემას აცნობს მკითხველს?

უპირველეს ყოვლისა, სტრუქტურა, რომელიც აღზრდის მეთოდიკას იმგვარად აწვდის პედაგოგსა და მშობელს, რომ ისინი კითხვის პროცესშივე ჩაერთონ და საკუთარი თავი გამოსცადონ, რამდენად არიან მზად ყოველივე იმისთვის, რასაც ფრანგი პედაგოგი სთავაზობს. აქვე აღვნიშნავთ, რომ წიგნი ორი ნაწილისაგან შედგება: პირველი უშუალოდ პედაგოგებისთვისაა დანერგილი, მეორე — მშობლებისთვის, მაგრამ ფრენე აღზრდის პროცესში თანაბარ მნიშვნელობას ანიჭებს სკოლასა და ოჯახს, ამიტომაც საგულისხმოა რჩევები, რომლებიც მშობლებმა უნდა გაითვალისწინონ, რათა მათი შვილები ღირსეულად ადამიანებად აღიზარდონ.

აღზრდის ამ სისტემაში შემოთავაზებულია 32 პედაგოგიური ინვარიანტი.

რა არის ინვარიანტი? „რაც არ იცვლება, რაც მუდამ არსებობს ნებისმიერ ქვეყანასა და ვითარებაში“.

ორიგინალური ამ წიგნში ისაა, რომ სწორედ ამ ინვარიანტთა შეთავაზებით, მკითხველი-პედაგოგი არა მხოლოდ გაეცნობა აღზრდის ახალ მეთოდიკას, არამედ ერთგვარად გამოცდის კიდევაც თავს.

როგორ?

ყოველ ინვარიანტს უნდა უბასუხოს. სამი არჩევანია ასეთი პასუხებით: მწვანე შუქი, ყვითელი შუქი, წითელი შუქი.

მწვანე შუქის პასუხის არჩევანი საუკეთესოა: „მწვანე შუქი ეძლევა მეთოდებსა და საშუალებებს, რომლებიც საკვებით ეთანხმება მოცემულ ინვარიანტებს... მათი გამოყენება უყოყმანოდ შეუძლიათ აღმზრდელებს. ინვარიანტები დროში გამოცდილია“.

„ყვითელი შუქი ეძლევა მეთოდებსა და საშუალებებს, რომლებიც ზოგ შემთხვევაში ეფექტურია, თუმცა გარკვეული საფრთხის შემცველიც, იგი განსაკუთრებულ ფრთხილ დამოკიდებულებას მოითხოვს“.

„წითელი შუქი ეძლევა მეთოდებსა და საშუალებებს, რომლებიც ეწინააღმდეგება მოცემულ ინვარიანტებს, ამიტომ რაც შეიძლება სწრაფად უნდა დავემშვიდობოთ“.

რაც მთავარია, ცალკეული ინვარიანტი უბრალოდ კი არ არის შეთავაზებული, არამედ ახსნილ-განმარტებული და ცხოვრებისეული მაგალითებით განმტკიცებული.

გთავაზობთ რამდენიმე ინვარიანტს შერჩევით.

ინვარიანტი: ბავშვის ბუნება არაფრით განსხვავდება ზრდასრული ადამიანის ბუნებისაგან.

ბავშვი ნორჩი ხესავით იზრდება და თანდათან ეგუება გარემოს. იგი თქვენნაირი პრინციპების დაცვით ცხოვრობს. თქვენსა და მას შორის განსხვავება ბუნებასა კი არა, განვითარების დონეშია, ამიტომაც ვიდრე გაკიცხავთ ან დასჯით ბავშვს, თავს ჰკითხეთ: მის ადგილზე რომ ვიყო, როგორი რეაქცია მექნებოდა? როგორ მოვიქცეოდი?

მწვანე შუქი: თუ შეეცადეთ რომ მიგელოთ ეს ინვარიანტი.

ყვითელი შუქი: შეიძლება თეორიულად კი ეთანხმებით, მაგრამ პრაქტიკულად ჯერ ვერ ბედავთ მის გამოყენებას? წითელი შუქი: ეგებ თქვენს ქცევას განაპირობებს აზრი იმის შესახებ, რომ ბავშვი თავისი ბუნებით თქვენგან განსხვავებულია?

ცხოვრება — აი, ყველაზე დიდი გამოცანა, რომლის ამოცნობის გზები და საშუალებანი უნდა შეასწავლოს სკოლამ.

32 ამგვარი ინვარიანტის გულისყურით შესრულება, ფერთა ბალანსი ზუსტ წარმოდგენას შეგიქმნით, სინამდვილეში რაგვარი პედაგოგიური და ფსიქოლოგიური შეხედულებანი გაქვთ. ისიც წარმოჩნდება, სამომავლოდ რაზე უნდა გაამახვილოთ ყურადღება და რა ცვლილებები შეიტანოთ თქვენეულ აღზრდის სისტემაში.

აქ წარმოდგენილია, მაგალითად, ასეთი ინვარიანტები:

„სკოლაში ბავშვის ქცევა დამოკიდებულია მის ფსიქოლოგიურ გან-

ოთხშაბათს, 29 თებერვალს
გამომცემლობა „სიესტა“
მართავს წარდგინებას

დალილა ბედიანიძის
ახალი პოეტური კრებულისა

„ოქტავა“

დასაწყისი 16 საათზე
ანჯაფარიძის 16

წყობასა და ჯანმრთელობის მდგომარეობაზე“ (მესამე ინვარიანტი);

„არავის, არც ბავშვსა და არც უფროსს, არ უყვარს, როცა რამეს უბრძანებენ“ (მეოთხე ინვარიანტი);

„ნებისმიერ ადამიანს ურჩევნია თვითონ აირჩიოს სამუშაო, თუნდაც ეს არჩევანი მისთვის სასარგებლო არ იყოს“ (მეშვიდე ინვარიანტი);

„ამ ქვეყანაზე არავის უყვარს ფუჭი შრომა, რობოტიკით მოქმედება, არავის არ ეხალისება რაიმე სამუშაოს შესრულება სხვისი ჩანაფიქრის მიხედვით, მით უფრო, თუ ეს ჩანაფიქრი მისთვის უცხოა და გაუგებარი“ (მერვე ინვარიანტი);

„აუცილებელია შრომის მოტივირება“ (მეცხრე ინვარიანტი);

„ცოდნის ათვისების ყველაზე ეფექტური გზა არა დაკვირვება, ახსნა და დემონსტრაცია – ტრადიციული სწავლების ძირითადი ხერხები, არამედ შემეცნების ბუნებრივი და უნივერსალური მეთოდი“ (მეცამეტე ინვარიანტი);

„მეხსიერებას, სკოლა რომ დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს, მაშინ აქვს ფასი, როცა იგი ჩართულია ექსპერიმენტული მოსინჯვის პროცესში“ (მეთოთხმეტე ინვარიანტი);

„დაზვიადება ცოდნას არ ნიშნავს, — უთქვამს ფრანგ ფილოსოფოსს, ჰუმანისტ მიშელ დე მონტენს“.

„ტრადიციული სკოლა ავითარებს მხოლოდ აბსტრაქტული აზროვნების უნარს, რაც შორსა დგას რეალური ცხოვრების მოთხოვნებისაგან“ (მეჩვიდმეტე ინვარიანტი);

„არავის, არც ბავშვსა და არც დიდს, არ უყვარს ზედამხედველობა და დატუქსვა. ორივე ამას აღიქვამს, როგორც ღირსების შელახვას, მითუმეტეს, თუ ეს საჯაროდ ხდება“ (მეოცე ინვარიანტი).

დღეს, თანამედროვე აღზრდის სხვადასხვა მეთოდიკაში, პოპულარულია თამაშის მეთოდი. ფრენეს ამ საკითხზე განსხვავებული შეხედულება აქვს და ამგვარ ინვარიანტს გვთავაზობს:

„ბავშვის ბუნებრივი საქმიანობა არის არა თამაში, არამედ შრომა“ (მეთორმეტე ინვარიანტი). მისი აზრით, შეცდომაა ჯერ კიდევ საბავშვო ბაღიდან იწყება, იქიდან ოჯახში გადადის. შინაურებიდან არავინ ცდილობს საოჯახო საქმეებში ჩართოს ბავშვი და ამიტომაც იგი ცხოვრობს სრულიად უსაქმურად, მას მხოლოდ თამაშით გართობა ევალება. სწავლების შემდგომ საფეხურებზე ვითარება იცვლება, თამაშის შესაძლებლობანი მცირდება, მაგრამ დაწყებით და საშუალო სკოლებში მთელი ყურადღება სავარჯიშოებსა და დავალებებზე გადადის, რომელნიც, სამწუხაროდ, მხოლოდ ზედაპირულ ინტერესს იწვევენ, ისიც იშვიათად და არანაირად არ შეესაბამება ნარმოდგენას ბუნებრივსა და მოტივირებულ შრომაზე.

სელესტენ ფრენეს აღზრდის სისტემა კი „ნამდვილი შრომის პედაგოგიკაა“.

ამგვარივე განსხვავებული შეხედულებაა ნარმოჩენილი ამ ინვარიანტში:

„მოსწავლეთათვის ნიშნების დაწერა და მათი კლასიფიკაცია პრინციპშივე მცდარი მეთოდია“ (ოცდამეერთე ინვარიანტი);

აქ დამარწმუნებლადაა მსჯელობა იმის შესახებ, რომ ნიშანი არის უფროსის განსჯა ბავშვის ნაშრომზე. მას აზრი ექნებოდა, სამართლიანი და ობიექტური რომ ყოფილიყო, რაც ნაწილობრივ შესაძლებელია მარტივი სწავლებისას, მაგალითად, არითმეტიკულ მოქმედებათა შეთვისებისას. მაგრამ უფრო რთული სამუშაოს შესრულებისას კი, როცა საჭიროა ყურადღება დაფეთხით ლოგიკურ აზროვნებას, მოსწავლის გაგების უნარსა და ამა თუ იმ მომენტში მის სულიერ ვითარებასაც კი, „ყოველგვარი შეფასების სისტემა მკრეხელობაა“.

მაგალითად, როგორ შეიძლება გაიზომოს და შეფასდეს მოსწავლის აბსტრაქტული აზროვნება და მისი შემოქმედებითი უნარი, მეცნიერული თუ ისტორიული აღლო?

დაბოლოს: შეასრულეთ ეს — 30-ე ინვარიანტი: „აღზრდის საფუძველია პიროვნების ღირსების დაცვა. მოსწავლისა და მასწავლებლის ურთიერთპატივისცემა სკოლის განახლების ერთ-ერთი მთავარი პირობაა“.

მწვანე შუქი: თქვენ უკვე ახორციელებთ ამ წესს.

ყვითელი შუქი: ცდილობთ, მაგრამ ყოველთვის ვერ ახერხებთ.

ნითელი: ჯერ შორსა ხართ სკოლის ჰუმანიზაციისგან.

როგორც აღვნიშნეთ, ეს ინვარიანტები დიდი პედაგოგიური გამოცდილების, ტრადიციისა და ნოვაციის ორიგინალური სინთეზის ნაყოფია, ამიტომაც იქცევა ყურადღებას.

ნიგნის მეორე ნაწილი მშობლებთან გასაუბრებაა. აქ მეცნიერი მათ ერთგვარ გულგრილობაში ამხელს: „აი, ბატონებო, დატოვეთ თქვენი შვილი სკოლის კართან. როგორ მოექცევიან აქ? რა მეთოდებით ასწავლიან? რა საშუალებებს გამოიყენებენ? არაფერი არ გაინტერესებთ? საქმე სახლს, ბაღს ან მანქანას ხომ არ ეხება? რამდენჯერ უთქვამთ, ბავშვი თუ ნიჭიერია, აუცილებლად მიაღწევს წარმატებასო, მაგრამ ხომ შეიძლება ისეც მოხდეს, რომ თქვენი შვილი ნაკლებ განათლებულ, ცუდად აღზრდილ და დამახინჯებული ფსიქიკის ადამიანად იქცეს? ამის გამო წყველა-კრულვას გაუგზავნით არა სკოლას, არა სასკოლო შენობის უვარგისობას, არა გადატვირთულ კლასებს, არამედ მასწავლებლებს, რომელმაც სასწავლო ვერ მოახდინა“. ამგვარი კითხვებით ფრენეს იერიში მიაქვს მშობლის გულგრილ დამოკიდებულებას სკოლის მიმართ და ამ საუბრებით წარმოაჩენს ყველა იმ კომპონენტს, რომელთა ერთობლიობა ქმნის აღზრდის სისტემას. ამ კომპონენტთაგან კი ერთ-ერთი მშობელია, რომელიც აქტიურად უნდა ჩაერთოს უკეთესი სკოლის მშენებლობის საქმეში.

ფიქრობთ, სელესტენ ფრენეს პედაგოგიური მეთოდის გაცნობა და დანერგვა ხელს შეუწყობს ქართული საგანმანათლებლო სისტემის დახვეწასა და გამდიდრებას.

ყოველივე ამას კი ვერ გავცნობოდით, რომ არა ცილა კალმახელიძისა და კახმეე კუდავას ძალისხმევა, რომელთაც შესანიშნავად თარგმნეს ფრანგი პედაგოგის ნააზრევი, ნიგნად კი გამომცემლობა „ინტელექტმა“ 2010 წელს გამოსცა.

ზურაბ მარშანია

ღირსების კორიდა

არ ვიცი რატომ, მაგრამ 1936-1939 წლის ესპანეთის სამოქალაქო ომი, მილიონი ადამიანის სიცოცხლე რომ შეინირა, ჩემში კორიდის ასოციაციას იწვევს. კორიდისა, სადაც მამაცი ტორეადორი გამძვინვარებულ ხარს შებმია შეურიგებელ ბრძოლაში.

კორიდას მოტრფიალენიც ბევრი ჰყავს და მონინააღმდეგენიც. ვერავის განვსჯი, მაგრამ ჩემთვის ძველებურ და მოხდენილ სამოსში გამონყობილი ესპანელი კაბალიერო — ტორეადორი ეროვნულ, ტრადიციულ ღირებულე-ბათა სიმბოლოა. ხარი კი ზემოაღნიშნულ ფასეულობათა და ყოველივე ზნეობრივისა თუ სულიერის გასანადგურებლად მომართული რევოლუციისა.

მართალია, ათას წელზე მეტი ხნის წინათ პირენეის ნახევარკუნძულზე გაჩენილი კორიდა რომაელთა მიერ დაწერილი სისხლიანი სანახაობების გამოძახილია, მაგრამ რატომღაც მჯერა, რომ ტორეადორისა და ხარის ორთაბრძოლა ესპანეთის ისტორიის ანარეკლიცაა. იმ ესპანეთისა, რომელსაც მრავალი საუკუნე უხდებოდა ბრძოლა ურჯულოებთან ენის, მამულისა და სარწმუნოების გადასარჩენად.

ოდესღაც უდიდესი მსოფლიო იმპერიის მემკვიდრე — ესპანეთის სამეფოში მომძლავრებულმა პოლიტიკურმა კრიზისმა ფატალური ხასიათი XIX საუკუნის დამდეგს მიიღო. ქვეყანა ოკუპირებულ იქნა მეზობელი საფრანგეთის მიერ. დამოუკიდებლობის აღდგენამ ვერ შეარბია ესპანეთის დაღმასვლა. ერთიმეორეს მისდევდა გადაატრიალებანი, შეთქმულებები და შიდა ომები (რომლებიც კარლისტური ომების სახელით არიან ცნობილი). დამხობილი და გაძევებულ იქნენ ესპანეთიდან დედოფალი მარია-კრისტინა, მოგვიანებით კი მეფე ალფონსო XII.

მიუხედავად იმისა, რომ ცნობილი პოლიტიკური მოღვაწის ანტონიო კანოვას დელ კასტილიოს ძალისხმევით 1876 წელს მიღებული იქნა დემოკრატიული კონსტიტუცია და ვითარება ერთგვარად განიმუხტა, სტაბილურებამ ქვეყანაში ვერ დაისადგურა.

XIX საუკუნის ბოლოს და XX-ის დასაწყისში ესპანეთი დამცირებულ და ღირსებაშეღალახულ სახელმწიფოდ გადაიქცა, რომელიც კატასტროფულად დამარცხდა ხანმოკლე ომში „ამომავალ“ მსოფლიო იმპერიასთან — ამერიკის შეერთებულ შტატებთან. ამ ომის შედეგად, სადაც ამერიკელები კუბელ სეპარატისტებს ესმარებოდნენ, ესპანეთმა კუბასთან ერთად სხვა ოკეანის მიღმა ტერიტორიებიც დაკარგა (ფილიპინები და კუნძული გუამი).

რევოლუციონერებმაც ამ დროს წამოყვეს თავი. მარქსისტებმა ესპანეთის სოციალისტური-მუშათა პარტია დააარსეს, ანარქისტებმა კი შრომის ნაციონალური ფედერაცია.

ერთი სიტყვით, 1920-იან წლების მიჯნაზე ესპანეთი განსაცდელში იყო. მისი მერყევი მეფე ალფონსო XIII ვერ

აუდიოდა პერმანენტულ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ კრიზისებს.

სუსტი სახელმწიფო, როგორც წესი, შინაგან კრიზისთა განმუხტვას სამხედრო ავანტიურების საშუალებით ცდილობს ხოლმე. ესპანეთიც ჩაება გაუთავებელ კოლონიურ ომში მაროკოს ტერიტორიაზე, სადაც მის ორ ძირძველ ანკლავს — მელილიასა და სეუტას — მაროკოელ სეპარატისტთა მხრიდან საფრთხე დაემუქრა. სწორედ მაროკოში გამოჩენილი საბრძოლო გმირობით გახდა ცნობილი ესპანეთში ფრანსისკო ფრანკო დე ბაამონდე.

შავ ლაქად შევიდა ესპანეთის ისტორიაში 1921 წელი, როდესაც მისი ჯარები სასტიკად დამარცხდნენ მაროკოში. სამხედრო კატასტროფის ლოგიკური შედეგი იყო შიდაპოლიტიკური რყევების გაძლიერება. მემარცხენე და მემარჯვენე ძალების მიერ ინსპირირებული პუტჩის მრავალრიცხოვანი მცდელობანი, რასაც 1923 წელს მეფის ალფონსო XIII-ს თანხმობით, გენერალ პრიმო დე რივერას მიერ განხორციელებული სახელმწიფო გადატრიალება და სამხედრო-მონარქიული დიქტატურის დამყარება მოჰყვა.

„ნიჭიერი“ და „სიმპათიური“ დიქტატორები დიდი იშვიათობაა. როგორც წესი, უნიჭონი და ამაზრზენნი ჭარბობენ ხოლმე. არც მიველ პრიმო დე რივერა ყოფილა გამონაკლისი და დიქტატურამ ესპანეთში შევიდოდე წელიც ვერ გაძლო, ისე დაემხო 1930 წლის იანვარში.

ალფონსო XIII ეცადა დემოკრატიული მმართველობის აღდგენას 1876 წლის კონსტიტუციის საფუძველზე. ქვეყანას მართლაც მიეცა რეალური შანსი წასულიყო თავისუფლებისაკენ, მაგრამ „რევოლუციის მსახვრალმა ცელმა“ არ დაინდო სუსტი ესპანური დემოკრატია.

იმძლავრა სოციალურმა პოპულიზმმა. რევოლუციური გადატრიალების მოსამზადებლად შეიქმნა კომიტეტი, სამი პოლიტიკოსის — მანუელ ასანასი, ნისეტო ალკალა სამორასი და ალუხანდრო ლერუსის — შემადგენლობით.

1931 წლის 12 აპრილს მუნიციპალური არჩევნები მრავალრიცხოვანი დარღვევებით, გაყალბებებითა და მემარცხენეთა ტრადიციად ქცეული ძალადობის ფონზე ჩატარდა. 12 აპრილსავე მთელი ესპანეთი მემარცხენეთა მხარდამჭერების მრავალათასიანმა დემონსტრაციებმა მოიცვა. გაისმოდა მონარქიის დამხობის მოწოდებები.

14 აპრილს რევოლუციური „ტრიუმვირატის“ ინიციატივით ხელისუფლება ხელში აიღო თვითმარქვია დროებითმა მთავრობამ, ნისეტო ალკალა სამორას ხელმძღვანელობით, სადაც უპირატესად სოციალისტები იყვნენ წარმოდგენილები. მონარქია დაემხო. ალფონსო XIII ქვეყნიდან გაიქცა. ესპანეთში რესპუბლიკა გამოცხადდა.

ყველაზე საინტერესო კი ის იყო, რომ თითქმის ყველა რევოლუციური ლიდერი, „ტრიუმვირატის“ სამივე წევრის ჩათვლით, მშვენივრად გრძნობდა თავს პოლიტიკაში მონარქიისა და პრიმო დე რივერას დიქტატურის პირობებში. პარლამენტის წევრებიც იყვნენ და აღმასრულებელ ხელისუფლებაშიც ეკავათ საკმაოდ მაღალი თანამდებობები!

ესპანური რევოლუციის ზეობას ზღვარგადასულ სოციალურ პოპულიზმთან ერთად თავბრუდამხვევი სისწრაფითა და შესაძური შეუპოვრობით გატარებული „პროგრესული რევორმებიც“ მოჰყვა, რომლებიც მიზანმიმართულად და თანმიმდევრულად ხორციელდებოდნენ შემდეგი მიმართულებებით:

— ქვეყნის ისტორიაში არნახული და რესპუბლიკური მთავრობის მიერ პირდაპირ თუ არაპირდაპირ სანქციონირებული ესპანეთის კათოლიკური ეკლესიის დევნა-შევიწროება, რომელიც არამარტო იდეოლოგიურ და ანტიკლერიკალურ ხასიათს ატარებდა, არამედ ხშირად ტაძრების ნგრევა-გადანგვისა თუ სხვა სახის ვანდალიზმის სახეს იღებდა;

— ეროვნული არმიის დაკნინება და ფაქტობრივი დაშლა (გამოცდილი და ომგამოვლილი ვეტერანი გენერლები-სა და ოფიცრების სამსახურიდან დათხოვნა, მათი გამოუცდელი მაგრამ პოლიტიკურად ერთგული, რევოლუციური კადრებით ჩანაცვლება, ესპანეთის უდიდესი ქალაქის სარაგოსას სამხედრო აკადემიის დახურვა და ა.შ.);

— სკოლებიდან და უმაღლესი სასწავლებლებიდან ეროვნული სულისა და ტრადიციულ ღირებულებათა გამოდევნა;

— რესპუბლიკური მთავრობის ღია თუ ფარული ხელშეწყობით საკუთრების უფლებების მასობრივი, თვითნებური და კანონსაწინააღმდეგო ხელყოფა;

— ოპოზიციურად განწყობილ პირთა აღვირახსნილი პოლიტიკური დევნა (1931 წლის აგვისტოშივე შექმნილი ე.წ. „პასუხისმგებლობის საკითხთა საპარლამენტო კომიტეტების“ მეშვეობით).

ლოგიკურად ჩნდება კითხვა. მონარქიულ რეჟიმთან თანამშრომლობისათვის რატომ იდევნებოდნენ ზემოთ აღნიშნული საპარლამენტო კომიტეტის თაოსნობით მხოლოდ ოპოზიციურად განწყობილი პოლიტიკოსები და სამხედროები, როდესაც მონარქიულ ხელისუფლებასა და დიქტატურასთან 1931 წლის რევოლუციამდე არანაკლებ ინტენსიურად თანამშრომლობდნენ რევოლუციური ხელისუფლების ლიდერები?

იმიტომ ხომ არა, რომ უკლებლივ ყველა რევოლუციის პარადიგმა ერთნაირად ბინძურია?

ესპანეთის რესპუბლიკური მთავრობის მიერ გატარებული ზემოაღნიშნული „რეფორმები“ მალე ზედმეტად რადიკალური აღმოჩნდა თვით „ტრიუმფირატის“ წევრებისთვისაც კი. რევოლუციონერებს ჯერ ნისეტო ალკალა სამორა გაემიჯნა, მოგვიანებით კი მის მაგალითს ალენხანდრო ლერუსმაც მიბაძა.

სამოქალაქო ომის დაწყებისათვის კი „ტრიუმფირატიდან“ რევოლუციურ ხელისუფლებას მხოლოდ მედიდური მანუელ ასანია შემორჩა.

რესპუბლიკური მთავრობისადმი მხარდაჭერის კლება სულ უფრო შესამჩნევი გახდა, რასაც დაემატა ესპანეთის ყველაზე ბრძოლისუნარიანი სამხედრო ფორმირების — სამოქალაქო გვარდიის პუტჩი, მისი სარდლის გენერალ სან ხურხოს მეთაურობით.

მართალია რევოლუციურმა ხელისუფლებამ მოახერხა პუტჩის ჩახშობა, მაგრამ რესპუბლიკური მთავრობის უუნარობამ და არაკომპეტენტურობამ საკმაოდ არასასურველი გავლენა იქონია 1933 წლის ნოემბრის საპარლამენტო არჩევნების შედეგებზე, სადაც მემარჯვენე ოპოზიციამ გაიმარჯვა.

რევოლუციური ორწლელი, ანუ „პირველი რესპუბლიკის“ ეპოქა, დასრულდა. ესპანეთის ახალი მთავრობა მკვეთრად გაემიჯნა მმართველობის რევოლუციურ მეთოდებს. სწორედ ამიტომ შეარქვა ამ ხანას ესპანეთის მემარცხენე პრესამ „შავი ორწლელი“.

არჩევნებში დამარცხების მიუხედავად ოპოზიციაში დარჩენილი რევოლუციონერები ყველაფერს აკეთებდნენ ვითარების დესტაბილიზაციისათვის, რომლის მწვერვალზეც მათ მიერ ორგანიზებული შეიარაღებული აჯანყება გახდა ასტურისა და კატალონიაში. მემარცხენე პარტიებმა და ადგილობრივმა სეპარატისტებმა კატალონიის დამოუკიდებელი რესპუბლიკაც კი გამოაცხადეს. სამთავრობო ჯარების ძალისხმევით კატალონიის სეპარატისტულმა რესპუბლიკამ სულ მცირე დროის განმავლობაში იარსება. უფრო ხანგრძლივი და სისხლიანი გამოდგა „სოციალისტური ჯანყის“ ჩახშობა ასტურიაში.

სამწუხაროდ, მემარჯვენე-ცენტრისტულმა მთავრობამ ვერ მოახერხა სტაბილურობის მიღწევა და პრეზიდენტმა ნისეტო ალკალა სამორამ 1936 წლის თებერვლისათვის ვადამდელი საპარლამენტო არჩევნები დანიშნა.

რევოლუციონერები არჩევნებისათვის მათ პოლიტიკურ მოწინააღმდეგეებზე ტრადიციულად უკეთ მოემზადნენ და მემარჯვენეებისაგან განსხვავებით მოახერხეს კონსოლიდაცია. შეიქმნა მემარცხენე-რევოლუციური „სახალხო ფრონტი“, სადაც სოციალისტებსა და მემარცხენე რესპუბლიკელებთან ერთად კომუნისტები და ანარქისტებიც გაერთიანდნენ.

მართალია 1936 წლის თებერვლის საპარლამენტო არჩევნებში „სახალხო ფრონტმა“ სულ მცირეოდენი უპირატესით გაიმარჯვა, მაგრამ 1931-1933 წლებში ესპანეთის რევოლუციური პარლამენტის მიერ საკუთარ „თარგზე მოჭრილი“ საარჩევნო კანონმდებლობის წყალობით (რომლის გაუქმება მემარჯვენეთა უნიათო დემოკრატიული მმართველობის დროს ვერ მოესწრო), „სახალხო ფრონტს“ საპარლამენტო მანდატების დიდი უმრავლესობა ერგო.

რევოლუციური რევანში ფაქტობრივად გაყალბებული არჩევნების შედეგად შედგა.

ამჟამად გახდა, რომ „მეორე რესპუბლიკის“, ანუ პროკომუნისტური დიქტატურის ხელმეორედ დამყარებას

ბრძოლის ველზე დაცემულთა ესკორიალი

(თუნდაც 1931-1933 წწ. „პირველი რესპუბლიკის“ ტერორის სავალალო გამოცდილების გათვალისწინებით) ძალიან დიდი ალბათობით შეიძლება მოჰყოლოდა სამოქალაქო ომი.

შეიძლება კი ესპანეთში სამოქალაქო ომის თავიდან აცილება?

თქვენ წარმოიდგინეთ, შეიძლება! მაშინაც კი, როდესაც რადიკალური სოციალისტის მანუელ ასანიას გასაპრეზიდენტებლად სახელმწიფოს მეთაურის თანამდებობიდან ძალადობრივად გადააყენეს ნისეტო ალკალა სამორა.

თვით ახალარჩეულმა პრეზიდენტმა ასანიამაც კი იგრძნო მისთვის სავალალო შედეგების მომტანი „ქარიშხლის“ მოახლოება და სოციალისტური პარტიის კონსტრუქტიული ფრთის ლიდერთან ინდალესიო პრეტოსთან ერთად სცადა ჩამოეყალიბებინა მემარჯვენე ოპოზიციისათვის მისაღები მინისტრთა კაბინეტი.

თუმცა, „მგზნებარე რევოლუციონერის ფრანსისკო ლარგო კაბალიეროს წინააღმდეგობის დაძლევა ვერ მოხერხდა და ეროვნული ტრაგედია გარდაუვალი გახდა.

ესპანური საზოგადოების პატრიოტულად განწყობილ ნაწილში საბოლოოდ განმტკიცდა იმის რწმენა, რომ:

* რევოლუციონერთა დარჩენა ხელისუფლებაში დაუშვებელი იყო;

* „სახალხო ფრონტი“ კომუნისტური ინტერნაციონალის პირმშოს წარმოადგენდა და მისი საბოლოო მიზანი კომუნიზმის დამყარება და ესპანელი ერის განადგურება გახლდა.

საინტერესოა, რომ პირენეის ნახევარკუნძულზე განვითარებულმა მოვლენებმა კიდევ ერთხელ დაგვანახა ის აქსიომა, რომ სამოქალაქო ომს არც ოპოზიცია აჩაღებს და არც „გარეშე ძალები“. სამოქალაქო ომის მიზეზი მხოლოდ და მხოლოდ ხელისუფლების წინდაუხედაობა, თავდაჯერებულობა და ზღვარგადასული სიხისტეა. დაუნდობელი, ოთხნლიანი ძმათამკვლელი ომიც ესპანეთში რევოლუციურ-რესპუბლიკური მთავრობის სწორედ ზემოთ აღნიშნული მმართველობის შედეგად გახდა გარდაუვალი.

მაინც რატომ დამარცხდა რესპუბლიკური ხელისუფლება? ამის მთავარი მიზეზი ის იყო, რომ რევოლუციური ტერორის წინააღმდეგ აჯანყებულ ესპანურ არმიას ერის საუკეთესო ნაწილმა დაუჭერა მხარი. იმ ნაწილმა რომლისთვისაც ეროვნული ღირსების შელახვა სიკვდილზე უარესი გამოდგა.

სამოქალაქო ომის სისხლისღვრას კი მართალია ნლეზის შემდეგ, მაგრამ ფრანკოს სიცოცხლეშივე (1959 წელს) მოჰყვა ძმათა შორის შერიგება. ამის სიმბოლოდ ესკორიალის სამონასტრო კომპლექსის მახლობლად, „ბრძოლის ველზე დაცემულთა ველის“ გახსნის საზეიმო ცერემონია გახდა. იმ მემორიალისა, სადაც 1936-1939 წლების სამოქალაქო ომში ორივე მხარეს მებრძოლი ესპანელი მეომრები გვერდიგვერდ წვანან საერთო ძმათა სასაფლაოში.

ესპანელებმა მოიგეს „ღირსების კორიდა“ და ამიტომაც მოახერხეს ფრანკოს სიკვდილისთანავე ევროპული ტიპის ისეთი დემოკრატიული სახელმწიფოს შექმნა, რომელიც სამაგალითოა მსოფლიოში, როგორც ეროვნული ტრადიციებისადმი ერთგულებით, ისე ადამიანის უფლებათა და თავისუფლების დაცვის უაღრესად მაღალი დონით.

ლია კუხიანიძე

ნაპოლეონი სარისტვალაზე

...მართლაც და, რა უნდოდა 2011 წლის 3 სექტემბერს, ოქროსფერი შემოდგომით აფერადებულ და თბილ-ტკბილი მზით გასხვიონებულ შაბათ დღეს ნაპოლეონს რაჭაში, შაორის ტბაზე. იქ, სადაც ჩემი ყოფილი (თუ შეიძლება კლასი ყოფილი იყოს) კლასის მოსწავლეებს, უკვე მეორე კურსელებს, ზოგს მინდორზე მოეკალათებინა, ზოგს ქვაზე, ზოგი ფეხზე იდგა და ტბაზე უეცრად გამოჩენილ, აბრეშუმის თეთრი ლეჩაქივით აფარფატებულ, ზღაზვნით მიმავალი ნისლის ფთილების ფონზე ნაპირზე მდგომ როსტომ ჩხეიძეს გულისყურით უსმენდა, რომლის მონათხრობი ნაპოლეონ ბონაპარტზე უბრალოდ ლექცია კი არ იყო, არამედ გულის ნაწილის სამზეოზე გამოტანა სხვების გრძნობებისთვის იმ კაცისა, რომელმაც ადამიანთა მოდგმას ამოსახსნელ ამოცანად დაუტოვა თვითდახასიათება, „ჩემი სახელი იმდენხანს გაძლებს, რამდენსაც ღმერთისა“, ჯერ ბოლომდე ვერავინ რომ ვერ ამოხსნა.

რას გულისხმობს ბონაპარტიზმის ფენომენი, რა ხიბლავს მისით გატაცებულთ, რომლებსაც აზრის სითამამე, განცდების სიმძაფრე, კეთილშობილური მიზნების დასახვა და მისთვის ბრძოლის დაუოკებელი სწრაფვა, მიუხედავად იმისა, სად და რომელ ეპოქაში ცხოვრობენ, ერთმანეთს ამსგავსებს, უკვე ასაკოვნები კი სიამოვნებითა და სინანულით იგონებენ თავიანთი ახალგაზრდობის ბონაპარტისტულ ხანას, განვლილი ცხოვრების „ქარიშხლისა და შეტევის“ დროს. სიამოვნებით, იმიტომ, რომ არნივის მართვეს ჰგავდნენ, სინანულით-შეუძლებელი შესაძლებლად რომ ვერ აქციეს.

...თუმცა სანამ შაორზე მივიდოდით, მანამ იყო შარშანდელი სექტემბერი. ჩვენი (გასტუდენტებული XII³ კლასისა და როსტომ ჩხეიძის, რომელთანაც მათ რამდენიმეწლიანი ურთიერთობა აკავშირებთ) „მეგრული ტური“, რომელმაც „შემოდგომის შეხვედრების“ იდეა გაგვიჩინა და წელს რაჭას ვესტუმრეთ.

ნიკორწმინდა, თავისი განუმეორებელი ნიკორწმინდული ხიბლით, სათნო სახის სტუდენტი-რესტავრატორი ანა ხონელიძის საინტერესო საუბრით ეკლესიაში ახლად აღმოჩენილი ჯაფარიძეებისა და ნულუკიძეების გამოსახულებაზე და მამა გაბრიელით (ერისკაცობაში მერაბ კობახიძე), თბილისის უნივერსიტეტის ყოფილი მეცნიერ-მუშაკი, ქალაქელი ბიჭი რომ იყო, თავისი ქალაქური ცხოვრებით, მიზნებით, თავისი ყოფა რომ მოსწონდა და უკვირდა და ვერ გაეგო, უფროსი კოლეგები რატომ ნატრობდნენ, „ეჰ, ნეტა ერთი ნელი ჩვენს ჭკუაზე გავაცხოვრო“, ვერ წარმოედგინა, სოფელში თუ იცხოვრებდა და მით უფრო, მღვდელი თუ იქნებოდა, მაგრამ 1986 წელს ჩამოვიდა, 9 წელი მასწავლებლობდა და... მართლაც რომ შეუცნობელია გზები უფლისა.

ტაძრის ეზოში ვისმენდით მამა გაბრიელის სევდიანი-იმპორიან ამბებს რაჭასა და რაჭველებზე, თავიანთი მდგო-

მარობის გამო მუდამ სტუმრის მდგომარეობაში რომ არი-
ან, 6 თვე სარჩო-საბადებლისათვის სხვაგან წასულნი, 6 თვე
სახლში — სტუმარივით. შინ დაბრუნებულებმა თუ მაინც-
დამაინც ვერაფერი მიიტანეს, თავს იმით იიმედებდნენ
„ოჯახს ხომ მაინც მოვაკელით ჩვენი თავით“. რაჭა ათ თვეს
ჩამომსვლელების ნატვრაშია. დაიძრებიან რაჭველები ყვე-
ლა კუთხიდან სააღდგომოდ და ხალისობენ იმერლები, „და-
ინყო რაჭველების პერელიოტი“. 500 კაცი სწავლობდა ნი-
კორნმინდის სკოლაში, სხვა სოფლებშიც არ აკლდა სკო-
ლებს კონტინგენტი, ახლა კი მხოლოდ ნიკორნმინდის სკო-
ლა და ისიც მცირერიცხოვანიო. ზევით, წმ. გიორგის ეკ-
ლესიის ნანგრევებია, კარგ ამინდში ზღვასაც დაინახავ, თუ
მეორედ ამოხვალთ, აუცილებლად განახებთ, მიუხედავად
სიძნელებისა, რაჭა არ და-
იცლება, მერნმუნეთო.

მერე ბარაკონი. რაჭის
ზვიადი ერისთავის როსტო-
მის ძვალთშესალაგი, დაწყე-
ბული წირვა, სტუმრების
მოკრძალება და რაჭველების
ხაზგასმული თავაზიანობით
მასპინძლობის გამოხატვა.

...და შაორი. ნაპოლეონ
ბონაპარტი. კაცი ლეგენდა
(სახელი ბრენდი, როგორც
ახლა ამბობენ). კაცობრიობის
უდიდესებსაც რომ აღემატა.
თავის მცნობნი ორ ნაწილად
რომ გაყო, ნაპოლეონისტე-
ბად და ანტინაპოლეონისტე-
ბად, პირველთათვის იყო და
არის რევოლუციონერი, გმი-
რი, თითქმის მესია, მეორე-
თათვის — ტირანი, უზურპა-
ტორი, ანტიქრისტი. იყვნენ
და არიან მესამენიც, შეფასე-
ბებში უფრო ზომიერნი, მაგ-
რამ ყველა თანხმდება იმაზე, რომ ნაპოლეონი ნაპოლეონია.

არ ვიცი, რამდენად შესაფერად მიიჩნის ჩემმა მოსწავ-
ლებებმა შაორის ტბის ნაპირი საფრანგეთის იმპერატორზე
სასაუბროდ, რადგან ვერ დაფარეს გაკვირება პასუხზე,
რომელიც მიიღეს შეკითხვაზე, რაზე იქნებოდა საუბარი.
ნაპოლეონს ნამდვილად არ მოელოდნენ, მაგრამ როცა
როსტომ ჩხეიძემ თხრობა დაიწყო შეკითხვით, „როგორ
გგონიათ, შეიძლება თუ არა, ნაპოლეონს შაორზე გაეც-
ლო“, და იმერეთის მეფე სოლომონ II-ის ნაპოლეონისად-
მი გაგზავნილი წერილიდან მოყოლებული წარმოგვიდგინა
უნწყვეტი ჯაჭვი იმ ქართველებისა, რომლებიც, სანამ ნაპო-
ლეონი ცოცხალი იყო, ქვეყნის გათავისუფლებასა და ხსნას
მის სახელს უკავშირებდნენ, მისი გარდაცვალების შემდეგ
კი მისივე პიროვნების გაცნობა-განაწილებასა და ნაქმნა-
რის განსჯაში ხედავდნენ შველას, ყველასათვის ცხადი
გახდა, თემაც და ადგილიც შესანიშნავად იყო შერჩეული.

სულ სხვა საუბრის თემაა როსტომ ჩხეიძის „და ჟამისა
მე ვარ იმედი“, ნაპოლეონიადს კიდევ ერთი ფურცელი
(„ჩვენი მწერლობის“ რამდენიმე ნომერში რომ იბეჭდებო-
და), როგორც თვითონ უწოდებს, მისი მცირე მონოგრაფი-

ათა ციკლის ნაწილი, ლიტერატურულ-ისტორიული ცდა
თუ თეზისური მონახაზი, რომელშიც ნაპოლეონი კიდევ
ერთი მიზეზია მის მიერ ქართული სულის კვლევის გაგრძე-
ლებისა, ისე ოსტატურად წარმართული, რომ მისით, რო-
გორც აღვნიშნეთ, ქართული სულის სიღრმეების ჭვრეტაც
ხდება და ქართული ლიტერატურით თვით ნაპოლეონის პი-
როვნების საინტერესოდ, „ქართულად“ წარმოსახვაც.

ავტორი მისთვის დამახასიათებელი თავმდაბლობითა და
მოკრძალებით კი არქმევს ამ კვლევას ცდას, თეზისურ მონა-
ხაზს, მაგრამ სინამდვილეში ესაა არაჩვეულებრივი ჩვენება
იმისა, რუსეთისგან დაპყრობილი საქართველო, გონიერი სა-
ქართველო, რა თავგანწირვით იბრძოდა დაკარგული დამოუ-
კიდებლობისა და სახელმწიფოებრიობის აღსადგენად. გადა-

ქართულებს სამკვდრო-სა-
სიცოცხლოდ შებმული, უდი-
დესი იმპერიის ორ გუბერნი-
ად ქცეული, თავისი დიდი
შვილების ცხოვრებით, ნააზ-
რევითა და მხატვრული ლი-
ტერატურით როგორ უსწო-
რებდა მხარს მსოფლიო ლი-
ტერატურის „გრანდებს“ და
ამით ადასტურებდა თავის
მარადიულ მისწრაფებას ევ-
როპული, ანუ საკაცობრიო
ღრებულეებისაკენ.

როსტომ ჩხეიძემ ისეთ
კონტექსტში განიხილა ში-
ლერის, გოეთეს, ბაირონის,
ბარათაშვილის სახელები,
ისე გაიაზრა ნაპოლეონის
სახე მათ შემოქმედებაში,
როგორც მათივე პოეტურ-
ფილოსოფიური „მეს“ წარ-
მოჩენის საჯილდაო ქვა და
ეს ისეთი ხელოვნებით გვიჩ-
ვენა, კიდევ უფრო გამძაფრ-

და ტრაგიზმი იმისა, რა ძნელია იყო ევროპელი ბაირონი და
ათასჯერ უფრო-ქართველი ბარათაშვილი.

მაინც რატომ ჰქონდა ასეთი ხიბლი ნაპოლეონს ქარ-
თველისათვის და წაიღო თუ არა დრომ ამ ხიბლის გამომწვე-
ვი მიზეზები. როსტომ ჩხეიძის მონათხრობი მხოლოდ ძა-
ლიან კარგი ლიტერატურული ცდა იქნებოდა ქართული
ლიტერატურიდან ამოზრდილი ნაპოლეონის სახის ჩვენე-
ბისა, ამით ეროვნული თვითშეცნობის გაღრმავებისა თუ
ერთიც, მეორეც და რაღაც მეტიც, ამაში მხოლოდ თხრო-
ბის დასასრულს დავრწმუნდებოდით.

მართალია, ბატონმა როსტომმა საუბარი იქიდან და-
იწყო, 1815 წლის 7 მარტის დღილიან, სოფელ ლამიურთან,
„ნაცრისფერსერთუკიანი და სამკუთხაქუდიანი მარტოკაცი“,
კუნძულ ელბიდან გამოქცეული ტყვე, მის წინააღმდეგ გამო-
გზავნილ მისსავე ჯარისკაცებს მღელვარედ რომ მიმართავს,
„მეხუთე რეგიმენტის ჯარისკაცებს, მცნობთ თუ არა?“ „დიახ,
დიახ დიახ? — პასუხმა მწკრივები უნდა გაიბრინოს“, „ნაპო-
ლეონი სერთუკს იხსნის და გულმკერდს იღელავს: — რომელ
თქვენგანს სურს ესროლოს თავის იმპერატორს? ესროლეთ“,
მაგრამ მანამ ხომ იყო ის არაჩვეულებრივი წლები, რომლის

როსტომ ჩხეიძე, ლილე ხვადაგიანი, ლია კუხიანიძე

მსგავსს უკეთესი მომავლის მნატვრელი ყველა ქართველი თავისი მამულისთვის ისევე ისურვებდა, როგორც იმ კაცს, ვისაც ქვეყანა ფეხზე დაეყენებინა და თანამემამულეებისათვის დაკარგული ღირსება აღედგინოს.

ნაპოლეონი უკიდურეს კრიტიკულ მდგომარეობაში მყოფ საფრანგეთს ღვთის წყალობასავით მოეცლინა. ქვეყანა სამოქალაქო დაპირისპირების წინაშე იდგა. გრძელდებოდა ომი ავსტრიასა და ინგლისთან. სახელმწიფო ხაზინა ცარიელი, ხელისუფლება კი უძლური იყო, როიალისტების აჯანყებანი კიდევ უფრო დიდ საფრთხეებს რომ უქმნიდა. ნაპოლეონმა შეცვალა და აღადგინა ყველაფერი. მოიპოვა მშვიდობა, დაამყარა წესრიგი. შეიმუშავა ახალი კანონები. „ნაპოლეონის სამოქალაქო კოდექსი“ — საფრანგეთის ეროვნული სიამაყე, თანამედროვე ევროპის სამართლის I სამოქალაქო კოდექსი, რომლის დამუშავება-შედგენაში ლომის წილი მიუძღვის (102 სხდომიდან 57 პირადად ესწრებოდა), რომელიც გულისხმობდა პიროვნების უფლების დაცვას, კანონის წინაშე ყველას თანასწორობას, საკუთრების უფლებას, მოლაპარაკების თავისუფლებას, რელიგიათა თანასწორობას (ამის გამო, როგორც ამბობდნენ, მან „საფრანგეთს ღმერთი დაუბრუნა“), და ყოველივე ეს გადმოცემული იყო ისე ნათლად, დახვეწილად, ლაკონურად, რომ იგი იმთავითვე აღიარეს ლიტერატურულ შედეგად. სტენდალი ფრანგული ენის სიმდიდრის გასაცნობად და შთაგონებისთვის ყოველდღე კითხულობდა ნაპოლეონის კოდექსის ნაწყვეტებს. პოლ ვალერიმ სრულიად კანონზომიერად უწოდა მას „ფრანგული ლიტერატურის უდიდესი წიგნი“.

„ჩემი ჭეშმარიტი დიდება 40 მოგებული ბრძოლა კი არაა, ისინი ერთმა ვატერლომ ამოშალა, არამედ ის, რაც მუდამ იცოცხლებს — ესაა ჩემი სამოქალაქო კოდექსი“, აღნიშნავდა თავად ნაპოლეონი.

სოფლის მეურნეობა ნაპოლეონმა „საფრანგეთის უპირველეს ინტერესად“ გამოაცხადა. გაზარდა წარმოების დონე. განვითარების სრულიად ახალ საფეხურზე აიყვანა განათლება და სამოქალაქო აღზრდა. გააძლიერა ოჯახისა და მამულის პატივისცემა. შემოიღო ახალი უმაღლესი ჯილდო — საპატიო ლეგიონის ორდენი და... გარკვეული პერიოდი განათავისუფლებლად მოევიდნენ ხსნის მომლოდინე ქვეყნებს.

განა რა არის ზემოაღნიშნულში ისეთი, რის ხილვასაც საკუთარ სამშობლოში ქართველი დღემდე არ ნატრობს?! ამიტომ იყო იმ დღეს შაორის პირას ნაპოლეონის სახელი არა მხოლოდ წარსულის აჩრდილების გამომხმობი, არამედ უფრო მეტიც, რადგან იქ სახელმწიფოებადღე-ნელი, მაგრამ მისი ხელახალი დაკარგვის საშიშროების თვალნათლივ დამნახავი ახალგაზრდა ქართველები იდგნენ. შთამომავალი იმ ქართველებისა „საფრანგეთისხელა ქვეყანა რომ არ ჰქონდათ საასპარეზოდ, მაგრამ რაც ბედს ერგუნებინა, დასჯერებოდნენ და მას უბნობდნენ და ამ რკალში ლამობდნენ მიუღწევლის მიღწევას... თუმცა გზას ხომ მაინც კვალავდნენ სახელმწიფოს აღდგენისაკენ“ (როსტომ ჩხეიძე).

როსტომ ჩხეიძეს იმ დღეს არ უთქვამს ის სიტყვები, რომლითაც ამთავრებს მონოგრაფიაში „და ჟამისა მე ვარ იმედი“ მიმართვას მკითხველისადმი:

„...ისე ნეტა თუ მართლა შეიკრა კომპოზიციური ქარგა და სახელდახელოდ ჩანიშნულმა მინანქრებმა აშიებზე უეცრად მხატვრულ-დოკუმენტური ფორმა შეიძინა?!..“

თუ არა, დღიურის ფურცლებად ხომ მაინც გამომადგება...“

მაგრამ ზემოაღნიშნული კითხვის პასუხი კი ცხადად გამოკვეთა, კომპოზიციური ქარგაც შეიკრა, მხატვრულ-დოკუმენტური ფორმაც მიიღო, დღიურის ფურცლებში ჩარჩენის საშიშროებაც ასცდა და კიდევ ერთი მუხტი შემატა იმ ახალგაზრდა ქართველის სულს, რომლის ცხოვრების კრედო, ნაპოლეონის ფრანგებისადმი ნათქვამისა არ იყოს, ასე შეიძლება გამოიხატოს: „შეუძლებელია—არაქართულია“. ამისათვის კი ღირდა ნაპოლეონის ჩვენთან ერთად ყოფნა შაორზე.

P.S. „შემოდგომის შეხვედრების“ მომავალ ადგილად გონიო დავთქვით. ნეტა ხელი არ შეგვეშლებოდეს.

გიორგი გოგოლაშვილი

დავანტული ფიქრები

„პოეტი მაინც ერთი ლექსია“...

უცნაური ფიქრი გამიჩნდა: მომესურვა, გამოკითხვა ჩამეტარებინა, დუტუ მეგრელის რომელიმე ლექსს თუ გაიხსენებდნენ, გარდა ლექსისა „მე პატარა ქართველი ვარ“. სამწუხაროდ, სხვა ლექსი ვერაფერს გაიხსენა; არადა, ვისაც ვკითხე, პატარა ქართველის ამბავი ყველამ იცოდა; დუტუ მეგრელის სახელიც ყველას გაეგონა; ამჯერად იმას არა აქვს ალბათ მნიშვნელობა, ხუთსტროფიანი ლექსის ორი სტროფი რომ გახდა პოპულარული და ყველასათვის მისანვდომი „დედაენის“ წყალობით.

მთავარი სხვა რამეა: თითქმის ყველამ იცის ლექსი „პატარა ქართველი“ და პოეტი დუტუ მეგრელი...

სხვა სურვილიც გამიჩნდა: ვთხოვე, რაფიელ ერისთავის რომელიმე ლექსი გაეხსენებინათ, გარდა ლექსისა „სამშობლო ხევსურისა“. გაუჭირდათ ჩემი შეკითხვის ადრესატებს; კი, ზოგმა „სწავლობს გიგლა ტიტინა“ გაიხსენა, ზოგმა ისიც იცოდა, რაფიელმა სულხან-საბას „სიტყვის კონა“ რომ გამოსცა და ბოტანიკური ლექსიკონი შეადგინა... ლექსი კი — „სამშობლო ხევსურისა“ ყველამ იცოდა...

ეს ყოველივე ლაშა გახარისა ლექსმა გამახსენა: „პოეტი მაინც ერთი ლექსია, ობლის ცრემლივით ცამდე მართალი!“...

ჭეშმარიტად! ერთი ლექსია ის, რაც დუტუ მეგრელს პოეტად აქცევს! და ეს ასე იქნება საქართველოში მანამ, სანამ ქართველს სურვილი ექნება, პატარა ქართველმა ამ ლექსით შეაბიჯოს პოეზიის სამყაროში და თავისი ქართველობით იამაყოს.

ერთი ლექსია ის, რაც რაფიელ ერისთავს პოეტად აქცევს... და ეს ასე იქნება საქართველოში მანამ, სანამ ქართველს სურვილი ექნება, პატარა ქართველმა ამ ლექსით შეაბიჯოს პოეზიის სამყაროში და თავისი მამულით იამაყოს.

მართალი ხარ, ლაშა, პოეტი თუნდაც ერთი ლექსია...

„პატარა ქართველი“

იაკობ გოგებაშვილს ხელთ ჰქონდა დუტუ მეგრელის ხუთსტროფიანი ლექსი, რომლის სამი სტროფი მოხსნა: აი, მოხსნილი III და IV სტროფები: „ქვეყნის თვალი ეს ქვეყანა ღვთის მშო-

ბლისა არის წილი, ბევრ მწარე დღეს მოსწრება და უნახავს ბევრიც ტკბილი: ხან თუ მტერი აოხრებდა, იყო მღვრელი ცრემლის ცხარის, ბრწყინვალე დროც დასდგომია, დრო დავითის და თამარის“.

V სტროფი პირველის ვარიანტი იყო და, ცხადია, ისიც გაიწერა.

იაკობმა „დედაენაში“ ხუთი სტროფიდან მხოლოდ I და II სტროფები შეიტანა და „მე პატარა ქართველი ვარ“ ამით საყოველთაოდ ცნობილ და საყვარელ ლექსად აქცია. ლექსის შექვეცას, როგორც ჩანს, ავტორი გაუღიზიანებია; იაკობი იძულებული იყო, განემარტა: ეს ორი სტროფი იმიტომ შევიტანე, რომ იგი „ნათლად საზღვრავს მამულის, სამშობლოს შემეცნებას... რაც შეეხება ორი სტრიქონის (ე.ი. სტროფის — გ.გ.) გამოტოვებას ბ-ნი დუტუს ლექსიდგან, ეს იძულებული ვიყავ მომეხდინა შემდეგი მოსაზრებით: სალი მამულიშვილობა ძვირფასი საუნჯეა; მაგრამ გადაჭარბება ასუსტებს და ამდარებს. ჩვენი კალმოსანი გამოტოვებულს სტრიქონებში საქართველოს ქვეყნის თვალად სთვლის და ეს კი გადაჭარბებული ქებაა... გამოტოვებულს ორს სტრიქონს არც საიმისო კავშირი აქვს წინა და შემდეგ სტრიქონებთან“... აზრიც მეორედებო და „ამიტომ ლექსი არაფერს ჰკარგავს ამ საჭირო გამოტოვებითო“...

იაკობი რომ გენიოსი იყო, ამითაც ჩანს: ამგვარი შემოკლებით მან ლექსსა და მის ავტორს უკვდავება მიანიჭა...

„სტუმრიანობას გილოცავ!“

„სტუმარი ღვთისაა!“ — ეს საყოველთაოდ ცნობილი გამოთქმაა. ვუაჟ-ფუაველა გვახსოვს, რა თქმა უნდა: „დღეს სტუმარია ეს ჩემი, თუნდ ზღვა ემართოს სისხლისა“, ანდა ჯოყოლა რომ ცოლს ახარებს: „აი, სტუმარი მოგვარე, ღვთის წყალობაა ჩვენზედაო“... არაა ეს მხოლოდ ფრთიანი ხალხური გამოთქმა ანდა ლამაზი პოეტური ფრაზები... ერთ ასეთ ფაქტს შევესწარო:

თელავში სამეცნიერო კონფერენცია ჩატარდა. კონფერენციის შემდეგ ახმეტას ვესტუმრეთ, კვეტერა ვნახეთ და მერე ჩოლოყაშვილების მამულში სუფრა გაგვიშალეს. ახმეტის გამგებელი გვმასპინძლობდა. სუფრის მოლოდინში ვიდექით და ვსაუბრობდით. გლეხმა ჩამოიარა; ოციოდე ცხვარს მორეკავდა; ჩვენ მოკრძალებით თავი დაგვიკრა; გამგებელს ხელი ჩამოართვა და მიესალმა, „სტუმრიანობას გილოცავო“!.. გამგებელმა მადლობა მოახსენა... იმ საღამოს იქ ყოფნას სხვა ლაზათი შესძინა ამ მისალმებამ...

ჭემმარტად: ქართველი კაცისთვის ღვთის წყალობაა სტუმარი...

პერიკატის შებენება

სიჭაბუკეში ერთ იმერულ სუფრასთან ვიჯექი. ხალხმცირე სუფრა იყო. თამადამ დედამამიშვილების სადღეგრძელო თქვა; მოისურვა, ჩვენ-ჩვენს რიგზე გვეთქვა, ვის რამდენი დედამამიშვილი გვყავდა. ვინ — სამიო, ვინ — ოთხიო, ვინ — მეტი და ვინ — ნაკლები. ჩემი რიგიც მოვიდა; ვთქვი სადღეგრძელო და მორცხვად დავამატე, ერთი და მყავს-მეთქი. ერთმა მოხუცმა თანამეინახემ შენიშნა ჩემი „გაჭირვება“ და დამამვიდა:

— დედამამიშვილი რომ ცოტა გყავს, ნუ გრცხვენია, შვილო, ეს შენი ბრალი არაა; შენი ბრალი ის იქნება, ცოტა მეგობარი რომ გეყოლებო... სახეც მახსოვს იმ ბერიკაცისა, ხმაც და სიბრძნით სავსე გამოხედვაც...

ამოგზს რუსთველი და გულისხმოვს — ქართული ენა

1930 წელს გამოვიდა აკაკი შანიძის „ქართული ენის გრამატიკა“ — უმნიშვნელოვანესი მონოგრაფია-სახელმძღვანელო ქართული ენისა. ამ წიგნზე და მის საფუძველზე შექმნილ სახელმძღვანელოებზე თაობები აღიზარდა და იზრდებო.

როცა მჭირდებოდა ეს წიგნი, ბიბლიოთეკიდან გამომქონდა. მერე ბედად ბუკინისტური წიგნის მაღაზიაში შემხვდა. ცხადია, შევიძინე. ყველა ცალი, რომლითაც მისარგებლია ადრე, ყდაშემოცვეთილი იყო ან მეორეულ ყდაში იყო ჩასმული. იმ ცალს, რომელიც შევიძინე, თითქმის ხელუხლებელი ყდა აქვს. გარეკანზე აწერია „ქართული ენის გრამატიკა“ და ახატია შოთა რუსთაველი (ცნობილი ნახატი — პროფილით რომ დგას). ცოტა კი მეუცნაურა და ამიტომ შევამოწმე, სადაც ხელი მიმიწვდა, მაგრამ მოძიებულ ცალებს ყდა ან არ ჰქონდათ შერჩენილი, ან ხელახლა იყო ჩასმული ყდაში. ქალბატონ მზექალა შანიძეს მივაკითხე, ვაჩვენე ეს წიგნი. როგორც გაირკვა, აკაკი შანიძის „ქართული ენის გრამატიკას“ ყდაზე არაფერი ეხატა. შოთა რუსთაველი იმას დაუხატავინებია წიგნის გარეკანზე, ვისი საკუთრებაც იყო ადრე ჩემი წიგნი (სამწუხაროდ, არ აწერია ვინაობა წინანდელი პატრონისა)...

ქართული ენის სახელმძღვანელოს ილუსტრაცია არც სჭირდება და არც უხდება, მაგრამ თავისთავად საინტერესოა „ქართული ენის გრამატიკის“ საყდე „ილუსტრაცია“ რუსთაველის გააზრება: ამის გამკეთებლისთვის რუსთაველი და ქართული ენა ერთი ყოფილა... ღმერთმა უშველოს!

„გულმობავული“ რეცენზენტები ანუ ავტორ-გამომცემელთა „ეშმაკობანი“

კარგა ხნის წინათ გამომცემლობა „განათლებამ“ ენათმეცნიერების ინსტიტუტში „ვეფხისტყაოსნის“ ენის საკითხებისადმი მიძღვნილი წიგნი გადმოგზავნა სარეცენზიოდ. წიგნი რეცენზიისათვის ალექსი ჭინჭარაულს გადასცეს, როგორც „ვეფხისტყაოსნის“ ენის უბაღლო მცოდნეს. მე არ მინახავს მსგავსი რეცენზია: ბატონი ალექსი წერდა ჩვეული პირდაპირობით, პროფესიონალიზმით, დაუნდობელი იუმორით; მოკლედ, ამ წიგნის დაბეჭდვა არ შეიძლებო... ავტორმა და გამომცემელმა იეშმაკეს: წიგნს დაანერეს „რეცენზენტი ა. ჭინჭარაული“ და წიგნი გამოვიდა, ცხადია, შენიშვნები არ გაუთვალისწინებიათ... ასე „მოი-

გეს“ რეცენზენტის გული. დაბეჭდილი წიგნის რეცენზენტის პროტესტს რაღა აზრი ჰქონდა: წიგნი წიგნად დარჩა...

თბილისის უნივერსიტეტის ახალი ქართული ენის კათედრაზე კოლეგის ორტომეულის პირველი წიგნი განიხილებოდა. რეცენზია ბესარიონ ჯორბენაძემ წარმოადგინა; მძიმე რეცენზია იყო. როგორც ჩანს, წიგნი უკვე იბეჭდებოდა, ამიტომ აქაც იეშმაკეს გამომცემლებმა: წიგნს რეცენზენტად ბ. ჯორბენაძე დაანერეს და მცირე მინაწერიც გაუკეთეს: პირველი წიგნის მიმართ გამოთქმულ საგულისხმო შენიშვნებს მეორე ტომში გავითვალისწინებთ!.. ასე „მოიგეს“ რეცენზენტის გული. დაბეჭდილი წიგნის რეცენზენტის პროტესტს რაღა აზრი ჰქონდა: წიგნი წიგნად დარჩა...

ზუგდიდელმა ნაცნობმა მ. და ც. ძაძამიების „ნაშრომის“ ხელნაბეჭდი მომიტანა; ავტორები ამტკიცებდნენ, რომ მსოფლიოს ყველა ენა მეგრულიდან წარმოიშვა; მსოფლიოს ყველა ენის ყველა ანბანს ერთ-ერთი მეგრული ბგერა უდევს საფუძვლად; რომ მეგრული ყველაზე მდიდარი ენაა მსოფლიოში და მისთანანი... ავუსხენი, რომ ეს იყო ცრუმეცნიერება; ამგვარი რაიმეს წიგნად გამოცემა კი არა, გაფიქრებაც კი უხერხული იყო... როგორც ჩანს, ავტორებს ჩემი აღშფოთება გადასცეს და... რამდენიმე ხნის შემდეგ დიდი, სქელყდიანი წიგნი „ენის წარმოშობის საიდუმლო“ მომართვეს ვრცელი, მაღლიერების გამოხატველი წარწერით; წიგნს გაშლით ეწერა: რეცენზენტი პროფესორი გიორგი გოგოლაშვილი... ცხადია, ნანახ ხელნაწერთან შედარებით წიგნში არაფერი იყო შეცვლილი... „კვლავ აღშფოთდა რეცენზენტი“; პროტესტის წერილები გამოაქვეყნა გაზეთებში „საქართველოს რესპუბლიკა“, „სიტყვა“, ჟურნალში „ბურჯი ეროვნებისა“... მერე რა? დაბეჭდილი წიგნის რეცენზენტის პროტესტს რაღა აზრი ჰქონდა: წიგნი წიგნად დარჩა...

და ვინ იცის, რამდენი ასეთი წიგნი დარჩა წიგნად...

მერე რაო? — მეტყვის ვინმე. — არაფერი, ორი სიტყვა ჩემთვის ვთქვი...

სახელი და პიროვნება...

გვარი ჩიბურდანიძე იმერეთში არცთუ საამაყო გვარი იყო. „ვინა და ჩიბურდანიძეო“, — აგდებით იტყოდნენ. მაია ჩიბურდანიძის დამსახურებაა ის, რომ ამ გვარს ეს ირონიული ნიუანსი მოეხსნა...

ლუარსაბი მეფეთა სახელი იყო. ლუარსაბ მეორე წმინდანად შეირაცხა... ქართლ-კახეთსა და იმერეთში XIX საუკუნეში დოკუმენტების მიხედვით ეს სახელი ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული სახელია; XX საუკუნის დასაწყისში კიდევ არქმევდნენ ამ სახელს; ილიას „კაცია-ადამიანის?!“ შემდეგ ეს სახელი არაპოპულარული გახდა. მეტიც, საზოგადო სახელის დატვირთვაც მიიღო: „მომრავლდნენ ლუარსაბები“... და დღეს თითქმის აღარავის ჰქვია... არადა კარგი სახელია...

მურმანი, განსაკუთრებით მთაში, უარყოფითი სახელი იყო. ვწერდი ერთგან, მთიულეთში სუფრაზე სტუმარს რომ ეძახდნენ მურმან, მურმანო, დიასახლისმა იკითხა, მურმანს რად ეძახითო. ასე ჰქვიაო, უთხრეს თურმე. არ დაიჯერა, ასეთ კარგ ბიჭს მურმანი არ ერქმევაო...

მურმან ლებანიძის დამსახურებაა, ეს სახელი დღეს უარყოფით ასოციაციას რომ არ იწვევს... მურმანი, მუხრანი, ანა... — ათეული წლებია ერთად ითქმის...

პროფესორმა ზურაბ ჭუმბურიძემ გამოაქვეყნა გურიის, იმერეთისა და ქართლ-კახეთის თავად-აზნაურთა ოჯახების აღწერა (ცალ-ცალკე წიგნებად). გამომცემელმა ყურადღება მიაქცია იმას, რომ მხოლოდ ერთ ოჯახში ერთჯერ ერთ ბავშვს **აკაკი** (აკაკო) — როსტომ წერეთლის ოჯახში (XIX საუკუნის 40-იანი წლები)... სწორედ ამ აკაკოს — დიდი აკაკი წერეთლის — დამსახურებაა ის, რომ XIX საუკუნის ბოლოდან მოყოლებული ეს სახელი ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული სახელია...

ალარას ვამბობ „ვეფხისტყაოსნის“ გმირთა სახელებზე...

თემა თავისთავად საინტერესოა... დღეს აკაკი წერეთელს ვკითხულობდი და, როგორც მეგობარი მწერალი იტყვის, უნებლიეთ წამომავიწყდა...

ყველაზე დიდი საიდუმლო ანუ სიზმრის ფანტაზია

რეზო ინანიშვილს სიზმრის თემაზე რამდენიმე ჩანაწერი აქვს. ერთგან გაკვირვებული წერს — საიდან ქმნის ჩემი სული ამ გრანდიოზულ სურათებსო... ხშირად გოცებულ ვუსმენ, ვინმე დალაგებით აზრიან სიზმარს რომ თხრობს, როგორც კინოფილმს. დედამ იცოდა ასეთი სიზმრები... მეტიც: წინასწარმეტყველური სიზმრები ჰქონდა: რომელიმე შეუძლოდ რომ შევიქნებოდით, დედა იმდღესვე დარეკავდა სოფლიდან, როგორ ხართ, ცუდი სიზმარი ვნახეო...

უცნაურია: სიზმარს ვერ ვიმახსოვრებ, უფრო შთაბეჭდილება, განცდა მრჩება მეხსიერებაში; ხშირად ეს განცდა იმდენად მძაფრია, დიდხანს გამყვება და მტანჯავს, თუმცა იმ ამბის აღდგენას ვერ ვახერხებ, რამაც ეს განცდა შემიქმნა... ერთი ასეთი უცნაური განცდა ბავშვობიდან მომდევს, თუმცა რა არის, ამის თქმა არ შემიძლია...

თუ მეხსოვრდება სიზმარი, იმდენად უაზრო და ულოგიკოა, მოყოლაც კი მრცხვენია: ჩემს გონებაში ასეთი უაზრობა (შეიძლება ითქვას, სისულელე) როგორ წარმოიშვა-მეთქი...

ერთ ქადაგებაში ილია მეორემ ბრძანა, ყველაზე დიდი საიდუმლო ადამიანიაო... ჭეშმარიტად!..

სიბერე — ჭირთა უფრო ძნელი ჭირი

რუსთაველი რომ გენიოსია, არახალია, მაგრამ სანამ სიბერე მომადგებოდა, არ მიმიქცევია ყურადღება ერთი ადგილისათვის; ხომ გახსოვთ, როსტყვანს რომ ათქმევინებს:

„მე გარდავსულვარ, სიბერე მჭირს, ჭირთა უფრო ძნელიაო“...

ჭეშმარიტად, სიბერეზე უფრო ძნელი ჭირი არ არსებობს...

არადა, ეს ახალგაზრდა კაცმა თქვა... და კიდევ:

სიბერე — ჭირთა უფრო ძნელი ჭირი... — აი, სადაა ფესვები საბას ლექსიკოლოგიური აზროვნებისა!..

შენარჩუნებული წონასწორობა

ყოველთვის მიკვირდა: მთაწმინდაზე ილია და აკაკი ტაძრის სხვადასხვა მხარეს რატომ არიან დაკრძალულნი-მეთქი. მე მგონი მივხვდი: ისინი აწონასწორებენ ამ უწმინდეს სივრცეს... სხვაგვარად „წონასწორობა დაირღვეოდა“...

„ეს აუხსნელია“

2010 წლის 15 დეკემბერს, ანა კალანდაძის დაბადების დღეს, მთაწმინდაზე ავედით. ანას საფლავთან, სოლომონ დოდაშვილის საფლავის მხარეს, ვიდექით. ქალბატონი თინა ყანდარელი (ანას რძალი — ძმის ცოლი) ჰყვებოდა: ანას საძინებელში არაფერს ვეხებოდი; წიგნების კარადა არასოდეს გამიღია. გარედან თუ გადავწმენდდი მტვერსო. ანას გარდაცვალების მერე ვნახე, სასთუმალთან სოლომონ დოდაშვილის წიგნი ედო. როგორც ჩანს, უკანასკნელად ამ წიგნს კითხულობდა...

და დასძინა: ანა სოლომონ დოდაშვილის გვერდით არის დაკრძალული...
ქალბატონ ანას სჩვეოდა გამოთქმა — „ეს აუხსნელია“...

მაინც რა არის პარონიმი?

პარონიმების ლექსიკონი გადმომცეს სარეცენზიოდ. პარონიმები ისეთი სიტყვებიაო, რომლებიც ბგერობრივად ერთმანეთს ჰგავს, რაც მიზეზი ხდება მათი აღრევისაო. ეს განმარტება პირობითია: გააჩნია, ცოდნის რა დონე აქვს მკითხველს, ვისთვისაც არის გამიზნული ეს ლექსიკონი, რადგანაც სიტყვათა ესა თუ ის წყვილი შეიძლება ერთ შემთხვევაში მივიჩნიოთ პარონიმად, სხვა შემთხვევაში — არა: ბევრს ცნება და მცნებაც არ ერევა ერთმანეთში, ზოგს კი...

რამაზ ქურდაძე მიყვებოდა: ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ სვანეთში გამანაწილეს მასწავლებლადო. მეათე კლასში ერთი ყალთაბანდი მოსწავლე მყავდა. როცა ვერაფერი მოუხერხებ, გადავწყვიტე, დირექტორთან წამეყვანა. მოვკიდე ხელი და მიმყავს. შეშინდა და ხვეწნა დამიწყო: აფერისტო მასწავლებელო, არ წამიყვანო დირექტორთანო. ამან მთლად გამაცოფა. მივიყვანე. რა მოხდაო, მკითხა დირექტორმა. განვუმარტე, ასე იქცევა, ასე-მეთქი და დავამატე: ნაცვლად იმისა, ბოდიში მოიხადოს, აფერისტო მასწავლებელოს მეძახის-მეთქი. სიცილი აუტყდა დირექტორს: მაგას უნდოდა პატივცემულო ეთქვაო; ერევა ერთმანეთშიო...

ჰოდა, იმ მოსწავლისათვის აფერისტი და პატივცემული პარონიმები ყოფილა...

მაინც რა არის პარონიმი?

ორად გაყოფილი დრო

სადღაც წავიკითხე, ერთიდან ხუთ წლამდე დრო ძალიან ნელა გადის, ხუთიდან ოთხმოცამდე — ჩქარი მატარებელივითო.

ხუთი წლის მიჯნად დადება როგორ აიხსნება, არ ვიცი, მაგრამ ერთი რამ ნამდვილად შემიმჩნევია: ჩემი დრო ორად არის გაყოფილი — სკოლამდე და სკოლაში შესვლის შემდეგ. ის, რაც სკოლაში შესვლამდე მოხდა (1955 წლამდე), მგონია, რომ ძალიან დიდი ხნის წინათ იყო; ხოლო ის, რაც სკოლის პერიოდიდან დღემდე მოხდა, თითქოს გუშინ იყო... და ეს მხოლოდ ახლა არ მგონია, ასეა თითქმის სულ...

არ ვიცი, როგორ გავიგო, როგორც მიჯნა წიგნიერ და არაწიგნიერ სამყაროს შორის?..

ახდენილი ოცნება

ნინო ნაკაშიძის მოგონებას ვკითხულობდი: „მაშინ ექვსი წლის ვიყავი... როდესაც სკოლაში შევედი, „დედა-ენას“ ვსწავლობდი, მასწავლებელმა ნინო ქიქოძემ გვიამბო, რომ მას უნახავს „დედა-ენის“ დამწერი იაკობ გოგებაშვილი... ჩვენი ბავშვებისათვის იაკობის ნახვის სურვილი ოცნებად გადაიქცა“. და გამაახსენდა:

კურსების საშუალო სკოლაში ქართულ ენას მასწავლიდა შესანიშნავი პიროვნება და პედაგოგი გიორგი გაბრიაძე. ქართული ენის გაკვეთილზე აკაკი შანიძის სახელმძღვანელოს რომ აიღებდა ხელში, სიამაყით ჩაურთავდა ხოლმე, აკაკი შანიძე მასწავლიდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტშიო... და აკაკი შანიძე ასეთივე საოცნებო კაცად გვესახებოდა ჩვენც...

...და მე ეს ოცნება ამისრულდა.

თვითგამოცხადებული და თვითალიარებული

ეს ორი ტერმინი, მე მგონი, მანამდე არ არსებობდა; ოთხმოცდაათიან წლებში დამკვიდრდა პოლიტიკურ ლექსიკონში. და პოლიტიკაში იხმარება ურჩ რესპუბლიკათა მიმართ. ვფიქრობ, შესაძლებელია სხვა სფეროშიც გადავიტანოთ და დავამკვიდროთ.

მაგალითად, თვითგამოცხადებული დისიდენტი. ამას წინათ ერთ მოგონებათა წიგნს ვკითხულობდი. ნაცნობი ავტორი საუბრობდა 70-იანი და 80-იანი წლების საზოგადოებრივ მოვლენებზე. ეს ყველაფერი ჩემ თვალწინ ხდებოდა და თითქოს ძალიან უცხოც არაფერი უნდა თქმულიყო; თქვენ წარმოიდგინეთ, ითქვა: თურმე ეს ჩემი ნაცნობი იმ პერიოდში ძალიან აქტიური დისიდენტი ყოფილა; ამის გამო ჯარშიც კი გაუშვიათ და ასე შემდეგ... და რადგან სხვამ ამის თაობაზე არაფერი ვიცოდით, ადგა და წიგნი დაწერა თავის დისიდენტურ წარსულზე... მეორე წიგნიც წავიკითხე — 90-იანი წლების მოვლენებს იხსენებდა ავტორი; თურმე, საბჭოთა კავშირი მას დაუნგრევია; იმპერია კანკალედა მისი შიშით... მე არც ასეთი დისიდენტი გამეგონა... მე მგონი კარგი ტერმინია — თვითგამოცხადებული დისიდენტი...

ერთ პროფესორს ვიცნობ. რამდენიმე ათეული წელია, წერს, იძახის, ახალი გრამატიკული კატეგორია აღმოვაჩინეო; აკაკი შანიძემ ვერ შენიშნაო. როცა აკაკი შანიძემ ეს მოხსენება მოისმინა, თქვა „სრული გაუგებრობააო“. ეს აზრი გამოაქვეყნა კიდეც დიდმა მეცნიერმა; მერე რა, „აღმოჩენის“ ავტორი არ ცხრება; აკრიტიკებს, ებრძვის იმათ, ვისაც არ სჯერა მისი აღმოჩენისა; არადა არავის სჯერა... ჰოდა ასეთი ფაქტს უნდა დაერქვას თვითალიარებული აღმოჩენა...

დასკვნა: ტერმინებმა თვითგამოცხადებულმა და თვითალიარებულმა გამოყენების სფერო უნდა გაიფართოოს...

გივი ჩუგუაშვილი

„უსამართლობას ვერ ვებუები“

— თქვენი აზრით, რა არის უკიდურესი გაჭირვებული მდგომარეობა?

- რწმენის დაკარგვა.
- სად ისურვებდით ცხოვრებას?
- ისევ და ისევ საქართველოში.
- რა არის უმაღლესი ბედნიერება?
- სრულად ფლობდე შენს თავს, შენს საქმეს, გრძნობდე და იზიარებდე შენი ოჯახის, მეგობრებისა და კოლეგების ტკივილს თუ სიხარულს.
- თქვენი საყვარელი ლიტერატურული პერსონაჟები?
- ავთანდილი („ვეფხისტყაოსანი“)
- თქვენი საყვარელი ისტორიული პერსონაჟები?
- დავით აღმაშენებელი, ქეთევან წამებული.
- თქვენი საყვარელი მხატვარი?
- ფიროსმანი, გუდიაშვილი, ვან გოგი.
- თქვენი საყვარელი კომპოზიტორი?
- ფალიაშვილი, ლალიძე.
- რომელ თვისებას აფასებთ ყველაზე მეტად მამაკაცში?
- ზურგიდან რომ არ მოგეპარება და სიმართლეს დაუფარავად გეტყვის.
- რომელ თვისებებს აფასებთ ყველაზე მეტად ქალში?
- ერთგულებას.
- რომელი ადამიანიური სათნოებაა თქვენთვის უფრო მომხიბლავი?

- მდიდარი შინაგანი ბუნება.
- თქვენი საყვარელი საქმიანობა?
- ჩემი პროფესია (მსახიობი).
- თქვენთვის ნაცნობი რომელი ადამიანი გინდობდათ ყოფილიყავით?

— ყველა, ვინც ჩემთვის იდეალია, ხოლო ასეთები არც თუ ისე ცოტაა.

- თქვენი ხასიათის მთავარი თვისება?
- უსამართლობას ვერ ვეგუები.
- რას აფასებთ ყველაზე მეტად მეგობრებში?
- ყურადღებას.
- თქვენი მთავარი ნაკლი?
- ზოგჯერ გონებას ემოცია უსწრებს.
- თქვენი წარმოდგენა ბედნიერებაზე?
- საქმის დიდი სიყვარული და მუდმივი ლტოლვა საყვარელი, რჩეული ადამიანისკენ...

- რა იქნებოდა თქვენთვის ყველაზე დიდი უბედურება?
- უარყოფა იმისა, რაც მე-16 კითხვის პასუხად გითხარით...
- როგორი გინდობდათ ყოფილიყავით?
- როგორიც ვარ.
- თქვენი საყვარელი ფერი?
- თეთრი ნითლით.
- ყვავილი, რომელიც ყველაზე მეტად გიყვართ?
- გვირილა.

— თქვენი საყვარელი ფრინველი?

— ბელურა (სხვები გვტოვებენ ზამთარში, ბელურა კი — არასოდეს).

— თქვენი საყვარელი მწერალი?

— რუსთაველი, მიხეილ ჯავახიშვილი, გამსახურდია, ჭაბუა ამირეჯიბი, ჯეკ ლონდონი, მერიმე.

— თქვენი საყვარელი პოეტები?

— გალაკტიონი, აკაკი, ტერენტი.

— საყვარელი ლიტერატურული გმირი ქალები?

- მაია წყნეთელი, ანა ფრანკი, ანა კარენინა.
- საყვარელი გმირები რეალურ ცხოვრებაში?
- ზვიად გამსახურდია, მერაბ კოსტავა.
- საყვარელი გმირი ქალი ისტორიაში?
- ქეთევან წამებული.
- საყვარელი სახელები?
- თამარი, ნესტანი, თეკლე, ეკატერინე.
- რას ვერ იტანთ ყველაზე მეტად?
- საქმის დაუმთავრებლობას, გაურკვევლობას.
- ისტორიული პიროვნება, რომელმაც თქვენი ზიზღი დაიმსახურა?

- შაჰ-აბასი, ჩინგიზ-ხანი, თემურ-ლენგი.
- საომარი მოქმედება, თქვენი აზრით, ღირსი მეტნაკლები ალტაცებისა?
- დიდგორი.

— რეფორმა, რომელსაც თქვენ განსაკუთრებით უმაღლეს შეფასებას აძლევთ?

— განსაკუთრებით უმაღლეს შეფასებას ვანიჭებ იმას, რომ ვაშენებთ დემოკრატიულ ქვეყანას. ყოველ შემთხვევაში ამის მცდელობა მაინც გვაქვს. იმედია, საქართველო, როგორც სახელმწიფო, დემოკრატიული გზით განვითარდება.

- ნიჭი, რომელსაც გინდათ ფლობდეთ?
- ისევ და ისევ მსახიობისა.
- როგორი გინდათ რომ გარდაიცვალოთ?
- არავინ მნახოს, როგორი ვიქნები გარდაცვლილი.
- თქვენი სულიერი მდგომარეობა ამჟამად?
- ვფიქრობ, ძლიერი.
- ქმედებანი, რომლებიც თქვენს შემწყნარებლობას იმსახურებენ?

— ამ კითხვაზე ცოტა მიჭირს პასუხის გაცემა, მაგრამ ჩემი თავიდან გამომდინარე თუ ვიმსჯელებ, რაც უნდა მდგომარეობიდან გამოყვანილი ვიყო, ძალიან მალე ვპატიობ ადამიანს და საერთოდ ვთვლი, რომ რაც მეტად მიმტევებელია ადამიანი, მით უფრო მეტი ღირსების მატარებელია იგი.

— თქვენი დევიზი?

— წყალნალეული ხავსს კი არ უნდა მოეჭიდო, ხელი უნდა გაანძრიო და წყლიდან აუცილებლად ამოხვალ...

— თუკი ოდესმე შეხვდებით ღმერთს, რას ისურვებდით, რომ მას თქვენთვის ეთქვა?

— შენ აგკიდებ კაცობრიობის ცოდვებს და ქვეყანა გადარჩება!

გრიგოლ კ. რობაქიძე

ჩვენი — მეზის დრო

ჩვენი ვულკანის გზის გადაღმა, ჭექა-ქუხილის მთაზე განმარტოებით მდგარი ბებერი მუხის ტოტებში ხუთნი შემძვრალიყვენ; ყველას თითო ჭოგრიტი ეჭირა, მაგრამ ერთს „ბეისბოლკა“ ეხურა თავზე, მეორეს „უშანკა“, მესამეს ფესკაზე ზევიდან ჩაღმა შემოეხვია, მეოთხეს კიბა დაეკოსა და მეხუთეს კი სულაც ძველი ჩინელი მანდარინების მომრგვალებული სამკუთხა ქუდის მსგავსი, უცნაური, ზანზალაკებიანი თავსაბურავი.

— ბოლავს?
— უფ, არაა...

* * *

ერთ არცთუ ისე მშვენიერ საღამოს, არასამთავრობო, მაგრამ საერთაშორისო საზოგადოება „სრულიად გეოგრაფიულ ნარმონაქმნთა გაერთიანება პოსტკატასტროფული გამოწვევის წინაშე“ თავის მორიგ, ყოვლად უაზრო და არაფრისმომცემ თათბირსა თუ კონფერენციას მაინც ბრიყვეული სიჯიუტით ატარებდა; საღამოს კი მართლაც არ ეთქმოდა მშვენიერი — თავსხმა წვიმა დროდადრო წყდებოდა და სამივე, ნანყენი, შეურაცხყოფილიცა და, ასე განსაჯეთ, ერთობლივი ძალისხმევით „გადარჩენილი“ მზეც კი ერთნაირი დაუნდობლობით აცხუნებდნენ დედამინისგან დარჩენილ უნესრიგო და თითქმის სრულიად სასონარკვეთილ მრავალკუთხედს; თან ქარიც ქროდა. ძალუმ ძლიერი.

და, ამინდ-უამინდობას თავიცა და ტანიც რომ დავანებოთ, ეს ჩვენი, ხვანდალსხნუკაურსა და პოპოკაკატე-პეტლს შუა ძლივს ჩაკვებულნი, უმაღლესი საბჭოს წინაშე შიშაღმინას მოხსენებას რომ ისმენდა ამ ამოხუთულ და ღმერთისგან სამუდამოდ დავინყებულ დარბაზში, სულაც არ ფიქრობდა მშვენიერებაზე, მით უმეტეს იმ საღამოსი და მეტადრე კი იმისა და გამო რომ აეს შიშაღმინა ნითელი ხით ნაკეთი, მოპლატინებული ტრიბუნიდან მოურიდებლად და თავხედურად, ჩვეული მონოტონური რიტმიკით, სიამოვნებით აფრქვევდა გესლსა და ბოღმას:

— ...ჯერ კლავიჩესკაიას, კორაკსკაიას, ფუძიამასა და კილიმანჯაროს უმსგავსო მაგალითებით გამოწვეული აჟიოტაჟი არ მიმცხრალა საზოგადოებაში, ახლა კიდევ ეს ყოვლად არადემოკრატიული, მეტსაც ვიტყვი და ხმაბალად ბრალდებებსაც არ მოვერიდები — ანტიგლობალიზური გამოხდომა! დიას! საუბედუროდ ჩვენი რიგებშიც გაჩნდნენ ტროას ცხენები, უფრო სწორად კი, ყოველთვის იყვნენ მალულად, ახლა კი ნიღბები ჩამოიხსნეს და ცინიკურად, ყოვლად უსინდისოდ შემოაპარეს ჩვენს რიგებში, პირდაპირ ვიტყვი — ჯაშუში და უფრო მეტიც — მტერი!

დარბაზი აჩოჩქოლდა; უსიამოვნო შფოთი ბუნებრივიც იქნებოდა ასეთი გამოსვლის შემდეგ, მაგრამ ის, რო-

გორც ყოველთვის, ხელოვნურად გაათათსმაგა ულტრა-მემარცხენე ფრაქცია „პა, თორემ!“-ის აქტივისტთა ჩვეულმა აგრესიულობამ.

— უუ, სირცხვილი!

— ...და თავის მოჭრა! თან ახლავე!

ჩვენი მშვიდად ილიმებოდა და თვალეებით აწყნარებდა თითქოს გულწრფელად შეწუხებულ ვეზუვისა და გეკლას; სწორედ მათი რჩევა-

თხოვნით ეახლა ამ სნობების სხდომას, თორემ... 400 წელზე მეტი სრულდებოდა, რაც არ ამოფრქვეულა; რაის ამოფრქვევა?! ადგილიდანაც არ იძროდა, ეს უცნაური გარემოება კი ამ არასამთავრობო, მაგრამ საერთაშორისოს კიდევ უფრო ძაბავდა და აშინებდა — რალაცას ამზადებო! მისი დუმილი იმდენად მრავლისმეტყველად მიაჩნდათ, რომ ათასგვარი კომპრომეტირების შემდეგ ფიზიკური ლიკვიდაციაც დაუპირეს, მაგრამ ვეზუვიმ 400 წლის წინანდელი მოვლენები გაახსენა და გადაიფიქრეს, ალბათ დროებით.

ჩვენი ვეზუვის ბავშვობიდან იცნობდა და მასში ეჭვი არც ეპარებოდა, მაგრამ სულ სხვა საქმე გახლდათ გეკლა.

ჩვენს თვალწინ დაუდგა ერთი კვირის წინანდელი საბედისწერო საღამო, როცა ეს ორნი სტუმრად ეწვივნენ; ავღანური ყაყაჩოებით გახალისებულ სუფრას მიუსხდნენ და სატაცურისა და ტრეფელებს გარნირირანი, შებრანული მწყრებით გარშემორტყმული უზარმაზარი ხოხობი და მთის ბროლში ჩაციებული „მანავის მწვანე“ მოხუცმა კამერდინერმა საკუთარი ხელით მიართვათ.

ვეზუვი, როგორც ჭეშმარიტი ესთეტი, ვერცხლის თასით ხელში აშკარა სიამოვნებით ათვალისწინებდა ჩვენს ერთ-ერთ გატაცებას — ათასგვარი ზომისა და ფორმის ქვებით შექმნილ ლაბირინთსა და მის თიხისა თუ ლითონის მინიატურულ ბინადართ.

— თავს ვიტყევ, სხვა რა საქმე მაქვს, — დაიმდაბლა თავი ჩვენმა.

— აჰ, აჰ, — თავი გადააქნია ვეზუვიმ, — საოცრებაა! რა ნერვები უნდა?! ბარაქალა!

თითქმის სულ ეს იყო, რაც იმ საღამოს ჩვენმა და ვეზუვიმ მოახერხეს და ერთმანეთს უთხრეს, რადგან გეკლა მადიანად ილუკმებოდა და ლაპარაკობდა... ლაპარაკობდა გაუჩერებლად, თითქოს განსაკუთრებული მიზნის გარეშე, ცოტა ფამილარულად და ხაზგასმული კეთილგანწყობით, რაც ჩვენსას, არაა, არ გამოაპარვია:

— მაგარი ყაყაჩოებია! ძაან მაგარი! მაგრამ, აი, გულზე ხელი დაიდევ და მითხარი, ამას ხომ გერჩივნა, ეკვალორული ვარდებით დაგვხვედროდი? ვიცი, რომ ვარდს ყვავილი არ გირჩევნია... ან ეს? კი, ლაპარაკი არაა, მაგარი

ღვინოა, ძაან მაგარი! მაგრამ, აი, 100% ვიცი, რომ „კრისტალი“ გირჩევენია...

— დრო იცვლება. ჩვენც ხანდახან, — ჩაურთო ჩვენმა, მაგრამ გეკლა ლაპარაკობდა...

— შენც იხეირებ! დაფიქსირდები, მოგცემენ სტატუსს, აირჩევ სახელს, ანგარიშსაც დაგიმრგვალებენ და... მოგეცეს ლხენა! არ თქვა ახლა, შავი ჯიპი არ მინდაო! ჰოდა, არ უნდა ამას მაგდენი ფიქრი! აქ ერთ კოხტა აეროპორტსაც ჩადგამ და ეგ არი! ან ამ ბებერის სიფათს როდემდე უნდა უყურო? პორტუგალიური სააგენტო ვიცი ერთი, გოგოები არიან?! აუუ! მაგრამ შენ ისე არ გაიგო, ამას ხოხობი შეუწვია?! ძაან მაგარი...

— ხოხობი, ალბათ, მზარეულმა შეწვა, — საფუძვლიანად შენიშნა ვეზუვიმ, — მაგრამ დანარჩენში მართალი ხარ, ვარდები, „კრისტალი“, ჯიპი...

— ჰოდა, ჩვენ მაინც გვითხარი რამე! მთელი სამყარო ხომ შეცვალე მაგ შენი დუმლით?! — აიტაცა გეკლამ, — ჩვენ მაინც აგვიხსენი, რას აპირებ?

ჩვენმა ვეზუვის თვალებში შეხედა და ისევ არაფერი უთქვამს.

გეკლა აფეთქდა:

— დაუფიქრდი! სხვა გამოსავალი არის?! თუ ისე დაჩაჩანაკდი, რომ იმ კრეტინ „ალტერნატივისტებზე“ ფიქრობ?! კარგი, რა! მეტი არაა ჩემი მტერი, მაგათ რამე რეალურად უნდაოდეთ! დაფინანსდებიან ბოლო-ბოლო და ეგ იქნება! მაგრამ შენ უსტატუსოდ?! აუ, მე კი არ მეხალისება ამდენი ტლიკინი, უბრალოდ, მაგარს გბალეშიკობ! თან შენ რომ ამოიფრქვევი რა იქნება?! ძაან მაგარი! აი, უმაგრესი!

რომ აცილებდა, არც ჰო ჰქონდა ნათქვამი ჩვენს, არც არა და ვეზუვიმაც, მხარზე კოცნისას, ჩუმად ჩაულაპარაკა:

— შენ იცი, როგორც გადანყვეტ, ისე იქნება, მე გელოდები.

... და, აი, ახლა ჩვენი მშვიდად უსმენდა საყოველთაო აყრანტალების ფონზე კიდევ უფრო გაგულისებული შიშაღდინას გამოსვლის მაინცმონოტონშე-ნარჩუნებულ დასკვნით ნაწილს:

— ...და კატეგორიულად მოვითხოვ რადიკალური ზომების მიღებას ამ ეგრეთ წოდებული „ლოიალური“ ელემენტების უვნებელსაყოფად, რათა აღარ მიეცეთ შესაძლებლობა, შექმნან ნოყიერი ნიადაგი ჩვენს ვულკანურ ყოფიერებაში ანტიდემოკრატიული განწყობილებებისათვის! (მქუხარე ტაში!) დაბოლოს, უბრალოდ, არ შემოძლია, არ ავბობოქრდე და არ ამოვაფრქვიო პირადად ჩემი და ჩვენი ფრაქცია „ჰა, თორემ!“-ის სახელით პოზიცია მამალ ძროხებთან დაკავშირებით! დიახ! ჩვენ აუცილებლად დავიჭერთ ყველა მამალ ძროხას თუნდაც ყველაზე ბნელ ოთახში!, ხოლო თუკი, როგორც ჩვენი ოპონენტები ირონიულად ამტკიცებენ, მამალი ძროხა ბუნებაში არ არსებობს, ჩვენ შევქმნით მას! მადლობა ღმერთს(!), ჩვენს დიად და საამაყო დროში მიღწევები კლონირებასა და ბიოტექნოლოგიებში ამის საშუალებას იძლევიან თუ იძლევა, ამას არა აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა და, თქვენის ნებართვით, ბატონო ვიცე-სპიკერო, ამ ოპოზიციონერ ვაჟბატონებს მივმართავ — ნუ გადაგვაყოლებთ ამ თქვენი ენის სინმინდეს! ცოტა გათანამედროვედით, ვულკანიზაციაა ბოლოს და ბოლოს!

გამამხნევებელი სტვენის, ტაშისა და „ჰა, თორემ!“-ის შეძახილების ფონზე შიშაღდინამ ძვირფასი ტრიბუნა დატოვა; რაც შეეხება მის ბოლო რეპლიკას, ის მიმართული იყო ვიცე-სპიკერ ეტნასა და ჩვენი მეგობარი ვეზუვის მიმართ — პირველს, პოსტის მიუხედავადაც კი!, მობეზრდა ეს ისედაც ცხადშედეგიანი, პათეტიური მონოლოგისტერია და აპირებდა ჩაქუჩით ხელში შეენყვიტა ყოველ რეგლამენტს გადასული გამოსვლა, მეორემ კი თავს გაღიმების უფლება მისცა „მამალი ძროხების“ ხსენებაზე.

ამის შემდეგ ამ არასამთავრობო, მაგრამ საერთაშორისო რაააღაცის კონფერენციაზე ხანმოკლე გემიური შესვენება გამოცხადდა.

ფოიეს კუთხეში ხელში მოუკიდებელსიგარიანი, თავჩაქინდრული და განმარტოებული ვეზუვი ისევ ჩვენმა ანუგემა:

— კარგი, ჰო, მოხდა-მოხდა, არ აბობოქრდე ახლა შენც...

— ნამოდი, გარეთ გავიდეთ, წინა სხდომაზე ფოიეში მონევააც აკრძალეს ამ დამთხვეულებმა.

ჩვენს გაცივინა:

— აქ მეპატიჟებოდი ეს ვულკანივით კაცი?!

დარბაზსგარეთკეთილგანწყობილი, ვითომმომბოდიშებული, კედლებსაკრული და გზის დამთმობი „ჰა, თორემ!“-ის აქტივისტების ჯგროზღვა ყინულმჭრელი ხომალდებივით გააპო ორმა ვულკანმა.

გასასვლელის ხელმარცხნივ ბოლოსწინა კარს უგემოვნებოდ ოქროსფერი აბრა ჰქონდა, ზედ გულისამრევად მოლურჯო-მოშავო წარწერით „კაბ. 317. გონივრული და შორს გამიზნული ნაბიჯების ფონდის სალარო. მოლარე ი. ისკარიოტელი“; რომ ჩაუარეს, გაიღო და მადლობის ძახილით, ჯიბეში შევსებული ანგარიშის ჩეკით, შუბლისძარღვეგანყვეტილი, მაგრამ ორშაურიანივით სახეგაბრწყინებულ გეკლა გამოხტა, ესენი კი შეამჩნია, მაგრამ დრო, ადგილი და გარემოება სრულიად ურცხვად არ შეიმჩნია:

— დამელოდეთ, მე ეტნას დაველაპარაკები, ყველაფერი კარგად იქნებაო, — მიაძახა და ფოიეს ლაბირინთში გაუჩინარდა.

მზეების დაუნდობლობასა და წვიმებს შორის უწონადობას დაემთხვა შესვენება. ვეზუვიმ სიგარას მოუკიდა, ჩვენმა — ჩიბუხს.

— გასაგებია, რომ უკან აღარ შემოხვალ... ხომ იცოდი, ასე რომ იქნებოდა, — ვეზუვი ჩვენს თვალებში აღარ უყურებდა, — სამ დღეში მოგაკითხავს აღმასრულებელი, რას იზამ?

— რა უნდა ვქნა? 400 წელია, ხმას არ ვიღებ და მაინც ათასი სისულელე მომიგონეს, წარმომიდგენია, ჰო რომ ვითხრა, რა ლეგენდებს შეთხზავენ!.. ოღონდ ამჯერად, ალბათ, კარგს...

ვეზუვის თვალები აენტო:

— საუკეთესოს!!! ჩვენო, იქნებ, მართლა დაფიქრდე, ა? ხომ ხედავ, მარტო შენ მაინც ვერაფერს ცვლი? მეც მოგემატები და რა? ერთის მაგივრად ორ სიზიფეს დავკვიძახებენ... თანაც შენი საქმე! გა-ა-კე-თებ! ვერ ხედავ, რა კრეტინები არიან? ვერაფერს ხვდებიან, მარტო საფრთხეს გრძნობენ... პლატონ-არისტოტელე ამბავი იყო.

ჩვენის ღიმილის რაობას მიმხვდარ ვეზუვის მალევე ჩაუქრა თვალები:

— კარგი, მაპატიე... შევედი, იწყება.

ერთმანეთს გადაეხვივნენ.

— ამბის მიმტანსაც არ დავტოვებთ! — ისმოდა დარბაზიდან გუგუნის.

— უუჰ, — ვეზუვი შენობაში შებრუნდა.

ჩვენი ამბის უაქტუალურესი კითხვა ამჯერად შედარებით მოულოდნელად გაისმა:

— აბა, რას აპირებ?

არცთუ სასიამოვნო შთაბეჭდილებებისგან გადაღლილმა ვულკანმა ახლალა შენიშნა ჩრდილში კონსპირაციულად შემალული სამი სილუეტი — კლუჩევსკაია და ფუძიამა იყვნენ, მესამეს არ იცნობდა და მის თვალთვლებაში პასუხი დააყოვნა.

— ეს მონბლანელია, გაიცანი... ესეც უსტატუსოა ჯერჯერობით, — ტკივილით გაუღიმა ფუძიამამ; წლების განმავლობაში ეს კეთილშობილი იაპონელი ისე შეცვლილიყო, თავის აჩრდილსდა ჰგავდა.

— გასაგებია, — ჩვენმა დიდი ხნის უნახავ კლუჩევსკაიასაც შეავლო თვალი, ისევე ისეთი ზორბა, ქორფა და, რაც მთავარია, პირდაპირმზერიაინი. თუმცა კვლავ ოდნავ უხეში იყო; — რას უნდა ვაპირებდე? არც შევბრუნდი... სამ დღეში პასუხს ვეტყვი.

— ისე, რომ იცოდე, — აროხროხდა კლუჩევსკაია, — სულ ფეხებზე მკიდია მაგათი ვაჭრობა! კიდევ ცოტას ვაცლი და სულაც პოლონურ ალტერნატივას აღვადგენ! ესეც ჩვენიანია, — თავი გადააქნია მონბლანელისკენ, — ჰო, არარატმა მოგიკითხა! — და გადაიხარხარა.

— მომიკითხა? — ვითომ გაიკვირვა ჩვენმა, — რა ვიცი, მაგის მინიმუმ 4-5 წარმომადგენელი „ჰა, თორემ!“-ის ბენეუარში ისხდნენ, იმათ მოვეკითხე?!

კლუჩევსკაია?! — კონფუზიონე! — როგორც ვეზუვი იტყოდა; ჩვენი წამით კიდევ დატკბა ნასროლი მაგმის სიზუსტით და გამოთხოვების შემდეგ თავისი, ჩვენი ადგილისკენ დაადგა გზას.

მოურავს ვუნოდებდით, მაგრამ სრულიად არაჩვენებული სახელი — ჯემიზი ერქვა, თანაც კატასტროფულად უღალი ბაკენბარდები მოეშვა ჭორფლიან სახეზე და ამიტომ

ტომ — კამერდინერმა თავის ადგილას დაბრუნებულ და დაუყოვნებლივ მძლავრად აბოლილ ჩვენს ორი ამბავი დაახვედრა:

— რომლით დავიწყო, ჩემო ბატონო? ერთი კარგია, მეორე კი უმნიშვნელოდ ცუდი.

— უმნიშვნელო არაფერია, ჯემიზ, დროა, დაიმახსოვროთ; ცუდით დაიწყეთ.

— დიახ, ჩემო ბატონო. თქვენი „ლეუ-ტოპი“ გარდაიცვალა.

ვულკანმა მხრები აიჩეჩა:

— კარგა ხანია, ბანქოს ნამდვილი ქალაქი მომენატრა პასიანსისთვის; იმან კი აქამდე რომ გაძლო, ისაა გასაკვირი! მთავარი კომპიუტერი ხომ არის მხეცივით?

— დიახ, ჩემო ბატონო! და გრაფი კალიოსტრო გეახლათ, ასე ბრძანა, ჭექა-ქუხილის მთაზე ვიყავი და შენი ბატონი რომ არ მენახა, კიდევ 3000 წელინადს ვერ დავიცდიდო; სტუმრების ოთახში მოვასვენე, ვასადილე და, ახლა, თუ არ ვცდები, თვლემს.

— კეთილი. რომ გაიღვიძებს, ჩემს კაბინეტში მოაბრძანე.

— დიახ, ჩემო ბატონო. ყავა?

— ჰო, ჩემო კარგო. „ენისელიც“.

ჩვენი საწერ მაგიდას მიუჯდა და ზანტად დაინყო საქალაქეების

ფურცლვა; სათაურებს კითხულობდა და მერე ორ თუ სამ სხვადასხვა გროვად ახარისხებდა ჩუმი ბუტბუტით:

— „გველვეშაპის სასიცოცხლო განაჩენი“, არ გვინდა, აქეთ... ბუხარში... „პოლკოვნიკი კავშირზე აღარ გამოდის“, ჰმ, აქტუალურია, მაგრამ არა, ესეც აქეთ... „საბედისწერო მგზავრი“, რა დროს ესაა? — სანაგვისკენ... „აიანები“ — ნეტაი ერთი თქვენ! „აფთარი“, ვნახოთ, ვნახოთ, სახიფათოა, იტკვირება... „სარკისმიღმელი ანგელოზი“, აუ, ამას აქ რა უნდა?! „ევას აღსარება“...

ჯემიზმა იქვე მდგარ პატარა მაგიდაზე თითქმის უხმაუროდ დაანყო თურქულყავიანი ფინჯანი, ყინულით სავსე ჭიქა, „ენისელი“ და კითხვით შეხედა ვულკანს; გაბოლილმა ჩვენმა ალერსიანი თავის ასეთივე დაქნევით გაისტუმრა.

— აჰა! „აერობარი. ეპიზოდი VII. ვარდი, შროშანი, ისამანი“. ამას ვეძებდი... კარგია! ასსეეე... „როცა მღაზიები დაიკეტა“, „ნულოვანი სიჩუმე“, „ნიკოლოზ „მუნ-

მხატვარი ბადრი გავინძე

ჯი““, „ყინულის ტახტრევანი“, „ანწყოს გარეშე“... არა, არა, არა! აი, ეს ვნახოთ, — და ჩვენმა, მორიგი საქალაქ-დით ხელში, პატარა მაგიდასთან გადაინაცვლა.

ტიტულ-ფურცელზე ნაბეჭდი სათაური გასაოცარ მოგონებებს აღვიძებდა ჩვენში:

**„რეინინგემი
ნანილი I**

**(ფრიდრიჰ ზერო (მამზადებელი) —
კომმუნის დროის პირველი მეფე)**

ჩვენმა „ენისელი“ სირჩაში ჩამოისხა, ცას ახედა, ერთბაშად გადაკრა და წამით გაირინდა; მერე გულმკერდწამბარმა — ვულკანი იყო! — ყავა მოსვა და პირველ გვერდს დახედა:

„2222 წელი ქრისტეშობიდან.

დედამინა.

მზე — შუბისწვერზე.

სიგრილე მუსიკასავით.

**თეთრი მარმარილოს მაღალ კოლონადებში მი-
მოხვეული საზოგადოება; სამსავე დროში და სამივე
განზომილების, მარადიული მღელვარება უდრტვინვე-
ლად განფენილია.**

— თქვენო უდიდებულესოვავ...“

ჩვენი წამოდგა, ნელა მოაქუჩა საწერ მაგიდაზე გა-
დაჯგუფებული ყოვლად ქალაქი:

— ჯემიზ, ალი! — და ელვის სისწრაფით აღმოჩენილ, გა-
ვარვარებულ, მოტკაცუნე, შემლილ ბუხარში მოისროლა...

რა თქმა უნდა, სიცარიელე, ქალაქდთან ერთად.

* * *

— რაღა ფრანკულად ვიმეტყველო? ან არაბულად?
შენ გეტყვი მხოლოდ, მეგობარო ჩემო, სამელნევ...

„სიგიჟის უკანასკნელი საფეხური“ — ვილაცის სიტყ-
ვები მოაგონდა ვულკანს.

დანაღვლიანდა...

— „ვულკანი „მწვანე“ — მე აღარასდროს ამოვიფრქ-
ვევი!“ — სასიამოვნო ბარიტონმა მკაფიოდ წაიკითხა ჩვე-
ნის დაწერილი, გრაფი კალიოსტრო მის მხართან იდგა და
ჩვეული იდუმალებით ილიმებოდა, — უკაცრავად, ჩემო
ძვირფასო, ხომ იცით, რომც არ დამენახა ნანერი, ისედაც
სიამოვნებით გამოვიცნობდი თქვენს ნააზრევს.

— რა თქმა უნდა, გრაფ, — გაულიმა ჩვენმაც; ამ ადა-
მიანის მორალს თანაუგრძნობდა, ლოგიკასაც თითქოს
სდევდა ბოლომდე, მაგრამ მეტაფიზიკა — ეს ყველაზე მე-
ტად ატყვევებდა მასში... საით? საით?! ახლა მაინც სა-
ით?!, — დაბრძანდით, გეთაყვა.

მოიკალათეს; ცას ახედეს — მთვარე არ ჩანდა.

— ჯემიზ, სახურავი! — ბრძანა ჩვენმა.

ღრუბლიანი ზეცა უმაღ შეცვალა საუცხოო მოზაიკით
მოოჭვილმა გუმბათმა; 100000 სანთლით გაჩახჩახებული
ჭალი ნელა დაემვა ზემოდან, ფანტასტიკური გაბარიტების
დარბაზი გაანათა და ოცდაათიოდე მეტრის სიმაღლეზე
გაჩერდა; ამავე დროს ქრიჭინების ჩუმი ხმაური წყნარად
ჩანაცვლა „ვენის ტყის ზღაპრების“ საუცხოო ჰანგებმა.

— და რატომ „მწვანე“, ვულკანთა მეფევე? ერთი მიბრ-
ძანე!

— მხიარულ გუნებაზე ხართ გრაფ, — ჩვენმა სირჩები
„ენისელით“ ბოლომდე შეავსო, — მე კი...

— თქვენ, ჩემო კარგო, ისევ დარდას და თქვენი მელნი-
სებრ შავ კაემანს მინებებიხართ... აბა, ასე როგორ შეიძლება?

— თქვენთვის ადვილი სათქმელია... ნუთუ ვერ ამჩ-
ნევთ...

— ვამჩნევ!

ჩვენმა წარბები ამშვილდა:

— მაშინ?

— აჰ, დაივიწყეთ, ჩემო კეთილო, ყველაფერი დაი-
ვიწყეთ — ის თქვენი ღვთაებრივი ვულკანაც, ტყუილიც,
„ფიარიც“, ეს ამორალისტური მოჩვენებითობაც, ეგ
თქვენი კოიოტები და აფთრებიც! დედამინაზეც ნუ დარ-
დობთ — უყურადღებოდ არ დატოვებს შემოქმედი!

კალიოსტრო წამოდგა და დარბაზში გაიარ-გამოიარა —
ათასი ფერის სიფრიფანა აბრეშუმი კიდეე უფრო ამშვენიე-
რებდა მათ ნატიფ სხეულებს — უზადო გემოვნებით მორ-
თულ დარბაზში ასობით ფერია დაფარფატებდა, მათ შორის
კი თითქოს ასი წლით გაახალგაზრდავებული, ბედნიერილიმი-
ლიანი ჯემიზი მაინც მკაცრი გაბლენძილობით დააბიჯებდა
და თავისებური წესრიგის დამყარებას ცდილობდა... მაგრამ,
ო, ეს ღვთაებრივი ფერიები! ნებისმიერი სასურველი ტონა-
ლობის წყნარი, მკერდისმიერი, მაგრამ მხიარული მათი სიცი-
ლი სულაც არ უშლიდათ თამაში ხელს ჩვენის უზარმაზარ
სამეფო დოგ აქტეონსა და მის დიდრონ ღიბზე ემპაკურად
თავმოკატუნებულ ჩვენსავე ფერფლისფერ კორატ ვანგას.

— ნახე, ვულკანო, რა მუსიკაა?! რა ფერიები?! აჰ! —
კალიოსტრომ გადაკრა, — ან რა საუცხოო კონიაკი? და
რა შესაძლებლობები! შენი შესაძლებლობები, ვულკანო,
შენი! თუნდაც ამ ქერის ოინი? მაგარი იყო! აუუ, ძან მა-
გარი! — და თვალი ჩაუკრა.

უასაკო გრაფი ხარხარებდა, რაც ერთობ უჩვეულო
იყო მისთვის; ჩვენსასაც რა ექნა? — გაიღიმა და გვერდით
ჩაფრენილ იისფერ ფერიას ავლანური ყაყაჩო მსუბუქად
გადაუჭირა... სად, სჯობს, არ გავამხილოთ.

— ყველაფერი დაივიწყე, ვულკანო! სულ სხვა დრო
მოდის! სულ სხვა! ჩემი არ გჯერა? — და კალიოსტრომ
მივიწყებული საწერი მაგიდიდან ჩვენს ერთ-ერთი საქა-
ლადლის ტიტულ-ფურცელი მიანოდა:

„ამბავი იმაზედ, თუ როგორ შეთანხმდნენ ავგური,
ლაოკოონი, სიბილა, კასანდრა და ნოსტრადამუსი,
რომ, შესაძლოა, ისინი ცდებოდნენ.“

ჩვენს ფურცელი ხელიდან გაუვარდა.

აქტეონი და, ასე განსაჯეთ, ვანგაც დიდხანს აშტერ-
დებოდნენ, როგორ ფორთხავდა სიცილისგან გვერდე-
ბატკიებული მათი პატრონი მარმარილოს იატაკზე ვილაც
უცნობ, შავკამბოლიან კაცთან ერთად.

* * *

მესამე საღამოს ჯემიზმა აღმასრულებელი ჩვენის სა-
ხელით ცივზე ცივი უარით გაისტუმრა; საღამო კი წვიმი-
ანი გამოდგა და გაოგნებულმა აღმასრულებელმა პირის
დაღებაც ვერ მოასწრო, რომ ზეციდან ზევსის ეტლის
გრგვინვა მოისმა და ქექა-ქუხილის მთაზე განმარტოე-
ბით მდგარ მუხას მეხი დაეცა; ბებერ ხეს არაფერი დამარ-
თია, მხოლოდ მის ტოტებში შეეყუყული ხუთი უცნაური
არსება გადამნიფებული მსხლებივით დაენარცხა მინას.

ვულკანი ჩვენი კი ბოლავდა მშვიდად.

სევარიონ ნადირაძე ტრადიციული პოეტური კულტურის ერთგულ ყმად რჩება და არის ამ ერთგულებაში რალაც ისეთი, რაც სიმპათიით განგანყობს მისი ლექსების მიმართ.

კონვენციური ლექსის წერა პასუხისმგებლობასთან ერთად დიდ სიფრთხილესაც მოითხოვს. პასუხისმგებლობა როგორც ისტორიის დაფასება და სიფრთხილე როგორც თანამედროვეობის წინაშე გაღებული ხარკი. როგორც თვითონვე წერს, „სიტყვის ბაგირზე“ უწევს გავლა და საფიქრებელია, რომ ეს არც პოზაა და არც გაუცნობიერებელი მეტაფორა, არამედ განდობა და აღიარება იმ რეალობისა, რომელშიც ის მართლაც იმყოფება. მან თავს მიუსაჯა ერთგულება და მოთმინებით იხდის თვითგანაჩენის საზღაურს.

ადვილი არ არის იმ უბრალოებისა და სისადავის მიღწევა, რასაც კონვენციური ლექსი ითხოვს. ხიფათით აღსავსე ამ ქვეყანაზე არც ლექსით ცხოვრებაა იოლი, მაგრამ სევარიონ ნადირაძემ იცის, რას აკეთებს; იცის, რა უნდა და საით მიდის.

სიკეთის რწმენა ასაზრდოებს მის პოეტურ მიზანს. სჯერა უკეთესი მერმისისა და ლექსის უკვდავებისა.

ბავშვის თვალებით უყურებს სამყაროს და დარბაისლური ნაბიჯებით ზომავს მანძილს ყოველდღიურობიდან პოეტურობამდე, უსასობიდან სასოებამდე, დასასრულიდან დასაწყისამდე.

სევარიონ ნადირაძე

* * *

რაც გითხარით, მშვიდობით,
(მიპასუხეთ ასევე.)
სულ ყველგან ფეხს გიდებენ,
სულ ყველგან შხამს გასმევენ.

არსად აღარ გწყალობენ
ჩემს პატარა ლაბუებს,
წუთისოფლის კანონებს,
რა ვქნა, ვერ შეგაგუეთ.

შურდული აქვთ უვიცებს,
მიზანშია მაღლობი,
მინდორ- მინდორ ნუ იფრენთ
ჭიკჭიკით და გალობით.

გამოხსენით უჯრები,
გამოალეთ კარები,
ვიდრე დაგამუნჯებენ,
ვიდრე დაგაბრმავებენ.

რაც გითხარით, მშვიდობით,
(მიპასუხეთ ასევე.)
სულ ყველგან ფეხს გიდებენ,
სულ ყველგან შხამს გასმევენ.

მეტანი

მეტეხი ყელს იღერებს,
თან ძველ სიზმარს იგონებს,
კიბეებად იყენებს
ჩემი ლექსის სტრიქონებს.

ეს აღმართიც ამაყად,
რომ დაჰყურებს ქალაქებს,
ქვაფენილად რითმებს და
მეტაფორებს ალაგებს...

* * *

უკვე ვერაფერს ვერ დაგპირდები.
ახალს ვერაფერს გამოვიგონებ,
დღეს ლექსი სუნთქავს ჩემი ფილტვებით,
და ჩემი გულით ფეთქავს სტრიქონი,

სულ ზედმეტია ახლა სიტყვები,
როცა ვარსკვლავებს ვატყობ კაეშანს,
ლამეს უჭირავს მთვარე თითებით,
ვაი, რომ უცებ ხელი გაეშვას?!

სანთროს

სულ ტყუილად ეცდები,
გამიტაცო დინებით...
დელგამითა და შფოთითა!
უკვე ჩემი ლექსები,
ჯადოსნური ჯინები
ამოვუშვი ბოთლიდან...

ღონ კიხოტი და ნაცარქექია

რომ გადაფაროს ჟამი ლალატის,
რომ წინ აღუდგეს დროის სიმძიმეს,
დღე მაღალ მთებში მზის მუზარადით,
ღონკიხოტით გამოიღვიძებს..

ნარიყალიდან თავს რომ გვევლება,
მართლა ციხეა, მართლა მეხია?
თუ დონკიხოტის გასამხნეველად
დევზე შემდგარა ნაცარქექია?!

* * *

ფანჯრიდან ჩემს ქალაქს გადავყურებ,
სარკმელში ხე გაშლის აფრებს ნელა,
მეცნობა ყოველი გაზაფხული,
რომელიც ამ ხიდან აფრენილა.

ქუდი კვლავ ირიბად დავიხურე,
გზა არის უბრალო — ქვაფენილი,
მეცნობა ყოველი ნაფეხური,
რომელიც ამ გზაზე გაფენილა...

* * *

ოთარ რურუას

ნისლებს ამოვაცმევ
მთის ჩაქურებს,
მკერდში გადავმაღავ
მოლალურებს,
პოეტებს ვერ იტანთ?!
ქვით ჩაქოლეთ!!!
ლექსებს არ ატკინოთ,
ოღონდ გული...

აღსდექი მოსევ

აქ ისტორია კედლებიდან ტირის და გოდებს,
ცოდვილს ეგვიპტე ენატრება,
ასე მგონია...
გთხოვ, გაგვიძეხი რძის ქვეყნისკენ,
აღსდექი მოსევ!!!
მღევარი ისევ სისხლიანი ფარაონია...

ლეღავს და დრტვინავს ფარაონის
ციხე ტიალი, გვწყურია, გვშია,
წყდება უკვე რწმენის სამანი,
აღსდექი მოსევ, ჩვენთან ერთად იხეტიალე,
გვაჭამე მწყერი, დაგვაპურე ციურ მანანით...

დრო აღარ გვინდობს,
მედროვე კი თვალებს აცეცებს,
ფორთხვით და ლიქნით,
შეძახილით, ტაშით დროულით...
მედროვესია ყველა სკამი,
ყველა კვარცხლბეკი,
რომ ჩავიმუხლოთ
ადგილს ვერსად ვეღარ ვპოულობთ...

აქ ისტორია კედლებიდან ტირის და გოდებს,
ცოდვილს ეგვიპტე ენატრება,
ასე მგონია...
გთხოვ, გაგვიძეხი რძის ქვეყნისკენ,
აღსდექი მოსევ!!!
მღევარი ისევ სისხლიანი ფარაონია..

* * *

მივიკვლევდი წერაქვით
ამ ბილიკებს ღორღიანს,
რასაც თქვენ ლექსს ეძახით,
ჩემი თბილი ქონია,

უნდა რწმენით იწვოდე!
ლალადებენ ნიშნები,
როცა ლექსს ვწერ, იცოდე,
ქონში გეპატიუები...

ვით დურგალი, ვით ხურო,,
ვცხოვრობ ჩემთვის ისევე...
თქვენც ლექსს კი არ კითხულობთ,
ჩემს თბილ ქონში ისვენებთ.

მაღე

მაღე ჩამთავრდება
ძველი ვოდევილი,
მორჩა!!! — დავიძახებ
აღბათ გაგიჟებით,
ქარში გაფანტული
ხმელი ფოთლებივით,
ფეხში მედებიან
ჩემი ნაბიჯები.

ეპიოს

შალვა პეტრიაშვილს

მიჰყვები აღმართს დაუსრულებელს,
და ფეთქავს, ფეთქავს, ფეთქავს
დილის მზე,
და ისე გტკივა სხვისი გულები,
რომ საკუთარი გადაივიწყე...

თუ გინდა კარი შემოხურე,
ცხოვრება მაინც ზღაპარია,
იმდენი გული შემოგყურებს,
იმდენი გული გაბარია..

მე და შენ

მე და შენ ბედს არ ვუჩივით,
ვაგრძელებთ ერთად ხეტიალს
და გვიკვირს ვინრო ქუჩებში
მზეც როგორ შემოეტია...

ზურგს უკან

ზურგს უკან კბილები გაიღესეს,
მე ვფიქრობ რატომღაც აკაკიზე,
ყოველდღე ყოველი კაი ლექსი,
"მეგობარ პოეტებს" მაკარგვინებს...

ლექსით ვარ ყველაზე უმდიდრესი,
რითმები ზოდებად ლაგდებიან,
"ძმები" კი სრულიად უმიზეზოდ
მტრის გათხრილ სანგრებში მაგრდებიან...

* * *

შენიღბულია ისევ დარბაზი,
ისევ ღიმილი მტკივა ბაგეზე,
და შიშით ხელში, როგორც ჯამბაზი,
ისევ გავდივარ სიტყვის ბაგირზე...

ნეტა

გამიტყუებენ სადმე ნისლები,
და რომ არ შევრჩე ნიღბების ქოროს,
მსურს გავაუქმო სხვა შუქნიშნები
და ბელურები დავტოვო მხოლოდ...

* * *

ფურცელზე თვალებს აცეცებენ,
ლექსები —
მელნის ნამცეცები..

მთვარე

ღამის ჰორიზონტზე ბუფტავს ვილა,
ირგვლივ ლაბირინთის კედელია.
მთვარეც პოეტივით გულუბრყვილოდ
ფიქრობს, რომ სამყარო კეთილია...

ზეცა ვარსკვლავებით აშრილდა,
ისევ ოცნებაში დარჩა კიბე,
მთვარეც პოეტივით ბავშვია და
ტირის ხელები, თუ არ ჩაჰკიდე...
ისევ ვხმაურობ

ისევ ვხმაურობ ლექსებიდან ბგერებით,
მრავალწერტილებით,
მავანს ფეხებში ვედები და,
მავანს თვალბში ვეჩხირები...

ჩანან დაღლილი ფარდებიდან,
როლები ენაკვიმატები,
ლექსებთან ერთად ვმთავრდები და
ლექსებთან ერთად ვიბადები...

შიფარათი

ყოველ სტრიქონს სულ ამაოდ ვეფერე,
ფეხს აიდგამს, მიმატოვებს მაშინვე!
ჩემი ლექსი თუ შინ შემოგეპარათ,
ნუ გააგდებთ, შეიფარეთ ბავშვივით...

თუ უეცრად მშობლად ამოგირჩიათ,
დამილოცეთ მაღლიანი ხელებით,
სამშობლოსთვის მგალობელი ჩიტები,
მტრებისათვის ალგეთელი ლეკვები...

ზამთარი

ზამთარი ქარში გაიზარდა,
ირგვლივ გრადუსი მინუსია,
ნუხელ კი თოვლში ნაიქცა და
მშვიერი მგლებიც მიუსიეს...

ბალიშზე თავი ფხიზლად მიდევს,
რა დაემართა?! — ჩემთვის ვფიქრობ...
მზეს ვინ ოხერი გააღვიძებს,
მამალმაც, რომ არ დაიცივლოს?!

ჰოეზია

ბუხართან ელის იგი მუზებს,
მერე კი ლექსებს — თოთო ბავშვებს —
კალამს როზგოვით გადაუჭერს
და ფეხშველებს გაყრის კარში.

* * *

გაჰყვება ქარებს შორეული, თეთრი ქორწილი,
დრო ისე ჩქარობს საჭეს ველარ დაიმორჩილებს...

ისმის ხორხოცი, მზე ტორტმანებს, როგორც სჩვევია,
ქვეყნის ბოლოში სახიფათო მოსახვევია...

* * *

მინა ვნებებით მიმონებს,
შეჩერდი, ზეცა ღალადებს!!!
ჩემს ცოდვას ჰქვია სიმონი,
ჩემს სინდისს ჰქვია ლაზარე...

* * *

ზოგი სამშობლოს შაურად ყიდის,
ზოგი მანეთად, ზოგი ზოდებად,
მატარებელი თავისთვის მიდის
გაყინულ მგ ზავრებს არც ელოდება...

თბილი ვაგონი ფლიდებს აბოდებთ,
მათხოვრის ხონჩა ბავშვებს, ხეიბრებს,
მატარებელი გინვეთ ბანქოზე
ვინც შეახტება ის იხეირებს.

ბოლო თქვენა ხართ?! იტყვის ბოდიშით,
ცრემლებს მოინმენდს როგორც ნაცემი,
და ცივ ბაქნებზე ხვალის ლოდინში
იყინებიან ლექსის კაცები...

ზოგი სამშობლოს შაურად ყიდის,
ზოგი მანეთად, ზოგი ზოდებად,
მატარებელი თავისთვის მიდის
გაყინულ მგ ზავრებს არც ელოდება...

მისხეთს

მთის წვერზე ვხედავ ტაძარს მეთასეს,
ჩემკენ იღვრება შუქი უღლვეი
და დღე ქადაგებს შემკრთალ მწვერვალზე
ანდრია პირველწოდებულებით.

რწმენაა ვაზი და არჩევანი
და მესხეთიდან ჯვრებად, ტაძრებად,
ნორჩი ლერწი და მწიფე მტევანი,
ბოდბის ქედისკენ მიემართება...

მთებზე რომ რწმენის შუქი კიაფობს,
ცას რომ ეკუთვნის ახლა სრულებით,
ვერ გამიგია ტაძრებია, თუ
გრიგოლ ხანძთელის ნაფეხურები?!...

ჩემი ბილიკი რატომღაც ლელავს,
ერთი წიგნი კი მოჰგავს სალოცავს
და როცა მთა და მწვერვალი ყველა
თრთოლვით კითხულობს
„ვეფხისტყაოსანს“.

დილა თენდება, როგორც ლაზარე...
და დგას პოეტი მთავარ მთისრედ...
ხოლო ციხე და ყველა ტაძარი
თვალეებს აპარებს თამარ მეფისკენ...

ტრისტან მასაურს

ფშავში ხარ ახლა, მთას
მიყრდნობილი,
მკერდში მფეთქავი
ლექსი-ქვითკირით,
ქალაქში ტოვებ ავტომობილებს
და საახალწლოდ მორთულ ვიტრინებს...

ვხედები ძმობილო, რაც გაქვს გუმანში,
ფშაველის სიტყვა ვიცი მახეა,
დაბნეულ თბილისს ყველა უბანში
ბეჭებზე დასცემს შენი კაფია...

თან ვარსკვლავების დაგაქვს
კრებული,
ლექსის შეჯიბრში ღამენათენებს,
ჩამო, კაფიით დამარცხებულ
ქალაქი ფეხზე წამოაყენე...

ფშავში ხარ ახლა მთას
მიყრდნობილი,
მკერდში მფეთქავი
ლექსი-ქვითკირით,
ქალაქში ტოვებ ავტომობილებს
და საახალწლოდ მორთულ
ვიტრინებს...

იმილო ჯანუას

ამბობდი მუდამ ლექსით დასჯილი:
— ირგვლივ ლექსების ქარიშხალია...
კაცი ლომივით ფაფარაშლილი
ამსხვრევ და ტოვებ ლექსის გალიას...

შენი ტაძარიც, შენი მეჩეთიც,
იბადებოდა მხოლოდ რითმიდან,
მთელი ცხოვრება კალმით ეძებდი
გასასვლელს ლექსის ლაბირინთიდან...

ჩაინმინდავდი გულ-მკერდს არაყით,
ნაკვერჩხალივით ძმისთვის ღვიოდი,
ეძებდი კარებს გაუზზარავი,
მაგრამ ლექსიდან ვერ გადიოდი...

ამბობდი მუდამ ლექსით დასჯილი:
— ირგვლივ ლექსების ქარიშხალია...
კაცი ლომივით ფაფარაშლილი
ამსხვრევ და ტოვებ ლექსის გალიას...

შობის ღამეა

ამ დღეს ბავშვივით ველი და ვლელავ,
იმედის ნერგი ცოცხლდება ჩემშიც,
შობის ღამეა, ვარსკვლავი ყველა
სოფლის გომურებს უჭირავთ ხელში ...

დააქვს ბალთაზარს მხრებით ოცნება,
გადმოსავლელი ზღვა და მთებია,
ისე შეიკრეს სუნთქვა ბოსლებმაც,
თითქოს სასწაულს ელოდებიან...

სხვანაირია მწყემსების ზეცაც,
ლოდინისაგან გზაც კი მოკლდება,
არ შეგეშინდეთ, დღეს ყველა დედას,
მუცელში ჩვილი გაუტოკდება...

ამ დღეს ბავშვივით ველი და ვლელავ,
იმედის ნერგი ცოცხლდება ჩემშიც,
შობის ღამეა, ვარსკვლავი ყველა
სოფლის გომურებს უჭირავთ ხელში...

* * *

სიტყვას
ბეთლემში აქვს
წმინდა ფესვი,
ჩვენთან შობა მოდის
თეთრი კვიცით,
და თუ უფლის ენა
ჩვენს გულს ესმის,
მაშინ ვარსკვლავების
ენაც ვიცით...

ნინო სიხარულიძეს შეუძლია ჯადოსნური ჯოხის ერთი მოქნევით აუტანელი სიმძიმელი ჩიტის ფრთებით გაამსუბუქოს.

ეს არის ოსტატობაც და ხასიათიც.

პოეტური ხასიათი კი ისეთი რამეა, მას ვერც შექმნი და ვერც გამოიმუშავებ. ასეთად დაიბადა, ასეთად ჩამოყალიბდა, ასეთად დარჩება: უშუალო, გულწრფელი, თავმდაბალი, მაგრამ საკუთარი შესაძლებლობების კარგად მცოდნე და შემფასებელი.

ძნელი მისახვედრი არ არის, თუ რა იმალება ამ მხიარულ ტონალობებში, ამ მსუბუქ რითმებსა და ტეხილ რიტმებში, რომლებიც შორეული სიმღერის ფრაგმენტებით იზიდავს სმენას.

შემთხვევითი აქ არც ტერენტი გრანელის ალუზიებია და არც ლადო ასათიანის ეფემერა. ყველაფერს აქვს თავისი მიზეზი და საფუძველი. არის ნინო სიხარულიძის ლექსებში რაღაც ისეთი, რაც ამ ორი ურთიერთგანსხვავებული პოეტის იდეური სიმბიოზისაკენ მიგვანიშნებს.

სიმძიმელი და ფრთები! პოეტურ-შემოქმედებითი ოქსიმორონი თუ ფსიქოლოგიური ეკლექტიზმი? ალბათ არც ერთი და არც მეორე, არამედ მესამე — პოეტის ინდივიდუალობა ანუ, როგორც ზემოთ ითქვა, ხასიათი, რომელიც უდავოდ „ექსკლუზივის“ ნიშანს ატარებს.

ამიტომაც, ვიდრე უფრო მეტ ინტერესს იწვევს ის, რაც ამ ერთი შეხედვით ნაივური ლექსების სიღრმეში მოჩანს — ტრადიციულისა და სუბიექტურის სინთეზი, გამომსახველობა და მგრძნობიარობა, ნამდვილობა და დამაჯერებლობა.

ნინო სიხარულიძე

* * *

მე ამ ცეცხლთან ვერ გავთბები,
იმითომ, რომ სხვისია,
გულო, სხვისი ნურა გინდა,
ან რა საკადრისია!

მე ამ ქალაქს დაუწოქებ,
იმითომ, რომ ღირსია —

რაც რომ ნაღდი ლექსი მითქვამს,
ერთიანად მისია.

ძველი სიყვარულის ეშხით
გული ამომივსია,

მერე რა, რომ ქარი დარდებს
დაარიგებს ნისიად,

მერე რა, რომ ვერ გავიგე
გვირილები ვისია —

ცეცხლთან მაინც არ გავთბები,
თუ ეს ცეცხლი სხვისია.

მესამე

ღრუბელი ღრუბელს ეფლირტავება,
— სად ხარ, გრანელო? გაზაფხულია

და ამ ჩიტს სულ არ ეპიტნავენა,
მისი ბუდე რომ დაკარგულია.

სალამო მშვიდი და ტოტი ტოტთან,
და ჩიტი ჩიტთან, მზე კი გულშია,

ისე მაცდურად ძგერს აკაცია,
ეტყობა, ისიც გადაკრულშია.

ჰო, ჩიტს ექნება ახალი ბუდე,
შენ მიაცილებ ბალდახინს ვისას?

არა — სიცოცხლე? არა — სიკვდილი?
ეგ დაწყველილი მესამე მტრისას!

ეგ დაწყველილი მესამე გდევნის
და გარშემოა მიეთმოეთი,

არც სააქაოს, არც საიქიოს

არა ხარ, რადგან გქვია პოეტი!

ჩიტი ბუდეში გაირინდება,

შენ კი პირისპირ ხედები გრიგალებს,

არსად ჭერი და არსად მოყვასი

ვინც დაგიყვავებს და შეგიბრალებს —

ალარსად გელის თავშესაფარი,

სულო, დაღლილო და მაინც შლეგო,

სულ ენამები, რადგანაც წილად

ეგ ნავსიანი მესამე გერგო...

* * *

როცა სიყვარული ქრება, ლექსში რიტორიკა ჩნდება,
მაგნიყდება გაზაფხული და ზამთარი მახსენდება.

მოცარტის და ბიზეს ნაცვლად ვისმენ ჩაიდანის შიშინს,
დრო მეგრძვის და მეშინია ხან შამათის, ხან კი ქიშის —

ეს დღეები, უსახური, სახრჩობელას ყულფებს მოჰგავს,
თითქოს ქარში ქანაობენ, ბორგავს ქარი, გულიც ბორგავს —

გამუდმებით მობუზბულუნე, ლამის მზეზე ვეძებ ლაქებს,
სუყველაფერს ვინუნებ და აღარაფერს აღარ ვაქებ.

ჰო, ასეა: სანთელივით გულიც იწვის, ინავლება,
ენატრება მზის სტუმრობა, სიოს შემოფრიალება,

და თუ ამას ვერ ეღირსა, გული დნება, გრძნობაც ჭკნება,
როცა სიყვარული ქრება, ლექსიც მასთან ერთად კვდება.

სასლოპანა

მე აღარ ვითვლი დღეებს უშენოს,

რადგან შენთანაც ვიყავ უშენოდ.

ახლა არ მითხრა, — ღრუბლებს ახედე,

ისევ სანვიმრად მოიღუშენო.

მესტუმროს წვიმა, ნანატრი წვიმა,

მომიკაკუნოს ზედ გულისკარზე,

დაიმახსოვროს ჩემი თვალები

და მიპასუხოს ყველა კითხვაზე.

ახლა არ მითხრა, რომ დავიკარგე,

რომ ისევ წვიმის კუნძულზე ჩავრჩი,

აქ მირჩენია — აქ სუნთქავს სიტყვა,

დროც რაინდია და არა ჩარჩი.

აღარ ვიკითხავ, რა ამინდია,
არც ჭორის ვარცლში არ გავცრი წუთებს,
ნუ შემახსენებ ნეკერჩხლის ხეებს,
ეს შემოდგომა ცეცხლს რომ შეუნთებს —
ნუ შემახსენებ ძველ კინოკადრებს,
შავ-თეთრი ფილმი დასრულდეს უნდა,
ჩვენ სახლობანა წავითამაშეთ,
თუმცა, თამაშზე მეტი რამ გვსურდა —
ახლა პატარა ჩიტი ნიბლია
მიმზერს უიღბლოს, თანაც იღბლიანს
და აღარ ვითვლი დღეებს უშენოს,
რადგან შენთანაც ვიყავ უშენოდ.

შენი ტოლი გომონები

ჩემს შვილს — სანდროს

სულ სარკის წინ ტრიალებენ, ღიმილს ფარად მოირგებენ,
ჭრელი ქალაქის ქუჩებში რას ნატრობენ? რას ეძებენ?
უნვიმია წუხელ, თურმე, გუბეები გაჩენილა,
მეთხოთმეტე გაზაფხულის დაათენდათ თავზე დილა
და ელიან მეთხოთმეტე ვარდის გაშლას, იის ფეთქვას,
როგორ მინდა, ერთ-ერთ მათგანს შენი მონატრება ერქვას —
ლექსის ბაღში სეირნობდეს, ზღაპრის ქუჩას დაესახლოს,
არც ძალიან შორს იყოს და არც მაინცდამაინც ახლოს.
სიყვარულის ხსენებაზე ვის უჩქარის გული, ნეტა,
ფიქრი ქარად მოეხეტა, რომელია ჯულიეტა?

ბანალური ლექსი

მინდა, მყავდეს დედა — მინდა, მყავდეს შვილი
და არ მკბენდეს ქარი, ავაღ აღრენილი,
თვალში კრთოდეს სხივი, ბაგეს აჩნდეს ღიმი,
არ სკდებოდეს გული — დაჭიმული სიმი.
მინდა, იყოს მხარი, ძლიერი და სანდო,
ჩემი დარდის გუდა რომ თამამად ვანდო.
მინდა, ითქვას სიტყვა — სიყვარულის მსხნელი
და ამ სიტყვის პოვნა სულ არ იყოს ძნელი.
მინდა, გზა გზას ჰგავდეს და არ იყოს მრუდე,
სახლი — სახლს და არა ასპიტების ბუდეს.
მინდა, ქართულ კვირტებს არ დაატყდეს მეხი
და იმედის ფესვებს არ დაადგან ფეხი.
მინდა, მყავდეს შვილი — მინდა, მყავდეს დედა,
ამ ბანალურ ლექსში მე ოცნებას ვბედავ.

* * *

ქალები, რომლებიც სიყვარულზე წერდნენ ლექსებს
— უკვე გათხოვდნენ.
— ქალები, რომლებიც საყვარლებზე წერდნენ ლექსებს
— უკვე დაბერდნენ.
ქალები, რომლებიც ცისარტყელებს მიელტვოდნენ
— უკვე დამძიმდნენ.
ქალები, რომლებიც იდეალებს ეძიებდნენ
— უკვე დაბრძენდნენ.

და მაინც, მაინც... ვით წინილა გამოტეხს ნაჭუჭს,
ისე ეხლება გულცივობის მაღალ კედელს უმწეო ლექსი,
უმწეო და განუწული წვიმით თუ ცრემლით,
ვიღაცა მაინც შემომჯდარა ბედისწერის საქანელაზე
და ფინჯან ყავაზე კი არა,
სტრიქონების ტაბლასთან გელით.

დედაჩემი

ჩემი შვილის ნაცვლად ნათქვამი

სულ მავინყდება, დავუსხა წყალი მზესუმზირის ამ
მონყენილ ყვავილს.
მნათობს კი არა, მე მიმზერს მუდამ და მუდამ ჩემი
დანახვა უნდა.
მე კი, რადგანაც ძალზე მარდი ვარ, დღეღალამ
ალმა-დალმა დავრბივარ —
დამყვება მისი დაღლილი მზერა, რომელსაც ჩემი
სიკეთის სჯერა.
ვერ შევუსრულე დანაპირები: ვერ გადავფურცლე
მისი სიზმრები
და თუნდაც ერთხელ, თუნდაც მცირედი, ვერ მივანოდე
პეშვით იმედი —
სულ მავინყდება, დავუსხა წყალი მზესუმზირის ამ
მონყენილ ყვავილს...

* * *

ლადო ასათიანს

ნასიცხარი ვარ, ლამდება,
შორს გაზაფხული ხმიანობს,
შენ ისევ გაგვიანდება, დაღლილო ადამიანო.
მოდო, ათასში მიცანი, გადამარჩინო იქნება,
მოდო, უნაზეს მუსიკად და
მაცოცხლებელ სიტყვებად.
მოდო, ყაყაჩო მომგვარე, სიზმრად ნანახი ფერია
და ნუ დამძრახავ, თუ ლექსში ნალველი გამოერია.
მოდო, დავეცეთ ბარდნალას,
ჩამოვებარდნოთ რითმებად,
მე ახლა უნდა ამოვთქვა რაც მერე ველარ ითქმება...
ნასიცხარი ვარ, ლამდება,
შორს გაზაფხული ხმიანობს,
გზა-კვალი არ აგერიოს,
დაღლილო ადამიანო.

* * *

სახადივით მოვიხადე სიყვარული,
სახადივით მოვიხადე ცხოვრება —
არც ვინუნებ, არც ვინონებ, რაც რომ იყო,
მხოლოდ მემახსოვრება.
კვალი? კვალი, იცოცხლე-თქო, დამამჩნია,
რაც ყველაზე დიდ სახსოვრად ჩავთვალე:
ნაოჭების აბლაბუდა სახეზე და
დამსხვრეული ვარდისფერი სათვალე...

ანტონიო მარიალო ი რუისი

განათლებლისთვის

ჩემს მეგობარს, ახალგაზრდა მეცნიერს, ორტეგა ი გასეტს უკვე ერთ-ერთ წერილში ვწერდი იმის თაობაზე, რომ, ჩემი ღრმა რწმენით, ესპანური ცხოვრებისეული ყაიდა თუ გამოცდილება „ფოლკლორის“, ანდა უფრო სწორად, გლეხური ფსიქოლოგიის დიდ გავლენას განიცდის-მეთქი. დღეს კი მინდა ამ გარემოებაზე, რაც ეჭვი არ მეპარება ჩემამდეც შეუმჩნევიათ, მათაც გაამახვილონ ყურადღება, ვისაც განათლების ბედი აწუხებს. ეს განზრახვა მას შემდეგ კიდევ უფრო განმამტკიცდა, რაც დონ მანუელ კოსიოს ლექციას გავეცანი, რომელშიც საგანგებოდ აღნიშნავდა, ყველაზე მიზანშეწონილი იქნებოდა საუკეთესო მასწავლებლები სწორედ სოფლის სკოლებში რომ გაგვემწესებინაო.

ესპანეთში მთავარი და განმსაზღვრელი ხომ ზნეობა და ადათია, თუმცა თვალის ერთი გადავლებით შეიძლება სრულიად საპირისპიროც კი მოგეჩვენოთ. ლამის კლასიკურიც კი გახდა ესპანეთის იერი, რის ვაი-ვაგლახითა და ტანჯვა-წვალებით რომ მოიპოვებს პურს თავისი არსობისას მაშინ, როცა მის ალალმართალ მხრებზე მუქთამჭამელთა მთელი გუნდი დაბუდებულია და თან კიდევ მბრძანებლობს. არის კი ის სურათი დამაჯერებელი? ადვილად დამეთანხმებით და არც იმის წარმოდგენა გავგიჟებოდათ, ეს სურათი ცოტა შეგვესწორ-შემოგვესწორებინა, ამ დამცრობილ-დაბეჩავებული გლეხისთვის ერთი მშვენიერი ნიღაბი მოგვევსო და ხელისუფლებამაც წამოგვესკუპებინა. სულ ბოლო დრომდე — მომავალზე ვერაფერს ვიტყვით — ესპანური აზრი თუ გონი უპირატესად სოფლური, გლეხური იყო, თუ არა პირველყოფილი (მთის ბინადრებისა არ იყოს). უპატივებელი იქნებოდა არ დაგვენახა, რომ ესპანეთის პოლიტიკურ წყობაში სწორედ უბირი მოსახლეობის ხმათა უმრავლესობითაა არჩეული და წარმოდგენილი გლეხური აზროვნების მთელი ღირსებაც და უღირსობაც.

თუ ამ ხალხის შესწავლას არ შევედგებით, ვერც ვერასოდეს ჩავწვდებით ესპანური ცხოვრების დასაბამიერ საფუძვლებს; არადა, ორი ძალა გვიბიძგებს და მიგვაქანებს გარდუვალი კატასტროფისკენ, სწორედ რომ გვიბიძგებს, კი არ წარგვმართავს, რადგანაც შეუძლებელია უგუნურება წარგვმართავდეს; ხოლო არცერთ ასეთ ძალაში ქალაქური გავლენის კვალიც კი არა ჩანს, ორივე სოფლურია; ესაა ხელისუფლება და ეკლესია, უფრო სწორად, ბობოლები და ბერები; ისინი კი, თუ ერთ შემთხვევაში ერთად მოქმედებენ, მეორეში — ცალ-ცალკე და ზოგჯერ კიდევ მტრობენ ერთი მეორეს, ოღონდ ეგ არის, მუდამ სათავეში მოექცევიან ხოლმე და ერის ცხოვრებასაც თავის დალს ასვამენ, თავიანთ ფერსა და იერს სძენენ. ამას თქვენ ხალხმრავალ ქალაქებში ვერ დაინახავთ, რადგან იქ ჩვეულებრივი ორომტრიალი და გაცხოველებული მოძრაობაა, თუმცა არც დიდად მნიშვნელოვანი, ხელს გიშლით შეიგრძნობთ ის ძალა, რაც მთელ ამ ორგანიზმს წარმართავს. თქვენ თითქოს საკუთარი ნება-სურვილით დადიხართ გემბანზე, იცით სად მიდიხართ, მაგრამ გემის გეზი კი თქვენთვის უცნობია. ერთს მაინც ვიტყვოდი, ნუ შეიძულებთ ამ ძალებს, მაგრამ ამით იმის თქმა მინდა, მათთან შებრძოლებას ისევ მათი გაცნობა

გერჩივით-მეთქი. ვისურვებდი მოაზროვნე ადამიანთა ყურადღებაც მოემართა მისკენ და თან არც ელიტის რისხვა გამოემწვია. ადვილი მოსალოდნელია მათშიც აღმოჩნდეს პედაგოგიკის წყარო და სათავე... შესაძლოა... ასეთ თუ ისე, მაინც სჯობს იმ გზით ვიაროთ, საითაც მივდიოდით.

საუკეთესო მასწავლებლები ყველაზე შორეულ, მიყრუებულ სოფლებში უნდა გაიგზავნონ, ამას ამბობდა დიდი ესპანელი პედაგოგი და მართალიც გახლდათ — თუ ქალაქი სოფლად ნამდვილი მასწავლებლების ნაცვლად ჟანდარმებსა და ხარების ბრძოლის სურათებს გაგზავნის, მაშინ ადრე თუ გვიან სოფელი თვითონვე გაგზავნის ხელისუფლების სათავეში თავის წურბელებსაც და ვაჭრებსაც, ბობოლებსა და ვაი-მწერლებსაც, ამასთან უნივერსიტეტებსა და აკადემიებსაც არ მოაკლებს ასეთებს.

მაგრამ არც ის კმარა, რომ მარტო მასწავლებლები — ანუ ისინი, ვინც ასწავლიან — გაგზავნონ, მათ ამავე დროს უნდა ისწავლონ კიდევ, ისწავლონ სოფელი და გლეხური სული, ე.ი. კიდევ ასწავლონ და კიდევ ისწავლონ.

როცა გაიძახიან, ესპანეთს უპირველეს ყოვლისა კულტურა სჭირდებაო, საკამათო არ არის, მაგრამ ცოტა გაუგებარია, ეს ხომ იგივეა, განაცხადო, ავადმყოფისათვის აუცილებელია ჯანმრთელობაო. აბა იმას რა მტკიცება უნდა, რომ ავადმყოფს სჭირდება ჯანმრთელობა, მშვიერს — პური, უბირს — კულტურა. ეს ხომ უდავო ქვმმართველია. მაგრამ ამასთან ისიც უნდა ვიცოდეთ, რომ ავადმყოფი ავადმყოფობაზე მეტია, ასე თუ ისე, და ავადმყოფობა მარტო ჯანმრთელობის უქონლობა არ არის; ისიც კარგად უნდა გავიგოთ, რა ვნება მოაქვს მიკრობ X-ს, ან ბაცილა Y-ს ფილტვებისა თუ კუჭისთვის. ალბათ კარგად მოგვეხსენება, რომ გაუნათლებელი ადამიანის ტვინი მთლად ცარიელი ფურცელი არ არის; იმის მტკიცებასაც გავებედავდი, რომ უმეცრება მრავალგვარია და ჩვენც გვმართებს თავი ცოტა შევიწუხოთ და ასეთ უმეცარსაც გავუგოთ; კიდევ იმასაც დავძენდი, ერთი, ყველასთვის საერთო კულტურა არ არსებობს-მეთქი, რომ კულტურა მრავალგვარი თუ მრავალმხრივია, და რომ ადამიანი, ვინც ერთ რომელიმე კულტურას ვერ მისწვდება, მეორე სცადოს და შეითვისოს. მაშასადამე, ადამიანთან მისი თავის ქალის გასაზომად კი არ უნდა მივიდეთ, არამედ იმის გასაგებად, შიგ რა უდევს. სწორედ ამ მოსაზრებით ვლავარაკობ განათლების საკითხებზე ფოლკლორიდან გამომდინარე, რომ ჩემი ნათქვამი სწორად გაიგონ.

ესპანეთის ევროპეიზაციის იდეა ჩვენ სახელოვან კოსტას ეკუთვნის, მაგრამ ამ საკითხის უშუალო განხორციელებაზე დღესდღეობით ცოდნის ამალღების კავშირში ზრუნავენ, რაც შესაძლებლობას უქმნის ბევრს სტუდენტებს განათლება საზღვარგარეთაც შეიძინონ. მაგრამ ამასთან ხალხური სულის მკვლევართა არანაკლებ ნაყოფიერ შრომასაც მივაქცი-

მიგელ დე უნამუნო

მწერლები და ხალხი

ოთ ყურადღება. ესეც ცხადია, თუმცა ზოგჯერ ყურად არ იღებენ. საუბარი იმაზე კი არ არის, რომ ერთი მიმართულებით ვიყუროთ და სხვა გზა არ დავინახოთ, არა. ის დრო წავიდა, როცა ყოველი ექიმი თავის წამალს პანაცეად სახავდა. ჩვენშიც არიან ახალგაზრდები, საფრანგეთში, გერმანიაში, ინგლისში რომ სწავლობენ. ძალიან კარგია, რამდენიც უნდა იყვნენ, მაინც არ კმარა. ამის გარდა ისეთი ადამიანებიც საკმაოდ არიან, რომლებიც არქივებსა და ბიბლიოთეკებში მუშაობენ, მათ ხომ ის კეთილშობილი სურვილი ამოძრავებთ, რომ დღის სინათლეზე გამოიტანონ ჩვენი კულტურა და ისტორია; ოღონდ ასეთები ცოტანი გვყავს, არადა, მეტი გვინდა. მაგრამ ვინ იკისრებს წარსულის კვლევას, რაც ჯერ კიდევ ცოცხლობს ანმყოსა და ჩვენს ხალხში? ესპანეთში ქვები ღალადებენ და გამგონს უხმობენ.

ესპანეთის ლიტერატურის დღევანდელი აღორძინებისთვის ნიშანდობლივია ესპანეთის სინამდვილის აღქმა და მასთან უშუალო სიახლოვე; უნამუნო, ბაროხა, ასორინი, ვალიე-ინკლანი — თუკი „98-იანელთა თაობიდან“ მარტო ზოგიერთს დავასახელებთ, სწორედ ამ დიდებული კოჰორტის ღვანლის შედეგია, რომ ესპანეთის ახალი ხედვის თვალსაზრისი ჩამოყალიბდა, ეს უკვე ცხადად ჩანს და თვალს ნუ დავხუჭავთ — ეს მგზნებარე პატრიოტიზმის ახალი ტალღაა, შეიძლება ამ მწერლების შემოქმედებაში ეგზოტიკური სახეებიც საკმაოდ ჩანს, მაგრამ ის არ უნდა დაგვავინწყდეს, რომ მათი მთავარი ღირსება ესპანური ცხოვრების უშუალო, დაკვირვებული, დაძაბული გულისყურით შესწავლა იყო; მათ ხომ ფეხით მოიარეს მთელი ქვეყანა და ლამის დაკვალეს მთელი ესპანეთი. სახელმწიფოს მათთვის არანაირი დახმარება არ გაუწევია. მერედა, რა სიყვარულით იკვლევდნენ ხალხის ცხოვრებას, ან რამდენი რამ აღმოაჩინეს ისეთი, რაც აქამდე არ ვიცოდით; ეგზე შემეკამათონ, მათ ხომ ჩვენი შიდა ცხოვრების სინამდვილე გარე სინამდვილეს დაუპირისპირესო. არ შევედავები, ესეც ისევე სწორია, როგორც ის, რომ აუცილებელი და დიდად საჭიროა გამოვიკვლიოთ ესპანური სული, და რომ პედაგოგიური მეცნიერების ვალია სწორედ ამ გზას დაადგეს.

ამას წინათ გამოქვეყნებულ მიგელ დე უნამუნოს სტატიაში, რომლის სათაურია „ამისა თუ იმის სანინაღმდეგოდ“, დიდებული ბასკი არგენტინელი როხასის წიგნთან დაკავშირებით განათლების საკითხებსაც არ ტოვებს უყურადღებოდ; სტატიაში „არგენტინა“ იგი დაახლოებით ამას ამბობს — ერის აღორძინება, რაზეც როხასი წერს, სკოლიდან უნდა იწყებოდეს, არგენტინაშიც და ესპანეთშიც სკოლა უნდა გახდეს სწორედ ეროვნული სულის აკვანო. ეს უდავოა. თუ არ გვინდა, რომ სკოლები სულ უსარგებლოდ დარჩეს — ეს კი სავსებით შესაძლებელია, რაც უნდა გაიზარდოს მათი რიცხვი, — უწინარეს ყოვლისა, მათ ესპანელის ჩამოყალიბებაზე უნდა იზრუნონ. განა ვიცით, რას წარმოადგენს ესპანელი და რა შეიძლება მისგან დადგეს?

ამას წინათ მადრიდის ყოველკვირეულ გაზეთში „ახალი მსოფლიო“ გამოქვეყნდა ბალდომერო არხენტეს, ნიჭიერი, განათლებული და, რაც მთავარია, მეტად გავლენიანი პუბლიცისტის წერილი, რომელსაც ზუსტად ისეთივე სათაური ჰქონდა, რაც ჩემს ამ წერილს და, იტყობა, იმდენად საყურადღებოდ მიიჩნიეს, რომ მექსიკის „ლათინურ პროგრესშიც“ გადაბეჭდეს და შენიშვნაც დაურთეს, რომელიც წერდნენ, მასში გამოთქმული ზოგიერთი მოსაზრება ჩვენთვისაც იმდენადვე საგულისხმო, რამდენადაც თქვენთან, ესპანეთშიო. მაგრამ მე ესა თუ ის საკითხი მაინც სადავოდ მეჩვენა როგორც ლიტერატურის განვითარებისა თუ აყვავების, ისე ხალხის კულტურული დონის ამაღლების თვალსაზრისით და, ამდენად, უპასუხოდ ვერ დავტოვებდი.

არხენტე წერილში თავის წარმოსახვით თანამოსაუბრეს შესჩივის იმის თაობაზე, ესპანეთს ბეოტეას ადარებენო, და მწერალი, ყურნალისტი, ლიტერატორი თუ პოეტი თურმე ხალხზე სულ უმნიშვნელო, ან სულაც არანაირ გავლენას არ ახდენსო; მერე პასუხს არც ელოდება და თავის ზოგიერთ დაკვირვებას უზიარებს; თავიდან კიდევ ეთანხმება, ის ინტელექტუალური გავლენა, რასაც მწერალი თავის ეპოქაზე უნდა ახდენდეს, მართლაც ძალიან მწირიაო.

„ფუტია კარგად განაფული კალმების გარჯა, — ამბობს იგი, — როცა ხალხის ცრურწმენებსა და შეხედულებებს უპირისპირდებიან, მათი ხმა მაინც დაიკარგება უდაბნოსა შინა და რაგინდ ღრმა და ღირებულ აზრებს გამოთქვამდნენ, მაინც ამაოდ ჩაივლის მათი სიტყვა-ცა და საქმეც, სულერთია ყურად მაინც არ მიიღებენ იმ რწმენას, რასაც ჩვენი ხალხი ასე დაუნანებლად ფლანგავს უქმსიტყვაობაში. არა, უკვალოდ არ ჩაივლის არც მათი სიტყვა და არც მათი საქმე, თავის ნიშანს მაინც დაუტოვებს ეპოქას. მწერლებზე ასეთ ზემოქმედებას კი ის მოჰყვება, რომ ერთნი განზე გადგებიან, განცალკევდებიან, მეორენი ამბოხდებიან, ხოლო უმეტესობა, დაკნინებულები, არც იმაზე იტყვიან უარს, თუკი მფარველები გამოუჩნდებიან, მათ სამსახურშიც ჩადგებიან, თუნდაც მონობის ფასად, და მძარცველთა და მოლალატეთა ხელქვეითობასაც კი არ იუკადრისებენ, გინდაც ისინი აშკარად ჩამორჩებოდნენ მათ განათლებისა თუ ღირსების დონით“.

მე კი ის სურათი მელნით ჩამუქებული უფრო მეჩვენება, ვიდრე სიმართლით. ესპანელი მწერლის გავლენა ხალხზე, არა მგონია, იმაზე ნაკლები იყოს, ვიდრე სხვა, ნებისმიერი ქვეყნის მწერლებისა თავიანთ ხალხზე, და თუ ჩვენ, ვინც ვწერთ, ხშირად ვწუნუნებთ, ყურადღებას არ გვაქცევენო, ამით იმის თქმა კი არ გვინდა, ხალხზე ჩვენი გავლენა არაფერში ჩანსო, არამედ იმას ვგულისხმობთ, ჩვენი გავლენა მათზე ჩვენს ეკონომიკურ შემოსავალზე არ აისახებაო. სიმართლე ითქვას, იმას კი არ ვჩივით, ყურადღებას არ გვაქცევენო, არამედ — ჩვენი წიგნები არ იყიდებაო. შეიძლება მწერალი მაინც ახდენდეს გავლენას მასაზე, ყოველ შემთხვევაში გარკვეულ ადამიანებზე მაინც. თანაც წიგნები ცოტა ეყიდებოდეს, სხვებს კი — მეტი. გავლენას კი უმნიშვნელოს ახდენდნენ, რადგანაც სულიერი გავლენა, თუკი ამ საზომით მივუდგებით, ესპანეთში თუ რომელიმე ნაწარმოებს მოუხდენია, აღმოჩნდება, რომ ეს იქნებოდა ბერტოლდოს, ბერტოლდინოსა და კაკასენოს თავგადასავლები.

ამის შემდეგ არხენტეს წარმოსახვითი თანამოსაუბრე, ანუ თვითონ არხენტე, როცა ამ მოვლენებზე მსჯელობს, მკაცრად განსჯის იმ მწერლებს, რომელთაც ბრალი მიუძღვით ხალხის ჩამორჩენაში.

„ის მწერლები, რომლებიც ყველაფერს სოციალურ მდგომარეობას აბრალებენ, რადგან მათ არც ანგარიშს უწევენ და ამიტომ არც

მიჰყვებიან, არც ეკამათებიან და არც აქებენ, იძულებული არიან ავიდნენ ტრიბუნებზე და ერთმანეთს ეკამათონ, თვითონვე გაუწიონ რეკლამა თავიანთ მომავალ ნაწარმოებებს. ამ მწერლებს იმის გამბედაობაც არ ჰყოფნით, ერთი პატარა გამოცდა მოუწყონ საკუთარ თავს და ჰკითხონ, ვაითუ ამ სატყვივრის მიზეზი ჩვენშივე ძევს და ჩვენშივე უნდა ვეძიოთ მისი სათავეო“.

და აჰა, იწყება კიდევ სინდისის გამოცდა და ამაზე არხენტი ამბობს: „მწერლები არ წერენ მასისთვის და არც მასას ესმის მათგან თავიანთი ნუხილისა თუ სურვილის გამოცხადი, მათი ტყვივრისა თუ სიმღერის ექო, ვერც იმ სინათლეს ხედავენ, საოცნებო მინისკენ მიმავალთ იმ გზის ბოლოში რომ სურთ დაინახონ, საითაც იმ იმედით მიილტვიან, იქ მაინც არ განიცადონ იგივე ტანჯვა და უსამართლობა“.

რა დიდებულია! და რამდენად ყალბია სიღრმისეულად! რადგანაც პირველყოფლისა, ყოველი მწერალი, თუკი საკუთარ თავს პატივისა სცემს და ესმის თავისი დანიშნულების არსი და მნიშვნელობა, კარგს იზამდა თუ მასისთვის არ დაწერდა, და კარგადაც იქცევა, თუ არც წერს მათ საამებლად და სასარგებლოდ, ანდა უფრო სწორად, არ წერს ხალხზე. მასამ არათუ არ იცის თავისი სატყვივრისა თუ სურვილების ამბავი, არამედ ისიც ვერ გაუგია, სად არის მისი სადარდებლის ფესვები, რადგანაც როცა კაცს თავი სტყვივა, საბაბი შეიძლება სულ სხვა ორგანოში იყოს და სულ სხვაგან უნდა ეძებოს მიზეზი.

ამის მერე არხენტი გვეუბნება, არ უნდა დავშორდეთ ხალხს, რაკილა სწორედ ხალხშია ძალაცა და ვნებაცო. არა, არცა ძალა და არცა ვნება არ არის ხალხში და არც არაფერია იმაზე მყოფი და წარმავალი, როგორებიც არიან ის მწერლები, რომელთაც პოპულარულებს უწოდებენ. ამის მერე „სპილოსძვლის კომპეზე“ საუბრობს, თუმცა კი „სპილოსძვლის კომპეა“ ნდობა დაკარგა და ლამის შემზარავ ციხედაც კი გადაიქცა. ჩვენ კი გვმართებს გავიდეთ მოედანზე და საჯაროდ ვიბრძოლოთ ხალხისთვის, ოღონდ ხალხისთვის ბრძოლა იმას სულაც არ ნიშნავს, რომ უსათუოდ მათ რიგებს შევუერთდეთ და მათში ავითქვიფოთ, ანდა ჩვენი ხმა შევუერთოთ მათ გაურკვეველ ღრიალს. საჭიროა და კიდევ უნდა ვიბრძოლოთ ხალხისთვის, მისი კეთილდღეობისთვის, მაგრამ მათ საპირისპიროდ კი უნდა ვიაროთ, თუნდაც ეს იმის ფასად დაგვიჯდეს, რომ ცხოვრების საუკეთესო წლები მარტობასა და განდევნილობაში გავლით, ანდა სულაც არასოდეს დადგეს ჩვენთვის ყაბი პატივისა და ღირსებისა, ვიდრე გათენდებოდეს დილა, როცა გარიყულობისა და სიძულვილის გზას გავივლით.

მაგრამ სამაგალითო და მისაბაძი ცხოვრებაც ხომ არის. ამისთვის თუნდაც იბენის ცხოვრებაც კმარა, ვინც წლები გაატარა თავის სამშობლოსგან მოწყვეტილმა, ბოლოს კი მაინც დაბრუნდა, რათა თავისი მწარე და სასტიკი გულწრფელობის ნაყოფი ეგემა. მეორე გახლავთ კარდუჩი, უდრეკი სული, რომლის გულმხურვალე პატრიოტიზმმა აიძულა თავისი სათაყვანო სამშობლოსთვის, იტალიელი ხალხისთვის საძულველი ეწოდებინა.

ამ დიდმა იტალიელმა პატრიოტმა 1873 წლის აგვისტოში ლიგის ყრილობაზე სიტყვა რომ წარმოთქვა სახალხო განათლების შესახებ, ამავე დროს ილაპარაკა ლიტერატურაზე, ხალხურს რომ უწოდებენ.

„ჩვენი სიბერის კიდევ ერთი ნიშანი ის არის, რომ ჟანრს რატომღაც გამოვაცალკევებთ ხოლმე და სხვა ჟანრების

გვერდით არც ვახსენებთ, მაგრამ ყოველი ჟანრის ლიტერატურა თავისი მომნიშვნელობის ხანაში და თავისი შესაძლებლობების მიხედვით ხომ მაინც ხალხურია და ამის ხსენებაც აუცილებელია, ესეც არ იყოს, მისი პირველი სახე მეტად თუ ნაკლებად მაინც ხალხის მიერაა შექმნილი. როდესაც ცივილიზირებულ, ჩვეულებრივ ეპოქაში იზადება რაიმე ლიტერატურული სკოლა და იმთავითვე იწყებს არსებობის გაგრძელებას, ერთადერთ აზრს იმაში ხედავს, რომ ხმამალა განაცხადოს თავისი დამოკიდებულება ხალხურობისადმი და საზეიმოდ წარმოადგინოს ხალხური ლიტერატურის სახეობანი. ისიც სჯერა, რომ ვალდებულია და იმის უნარიც შესწევს, შექმნას ლექსები, რომანები და სხვადასხვა წიგნი საგანგებოდ ხალხისთვის, მათივე სულითა და ენით გაჯერებული. როდესაც ასეთი რამ ხდება, იმ საუკუნეს, მინდა ვთქვა, შეიძლება ჰქონდეს ბევრი რამ უპირატესიც, თუმცა ისიც გასაგებია, რომ საკმაოდ დაშორებული იქნება სიყმანეილისა და ხელოვნების ახალგაზრდულობისგან. ასეთ ლიტერატურას, თავადვე უკვე მოხუცს, ხალხი წარმოუდგენია დიდ ბავშვად, ამიტომ ზღაპრებს უამბობს და ძილისპირულს უმღერის. რალა თქმა უნდა, არც ბებერი უნდა რომ გამოჩნდეს და ამიტომ ფერუმარილით ითხუპნება, თუმცა ამ მძიმე გარჯაში დაღლილდაქანცულს ოფლი წურწურით რომ ჩამოსდის, ის ფერუმარილიც ჩამოედევნება და ბოლოს ამ სენტიმენტალური სურვილისა თუ მცდელობის მერე გამოჩნდება მხოლოდ უზნეო და ანგარებიანი დედაბრის ნამდვილი სახე“.

აი, ასე და ამგვარად განაგრძობს კარდუჩი და ამბობს, რომ ხალხის დანინაურება ისტორიული აუცილებლობაა, ოღონდ არც უნდა მოინდომოს და არც სცადოს ხელისუფლებებში მოსვლა, ნესწყობილობის სათავეში ჩადგომა და მითუფრო — ძალის გამოყენებით. „გაზაფხულის თქეში მაინც შეაღწევს სოციალურ გარემოში, დაარღვევს მექვიდრეობითობას და ყველაფერს ერთმანეთში აურდაურევს. ასეთ შემთხვევაში სახელმწიფო, რელიგია, ხელოვნება მართლაც წმინდად განახლდება; მაშინ კი ხალხი ბოლოს და ბოლოს მიანღწევს ერთიან, თანასწორ და თავისუფალ არსებობას“.

მეტიც, ამასობაში, დავეძინდი მე, ყველაზე ადვილი იქნებოდა, რომ ის მწერლები, რომელთაც უნდოდათ ხალხის დონეზე დამდგარიყვნენ, თვითონვე გადაელოებოდნენ და დაბრკოლებდნენ პუბლისის ხალხად გადაქცევის წმინდა საქმეს, უკვე ამ გზაზე დამდგარი ხალხის სვლას.

არადა, ხალხისგან განზე კი უნდა დადგეს, დიხ, უნდა გამოცალკევდეს მათგან მათსავე სასიკეთოდ და მათთვისვე. ის, ვინც მწვერვალზე ავიდა, სწორედ იქიდან უნდა მოუხმოს ხალხს, გაშალოს ხელები და შეეგებოს, ოღონდ თვითონ კი არ უნდა დაეშვას ქვევით, ვითომ გზის საჩვენებლად, რადგან შეიძლება თვითონვე დაკარგოს გეზი და ვეღარც მათი გამბ-

წევება შეძლოს ისე, როგორც მწვერვალთან შეძლებდა.

არ არის სწორი, თითქოს ხალხს არ ესმოდა და ვერც გაუგებს იმ მწერლებს, ვინც მასზე მაღლა ავიდა; ძალიან კარგადაც ესმით, თუმცა ეგებ ნაწილობრივ. და აქ მე აზრად მომდის და ჩემს მკითხველებსაც მინდა შევახსენო „დონ კიხოტა და სანჩოს ცხოვრებაში“ რომ მაქვს აღწერილი მწყემსებთან რაინდის საუბრის ამბავი; მათ შეიძლება ბევრი არაფერი ესმოდათ, რაზეც ის ესაუბრებოდათ, მაგრამ ძალიან კარგად გრძობდნენ, რისი თქმაც სურდა.

კარდუჩი ამბობს, რომ პოპულარული ლიტერატურის ამ ენამოქარგულ ადამიანებს ხალხი დიდ ბავშვად რომ მიაჩნიათ და ასეც არის, ხოლო ისინი, ვინც ბავშვებისთვის წერს, ბავშვებივით იქცევიან და მათ უბირი მშობლებივით ელაპარაკებიან, რომელთაც ჰგონიათ, შვილები უკეთ გაუგებენ, თუკი ენამოქარგული დაელაპარაკებიან.

მართლაც ცოტა რამ მსმენია იმაზე დასანანი და უნიათო, როგორცაა კონფერენციები, სახალხო რო არქმევენ. როცა გარკვეული კულტურის ადამიანი ცდილობს პოპულარობა მოიპოვოს, მაშინ უფრო უუნაროდ და უსახოდ წარმოაჩენს თავს და ისიც არაერთხელ მსმენია, როცა უფრო ფრთხილსა და წინდახედულ მშრომელ ხალხს, — ამისთანა სუბიექტებს რომ უსმენენ, წამოუძახიათ — „მანც ვინ ვგონივართ ამ ტიპს!..“

ერთი საქმეა განზე დადგე ასეთი ლიტერატურისგან, რომელსაც არც სული გააჩნია და არც ვნება, ცივი და უნაყოფოა, როგორც ამბობს არხენტი, და მეორე — ძალიან განსხვავებული — ხალხთან სიახლოვე.

„დრო და დრო, — განაგრძობს არხენტი, — გაისმის მეტად მწვავე და ჯიუტი შენიშვნებიც, კეთილშობილი სულის ადამიანებს რომ აღმოხდებათ ხოლმე შეურაცხყოფის, სიმდაბლის, მორჩილებისა თუ სულმოკლეობის წინააღმდეგ, მაგრამ ამ ცალკეული აღშფოთებისა და ბოლმის შეძახილების მიღმა ესპანური მწერლობა მანც ნერგავს თავისი ეგოიზმის ბაღნარს.“

ასეთივე მწვავე და შეუპოვარი იყო ამგვარი უსუსურობის წინააღმდეგ კარდუჩის კეთილშობილი სული; მაგრამ არასდროს დაშვებულა და არც გარეულა ხალხში ესოდენ ღრმა პოეტი, მართლაც დიდად პოპულარული პოეტი იტალიისა, ვინც თავის „ბარბაროსულ ოდებში“ იმთავითვე აღიმაღლა ხმა გამოყენებით პოეზიის წინააღმდეგ, რაც ასე იყო ხალხში გამჯდარი, რომელიც უდრტვინველად თვლემდა შეჩვეულ მკვლევებზე.

სხვათა შორის, შეიძლება სწორიცაა ეგოიზმში ნათქვამი სიტყვები, მაგრამ არც ისაა ნაკლებ სარწმუნო, რაზეც არხენტი დასძენს, თვით მწერლის ხელთა თავისუფლების მოპოვებაო, თუკი გაიგებენ, რომ თუ გინდა უფრო ძლიერი იყო, პირველი ცოდნა და კულტურა კი არ არის, არამედ გული, ოღონდ განა გული კი ისეთივე ძნელად მოსაძებნი არაა, როგორც კულტურა და განათლება?

დაბოლოს დაასკვნის: „როცა ხალხის გულისტკივილი აირეკლება მწერლის სარკეში და სოციალური ყოფის მოლოდინი მოექცევა დანერგულ სიტყვებში, როცა მწერლები მარტო თავიანთი ცხოვრებით არ იცხოვრებენ და არც თავიანთი სარგებლისთვის, სანამ თავიანთ სულსა და წვლილს არ მიუძღვნიან თავიანთი მოდგმისა და დროის, დროისა და მოდგმის ხალხს, რათა დაუბრუნონ მას ძალა და გავლენა, რაც აღუდგენთ ერთიანობის გრძობას, მწერლებიც იგრძნობენ, რომ მათ ძარღვებში დაუფლის გამაახალგაზრდავებელი და გამაძლიერებელი სისხლი, ჭეშმარიტების, სიკეთის სული, ურომლისოდაც მთელი მათი ინტე-

ლექტუალური შრომა ტყუილურადად გაიფლანგებოდა.“

ეს ყველაფერი ძალიან კარგია, რასაკვირველია, მაგრამ ისიც უნდა ითქვას, რომ ხალხს კარგად მანც არ ესმის თავისივე სატივარი და ვერც მათ სცნობენ, ვინც ამას უკეთესად გამოხატავს. აკი ხშირად ხდება, როცა თაღლით ექიმბაშებს უფრო უჯერებენ, ვიდრე გონიერსა და მათი სენის კარგ მცოდნე ექიმს.

არხენტეს წერილში, თუ ჩავუღრმავებთ, სხვათა შორის, კარგი განზრახვითა და ალაგ სამართლიანადაც, მანც სცვივის დემოკრატიული სოფიზმი, რაც ასე თუ ისე მანც საშიშია თვითონ ხალხისთვისაც და მათთვისაც, ვინც ამას ქადაგებს.

„ხალხს სძულს სიმართლე“ — უთქვამს მწერალს, და მართლაც სძულს, როცა სიმართლე არ არის მათთვის სასიამოვნო. ხალხს ის მოსწონს, როცა ებრძვირებიან, ართობენ და ატყუებენ, თუმც შეიძლება ადრე თუ გვიან კიდევ შეიძლოს თავისი მამებლები, მლიქვნელები, გამართობები და მატყუარები და კიდევ დაგმოს ისინი. სწორედ ასეა, ვიმეორებ და კვლავაც გავიმეორებ. ამიტომ ვიბრძოლოთ მისთვის და მის სანინააღმდეგოდ.

ძალიან კარგად ავხსნიდი — არადა არ უნდა ავხსნიდე — რომ მავანი და მავანი მწერალი თავსაც კი ინონებს, რომ ასეთი უნდობლობა დაიმსახურა; მშვენივრად მესმის — არადა, არ უნდა მესმოდა — როცა ამას ღირსებად მიიჩნევენ და ვერც სიკეთეს მოიძიან მომავალში და ვერც სიძულვილს, მხოლოდ დაცინვასა და შეურაცხყოფას, სხვა ვერაფერს. ისე არავის თანავუგრძნობ, როგორც მარტოსულებს, ვინც განერიდა ხალხს, ისე ვითარცა ქრისტი განერიდა მათ, როცა მეფედ გამოცხადება მოუწოდოდა.

და თუ მერე დაიჩივლებენ, არ გვისმინენო, ბუნებრივაცაა და სამართლიანიც მათი ჩივილი, რადგან ესმით, ხალხი მანც ხალხია და მეტი არაფერიო. ეს ჩივილია ერთი ის გზა და საშუალება, რაც მათ გამოაფხიზლებთ და აამოძრავებთ, რათა აღარ იყვნენ, რაც აქამდე იყვნენ და არ დაკარგონ თავიანთი ხალხურობა.

დიდი უბედურება, მართლაც დიდი უბედურებაა, რაც ჩვენ ლიტერატურას თავს დაატყდა, ის იყო, რომ ზოგიერთმა მწერალმა რატომღაც მოინდომა, ხალხს კი არ დაპირისპირებოდა, არამედ მათთან გათანაბრებულიყო და შეთანხმებულიყო. აკი სწორედ ამ განზრახვისა და მიზნისგან მოდის ჩვენი კომიკური თეატრის გაუფასურება.

არა, არ უნდა ვიქადაგოთ, ვითოფანე ხალხი უგუნური და ამისთვის სამაგიეროც მიეზღვებაო. ეგებ უფრო სწორი იქნებოდა გვეთქვა, უგუნურობა სიამოვნებას ანიჭებთო. ეს ძალიან კარგად მოეხსენებათ ჩვენს მწერლებსაც.

ახლა მინდა ვთქვა, ეს სულგრძელი და ნებაყოფლობითი განდგომა ხალხისგან ეგოიზმის მიზეზი არ უნდა იყოს-მეთქი, არც ვნების ნაკლებობა და არც ხალხისადმი ინტერესი, აკი ისიც ხშირად ხდება, როცა სწორედ ამ ინტერესიდან მომდინარეობს.

რაც შეეხება იმ საზღაურს, რაზეც არხენტი თავისი წერილის ბოლოს ლაპარაკობს, ის იქნება, რომ იმ დრომდე მოიცადოს, სანამ ხალხი თვითონვე არ ავა იმ მწვერვალზე, საიდანაც თვით მწერალი მოუხმობდა მათ და ხელგაშლილიც შეეგებებოდა.

სალამანკა, აპრილი 1908
ესპანურიდან თარგმნა
სოფიო ფიქარიშვილი

ეკა ბუჯიაშვილი

პოეტი გზადყოფნის მისტერიიდან

მიდის...

უკვე ვისაუბრეთ, ახლა მემშვიდობება და მიდის...

რალაცნაირი სიმსუბუქით მიაჩნევს ჩანთას — ალბათ საკუთარი ლექსებით, თარგმანებით... მაღალი რანგის პოეზიით სავსეს.

ამ ხალხის ისტორია გზადყოფნის ისტორიაა.

მათი კულტურაც გზაში იქმნებოდა და თითქოს ეს ხვედრი გასიმბოლოებულა მის ბედისწერაშიც.

სულ საქართველოსა და ისრაელს შორისაა.

სულ გზაშია.

თუმცა ამბობს, რომ ეს ძალიან ბევრს აძლევს, რადგან მერე სხვა თვალთ შეყურებს სამყაროს.

ეს „სულ სხვა ხედვა“ მის შემოქმედებაში აისახება.

თუმცა მე რა უნდა გითხრათ, **ჯემალ აჯიაშვილი** თქვენც იცით ვინ არის. უბრალოდ, ახლა საქართველოშია, თავისი ორიგინალური სონეტებიც გამოაქვეყნა ჟურნალში „ჩვენი მწერლობა“ და ამ საბაბით გვინდოდა შევხვედრილიყავით.

როგორც იქნა მოება თავი.

თუმცა ეს წვრილმანებია, თანაც უკვე ჩავლილი და მკითხველისთვის ნაკლებად საინტერესო. თქვენ აი, ეს დაგაინტერესებთ:

მიუკაკუნა და... გამოხადეს

ლექსებს ბავშვობიდან წერდა.

პედაგოგი ჰყოლია შესანიშნავი — ტერენტი ყიფიანი. სამამულო ომში იბრძოდა. მერე გადაასახლეს და უკვე ნაციონალური ქართულს ასწავლიდათ. აი, ამ კაცს ერთხელ მისი ლექსების განხილვა მოუწყვია, ერთი ლექსის შესახებ კი უთქვამს:

— ამას პოეტიც მოაწერდა ხელსო.

ეს წლების წინათ იყო.

ერთ-ერთი მაშინდელი ლექსი „სულხან-საბა დავით გარეჯის მონასტერში“ დღესაც ზეპირად ახსოვს და ამბობს, რომ მართლაც სიამოვნებით მოაწერდა ხელს.

— ხმაშალალი ნათქვამია, — თუ მოვანერდი, კიდევ უნდა დამებუქდა, მაგრამ თუ ასე გაინტერესებთ, გეტყვითო.

რაკი თვითონ არ დაუბუქდავს, მე ამ უფლებით ვერ ვისარგებლებ, ისე კი მუსიკა, რომლითაც გაჯერებულია ჯემალ აჯიაშვილის პოეზია, ჯერ კიდევ იმ დროიდან მოდის თურმე.

მერვე კლასში იყო მაშინ, იმ მასწავლებელს რომ უთქვამს:

— შენგან დიდი პოეტი დადგება, ხელი არ გაუშვა ამ საქმესო.

და ასე — ტერენტი ყიფიანისგან ხელდასხმულს — მოჰყვება და მოჰყვება ის უჩვეულო მაღლი, პოეზიის დიდ სივრცეებთან რომ გაზიარებს.

აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტი დაამთავრა — სპარსული ენისა და ლიტერატურის განხრით. პირველივე კურსიდან თარგმნა რუდაქის შედევრი „სიბერის ელეგია“.

მას თუ ჰკითხავთ, დღეს ამ თარგმანსაც მოაწერდა ხელს, რადგან ახლაც ფიქრობს, რომ კარგი გამოუვიდა.

ერთხელ კი უკვე მოაწერა — „პირველ სხივი“ (7, 1966 წ.) რომ დაიბეჭდა, მაშინ.

იმავედროულად თავის ლექსებსაც წერდა.

მერე აღმოსავლური კულტურის ძირებმა დააინტერესა, ძველევგობტური სიმღერებით დაიწყო — ამენჰოტეპ IV-ისა და ნეფერტიტის დროინდელით. შემდეგ სისხლისმიერი წინაპრების მიგრაციით დაინტერესდა, ეგვიპტიდან გამოსვლის მერე კი ბიბლიურ სამყაროში ჩაიძირა.

— რა გასაკვირია, აქ ხომ მთელი აღმოსავლური მისტერიაა კოდირებული, როგორც გილგამეშის ეპოსში, რომელიც ათასწლეულების განმავლობაში დაკარგული იყო და ამის გამო თითქოს ამოვარდა ისტორიიდან; აი ბიბლია კი ყოველთვის საკაცობრიო კულტურის თანამდევია იყო.

რატომღაც თარგმანს უფრო უხადა ხარკი, ვიდრე ორიგინალურ პოეზიას.

— რატომ მოხდა ასე? — ვეკითხები.

— რა გითხრათ, ძალიან დაუდევარი ვარ. ბევრი რამ მიდევს დაუბეჭდავი. ამის გამო გული მტკივა. ჩემს ესეებზე და დრამატულ პოემებზე რომ არაფერი ვთქვა, უამრავი სონეტი და სხვა ჟანრის ლექსი არ გამომიქვეყნებია. სონეტი კი მაინც სხვა რამაა.

სონეტს ხელი არ უნდა მოაწერო, ვიდრე არ დარწმუნდები მის სრულყოფილებაში, რადგან ეს ის ჟანრია, აბსოლუტურ სისრულეს რომ მოითხოვს შენგან.

სონეტი ან შედგება, ან არა — განსხვავებით, ვთქვამთ, ტრიოლეტისგან, რომელიც ბევრად უფრო იოლი ფორმაა — მეტადრე იტალიური სონეტი: დანტესი, პეტრარკასი განსაკუთრებით მიქელანჯელოსი, თუნდაც ჯორდანო ბრუნოსი. შექსპირი, მაგალითად, ფორმის თვალსაზრისით (გარიტმების სისტემა და სხვ.), შედარებით უფრო მსუბუქია.

ამ მსუბუქსაც და მძიმესაც როგორ გაართვა თავი, კარგად იცნობს მკითხველი მისი წიგნიდან „ვარსკვლავთა ჩრდილში მაღალთა თანა“, რომელშიც ზემოთქმული ავტორების გარდა გაერთიანდა მონძემონ ჩიკამაცუ, რაინერ მარია რილკე, ნელი ზაქსი, პეტერ ჰუხელი, ვლადიმერ მაიაკოვსკი, ოსიპ მანდელშტამი, ბორის პასტერნაკი...

„ნებისმიერი პოეტი, მეტადრე მთარგმნელი, ნებსით თუ უნებლიეთ, „სულთა მიგრაციის“ კანონს ემორჩილება და დროსა და სივრცეში მოგზაურობს. შენც — თითქოს წარმოსახვითი არგნით ხელში — დააბიჯებ ათასწლეულებში და ჟამთა წიაღ გადანახულ საგანძურს აუნჯებ; ხან ვის მიუკაკუნებ კარზე და ხან — ვის... თუ გამოგხედეს დანტემ, პეტრარკამ, შექსპირმა... და მათთან შემოქმედებითი დიალოგი მოხერხდა, ხომ კარგი, თუ არადა — რა გაენწყობა“, — ჯემალ აჯიაშვილის სიტყვებია.

რომ მიუკაკუნა და... რომ გამოხედეს, ეს მკითხველმა კარგად იცის, ამიტომ ამაზე აღარ გავაგრძელებ, სჯობს თვითონ მას მოვუსმინოთ.

* * *

— სად უფრო კარგად გრძნობთ თავს, თარგმანში თუ საკუთარ ლექსებში?

— ამ წუთას საკუთარში. საერთოდაც — საკუთარში. თარგმანს ბევრი მომენტი ახლავს თან. ჯერ ჩხრეკის, ასე ვთქვათ, „შავი“ სამუშაოს, მერე კი — პირნიშნადად შემოქმედებითი. რაც ამ მუშაობისას დაგროვდება სულში, ის უნდა ამოიბერტყოს. საკუთარი ლექსი კი... მაინც განწყობილების ამბავია, ყოფილა შემთხვევა სამი-ოთხი სონეტი დამინერია ერთბაშად, რაც თითქოს წარმოუდგენელია.

— თქვენ თარგმანშიც საკუთარი სამყაროდან ამოღდებით. აკი ამიტომაც ამბობთ ხოლმე: ეს თარგმანი კი არა, თარგმანებააო...

— როგორ გითხრათ, არის ნაწილი, რომელიც, ამ სიტყვის ძირეული, „რეგლამენტირებული“ გაგებით, თარგმანია — მაგალითად, ფსალმუნები, რომლებსაც სხვანაირად ვერ თარგმნი, თავისი კანონიკა აქვს; მაგრამ არის თარგმანები, ვარიაციის საშუალებას რომ იძლევა, ისევე როგორც, ვთქვათ, „დელ'არტეს“ თეატრალური ესთეტიკა, განვრცობის შესაძლებლობას რომ გულისხმობს. ცხადია, ეს თარგმანის უნივერსალური სახეობა არ არის, ასეთი ინტერპრეტაციის უფლება მხოლოდ ალაგ-ალაგ გაქვს...

— თარგმანის ამ ფორმის შესახებ გამიგონია: უფრო მთარგმნელის ლექსებია, მისი განწყობილებანიო...

— კი, ასე ამბობენ. მე მიმაჩნია, რომ ყველა გზა — თუ მას ნიჭიერად მიჰყვება მთარგმნელი — გამართლებულია. ვიცი ისეთი თარგმანებიც, თავიდანვე მკვდრადშობილი რომ არის...

— ასეთი თარგმანი თქვენ ერთხელ მუშაობს შეადარეთ...

— ასეა, თუ თარგმანი — და, საერთოდ, ნებისმიერი ნაწარმოები — ლიტერატურულ პროცესში არ მონაწილეობს, მართლაც ქრესტომათიულ კუბოში ჩანოლილ მუმიას ემსგავსება (მაიაკოვსკის მეტაფორაა)... ცოცხალი პროცესების მონაწილე მხოლოდ ნიჭიერად დანერგილი ლექსი და ნიჭიერი თარგმანია. თარგმანს თავისი სიძნელეები აქვს...

— მახსოვს, წლების წინათ, ჟურნალ „ომეგას“ სალონში შეხვედრისას თარგმანის თავისებურებებზე რომ მსჯელობდით, აღნიშნეთ: ეს ისეთი პროცესია, როცა ნებისმიერი თეორია უკან მიდევნებულ ლამპარს ჰგავსო.

— რა თქმა უნდა. ახლაც ასე ვფიქრობ. არსებობს თარგმანის თეორიები, ძალიან საჭირო და ფასეული, მაგრამ შემოქმედებითი პროცესი ისეთი რამაა, ამ თეორიებს ვერ დაეყრდნობი. ეს მერე სწავლობენ, იკვლევენ და აანალიზებენ თეორეტიკოსები ამა თუ იმ თარგმანის თავისებურებებს.

— ორიგინალური ლექსებისა და საინტერესო თარგმანების გარდა თქვენ გაქვთ საგულისხმო თხზულება — მხატვრულ-დოკუმენტური ჟანრის — „გამოიღვიძე ქნარო“, რომელიც ქართულ-ებრაულ ურთიერთობებს უძღვენით. ამ თვალსაზრისითაც თუ აგრძელებთ მუშაობას?

— მაქვს ესეების ციკლი, რომელიც მინდა წიგნად გამოცეცე.

ქართველი ებრაელობის გზა გადაჯაჭვულია მთელი მსოფლიოს ებრაელობის გზასთან. ლევ ტოლსტოის უთქვამს: ამ ხალხმა პირველმა გაიგონა ერთი ღმერთის ხმა,

პირველმა შეიცნო ერთღმერთიანობა და სადაც მიდიოდა, იქ მიჰქონდაო.

„ისმინე, ისრაელო! ერთია უფალი — უფალი, ჩვენი ღმერთი“ — ეს იყო უდიდესი ნახტომი კაცობრიობის ისტორიაში, რომელმაც ძირეულად განსაზღვრა მისი შემდგომი გზა; როცა ებრაელი ხალხი დაიფანტა, მას მთელ მსოფლიოში თან დაჰქონდა ერთღმერთიანობის იდეა. ბევრი რამ შეიტანა სხვადასხვა ქვეყნის ცხოვრებაში, მაგრამ ასევე ბევრი რამ შეითვისა სხვა ერებისა და კულტურებისგან. ქართველი ებრაელობა თავისი მსოფლმხედველობით, ფსიქიკით ბევრ რამეში დაემსგავსა ქართველს — 2600-წლოვანი თანაცხოვრების შედეგად. ასევე მოხდა სხვა ქვეყნებში მცხოვრებ ებრაელთა შემთხვევაშიც — ისინი იმ კულტურის ნაწილად იქცნენ და, როცა დაბრუნდნენ ალექსანდრეში, ყველამ თავისი მსოფლმხედვა, ტრადიციები, თავისებურებანი მიიტანა თან. ახლა ისრაელში ეს ყველაფერი ერთ დიდ ქვაბში იხარშება და ყალიბდება. ვფიქრობ, ეს არის ახალი, დიდი კულტურის დადგინების პროცესი, რომლის შედეგებიც ათწლეულების შემდეგ გახდება ცნობილი.

ქართველი ებრაელობის გზაც არ იყო ერთგვაროვანი. ბევრი ზიგზაგი დაჰყვებოდა. ეს ყველაფერი ლოკალურ სივრცეს არ გულისხმობს, ჰერმეტიული არ არის, ამიტომ, მინდა მასშტაბი და განფენილობა ამ წიგნსაც ჰქონდეს. მართალია მას პირობითად „ქართველი ებრაელის გზა“ ერქმევა, მაგრამ ეს გზა მთელი ებრაელობის ბედისწერის ფონზე წარმოჩნდება, სულ სხვა კუთხით გამოიკვეთება ჩვენი ყოფაც, ურთიერთობებიც — ასეთი ქართული, ასე ძვირფასი რომ არის ჩემთვის.

ქართული ხსოვნით ნაპარსხევი

მთელ მსოფლიოში გაფანტული ქართველი ებრაელობის ყოფა არ არის ერთნაირი. ასევეა ისრაელშიც. საგულისხმო პროცესები მიმდინარეობს ყველა სოციალურში. არიან ძალიან მაღალ საფეხურზეც სხვადასხვა სფეროში — მათ შორის, პოლიტიკაში, მეცნიერებაში (მეტადრე ზუსტ მეცნიერებაში). ისრაელის უმაღლეს საკანონმდებლო ორგანოში — ქნესეთში — დღეს სამი, საერთოდ კი მეზუთე ქართველი ებრაელი არჩეულია, რაც ძალიან ბევრია ასეთი მცირერიცხოვანი თემისათვის, მით უმეტეს — 120-კაციანი პარლამენტის პირობებში. სხვათა შორის, მთელი ყოფილი საბჭოური სივრცის რეპატრიანტებიდან ქნესეთის პირველი წევრი სწორედ ქართველი ებრაელი იყო. არაჩვეულებრივი მიღწევები აქვთ მედიცინაში, სპორტში... ლიტერატურაშიც არიან წარმატებულნი — რამდენიმე მათგანზე შეგიძლია ყოველგვარი შეღავათების გარეშე, მონინებითაც კი ვილაპარაკოთ. რაც შეეხება მუსიკას, მხატვრობას, კინემატოგრაფს, აქ დიდ საერთაშორისო აღიარებასთან გვაქვს საქმე, რაც ცალკე მსჯელობის საგანია...

უფროსი თაობის დიდი ნაწილი კი... 70-იანი წლების თბილისში დარჩა — ცხოვრების წესით, ინტერესებით, მსოფლმხედვით... მათთან შეძლებთ მოუსმინოთ იმჟამინდელ მუსიკას, ნახოთ იმდროინდელი ფილმები... და საერთოდ, ვისაც გენატრებათ ის თბილისი, ამ ოჯახებს უნდა

ესტუმროთ. როცა ნოსტალგია წამომეძალება, მე სწორედ ასე ვიქცევი ხოლმე.

ახალგაზრდები კი... ბუნებრივია, სადაც იბადებიან, იქაურები არიან უკვე. დაახლოებით ათი წლის წინათ ისრაელში შეიქმნა „ქართველ ებრაელთა მსოფლიო კონგრესი“, რომელსაც ფილიალები მთელ მსოფლიოში აქვს. მისი მიზანი და ძირითადი დანიშნულებაა ის, რომ სხვადასხვა ქვეყანაში გაფანტულ ქართველ ებრაელებს დროდადრო შეახსენოს, საიდან მოდიან, ვინ იყვნენ, ვისთან ერთად გამოიარეს 26 საუკუნე, სად არის მათი ძირები. თავიანთი ჟურნალი და გაზეთიც აქვთ — ცხადია, ქართულ ენაზე. რამდენიმე ნომერს მეც გავუწიე რედაქტორობა.

ჩემი ვაჟი კი ამზადებს სამეწოვან გაზეთს — სახელწოდებით „ნამი“ — სადაც იბეჭდება მასალები ქართული ყოფით, საქართველოს ხსოვნით ნაკარნახევი. ახლახან იყო წერილი საბაკლიაშვილზე, ვინც ებრაელთა ერთ-ერთი დარბევისას სასიკვდილოდ გასწირა თავი და ამ ერმა მას მსოფლიო ხალხთა წმინდანებს შორის მიუჩინა ადგილი.

სამი აგვავი ერთი სათქმელისთვის

იყო ერთი ბედუინი ბიჭი...

არა, ზღაპარს არ გაიმბობთ, არც ლეგენდას გიყვებით. ეს ბედუინი ბიჭი მართლა იყო.

მართლა მწყემსავდა თხებს ყუმურანის მთებთან.

მართლა დაკარგა ისინი და ძებნა-ძებნაში მართლა წაანყდა გამოქვაბულს, რომელშიც შესვლა შეეშინდა და კენჭი ისროლა შიგნით.

გამოსცა ხმა გამოქვაბულმა რალაცნაირი, თითქოს ჭურჭლის...

შევიდა ბიჭი და ნახა სურა გრაგნილებით. ბევრი იფიქრა თუ ცოტა, ამაზე დანამდვილებით ვერაფერს გეტყვით, ცნობილი ის არის, რომ მენადეს წაუღო.

ამ სცენას შემთხვევით წაანყდა ინგლისელი ბიბლიოგრაფი, რომელიც გაოგნდა თურმე, რადგან ნაპოვნი ეტრატები 2000 წლის წინანდელი ბიბლიური ხელნაწერები აღმოჩნდა.

ისრაელის სახელმწიფო მაშინ არ არსებობდა და ეს სიმდიდრე ამერიკაში მოხვდა. მერე, შექმნის პირველივე ხანებში, ისრაელის სახელმწიფომ უზარმაზარი თანხა გაიღო და გამოისყიდა თავისი ეროვნული სიმდიდრე.

ამ განძს, „ყუმურანის გრაგნილების“ სახელით ცნობილს, ბინა მიუჩინეს საგანგებოდ აგებულ სამუზეუმო კომპლექსში, „ნიგნის ტაძარში“, რომელსაც იმ სურის

ფორმა აქვს, რომელშიც ეტრატები იპოვნეს და კონსტრუირებულია ისე, რომ კატასტროფის შემთხვევაში მთლიანად ჩადის მიწაში და თან ჩააქვს განძიც.

ეს იმისთვის, რომ თუ ოდესმე ჩვენი ცივილიზაცია განადგურდება, მომავალ ცივილიზაციებს დარჩეს უდიდესი სიმდიდრე კაცობრიობისა — „ნიგნთა ნიგნი“.

მოხდა ასეთი მტკიცენული — სხვა რომ არაფერი ვთქვათ — ამბავი რუსთაველის ფრესკა რომ შელახეს ჯვრის მონასტერში, წმინდა მიწაზე.

მერე ეს დაზიანებული ფრესკა ბერძენმა მამებმა ვითომ აღადგინეს — აქაც, სხვა რომ არაფერი ვთქვათ, სახელდახელოდ და ლამის საბოლოოდ გაანადგურეს.

მაშინ ამ ფაქტს ძალიან დიდი გამოხმაურება მოჰყვა — ჩვენი ქვეყნის ხელისუფლების მხრიდანაც და იქაური ინტელიგენციისგანაც, განსაკუთრებით ჩვენი ყოფილი თანამემამულეებისგან. იმხანად ბატონი ჯემალი დესპანის მოვალეობას ასრულებდა და მის მხრებზეც გადაიარა მაშინდელმა მოვლენებმა. საქმეში იქაურ სიძველეთა დეპარტამენტიც ჩაერთო და ასე — დიდი ხმაურის შემდეგ — ფრესკა შეძლებისდაგვარად აღდგა.

გაუგებრობანი კი მერეც იყო. ვილაც თითქოს მიზანმიმართულად, გეგმაზომიერად მუშაობდა საამისოდ.

— არაფერს ვამტკიცებ, არც ის მინდა, პოლიტიკური სარჩული დავუდო ამ ყველაფერს, უბრალოდ ფაქტს აღვნიშნავ: რატომღაც ეს ყველაფერი დაემთხვა იმ დროს, როცა ჯვრის მონასტერში რუსული წარმომავლობის ბერები გამოჩნდნენ.

ცალკე საკითხია ჯვრის მონასტერი, რომელსაც კარგა ხანია ბერძნული საპატრიარქო ეპატრონება და ერთობ საორჭოფო პოზიცია უჭირავს მის ქართულ კუთვნილებასთან დაკავშირებით. საერთოდ, ბერძნულ საპატრიარქოს დიდი გავლენა აქვს. ისრაელის საკანონმდებლო ორგანო — ქნესეთიც — იმ ტერიტორიაზეა, რომელიც ქვეყნის ხელისუფლებას ბერძნული მხარისგან იჯარით აქვს აღებული, ამიტომ ამ საკითხებთან მიმართებით, ისრაელი ლავირების პოლიტიკას არჩევს, არადა იყო დრო, ისეთი დროც იყო, როცა...

ჰყავდა იერუსალიმს ცნობილი მერი, ტედი კოლეკი, რომელიც 28 წლის განმავლობაში ხელმძღვანელობდა ქალაქს — თანაც იმ რთულ დროს, 1965-1993 წლებში.

ჯემალ აჯიაშვილი

უყვარდათ ტედი კოლეჯი ისრაელში, არაერთი კარგი საქმის თაოსნობის და კიდევ — პიროვნული თვისებების გამოც.

თავისი გეგმები ჰქონდა მას ისრაელის სახელმწიფო მუზეუმის შესახებაც, რომლისგანაც შორს არ მდებარეობს ჯვრის მონასტერი.

და აი, ერთ-ერთ შეკრებაზე უთქვამს ტედი კოლეჯს:

— მინდა ეს ყველაფერი — ჯვრის მონასტერიც და ბიბლიური სიძველეებიც — ერთ ტურისტულ არეალში მოვაქციო, რომ ერთიან კომპლექსად მოიაზრებოდეს.

ეს იყო 1988 წელი.

მერე საქართველოში ყველაფერი აირია.

მერე ტედი კოლეჯიც გარდაიცვალა და თავისი ფიქრებიც და გეგმებიც თან წაიყოლა, არადა...

— თავის დროზე ალბათ უფრო უმტკივნეულოდ, პოლიტიკურ დონეზე შეიძლებოდა ჯვრის მონასტრის საკითხის რეგულირება, — ამბობს ბატონი ჯემალი, — უცხოეთში არსებულ ქართულ სიძველეთაგან ჯვრის მონასტრის ბადალი ხომ არაფერი მოგვეპოვება, მითუმეტეს, რომ ის იერუსალიმის ცენტრშია, წმინდა მიწაზე, რომლის ყოველი გოჯი წარმოუდგენლად ძვირად ფასობს.

სხვათა შორის, ბეთლემთან ახლოს, ერთ-ერთ პატარა სოფელში, ბიზანტიური ეკლესიის ფილებს შორის აღმოჩნდა უძველესი ქართული წარწერაც (სავარაუდოდ მე-5 საუკუნისა), რომელიც ვინმე ფურტაველს მიეწერება.

მახსოვს, როცა პირველად ჩავედი ისრაელში, საქართველოს „გრუზიას“ ეძახდნენ, ალბათ იმიტომ, რომ სსრკ-ს სივრციდან ემიგრირებული ებრაელების დიდმა ნაწილმა რუსულის გარდა სხვა უცხო ენა არ იცოდა.

შემდეგ ძველ ებრაულ ენციკლოპედიაში აღმოჩნდა, რომ იქ ეს ქვეყანა „გეორგიად“ იყო მოხსენიებული.

ამაზე დაფუძნებით ისრაელის ენის აკადემიამ განიხილა საქართველოს საელჩოს დაყინებული თხოვნა და შესაბამისი სახელმწიფო სტრუქტურების წინაშე შუამდგომლობა აღძრა, რომ თანამედროვე ებრაულ ენაში ოფიციალურად დაკანონებულიყო საქართველოს ძველი, ტრადიციული სახელწოდება „გეორგია.“

ამას დიდი იდეოლოგიური მნიშვნელობა ჰქონდა: ეს იყო მასობრივი ცნობიერების შემობრუნება, რადგან ყველასთვის გაცხადდა, რომ საქართველო საბჭოთა კავშირის რალაც სუროგატული დანამატი კი არა, უდიდესი ისტორიის ქვეყანა გახლდათ...

ქვეყანა, რომელსაც უძველესი ძირები აქვს წმინდა მიწაზე.

და კიდევ ერთი სურათი

— ლიტერატურიდან შორს გადავუხვიეთო, — ამბობს ბატონი ჯემალი.

არადა აქ, საქართველოში ეს ამბებიც ძალიან აინტერესებთ.

ოცდაექვსსაუკუნოვანმა თანაცხოვრებამ ხომ ქართული სინამდვილის, ქართული ისტორიის, ქართული ყოფისა და ცნობიერების ნაწილად აქცია ეს ხალხი.

— კარგი, დავუბრუნდეთ ლიტერატურას, თქვენი სონეტების გამოცემას როდის გვპირდებით?

— უახლოეს მომავალში, — ამბობს — გოგი წერეთლისა იქნება მხატვრობა. აგერ უკვე რამდენი ხანია მელოდება (იობის მოთმინება ჰქონია), მაგრამ ის გარემოება, რომ აქ არ ვარ, ძალიან მიშლის ხელს. ალბათ უახლოეს ხანში გამოვცემ...

— გამოუქვეყნებელი თავმანებიც მაქვსო, თქვით, ახალი რა შემატეთ?

— გერმანულენოვანი ებრაელი პოეტის, ნობელის პრემიის ლაურეატის, ნელი ზაქსის ლექსები. საინტერესო პოეტია ძალიან. ბიურგერულ ოჯახში დაბადებული, გერმანულ კულტურაზე აღზრდილი, მის გარეშე თავი ვერც წარმოედგინა, მაგრამ... მერე დაწერა ლექსები — უდიდესი ტრაგიზმით გაჯერებული, კრემატორიუმის კვამლით გაჟღენთილი, რომლებშიც მთელი ებრაელობის მრავალსაუკუნოვანი გოდება ისმის.

1966 წელს ნობელის პრემია მიენიჭა.

ორმა მწერალმა მიიღო მაშინ ეს პრემია: შმუელ აგნონმა და მან.

ნობელის პრემიის გადაცემისას სიტყვა წარმოთქვა:

— შმუელ აგნონი წარმოადგენს ებრაელთა სახელმწიფოს, მე კი — ებრაელთა ტრაგედიას...

კიდევ ტირსო დე მოლინასა და კალდერონის დრამატული პოემები ვთარგმნე, კარლო გოცის „ლურჯი ურჩხულიც“ არ გამომიქვეყნებია. 150-მდე ფსალმუნი, კიდევ — ძველევგიპტური საგალობლები და სპარსული პოეზიის ნიმუშები...

მერე იმასაც მიმხელს, დანტე ალიგიერის „ღვთაებრივი კომედიის“ თარგმნა რომ უნდა.

— იქ ისეთი მუსიკაა...

არა, თარგმანი კი არსებობს, მაგრამ ერთი და იმავე ნაწარმოების რამდენიმე თარგმანი ხომ მის სხვადასხვა შრეს ხსნისო.

კიდევ იმასაც მიზიარებს, რომ არსებობს საოცნებო თხზულება, რომლის თარგმნა ძალიან უნდა, მაგრამ მის სახელწოდებას არ მიმხელს.

— აი, თუ ვთარგმნე, მერეო...

მერეო და... მიდის.

სულ ერქარება.

სულ გზაშია.

არ მიკვირს — ამ ხალხის ისტორია ხომ გზადყოფნის ისტორიაა.

ეს ხვედრი გასიმბოლოებულა მის ბედისწერაშიც.

გასვლისას კი:

— იცი რატომ არიან ებრაელები უფრო ხშირად ვიოლინოს დიდოსტატები? — მეკითხება.

— არ ვიცი, — მხრებს ვიჩეჩავ.

— იმიტომ, რომ ვიოლინოს ტარება იოლია, როიალისა — არაო.

მერე დერეფანშიც ვაცილებ და ვუყურებ, როგორ მიდის და მიაქვს თავისი ჩანთა — ალბათ საკუთარი ლექსებით, თარგმანებით, გზადყოფნაში შექმნილი მაღალი რანგის პოეზიით სავესე.

რალაცნაირი სიმსუბუქით მიაქვს.

ამბობენ: საკუთარი ტვირთი კაცს არ ამძიმებსო...

ემზარ კვიციანიშვილი

სიცოცხლისა და სიყვარულის დამამკვიდრებელი

(ჯანსუღ ჩარკვიანის დაბადების 80 წლის ბამო)

ჯანსუღ ჩარკვიანი იმთავითვე სამოციანელთა მძლავრი, უნიჭიერესი თაობის ერთ-ერთი გამოკვეთილი ლიდერი იყო, საამისოდ საჭირო ყველა უნარი ჰქონდა და ასეთად რჩება დღემდე. სამოციანელთა თაობა, მწერლების გარდა, მხატვრებს, მოქანდაკეებს, მუსიკოსებს, ხელოვნებათმცოდნეებს, რეჟისორებს, არქიტექტორებსაც აერთიანებდა და, ბედნიერი შემთხვევის გამო, მათგან საუკეთესოებმა, თავი მოიყარეს ახალდაარსებულ ჟურნალ „ცისკრის“ გარშემო, რომლის პირველი რედაქტორი იყო უაღრესად დახვეწილი გემოვნების, დიდად განათლებული მწერალი და მთარგმნელი, ახალგაზრდობის გზის გამკვალავი, ჭეშმარიტი ინტელიგენტი და საზოგადო მოღვაწე ვახტანგ ჭელიძე.

მოგვიანებით, ვახტანგ ჭელიძის მიერ დანერგილი ტრადიციები ღირსეულად გააგრძელა ჯანსუღ ჩარკვიანმა; იგი თერთმეტი წლის განმავლობაში რედაქტორობდა „ცისკარს“ და უნდა ითქვას, ეს პერიოდი გადამწყვეტი, ყველაზე ნაყოფიერი იყო ამ ჟურნალის არსებობის მანძილზე. „ცისკრის“ ფურცლებზე გამოქვეყნდა უმრავლესობა მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრის იმ უმნიშვნელოვანესი ნაწარმოებებისა, რომლითაც დღევანდელი ქართული მწერლობა ამყარდა.

თანამედროვეობის უბრწყინვალესი მხატვარი, ამოუწუნრავ შესაძლებლობათა ფერმწერი ზურაბ ნიჟარაძე ახლაც გაუნელებელი სიამოვნებითა და აღტაცებით იხსენებს 1961 წლის აგვისტო-სექტემბერს, როცა ახალგაზრდა მწერალთა და ხელოვანთა სამი ჯგუფი (მოსკოვი, გორკი, თბილისი) იტალიაში გაემგზავრა, ხოლო მთელი დელეგაციის თავკაცად ჯანსუღ ჩარკვიანი იქნა არჩეული. ასე შინაარსიანად და მხიარულად დრო ჩემს ცხოვრებაში არ გამიტარებიაო, ჰყვება ზურაბი, მოსაწყენად ერთი წუთითაც არ გვეცალა — ეს იყო სიმღერების, ხალისის, იუმორის, ანექდოტების ნამდვილი კასკადი, გონებამახვილური კალამბურების ფოიერვერკი. სხვადასხვა ეროვნების პოეტები და მსახიობები გაოცებულნი შესცქეროდნენ ჯანსუღს — ერთი კაცისგან ვერ წარმოედგინათ ენერჯისა და ფანტაზიის ასეთი სიუხვე, მოზღვავება.

იმ დაუვინყარ მოგზაურობაში ჩვენი განუმეორებელი, ქართული მწერლობის კლასიკოსად შერაცხილი, სამშობლოს წინაშე ვალმოხდელი და ამჟამად მთანმინდის სავანეში დამკვიდრებული ოთარ ჭილაძეც იმყოფებოდა და იტალიის საკმაოდ საფუძვლიანად მოხილვამ სასიკეთო კვალი დაატყო სამივე მათგანის შემოქმედებას.

ჯანსუღ ჩარკვიანმა მაშინ შექმნა ლექსების მშვენიერი ციკლი „ხმელთაშუა ზღვის ნიჟარები“. ფლორენციაში, უფიცის ზღაპრულ გალერეაში ბოტიჩელის შედევრის („ვე-

ნერას დაბადება“) ნახვამ მას დაანერინა მღელვარე, ფერადოვანი სტრიქონები, რომელიც იტალიური რენესანსის უზადო მცოდნესა და თაყვანისმცემელს ზურაბ ნიჟარაძეს უძღვნა. „ვარდებითა და ხორბლისფერ თმებით“ შემოსალტული სიყვარულის ღვთაების ქებათაქება ასე მთავრდება:

მე ვდგევარ შენს წინ,
სული მელევა
დიდი სიცოცხლით გადარეული
და ნიჟარაში ჩამდგარ ვენერას
ზღვაში და ცაში უთრთის სხეული.

ასეთივე ძალისა და გაქანებისაა ღვთისმშობლის ფრესკაზე დანერილი სუფთა ჟღერადობის, ჰაეროვანი, ბროლივით გამჭვირვალე ლექსი, რომელიც ჯანსუღს სიყრმის მეგობრის, ოთარ ჭილაძისთვის მიუძღვნია:

ნუ გააღვიძებ,
ფრთები აქვს ნაზი,
ნუ გააღვიძებ,
სული აქვს წმინდა.
ის სიზმარშია, ბოროტ სულს დასდევს
და სხივი მოაქვს ღრუბლების ციდან.

თვით ოთარ ჭილაძეს აღნიშნული მოგზაურობის ნარუხოცელმა შთაბეჭდილებებმა დაანერინა ერთ-ერთი უძლიერესი პოემა „იტალიური რეჟული“, რომელშიც იშვიათი ოსტატობითა და გზნებით არის დახატული „მარადიული ქალაქის“ — რომის — გრანდიოზული პანორამა, თავბრუდამხვევი ექსპრესიით წარმოადგენილი მისი მრავლისმომსწრე და ბევრის განმსაზღვრელი წარსული, შედარებით უმფოთველი თანამედროვე ყოფა.

ყველაზე ნაყოფიერი და გაუხუნარი იტალიაში მოგზაურობა ზურაბ ნიჟარაძის ჯადოსნური ფუნჯისთვის აღმოჩნდა.

იმხანად შესრულებულმა შედევრებმა სათავე დაუდო პოეზიის მადლით განათებული უძვირფასესი ნამუშევრების დიდ სერიას; იტალიური მოტივები, მკვეთრ, თამამ, ზოგჯერ კი ნაზ, გარდამავალ ფერებში წარმოსახული ქუჩის სცენები აქამდე ასაზრდოებს ზურაბ ნიჟარაძის ზღვარდაუდებელ შთაგონებას.

ჯანსუღ ჩარკვიანთან ნახევარ საუკუნეზე მეტი ხნის ახლო მეგობრობა მაკავშირებს, უამრავი რამის გახსენება შემიძლია. არასოდეს დამავიწყდება მისი სიტობო და თანადგომა, როცა ცხოვრებაში არაერთი უბედურება განვიცადე.

1967 წლის შემდგომ იყო. მძიმე ვადამყოფობა, ფილტვის ინფარქტი, რამდენიმე თვის გადატანილი მქონდა და მითხრა — ჩემ სოფელში უნდა წავიდე, ლეჩხუმში, სურვილი მაქვს თან წავიყვანო, საუკუნეს მიტანებული ბაბუაჩემი ეფრემ ჩარკვიანი გაგაცნო, შენი თვალთ ნახო, როგორი კაცის შთამომავალი ვარო. მართლაც ზღაპარივით მასსოვს ცას მიბჯენილი ულამაზესი სოფელი სურმუში, ნამდვილი მახვში, თეთრწვერა, ცოცხალი წინაპარი ჯანსუღისა, რომელიც კვლავ ბრგედ გამოიყურებოდა, ჩვენთან ერთად უჯდა პატრიარქალური ნესრივით გაშლილ სუფრას და პატარა ჭიქით თავის გამოხდომილ ცეცხლივით არაყსაც სვამდა. პოეტური სულის კეთილად მოღიმარი სხვანაირი მოხუცი იყო, ძველი მონადირე. სიკვდილს თურმე „უცხო ფრინველს“ ეძახდა და მალე ჯანსუღმა კიდევაც დაუნერა ამავე სახელწოდების საუცხოო,

მთელ მის შემოქმედებაში გამორჩეული, ქართული მითოსიდან ამოზრდილი თავისუფალი ლექსი. ბუნებრივია, ასეთ სათავეებზე კაცს მაღლიერი შთამომავალი კლანჭებდალესილი „უცხო ფრინველის“ საძიგნად ვერ გაიმეტებდა და მთელი ლექსი ისეა განწყობილი, რომ იმ ფრთების ავი შრიალი აირიდონ, ხორავით, საჭმელ-სასმელით დაზვინული სუფრა დაახვედრონ სვავივით გაუმაძღარ მომხდურს და როგორმე უკან გააბრუნონ. ლექსში შემფოთება იგრძნობა:

**იმ უცხო ფრინველს ჰქვია, სახელი
ჰქვია...
ამას მე ვამბობ, შენი შვილიშვილი,
შენი,
შენი ჯანსუღი, შენი სისხლის
ნითელი ტოტი.
თარიგონს მოდგა უცხო ფრინველი,
მოდგა,
ოი, აბა გვეშინოდეს,
ოი...**

ერთი შეხედვით მოუხეშავად, საგანგებოდ დატეხილ მღელვარე სტრიქონებში თითქოს გენიალური სვანური „ზარის“ ხმა ზრიალებს, მაგრამ ფინალი სიცოცხლის ნამდვილი აპოთეოზია — პოეტი კლდესავით უდრეკ ბრძენ მოხუცს ცოცხალ ხატად ტოვებს, ხმამაღალ სამადლობელს ეუბნება, თავის ჯიშს, მოდგმას მზის ნათელი რომ აჩვენა. სხვანაირად არ ითქმებოდა ეს არწივისებური შეძახილი:

**აბა, გიხაროდენ,
ეფრემ ჩარკვიანო,
ოთხმოცდათხუთმეტი წლის
ეფრემ ჩარკვიანო!**

ჯანსუღ ჩარკვიანი სიცოცხლის მოტრფიალე და დაულალავი მომღერალია. პოეტის ყოველი სტრიქონი სამშობლოს სიყვარულით სუნთქავს და მისი თვალთ დანახულ სურათში მშობლიური ქვეყნის პეიზაჟები შეიგრძნობა. მან კარგად იცის, რაოდენ მოსაფრთხილებელი და საფერებელია ბუნების ყველაზე დიდი, აუხსნელი სასწაული და ამიტომაც არაფერს იშურებს, მიწიერი მშვენიერება მთელი მომხიბლაობით რომ წარმოაჩინოს:

**რადგან სიცოცხლე ერთი ბენოა,
სიცოცხლეს სული უნდა უბერო...
შენ ანანურთან წამომენიე,
ულამაზესო თეთრო ღრუბელო.**

ამ უფაქიზეს ლირიკულ ჩანახატს შელამების მეტად თავისებური, მოულოდნელი და კონტრასტული სურათი ამთავრებს, რაც ოდნავადაც არ არღვევს, არ ანელებს სასურველ განწყობილებას, სამუდამოდ გვამახსოვრდება:

**სიმწვანე გატყდა და მოითენთა,
მთვარეზე იჯდა ავაზა შავი,
ჩემ სულში იდგა შენი სითეთრე
და გაღმა იყო ლამაზი ფშავი.**

ჯანსუღ ჩარკვიანს არასოდეს დაუყვია ადამიანები ეროვნებისდა მიხედვით; უპირველეს ყოვლისა, თვითეულ მათგანში ღირსებასა და სიკეთეს ეძებს. ადრე ჩარკვიანები

თბილისის ძველ უბანში, ჯაფარიძის ქუჩაზე ცხოვრობდნენ, სადაც ქართველი, რუსი, სომეხი, ებრაელი, აზერბაიჯანელი, ქურთი ერთ ოჯახად გრძნობდნენ თავს და ამაზე პოეტს ძალზე თბილი, ალერსიანი ლექსი („სოლოლაკში“) აქვს დანერილი — გაცოცხლებულია „ქალაქური სულის ამინდი“, ხოლო ფინალური სტროფი იმ სამუდამოდ ჩავლილი დროის, გაფრენილი სიყმაწვილის ნალვლიანი მონატრებაა:

**კვლავაც მივიღვარ ქუჩით, ნაცნობით,
ქუჩას სიძველე ადგას მთლიანი,
ნეტავი იმ დროს, როცა კაცობით
იზომებოდა ადამიანი.**

ამ რამდენიმე ხნის წინათ „რუსული კლუბის“ პრეზიდენტმა, პატივცემულმა ნიკოლოზ სვენტიციმ მითხრა, რომ დიდად აფასებს ჯანსუღ ჩარკვიანის შემოქმედებას და პიროვნებას, სასიხარულოა, უკვე ტრადიციად ქცეულ რუსულ-ქართული პოეზიის ფესტივალებში ასეთი შემართებით, ახალგაზრდული ენერჯით რომ მონაწილეობსო. მერე ქართულად დასძინა (იგი წმინდა ქართულით მეტყველებს): ჯანსუღი ნამდვილი ქალაქელი კაცია და მინდა, ჩვენს ჟურნალში საკადრისად გამოჩნდესო. „ნამდვილი ქალაქელობა“ ყველამ ვიცით, რასაც ნიშნავს და თბილისის საპატიო მოქალაქე, შოთა რუსთაველისა და გალაკტიონ ტაბიძის პრემიების ლაურეატი მუცად ბოლომდე ამართლებდა ამ შეფასებას.

წლებადელი რუსულ-ქართული პოეზიის საერთაშორისო ფესტივალის („სიზმრები საქართველოზე“) დროს, იენისის თვეში, მონაშე ვიყავი, როგორი დაუფარავი სიხარულით შეხვდნენ ერთმანეთს თანატოლები, დიდი ხნის უნახავი მეგობრები იური რიაშენცევი (მან, როგორც მთარგმნელმა, განსაკუთრებული ამაგი დასდო ქართულ პოეზიას) და ჯანსუღ ჩარკვიანი, იხსენებდნენ ერთმანეთის ლექსებს, თბილისსა და მოსკოვში ჩატარებულ პოეზიის საღამოებს, ყველაფრიდან ჩანდა, როგორ მონატრებოდათ ერთმანეთი. ჯანსუღმა მაშინვე დაპატიჟა, ხვალ ჩემი ოჯახის სტუმარი იქნები და ვინც გინდა მოიყვანე და როცა იურიმ უპასუხა, სამწუხაროდ, თვითმფრინავის ბილეთი ჯიბეში მიდევს და ხვალ ადრე დილით უნდა გაფრინდეთ, მასპინძელს ძალიან დასწყდა გული, მაგრამ დარწმუნებული ვიყავი, მათი ეს ამაღლევებელი შეხვედრა უკვალოდ არ ჩაივლიდა, ერთმანეთს მოიკითხავდნენ, მეგობრულ მიმონერას გააგრძელებდნენ.

სხვა გზა არ არსებობს — რუსული და ქართული კულტურების, ლიტერატურათა დაშორება ჩვენს ხალხებს ზიანის მეტს არაფერს მოუტანს. ის მტკიცე, ურთიერთსიყვარულზე დამყარებული კავშირი, რასაც ჯერ კიდევ გასული საუკუნის ოციან წლებში წინა თაობის სახელოვანმა პოეტებმა — გალაკტიონ ტაბიძემ, იოსებ გრიშაშვილმა, პაოლო იაშვილმა, ტიცვიან ტაბიძემ, გიორგი ლეონიძემ, ვალერიან გაფრინდაშვილმა, სიმონ ჩიქოვანმა, ირაკლი აბაშიძემ, გრიგოლ აბაშიძემ და სხვებმა ჩაუყარეს საფუძველი, რაც შეიძლება, მალე უნდა აღდგეს. ბორის პასტერნაკთან, სერგეი ესენინთან, ოსიპ მანდელშტამთან, ბენედიქტ ლივშიცთან, ანა ახმატოვასთან, ნიკოლოზ ზაბოლოცკისთან, ნიკოლოზ ტიხონოვთან, არსენი ტარკოვსკისთან და სხვებთან მათი მჭიდრო მეგობრობა და ინტენსიური მთარგმნელობითი მოღვაწეობა რომ არა, მრავალსაუკუნოვანი ქართული პოეზია ბევრს დაკარგავდა, ასე ცნობილი არ იქნებოდა ევროპასა და მთელ მსოფლიოში.

მამუკა ჩარკვიანი, ჯანსუღ ჩარკვიანი, გიორგი თურმანაული, გურამ ჯარიაშვილი, ემზარ კვიციანიშვილი, ზურაბ კიკნაძე, ირაკლი გოგოლაური, ჭაბუა ამირეჯიბი, ალექსანდრე პაპავა, თამაზ ჩხენკელი ფოტო აკადემიკოს ნიკო კეცხოველისა (არაგვის ხეობა, 28 ივლისი, 1973)

ყველას ხიბლავდა ჯანსუღ ჩარკვიანის ერთი გამორჩეული თვისება — ადამიანებთან კეთილი ურთიერთობის თანდაყოლილი ნიჭი. შემთხვევითი არ გახლავთ, რომ მას საბჭოთა კავშირის თითქმის ყველა რესპუბლიკაში და საზღვარგარეთაც ჰყავდა გულითადი მეგობრები. მახსოვს, როგორი სიახლოვე ჰქონდა ევგენი ევტუშენკოსთან, იმავე იური რიაშენცევთან, ბელა ახმადულინასთან, ანდრეი ვოზნენენსკისთან, ბულატ ოკუჯავასთან, რიმა კაზაკოვასთან, იუნა მორიცთან, ნატაშა სოკოლოვსკაიასთან, მიხეილ სინელნიკოვთან და სხვებთან, თავისებურად აგრძელებდა ზემოთ ნახსენებ ტრადიციას.

ჯანსუღ ჩარკვიანის მიმართ მუდამ დიდ სიბოძასა და ყურადღებას ამჟღავნებდა უკრაინული ლიტერატურის კლასიკოსი, ლექსის დიდოსტატი, ქართული პოეზიის უკრაინულ ენაზე უბადლო მთარგმნელი მიკოლა ბაჟანი. ნამდვილ ძმებად თვლიდა ჯანსუღი თავის თანატოლ უკრაინელ პოეტებს — ვიტალი კოროტიჩს, ივან დრაჩს, მიკოლა ვინგრანოვსკის.

სამაგალითო იყო მისი მეგობრობა სომეხ კოლეგებთან. თბილისში ხშირად სტუმრობდნენ მას არტაშეს კალანტარიანი, ვარდგეს პეტროსიანი, არტაკ ვოსკანიანი, არუთინ ჰოენათანი (იგი ახალციხეში დაიბადა, ჯანსუღის მთელი ნიგნი თარგმნა და ერევანში „სომეხ ჩარკვიანს“ ეძახდნენ). ჯანსუღ ჩარკვიანმა სხვებზე ადრე თარგმნა მეოცე საუკუნის უდიდესი სომეხი პოეტის ავეტიკ ისაკიანის ლირიკა.

ჯანსუღ ჩარკვიანის ლექსებს უხვად თარგმნიდა ნიჭიერი მოლდაველი პოეტი და რეჟისორი ემილ ლოტიანუ. იგი საგანგებოდ ჩამოდიოდა თბილისში მეგობრის სანახავად და, ცხადია, არც ჯანსუღი დარჩენილა ვალში, ქართულად აამეტყველა მისი ლექსები.

ბალტიისპირეთის პოეტებიდან აღსანიშნავია ჯანსუღის მეგობრობა ლატვიელ მარის ჩაკლაისთან და ლიტველ იუსტინას მარკიავიჩუსთან, რომლისადმი ლექსიც აქვს მიძღვნი-

ლი.

„ცისკარში“ რედაქტორობის დროს ჯანსუღ ჩარკვიანმა სამწერლო ასპარეზზე გამოიყვანა მაშინ სრულიად ახალგაზრდა აზერბაიჯანელი ყმაწვილი იმირა მამედლი. ქართულად დანერილმა მისმა ლექსებმა, ოსტატობის მხრივ, ყველაზე საუცხოო შთაბეჭდილება მოახდინა. შემდგომში ჯანსუღმა მას რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“ ათარგმნინა აზერბაიჯანულად. ბრწყინვალედ შესრულებულმა ამ თარგმანმა იმირა მამედლის თავის სამშობლოში საყოველთაო აღიარება მოუპოვა. ამჟამად ბაქოში ცხოვრობს და ყურადღებით, პატივისცემით არის გარემოსილი.

ცნობილ იუგოსლაველ პოეტ მიროსლავ ჯურევიჩთან ერთად, პოეზიის პრესტიჟულ ფესტივალზე, ჯანსუღ ჩარკვიანი გამარჯვებულთა შორის აღმოჩნდა და ამის მეურ ისინი კიდევაც დამეგობრდნენ. ყველაფრის ჩამოთვლა და აღწერა ძნელია.

იმის თქმაც საჭიროდ მიმაჩნია — მთელ ქართულ პოეზიაში ვერ დავასახელებთ მეორე პიროვნებას, ვისაც ახლობლების, მეგობრებისადმი ამდენი ალაღად ნათქვამი ლექსი მიეძღვნას. ეს ადამიანები სხვადასხვა პროფესიის, ასაკის, ეროვნების, ხასიათისანი არიან და მათი გვარ-სახელი რომ ამოვწეროთ, ჩვენს წინაშე უზარმაზარი გალერეა გამწკრივდებოდა. ყველა ისინი პოეტმა სიყვარულით გააერთიანა.

ვერც იმას ავუვლი გვერდს, რომ ჯანსუღ ჩარკვიანს საკმაოდ მწარე ენა აქვს, აურაცხელი გამკენწლავი, გამაბიზარებელი ეპიგრამების ავტორია, მაგრამ უსაზღვროდ კეთილი გულის გამო, საბოლოოდ, თვით მოსისხლე მტერსაც არ გაიმეტებს. ამ მხრივ იგი ჭეშმარიტი ქრისტიანი, დიდი აკაკის განუხრელი მიმდევარია.

ვინ მოთვლის, თავისი ცხოვრების მანძილზე, რამდენ ადამიანს უანგაროდ დახმარებია ჯანსუღ ჩარკვიანი, რამ-

დენისთვის გაუმართავს ხელი.

ფშავში, მალაროსკარში, ცხოვრობდა ერთი დიდებული, სულითაც და გარეგნობითაც ლამაზი ვაჟკაცი, ხალხური პოეზიის იშვიათი მცოდნე გოგი თურმანაული (სამწუხაროდ, ნაადრევად გარდაიცვალა). იგი განსაკუთრებულად ჭაბუა ამირეჯიბის და ჯანსუღ ჩარკვიანს ემეგობრებოდა.

ერთ ზაფხულს რამდენიმე ადამიანი გოგი თურმანაულმა ოჯახში მიგვიპატიჟა, ჩემებურად უნდა გაგიმასპინძლედეთო. ჭაბუამ თავისი უფროსი და საყვარელი მეგობარი, გულაგის ჯურღმულებში მასავით ნლობით ნატანჯი პიროვნება, ფრიად ნათელი გონებისა და ფართო განათლების პროფესორი ალექსანდრე პაპავა წამოიყვანა. ჩვენთან იყო მარად დაუვინყარი თამაზ ჩხენკელი, საუკეთესო მთარგმნელი და მრავალმხრივი ლიტერატორი, ზურაბ კიკნაძე, თვალსაჩინო მეცნიერი და მთარგმნელი. ჯანსუღს ახლდა ვაჟიშვილი, მამინ სრულიად ახალგაზრდა, საუცხოო საესტრადო მომღერალი და არაერთი სიმღერის ავტორი მამუკა ჩარკვიანი. ზღაპრული დრო გავატარეთ არაგვის ხეობაში, ბევრი რამ ვნახეთ.

მასხოვს, ერთხელ ჩვენს სიახლოვეს „ვილისი“ გაჩერდა და მანქანიდან უნივერსიტეტის ლეგენდარული რექტორი, ქართული ბუნების ნამდვილი მინდია, აკადემიკოსი ნიკო კეცხოველი გადმობრძანდა. ერთად შეკრებილ ამდენ კარგ ხალხს სად ვნახავ, აბა, დამკრივდით, სურათი უნდა გადაგიღოთო და თავისი ფოტოაპარატი მოიმარჯვა. თბილისში დაბრუნებულეხს სათითაოდ გამოგვიგზავნა სამახსოვრო წარწერით დამშვენებული მამინდელი გადაღებული სურათი და დღემდე სათუთად ვინახავ ჩემს ალბომში.

იმავე წლის სექტემბერში ჯანსუღმა გულთბილი ბარათი მიიღო გოგი თურმანაულისგან, ჩვენი თანდასწრებით გახსნა „ცისკრის“ რედაქციაში. ყველას მოკითხვას გვითვლიდა და ბედნიერებას გვისურვებდა. მერე პირადად სწერდა რედაქტორს — მანდ ამა და ამ სკოლაში ერთი ფშაველი ქალა ასწავლის ქართულს, გონიერი, უნარიანი გოგოა და ვილაცხვს მისი იქიდან გაშვება სწადიათ, გთხოვ, არავის დააჩაგვრინო, შენთვის ეს ისევე იოლია, როგორც ჩემთვის არაგვიდან კალმახის ამოყვანაო.

ჯანსუღს ამის ნაკითხვაზე გაცეცინა. მაშინვე აიღო ყურმილი და რომელიღაც გავლენიან მოხელეს დაურეკა, გააცნო საქმის ვითარება და ათ წუთში იმ „ფშაველი ქალას“ საქმე მოაგვარა, ბუზს ვერავინ აუფერენს, უბატონოდ ხმას ვერ გასცემენო, გვითხრა.

არასოდეს დამავინყდება „ცისკარში“ გამოქვეყნებული, გოგი თურმანაულის მიერ ჩანერილი უცნობი, მართლაც უნიკალური „ნატირლები“. ერთი მათგანი ნამდვილი შედეგია, ყველა დიდი პოეტი მოაწერდა ხელს. იგი თავის მცირე ჩანახატში მოჰყავს რევაზ ინანიშვილს. მას რუსთაველზე შეხვედრია პოეტი მაყვალა მრეველიშვილი, რომელსაც ახალი ნაკითხული ჰქონდა ხსენებული სამგლოვიარო ლექსი. გაოგნებულ მაყვალა მრეველიშვილს, ვინაც კარგად იცოდა პოეტური სიტყვის ფასი, წამოუძახია: აუჰ, ამისი მთქმელი ნამდვილი გიჟია! (გიჟობაში, ცხადია, მთქმელის უზომო ნიჭიერება იგულისხმა). აი, უბრალო ფშაველი დედაკაცის ეს „ნატირალიც“, სოფლის ბოგანოს რომ იგლოვს:

**მახკვდია, ბეჩავ იერემო,
დასდევა სიღარიბის ჯოხი...
მინანიც დაილოცებთან,**

შიშველი მაგიმალნეს ხორცნი.

მალაროსკარში, სუფრაზე მსხდომთ, გოგი თურმანაულმა ერთი საკვირველი, დაბალ შაირზე განყობილი ლექსი წაგვიკითხა, ღრუბელმობეგული კლდის მწვერვალი იყო დახატული, ათი-თორმეტი სტრიქონი თუ იქნებოდა (მერე ვეძებდი და ვერცერთ კრებულში ვერ მივაგენი), ფოლადის სატევეარივით ზრიალებდა მისი ხმა. ყველანი მოვიწიხეთ. იმდენი წინდახედულება ვერ გამოვიჩინე, გვერდზე გამეხმო, მეთხოვა და ის ლექსი ჩამეწერა. ახლა მწარედ ვნანობ.

* * *

ფრიად სასიხარულოა, რომ მეხუთე ფესტივალის კვალდაკვალ ჟურნალმა „რუსულმა კლუბმა“, ივლისის ნომერში, თავისებურად აღნიშნა კლასიკური სისადავით აღბეჭდილი ერთ-ერთი საუკეთესო რუსი ლირიკოსის იური რიაშენცევის დაბადების ოთხმოცი წლისთავი და წასაკითხად მიმზიდველი ეს მასალა („ოსტატის კლასი“) დიდი გემოვნებით, უნაკლოდ მოუშაბდებია ჩვენს ნიჭიერ ჟურნალისტს ნინა ზარდალიშვილს.

მეხუთე ფესტივალის დღეებში იური რიაშენცევიმ ჩაატარა მეტად მნიშვნელოვანი და სასარგებლო სემინარი „პოეზია თეატრსა და კინოში“, რომლის წამყვანი იყო პოეტი და დრამატურგი ელენა ისაევა. ჟურნალში შეკუმშულად, ცოცხლად არის წარმოდგენილი მათი დიალოგი.

იური რიაშენცევი გულახდილად ამბობს, რომ მისი ნაღვლიანი, მეღანქოლიური განწყობილების ლირიკა მცირე შემოსავალს აძლევს და იძულებულია დროდადრო სულ სხვა ხასიათის, მსუბუქი, იოლად გასაგები ლექსები წეროს თეატრსა და კინოში ჩართული სიმღერებისათვის. იგი საგანგებოდ საუბრობს „პაროლიეს პროფესიაზე“, რასაც განსაკუთრებული მოქნილობა და ალღო, რეჟისორთა და მაყურებელთა მოთხოვნების გათვალისწინება სჭირდება.

პოეტი სიამოვნებით იგონებს ადრე საქართველოში გატარებულ დაუვიწყარ დღეებს, როცა იგი მასთან დამეგობრებული, სამწუხაროდ, უკვე გარდაცვლილი, ყველასთვის საყვარელი კომპოზიტორის ალექსანდრე ბასილაიას ძალზე მელოდიური მიუზიკლის („არგონავტების მხიარული მოგზაურობა“) შექმნაში მონაწილეობდა და ეამაყება, რომ იმხანად რამდენიმე მოხდენილი ტექსტი დაწერა.

არაჩვეულებრივი ექსპრესიით, გატაცებით ჰყვება იური რიაშენცევი, მრავალმხრივი ნიჭის ლუსია გურჩენკოს თხოვნით, ფილმისათვის — „მისი ახალგაზრდობის რეცეპტი“ — ფანტასტიკურად მოკლე დროში თუ როგორ დაწერა სხვადასხვა მიზანდასახულობისა და ტონალობის ნაირნაირი ზონგები, რაც უკიდურეს დაძაბვას და მდიდარ ფანტაზიას მოითხოვდა.

იური რიაშენცევი დიალოგის დასკვნით ნაწილში კვლავ აღნიშნავს, რომ ნამდვილი პოეტი საკუთარი ლექსებით თავს ვერ ირჩენს და იგი იძულებულია თარგმანებს მიჰყოს ხელი (გავიხსენოთ ბორის პასტერნაკის, ანა ახმატოვას, არსენი ტარკოვსკისა და სხვათა მაგალითები), ანდა ესტრადისა და კინოსათვის წეროს. ლირიკოსის ცხოვრება არცერთ ეპოქაში არ ყოფილა დალხინებული. ამაზე მეტყველებს თუნდაც შექსპირის თანამედროვის, დიდი ინგლისელი პოეტისა და დრამატურგის ბენ ჯონსონის მწარე ნათქვამი — ვერ დამისახლებოთ პოეტს, ვისი ლექსებიც მის ცხოვრებას უზრუნველყოფდესო.

„რუსული კლუბის“ ამავე ნომერში დაბეჭდილია იური რიაშენცევის სამი ლექსი და თამამად შეიძლება ითქვას — ეს ლექსები ერთ-ერთი საუკეთესოებია იმათ შორის, რაც

რუს პოეტებს, სხვადასხვა დროს, ჩვენს სამშობლოზე დაუწერიათ. მაგალითისათვის მოვიტან მხოლოდ ერთ სტროფს იმის ნათელსაყოფად, თუ როგორ სასიამოვნო გარემოში გრძნობს იგი თავს, როდესაც თბილისში იმყოფება:

Не понимаю, почему,
Но я в вечернем этом граде
почуял вдруг, как гость в дому,
Что дом хорош не гостя ради!

ვისურვებდით, რომ ასეთი ალერსიანი, სიყვარულით სავსე დამოკიდებულება თბილისში ჩამოსულ ყველა მის სასურველ სტუმარს მომავალშიც ჰქონოდა.

* * *

იშვიათად მინახავს ისეთი ჰარმონიული, კეთილი წყვილი, როგორც ჯანსუღ ჩარკვიანი და მისი მეუღლე — დიდად განათლებული ლიტერატორი (იგი სანაქებო, დახვეწილი ლექსების ავტორიც გახლავთ) და მეცნიერი ირმა ჩხეიძე არის. ჯანსუღს ცხოვრების მეგობრისადმი სიყვარულის, ერთგულების, მაღლიერების დამადასტურებელი ოცდახუთი ერთმანეთზე უკეთესი ლექსი აქვს მიძღვნილი და ჩანს, ბოლომდე არ ამოუწურავს სათქმელი. თუ რაოდენ ფაქიზი და პოეტური სულის პატრონია ირმა ჩხეიძე, ამას მთელი უშუალოდ გვიმხელს მისი ლექსი „ირინოლა“, რომლის ტექსტზეც მამუკა ჩარკვიანმა ქართული ესტრადის დამამშვენებელი, მეტად პოპულარული სიმღერა შექმნა. ბევრი ჩვენგანი მოუხიბლავს ამ სიმღერის გულშიჩამწვდომ ჰანგებს:

**ყვავილების ნამქერი
წაულია ლელიანს,
მე რომ გელი, იცოდე,
ისე არსად გელიან.**

თვითონ ჯანსუღ ჩარკვიანი უამრავი სიმღერად ქცეული ლექსის ავტორია და, ამ მხრივ, დღევანდელ ქართულ პოეზიაში მეტოქეობას ვერავინ გაუწევს. მარტო ჩვენმა ნიჭიერმა კომპოზიტორმა რუსუდან სებისკვერაძემ ჯანსუღის ლირიკულ ლექსებზე ორმოცამდე ძალზე მელოდირი სიმღერა შექმნა. უმრავლესობაში აშკარაა ხალხურ ხმებთან სიახლოვე, რაც პოეტის ეროვნულ ხასიათზე, ლალ ბუნებაზე მეტყველებს:

**ჩუმად გაგიყვან მინდორში,
ჩუმად დაგისხამ ღვინოსა,
ისეთ სიმღერებს გიმღერებ,
თვალს ცრემლი მოედინოსა.**

ჯანსუღ ჩარკვიანის პოეტურ და მუსიკალურ ოჯახზე სრული წარმოდგენა ვერ შეგვექმნება, თუ არ ვახსენებთ, ქალიშვილის — თაკოს მხრიდან — მისი თხუთმეტი წლის საამაყო შვილიშვილი, ფენომენალური ნიჭიერების პიანისტი ირმა გიგანი, ვისი იშვიათი ტალანტიც დღითიდღე ძალას იკრებს და ვისაც სულ მალე აღფრთოვანებული მსმენელები ფეხზე დაუდგებიან მსოფლიოს უდიდეს, ყველაზე სახელმოხვეჭილ საკონცერტო დარბაზებში, ოვაციებს გაუმართავენ.

* * *

ჩარკვიანების ოჯახს მუდამ რალაცნაირ ინტიმს მატებდა ოთახის ძაღლები, ლამაზები და სასაცილოები, ნაირნა-

ირი ბანტებით დამშვენებულები, რომლებიც მუდამ სითბოთი და სიყვარულით იყვნენ გარემოსილნი. ჯანსუღმა ძალიან განიცადა ერთი მათგანის — იაპონური ხინის — „პონის“ სიკვდილი და გულდანყვეტის გამომხატველი, ადამიანური სევდით განმსჭვალული ლექსი უძღვნა. როცა პოეტმა ნახა, როგორ ღონემიხდილი მიესვენა ტახტზე და მიიმედა სუნთქავდა ერთ დროს სიცოცხლით აღსავსე მოუსვენარი არსება, ცრემლები მოადგა და თავისთავად დაიბადა ჭირისუფლური, მთრთოლვარე სტრიქონები:

**მე სიმართლის თქმა მიყვარს,
ვერ ვუღალატებ სინდისს...
რა მაყფარიც იყავ,
ისე ვერ შეხვდი სიკვდილს!**

...

**დაცარიელდა სახლი,
სახლიდან მინდა წასვლა,
შენზე ლამაზი ძაღლი
არ შემხვედრია არსად.**

ამ ნატიფმა ლექსმა შორეულად გამახსენა „ჩვენი უმცროსი ძმების“, ცხოველების უსაზღვროდ მოყვარული სერგეი ესენინის გახმაურებული შედევერი, პოეტმა გენიალური მსახიობის, კაჩალოვის ძაღლს რომ უძღვნა.

ჯანსუღ ჩარკვიანმა კარგა ხანია შეუმცდარი ინტუიციით იგრძნო, რომ ჩვენს მოზარდებს, ახალ თაობებს გულგრილობისა და წინაპართა საუკუნოვანი ტრადიციებიდან განდგომის, გაუცხოების შემაშფოთებელი ნიშნები დაეტყო და ოცდაათი წლის წინათ დაწერა ყმაწვილებისადმი მიძღვნილი მღელვარე ლექსი („ოცი წლისანო!“), რომელშიც იგი მხურვალედ ემუდარება მათ, განუხრელად იარონ „მამათა კვალზე“ და ეს ცეცხლოვანი მოწოდება თავიდან ბოლომდე რეფერენად გასდევს მთელ ლექსს:

**ოცი წლისანო,
ოცი წლისანო,
ჩემი მინის და
ჩემი წყლისანო...**

...

**ოცი წლისანო,
ოცი წლისანო,
სიყვარული არ
გადაისწავლოთ!..**

ეს ლექსი დღესდღეობით კიდევ უფრო აქტუალურია და უფრო საგანგაშოდაც ჟღერს, თუმცა მისი ავტორი არ არის ის პიროვნება, ასე იოლად რომ გადაიწუროს იმედი, უკეთესი მომავლის შუქი არ დაინახოს.

მე არ განმიხილავს ჯანსუღ ჩარკვიანის მრავალი საუკეთესო ლექსი („მზისადმი“, „ლამაზი სიკვდილი“, „ბეთანია“, „თმოგვი“, „თოვლი“, „სოლეტრამონტო — მზის ჩასვლა“, „პატარა გოგო დამეკარგა“, „ასტორია“, „ერთის პირობით“, „კანარის ჩიტი“, „პოეტის სიკვდილი“ და სხვები), უფრო მის მისაბაძ ადამიანურ თვისებებზე გავამახვილე ყურადღება, შევეცადე დიდი ხნის მეგობრის, ახლობლის მართალი პორტრეტი დამეხატა.

პოეტი იმიტომ იბადება ამ ქვეყანაზე, რომ სიკეთე, სიცოცხლის ხალისი და რწმენა, ადამიანთა შორის სიყვარული დაამკ-

იოსებ ჭუმბურიძე

ქართულ ენას ვინ ჩააცმევს წინღებს?

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი სერიოზულ პროექტებს ახორციელებს და თბილისელ სწავლულებს ერთდროულად ოთხი წიგნის წარდგინებაზე ეპატიჟება.

თანაც, ეს არ იყო წარდგინება წარდგინებისთვის. ეს იყო წარდგინებაზე მეტი. საინტერესო მსჯელობა მნიშვნელოვან და საჭირობო-ტო საკითხებზე. გნებავთ, დისკუსიაც...

თელავის უნივერსიტეტი ამერიკასავითაა. იქ ყოფილი რექტორებიც რექტორებად რჩებიან. ხსენებულ წარდგინებას სამი რექტორი ესწრებოდა — ორი ყოფილი და ამჟამინდელი. მონაწილენი სამივეს მადლობას უხდიდნენ: ბატონ როინ ჭიკაძეს — კარგი საქმის საფუძვლის ჩაყრისათვის; ბატონ გიორგი გოცირიძეს — პროექტების უშუალოდ განხორციელებისა და დაფინანსებისათვის; ქალბატონ თინათინ ჯავახიშვილს — იმისთვის, რომ ღირსეულად აგრძელებს მათგან დაწყებულ საქმეს.

ორი პროექტი და ოთხი წიგნი. პროექტი პირველი: „XIX-XX საუკუნეების ქართველ მწერალთა ეპისტოლური მემკვიდრეობა“.

წარმოგვიდგინეს პირველი ტომი: **ალექსანდრე ჭავჭავაძე, სოლომონ დოდაშვილი, ნიკოლოზ ბარათაშვილი**. ტომის რედაქტორები — ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორები ქეთევან გიგაშვილი და მარიამ ნინიძე.

ძნელია, წარმოიდგინო წიგნიერი ქართველი, ვისაც ეს ფაქტი არ გაახარებს.

მით უმეტეს, რომ ეს აკადემიური გამოცემაა, სრულყოფილი სამეცნი-

ერო აპარატურით, პასპორტებით, შენიშვნებით, კომენტარებით, საძიებლებით.

თანაც, „სამეცნიერო აპარატში, პირველად ამგვარი ჟანრის თხზულებათა გამოცემის ისტორიაში, ერთმანეთისგანაა გამიჯნული კომენტარები და საძიებლები. კომენტარებს წინ უძღვის პასპორტები, სადაც მკითხველი მიიღებს სრულ ინფორმაციას წერილის შესახებ“.

ორწლიანი თავდადებული შრომის ნაყოფი.

წარდგინებაზე ქეთევან გიგაშვილი იტყვის: „პირველი ტომის გამოსვლას ისე ველოდებოდი, როგორც პირველი შვილის, მარიამის, დაბადებას“.

არანაკლებ ამაღელვებელი იქნება პროფესორ **ნანა რჩეულიშვილის** გამოსვლა:

„ორმოცი წელია, პედაგოგიურ საქმიანობას მივსდევ და ამ ორმა წელმა გადასწონა დანარჩენი ოცდათვრამეტი — იმდენი ემოცია და სიხარული ახლდა ხელნაწერებზე მუშაობას. ისინი ხომ წმინდა ნაწილებივითაა. უშუალოდ, პირველად შევეხე ბარათაშვილის ხელნაწერებს, სოლომონ დოდაშვილის ჭირითა და ვაებით აღსავსე წერილებს“.

ძნელია, ამ სიტყვებს რაიმე დაამატო. არც საჭიროა.

პროექტი მეორე: „აულის ენები — კაცობრიობის არსებობის გონითი ფორმები — გლობალიზაციის პირობებში (წოვათუშურ-ქართული ორენოვნების მასალების მიხედვით)“.

ამ პროექტით სამი წიგნი წარმოგვიდგინეს.

პირველი: პროფესორ **მაყვალა მიქელაძის** მონოგრაფია — „**წოვათუშური ენის სახელთა მორფოლოგია**“.

რედაქტორი — პროფესორი **თედო უთურგაიძე**.

მეორე: **წოვათუშური ტექსტები** (შემდგენლები — **მაყვალა მიქელაძე, არსენ ბერთლანი, ქეთევან გიგაშვილი, მარიამ ცისკარიშვილი**).

რედაქტორი — საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ნევრ-კორესპონდენტი, პროფესორი **ვაჟა შენგელია**;

მესამე: **ქეთევან გიგაშვილის** მონოგრაფია — „**თანამედროვე მსოფლიოს ლინგვისტური რუკა და საფრთხეში მყოფი ენების პრობლემები**“.

ყველაზე მეტი წოვათუშურზე იტყვა.

ენაზე, რომელსაც დღეს სამათასამდე მოსაუბრედა (ნახევარი სოფელი) შემორჩა;

ენაზე, რომელიც „გმირულად კვდება“;

რომელიც, ბიოლოგიურ არსებასავით, თავდაცვის ინსტინქტს ავლენს და ქართულ ენაში გადართვას ცდილობს.

რომელმაც ქართულის გავლენით გაიჩინა წოდებითი ბრუნვა...

წარდგინებაზე შევხვდით ახალგაზრდა წოვათუშ პოეტს **მანანა ბუქურაულს**,

ვინც ქალბატონმა მაყვალა მიქელაძემ ასე დაგვიხასიათა: „ცხოვრობს ზემო ალვანში, სოფლის განაპირას. მამაპაპეულ სახლში, რომელიც მეშინია თავზე არ ჩამოენგრეს. ცხოვრობს მარტო და ჰყავს ოთხი ძაღლი, რომელთაგან ერთიც არ არის მისი, ყველა შემოკედლებულია. წერს არაჩვეულებრივ ლექსებს. ერთ-ერთში მოთხრობილია, თუ როგორი შეწუხებული დაუხვდა შინ მისულს ენა, როგორ ჩაიკრა გულში, როგორ ჩააცვა წინდები, გაათბო... ისეთი გაპიროვნება ენისა, რომ შეუძლებელია, არ შეგძრათ“.

მანანას ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი დაუმთავრებია; შემდეგ პროფესორ ჯონდო ბარდაველიძის ასპირანტი ყოფილა.

დღეს კი უმუშევარია.

მთლად უმუშევრადაც ვერ ჩავთვლით, რადგან ჩვენს პროექტშია ჩართული, — დასძინა ქეთევან გიგაშვილმა.

ასე რომ, პროექტიც არ არის მხოლოდ პროექტისათვის.

ის ადამიანებსაც დიდ შვებას ჰგვრის. თვითონ ქალბატონი მაყვალა მიქელაძეც ამის თვალსაჩინო მაგალითია.

ამ პროექტში ჩართულობამ გადაატანინა უდიდესი ტრაგედია — შვილის სიკვდილი.

სამ თვეს შინიდან არ გამოდიოდა.

ამ პროექტმა გამოიყვანა.

ამ პროექტმა ათქმევინა: „ნაქცევა ადვილია. ძნელი ფეხზე დგომაა. ხეები ზეზეურად კვდებიან. მეც ასე უნდა მოვკვდე“.

რა დროს სიკვდილია?!

პროექტმა გადაარჩინა.

პროექტმა და სტუდენტებმა.

ეგონა, რომ ძაძით შემოსილ ლექტორს აღარ ისურვებდნენ. პირიქით მოხდა — უამრავმა აირჩია.

შევიდა აუდიტორიაში და სტუდენტებს განუცხადა:

„ნუ შეგაშფოთებთ ჩემი სამოსის ფერი. ის გამოხატავს მწუხარებას, რომელიც თქვენ არ შეგეხებათ. მხოლოდ ჩემთან იქნება“. ...და ვინ არ ისურვებს ასეთ პროფესორს!

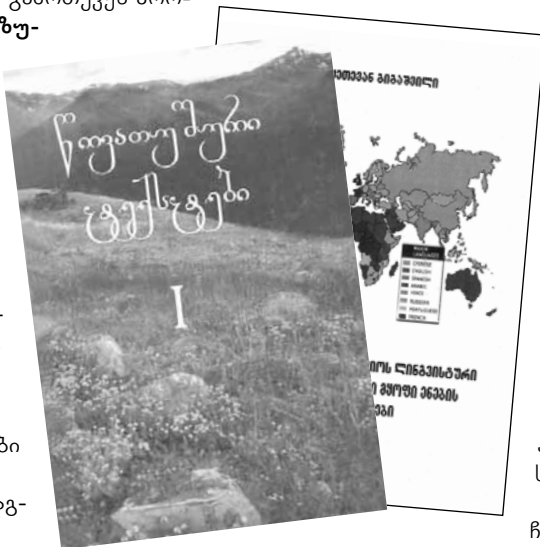
წარდგინებაზე იყო მსჯელობა, შენიშვნები, დისკუსიაც კი.

საყურადღებო მოსაზრებები გამოთქვეს პროფესორებმა იზა ჩანტლაძემ, ზურაბ ჭუმბურიძემ, გიორგი გოგოლაშვილმა, ავთანდილ არაბულმა, ვაჟა შენგელიამ, პაატა ნაცვლიშვილმა...

საერთო აზრი კი ასეთი იყო: ხსენებული ორი პროექტით თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მეტად საჭირო ნაშრომები შეიქმნა. ასე კარგად დანყებული საქმე კი შეუძლებელია, კარგადვე არ გაგრძელდეს.

ვთქვით, რომ იყო შენიშვნები და სურვილები.

უეჭველია, მათ შეძლებისდაგვარად გაითვალისწინებენ.

აზრთა სხვადასხვაობა გამოიწვია ქეთევან გიგაშვილის მიერ შემოთავაზებულმა ახალმა ტერმინმა — ენის გადართვამ, შესაბამისი ინგლისური ცნების შესატყვისად რომ მოუფიქრებია.

ფიქრობ, საკმაოდ მარჯვედაც.

ის უმრავლესობისთვისაც მისაღები აღმოჩნდა.

ქართულში გადართვას ცდილობს...

ქართულის მიბაძვით, წოდებითი ბრუნვა გაიჩინაო...

ღმერთი, რჯული, ამას ნოვათუშური თავისი ნებით აკეთებს.

ქართულს ამ საქმეში არ უდევს ბრალი.

პირიქით, ის მის ბედზე წუხს.

ნოვათუშურს არ ეშინია ქართულის...

ქართული უფრო წუხს ნოვათუშურზე, ვიდრე ნოვათუშური საკუთარ ბედზე;

ამის სიღრმისეული ახსნაც ქალბატონი მაყვალას ნაამბობში გამოჩნდა: „პაპაჩემის ძმა განთქმული მეზღაპრე იყო. ხშირად გვიყვებოდა ზღაპრებს. ყველა ზღაპარს ასე იწყებდა: „ჩვენ, ქართველების, დიდი მეფის, თამარის დროს...“

და უცებ ნოვათუშურს გამოუცხადეს, ქართველები არა ხართო.

ხალხი ტიროდა!“

აი, რატომ არ ეშინია ნოვათუშურს ქართულისა!

აი, რატომ ცდილობს ქართულში გადართვას!

წარდგინებაზე მყოფს მიხაროდა, ასე რომ წუხდნენ ნოვათუშურზე — „გლობალიზაციის პირობებში საფრთხეში მყოფ ენაზე“.

მაგრამ ეს კითხვებიც არ მასვენებდა:

ქართულზე, როგორც „გლობალიზაციის პირობებში საფრთხეში მყოფ ენაზე“, ვინ იწუხებს?

მართლაც, ვის უფრო მეტი ჭირისუფალი ჰყავს — პატარა ნოვათუშურს თუ დიდ ქართულს? თუ (საკითხავი, აი, ეს არის!) რუსეთისა და ამერიკისთვის ორივე ერთნაირად პატარა და უმნიშვნელოა?

ქართულ ენას ვინ ჩაიკრავს გულში, ვინ ჩააცმევს წინდებს, ვინ გაათბობს?

თვალწინ დამიდგა პეკინის ქუჩა, რომელსაც გამსახურდიას სახელი ჩამოაცილეს და სადაც დღეს ქართულ წარწერას ძნელად თუ იხილავ.

კიდევ კარგი, თვალწინ დამიდგა გიორგი გოგოლაშვილის ნიგნიც „ბედი ქართული ენისა მესამე ათასწლეულის კარიბჭესთან“.

მთლად უჭირისუფლო არც ქართულია! გულს ამის იმედიც მიმაგრებდა:

ენას, რომელიც მეორე ენის ბედზე ასე წუხს, თუნდაც მთელი ქვეყნიერებისაგან განაწირს, ღმერთი არ გასწირავს.

ქართულს ის ჩააცმევს წინდებს, ის ჩაიკრავს გულში...

ელენე ამალლობელი

„ცრემლად დამდნარის გულითა...“

□

ალექსანდრე ყაზბეგის ბახსენება

ბოლო დროს რატომღაც არაერთხელ გაისმა, თითქოს ალექსანდრე ყაზბეგი ყველაზე დაჩაგრული და შეუსწავლელი მწერალი იყოს, რაც სიმართლეს არ შეეფერება. რასაკვირველია, ამ რანგის მწერალი და პოლიტიკური მოაზროვნე ღირსია, რომ კიდევ უფრო ხშირად ტრიალებდეს მისი სახელი და თხზულებანი სალიტერატურო მიმოქცევაში, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ დავივიწყოთ რაც გაკეთებულა და კეთდება.

უკვე მესამე წელია 20 იანვარს, ალექსანდრე ყაზბეგის დაბადების დღეს, მწერლის ხსოვნისადმი მიძღვნილი საღამოები იმართება საინიციატივო ჯგუფისა (ანი გელაშვილი, შალვა ელოშვილი, ლიზი ჩქარეული) და ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოების ერთობლივი ძალისხმევით.

პირველად სამების ტაძარში აღინიშნა, სადაც მწერლის შემოქმედება შეფასდა.

შარშან ქართული ლიტერატურის მუზეუმში ყაზბეგის შემოქმედების თემაზე შექმნილი ილუსტრაციების გამოფენა გამართა — მხატვართა თვალით წარმოჩნდა მწერლის არა მხოლოდ ცნობილი რომანები, არამედ ნაკლებად ცნობილი თხზულებებიც და კიდევ ერთხელ დადასტურდა, რომ ალექსანდრე ყაზბეგს ჩავარდნა არ ჰქონია, „მის კავკასიურ ილიადაში, როგორც ძვირფას მოზაიკაში, ყოველ კენჭს თავისი ადგილი აქვს“.

ამჯერად კი თეატრალიზებული საღამოთი აღინიშნებოდა იუბილე მწერლისა, ვინც, ტრაგიკული ბედისწერის მიუხედავად, მოახერხა ის, რომ განსაზღვრა ქართული პროზა და ქართული ლიტერატურა საერთაშორისო ასპარეზზე გაიყვანა.

ანსამბლი „ჯვარული“ ხსნიდა შეკრებას — თითქოს იმ მაღალი მთების გუგუნის ჩამოჰქონდა ბარში, ყაზბეგისა და ვაჟას მთების გუგუნის: რომ არ დაცხრებოდა ეს ბრძოლა, ვიდრე თუნდაც ერთი რუსი ჯარისკაცი დარჩებოდა ქართულ მიწა-წყალზე.

საღამოს როსტომ ჩხეიძე უძღვებოდა, ვისაც ბიოგრაფიული რომანიც მიეძღვნა ალექსანდრე ყაზბეგისათვის და კიდევ განესაზღვრა მისი ადგილი ქართულ მწერლობაშიც და ეროვნულ ცნობიერებაშიც. ახლა კი კიდევ ერთხელ შეგვახსენებდა მწერლის ცხოვრებისა თუ შემოქმედების გზას.

აი ამ ფოტოზე, დარბაზშიც რომ გამოუფენია, ალექსანდრე ყაზბეგი ორმოცი წლისაა, არადა სამოცდაათი წლის კაცს კი დამგვანებია.

ადრე გაეტეხა ცხოვრებას — სულიერადაც და ფიზიკურადაც.

ტრაგიკული ხვედრი ერგუნებინა ბედისწერას — ტრაგიკულიც და ჰეროიკულიც, რადგან სწორედ მას უნდა აღედგინა ის სულისკვეთება, დამრეტილი რომ ეგონათ,

მის მოთხრობებსა და რომანებში კი მთელი სრულყოფილებით გამოჩნდა.

თვითონ გრიგოლ ორბელიანიც კი აღფრთოვანებული იყო — ის, ვისაც დაკარგული ჰქონდა იმედი სახელმწიფოებრიობის აღდგენისა — მიაჩნდა, რომ საქართველო უნდა დარჩენილიყო რუსეთის იმპერიის ფარგლებში და თუ ასე შეძლებდა თვითმყოფადობის ნიშნების შენარჩუნებას, ეს იქნებოდა ყველაზე დიდი მიღწევა...

აღფრთოვანებულიყო და „ქართველი ჰომეროსიც“ ეწოდებინა ალექსანდრე ყაზბეგისთვის, ვისაც წარმოუდგენლად ეჩვენებოდა საქართველოს გადაქცევა რუსეთის განაპირა პროვინციად.

აკი ვაჟა-ფშაველასთან ერთად კიდევ აღადგენდა იმ ეროვნულ სულისკვეთებას, ასეთი ხელშესახები რომ იყო „ვეფხისტყაოსანში“ და ახალი სიმძაფრით წარმოსახავდა რუსთველისეულ სიყვარულსაც.

ამ სულისკვეთებით გამსჭვალულან მისი გმირებიც, იმთავითვე ასე რომ შეიყვარა მკითხველმა. „ელგუჯას“ ბედი კი სულაც მათ გადაეწყვიტათ, ასოთამწყობებს, რომლებიც ვერ შეგუებოდნენ მთავარი გმირის სიკვილის ნაადრევად და უთხოვიათ მწერლისათვის: იქნებ ელგუჯა მხოლოდ მძიმედ დაიჭრას და როგორმე გააგრძელო ეს ნაწარმოებო.

იძულებული შექმნილა გაეგრძელებინა და ნამდვილი „ელგუჯაც“ სწორედ მერე დაიწყება — ის, რომლის ფინალური ეპიზოდისადანაც ახლა მსახიობი **ლელა მახნიაშვილი** ნაუკითხავს ნაწყვეტს შეკრებილებს და საოცარი ექსპრესიითა და ოსტატობით გააცოცხლებს ნაწარმოების გმირებს.

თუ ვინმე ედგა მხარში, უწინარესად ვაჟა-ფშაველა, ლექსიც რომ მიეძღვნა ალექსანდრე ყაზბეგისათვის მისი გარდაცვალების შემდეგ. სწორედ ამ ლექსს კითხულობდა შეკრებაზე მსახიობი **გიორგი არაბული**. რომლითაც არა მხოლოდ პორტრეტი, ტრაგიკული სახეცა წარმოსახულა მასში მწერლისა, უზარმაზარ იმპერიას რომ ჩასდგომოდა კრიჭამი: **„მიუხვალ მამა-პაპათა ამოღებულის ხანჯრითა, ცრემლად დამდნარის გულითა, დაღლილი მტრისა ჯავრითა“**.

არადა, პაპა, გაბრიელ ყაზბეგი, ერთ-ერთი გავლენიანი პიროვნება იმდროინდელ საქართველოში, სწორედ ამ იმპერიულ ზრახვათა აღმსრულებელი ყოფილა. მას გადაეწყვიტა 1804-1812 წლებში კახეთისა და მთიულეთის აჯანყებათა ბედი, საბედისწეროდ ჩარეულიყო და ბედუკულმართად შემობრუნებოდა ეს ჩარევა ალექსანდრე ბატონიშვილსაც და საქართველოსაც, თორემ ვინ იცის...

ვინ იცის როგორ წარმართებოდა ყველაფერი.

ეს ვერ ეპატიებინა პაპისათვის.

თავის სისხლსა და ხორცს დაპირისპირებოდა და ჯერ ესეც კმაროდა ტრაგიზმისათვის, მაგრამ არც ცხოვრებას დაეკლო ტკივილი თავის ოღროსილოროებზე.

სასტიკად მოექცა თავისი თანამედროვეობა.

ისიც კი დააბრალეს, ეს რომანები და მოთხრობები მისი დაწერილი არ არისო, სიცოცხლეშივე გააგონეს და სიკვდილის მერეც არაერთხელ აუგორეს.

და გასული საუკუნის 20-იან წლებში ვახტანგ კოტეტიშვილი იძულებული გამხდარა ამ თემაზე დაენერა წიგნი და დაესაბუთებინა, რომ ამ ძვირფასი მემკვიდრეობის შემქმნელი სწორედ ალექსანდრე ყაზბეგი იყო და სხვა არავინ.

არადა, ილიას ჯერ კიდევ როდის სჯეროდა.

აკაკისაც სჯეროდა — შესანიშნავი ლიტერატურული პორტრეტიც დაუხატავს მწერლისა, პორტრეტი, ნიმუშიც რომ არის იმისა, როგორ უნდა წერდეს მწერალი მწერალზე.

გალაკტიონიც აღეფრთოვანებინა. ორ სიტყვაში მოუქცევია ყაზბეგის პიროვნების სიდიადეც და ტრაგიზმიც: „წმინდანი და შეშლილი“.

— ისე მძაფრად არავის გამოუხატავს თანამედროვე მშფოთვარე ცხოვრების დრამა, როგორც ალექსანდრე ყაზბეგსო, — ამბობს და იმასაც დასძენს, რომ ყველაზე მეტად სწორედ მას ჰქონდა ეკლებით დაჩხვლეტილი შუბლი.

იქნებ ყველაზე მეტი ერთგულებითაც იდგა ხევის სადარაჯოზე და შეკრებაზე **ნინო მარსაგიშვილი** — ლელთ ლუნიას შთამომავლად რომ წარუდგება საზოგადოებას და ექსპრომტად დაწერილ ლექსს წაიკითხავს, მიძღვნილს ალექსანდრე ყაზბეგისადმი — ასეც მიმართავს მწერალს: „პატარა ხევის დიდ მეციხოვნეს“.

თუმცა ეს მერე, ჯერ კი **თენგი ავსაჯანიშვილის** ლექსს კითხულობს **გიორგი არაბული**, რაკი თავად პოეტს ყაზბეგიდან ჩამოსვლა ვერ მოუხერხებია უამინდობისგან ჩახერგილი გზების გამო და ამიტომაც მის თავყვანისცემას მწერლისადმი მსახიობი უზიარებს შეკრებილებს.

სახელი და დიდება კი სიცოცხლეშიც არ დაკლებია ყაზბეგს.

მასზე დიდგვაროვანი კაციც თითოე ჩამოსათვლელი თუ იქნებოდა იმდროინდელ საქართველოში, თუმცა...

ბოგანოდ კი გარდაიცვალა.

განიავა მამა-პაპათაგან გადმოცემული აურაცხელი ქონებაო, — ამბობდნენ.

— მაგრამ თუ ღრმად ჩაეხედავთ მის სამყაროში, სულ სხვაგვარად დავინახავთ „განიავებასაც“ ქონებისა, რუსეთის სამსახურში რომ ჰქონდათ ნაშოვნის მის მამა-პაპას.

ვერა, ვერც ამას შეეგუებოდა ალექსანდრე ყაზბეგი, ქარს გაატანდა ასეთ ფუფუნებას და ამითაც ზნეობრივ ნიმუშად დარჩება ჩვენთვის, — როსტომ ჩხეიძე იტყვის ამასაც, მსახიობი **გია ჯაფარიძე** კი მისი ბიოგრაფიული რომანიდან „ყაზბეგინა“ სწორედ ფინალურ თავს წაიკითხავს — „დეპუტა მოპასანთან და... ვირი აუროსტატი“ — დრამატულ ეპიზოდს, როგორ გადიოდა წუთისოფლიდან მწერალი, რომელმაც ბევრი რამ განსაზღვრა ქართულ მწერლობაში და რას გადევნებოდა იმდროინდელი საზოგადოებრიობა.

„სოფელსა შინა იყო და სოფელმა იგი ვერ იცნო“ — ამ სახარებისეულ ალუზიასაც თუ წამოგვაგონებს, თუმცა...

— ვფიქრობ, როსტომ ჩხეიძის „ყაზბეგინაც“ საკმარისია, რომ განისაზღვროს ალექსანდრე ყაზბეგის ადგილი ქართულ მწერლობაში, — ამას შეკრებაზე **თემურ ჩალაბაშვილი** აღნიშნავს, — მახსოვს ჩემს სიჭაბუკეში ჩახუტებულებს გვეძინა მის წიგნებთან. ის იყო ნების, სიყვარულისა და იმედის მასწავლებელი. ამით გამოვარჩევ ყაზბეგს, თორემ იმ მთებისა და ბუნების სიდიადის წარმოჩენა რა გასაკვირია მისგან.

იმასაც გაიხსენებს ბატონი თემური, ზვიად გამსახურდიასთან ერთად გულქან რაზიკაშვილს რომ ეწვივნენ. გაცეცხლებული ისმენდა მათ საუბარს გულქანი, მერე კი:

— ეჰ, სანყალი სანდრო ძია და მამაჩემი ვაჟა-ფშაველა! — ამოიხრბა თურმე.

გაკვირვებულებს რომ შეუხედავთ სტუმრებს, ყაზბეგზე ვამბობო, — უთქვამს.

ყველაზე დიდი ვაჟა-ფშაველა უძღვნიდა ლექსს.

მათი ერთადერთი ფოტოც შემორჩენილა.

ვაჟა — ჩოხაშია, ყაზბეგს — პერანგი აცვია.

ყურძენი უნატრია იმ შეხვედრისას.

ზამთარი ყოფილა. გაქცეულა ვაჟა და დუქნიდან მოუტანია.

— რაი მოგსვლია? — უკითხავს ყაზბეგისათვის.

— არაფერი, საავადმყოფოდან მოვედივარ, — უპასუხია მას.

თურმე გამოქცეულიყო საავადმყოფოდან.

ფიზიკურად და სულიერად გატეხილი.

ვერა, ვერ შეგუებოდა საქართველოს გადაქცევას რუსეთის განაპირა პროვინციად.

— ეჰ, სანყალი სანდრო ძია და მამაჩემი ვაჟა-ფშაველაო, — მათ აუხდენელ ოცნებაზე წუხილიც თუ ამოჰყოლოდა ამ ამოხვრას.

ეს ოცნება კი განსაზღვრავდა ალექსანდრე ყაზბეგის შემოქმედებას, მერე მიმდევრებსაც რომ გაიჩენდა და სკოლასაც კი შექმნიდა ქართულ მწერლობაში.

ოთარ ჩხეიძე რომანში ვასილ ბარნოვის შესახებ მთელ თავს უძღვნის ალექსანდრე ყაზბეგისა და ვასილ ბარნოვის ურთიერთობებს, ყაზბეგის მოდერნისტულ ძიებებს, და ევროპულ სიმალემდე აზიდავს მის სახელს — არა მხოლოდ ქართულ, მსოფლიო ლიტერატურულ სივრცეშიც. ამიტომაც არც ის იყო შემთხვევითი, რომ ალექსანდრე ყაზბეგის ხსოვნის საღამო ნოდარ დუმბაძის სახელობის ბავშვთა თეატრში გასრულდა ნანყვევით სწორედ ამ სცენაზე დადგმული სპექტაკლიდან „უკვდავების ზღაპარი“ — პიესის ავტორი ოთარ ჩხეიძეა, რეჟისორი კი ამ თეატრის ხელმძღვანელი **მიხეილ ანთაძე**.

ბატონი მიხეილი შეკრავს საღამოსაც, კიდევ ერთხელ რომ აღნიშნავს ალექსანდრე ყაზბეგის ღვაწლსაც და იმ საქმის მნიშვნელობასაც, რასაც ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოება უდგას სათავეში როსტომ ჩხეიძის თაოსნობით და მადლობას გადაუხდის მას ამ ყველაფერისათვის.

აი, აქ კი, ამ ფოტოზე ალექსანდრე ყაზბეგი ორმოცი წლისაა, არადა სამოცდაათი წლის კაცს დამგვანებია.

აღრე გატეხილიყო — სულიერადაც და ფიზიკურადაც.

აუხდენელ ოცნებაზე დარდს თუ შეერყია მისი სულიცა და ჯანიც.

მტრის ჯავრიც ჩაჰყოლოდა საფლავში და ახლა მისი შემოქმედება აგრძელებდა ბრძოლას საქართველოს სახელმწიფოებრივი მთლიანობისა და სიმტკიცისათვის — კიდევ უფრო მეტი ძალითა და ჟინით.

— ვიდრე თუნდაც ერთი რუსი ჯარისკაცი დარჩება ქართულ მიწა-წყალზეო, — გუგუნებდნენ მთები.

ყაზბეგის მთები...

ვაჟას მთები...

ქართული მთები გუგუნებდნენ...

და, ჩვენდა საბედისწეროდ, ახალ ათასწლეულშიც, ტკივილიანად გაისმოდა მათი ექო.

ნინო ვახანია

ეპოქის საფიქრალი

ჟურნალ „ჩვენს მწერლობაში“ გამოქვეყნებული პირველივე პუბლიკაციებით ცხადი გახდა, რომ ნიკოლოზ ჩუბინიძე მწერალია — თავისი სათქმელით, გამოხატვის თავისებური ფორმით, საკუთარი სტილით, ხელწერით. ნიგნში „უგემური საკითხავი“ თავმოყრილმა რამდენიმე მოთხრობამ ეს შთაბეჭდილება სავსებით დაადასტურა და კიდევ უფრო განამტკიცა.

თემა მოთხრობებისა ჩვენი თანამედროვეობაა, ჩვენი ყოფა. ამავე დროს ეს ნაწარმოებები, ცხადია, აირეკლავს ზოგადადამიანურ სატკივარსაც.

ზუსტი, თავის ადგილას გამოყენებული ირონია, რომელიც ნიკოლოზ ჩუბინიძის სტილის ერთ-ერთი დამახასიათებელი ნიშანია, სასიამოვნო და საინტერესოს ხდის მის თუნდაც უგემურ საკითხავებს. ნაწარმოებები ყურადღებას იქცევს ფორმითაც — ჩართული ნოველები მოთხრობის სიუჟეტთან არის დაკავშირებული (თავდაპირველად მკითხველს ასე შეიძლება სულაც არ მოეჩვენოს). საბოლოოდ ყველა პატარა, თუ შეიძლება ასე ითქვას, შენაკადი მთლიანდება, კომპოზიცია შეიკვრება, მოთხრობა მთავრდება, თხრობით აღძრული განცდა კი დიდხანს რჩება.

სიკვდილ-სიცოცხლის, ყოფნა-არყოფნის მარადიული პრობლემა გარეგნულად ლამაზი ფორმით, სახალისოდაა მოწოდებული. ირონია აქ თვითმიზანი კი არა, სათქმელის გამოხატვის საშუალებაა. ამქვეყნიურ ამოებაში ჩართულთ ხომ თითქმის სრულიად არ გვახსოვს იქითა ნაპირი, სამუდამო ცხოვრება. ადამიანის არსის, რაობის, ამქვეყნიური დანიშნულების შესახებ ფიქრისთვისაც არც დრო გვაქვს და არც სურვილი.

სავყარელი მეუღლის გარდაცვალების შემდეგ ქალისთვის ერთადერთ ნუგეშად ქალიშვილი რჩებოდა, რომელიც, როგორც მოთხრობიდან ვიგებთ, საზღვარგარეთ სწავლობდა. თითქოს გზა ნაპოვნია. შეიძლება სულიერი სიმშვიდის მიღწევა მას შემდეგაც, რაც სიკვდილმა ასე ახლოს ჩაუარა ქალს და უამრავი ფსიქოლოგიური პრობლემა შეუქმნა. მკითხველიც იმის მოლოდინშია, რომ ქალიშვილი შეუმსუბუქებს დედას ცხოვრებას, გაუგებს, ყოველ შემთხვევაში, შეეცდება მაინც მისი გრძნობების გაგებასა და დაფასებას, მაგრამ... სრულიად მოულოდნელი ფინალი — შვილი არაღივალური პროსტიტუციისთვის ყოფილა ორიოდე თვის წინათ დაკავებული...

მოდი და ამის შემდეგ შეცდომად ჩაუთვალე აბიტურიენტს პასუხი: ადამიანი მდაბალი, პირველყოფილი ინსტინქტების ტყვეა, მის ცხოვრებას სექსი და გაუტანლობა წარმართავს...

არადა, არ მოგვწონს, ეს რომ ასეა. ვცდილობთ, ოღონდ გამოსწორებას კი არა, სხვის თვალში უკეთ გამოჩენას. მთე-

ლი ქვეყანა, როგორც ავტორი ამბობს, მაინცდამაინც ამ აფორიზმზეა გაგიჟებული: „სჯობს სახელისა მოხვეჭა ყოველსა მოსახვეჭელსა“, თუმცა სინამდვილეში ყოველი სხვა, ანუ მალტერიალური მოსახვეჭელი სახელზე ბევრად უფრო მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია და ვცდილობთ ჩვენი უკეთურება აფორიზმით გადაფაროთ. რად გინდა, საშველი მაინც არ არის...

ორიგინალური ფორმის მოთხრობაა „ჯვარს ეცვი“ თავისი უცნაური თუ გაურკვეველი თუ იღუმალი პერსონაჟებით.

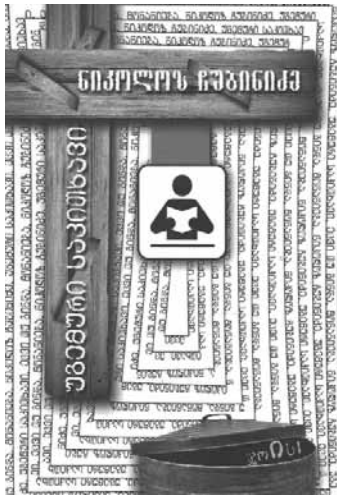
კაცი და ქალი ჰო დიდ თავსატეხს არ გვიჩვენენ, მაგრამ ეს სხვა კაცი და სხვა ქალი ვინ არიან? რაში დასჭირდა ავტორს? ან ჩვენ რად გინდა? რა თქმა უნდა, როგორც ყველა ლიტერატურული ნაწარმოების პერსონაჟები, ისინიც ჩვენა ვართ, ისინიც ხალხშია და ხალხის ნაწილია. ეს „ჯოს“ რატომღა უნდა შეიცვალოს „ჯოსით“? მარტო ირონიაა თუ... სასიამოვნო და საინტერესოა, რომ ავტორის ყველა სტილური ხერხი, ამ თვალსაზრისით ყველა ძიება შინაარსისგან განზე კი არ დგას და თვითმიზნად კი არ არის ქცეული, არამედ სათქმელის უკეთ გამოხატვას ემსახურება, ეპოქის ხასიათს ირეკლავს და ეპოქისავე ნიშნითაა აღბეჭდილი.

ერთი ფიქრით კინაღამ ქალთმოდულებო დავაბრალე მწერალს (ვერიპიდესავით), განსაკუთრებით „წინია და ქეთუსიას“ ნაკითხვის შემდეგ. მაგრამ მალევე ვიგრძენი, რომ თხრობა სიძულვილით კი არა, სიყვარულითაა გამსჭვალული. სიყვარულითა და შიშით. შიშით, რომ ყველაფერი არ დაინგრეს და თავზე არ ჩამოგვემხოს; რომ არ გვშთანთქას გლობალიზაციამ თუ ათასნაირმა ევროამერიკულ-აფრო-ავსტრალიურმა ჭირმა. იმის სურვილითაა დაწერილი, რომ შვილებსა და მშობლებს კვლავ უყვარდეთ ერთმანეთი, პატივს სცემდნენ, თანაუგრძნობდნენ ერთიმეორეს; რომ ჰარმონია არ დაირღვეს, და თუ მაინცდამაინც დაირღვევა, საბედისწერო არ აღმოჩნდეს ცალკეული ადამიანებისთვის, ოჯახებისა და მთელი ქვეყნისთვისაც.

ჩემთვის, როგორც მკითხველისთვის, თავზარდამცემი იყო „წინია და ქეთუსიას“ და „უგემური საკითხავის“ ფინალი. მე არ ვფიქრობ, რომ ამ მოთხრობების პერსონაჟთა ხასიათები ტიპურია და მთელი საზოგადოებისათვის ნიშანდობლივი (ღმერთო, გვიხსენი!), მაგრამ ასეთ პერსონაჟთა შექმნა არც მარტო ავტორის ეპატაჟურობით აიხსნება. აქ, ალბათ, უფრო ცალკეული ცხოვრებისეული შემთხვევების გამძაფრებულად აღქმას, რაც არათუ ბუნებრივი და სასურველი, მე ვიტყვოდი, აუცილებელიცაა.

ამ პატარა გამოხმაურებაში რამდენჯერმე გავიმეორე, ეპოქის საფიქრალს წარმოსახავს, ეპოქის სულს აირეკლავს-მეთქი. უნდა მაპატიოთ ტავტოლოგია იმიტომ, რომ „ხორცის ფასი“ სწორედ ეპოქის, ჩვენი ყოფის ამსახველია.

პერსონაჟთა და ზოგჯერ ავტორის მეტყველებაც გაჯერებულია ჟარგონით, ქუჩური მეტყველებით, ე. წ. სლენგით. ამ მხატვრულმა ხერხმა თითქმის წაღეკა თანამედროვე მწერლობა. ნიკოლოზ ჩუბინიძის ნაწარმოებებში ყურს არ ჭრის თვით უცნაურობა სიტყვებიც კი, თხრობის კონტექსტში შემოდის იმის ახსნა-განმარტებაც, რატომ არ დაიბეჭდა სრულად ესა თუ ის სიტყვა და რატომ არის გამოტოვებული მასში

ორი ასო. ერთი სიტყვით, ფორმა და შინაარსი ერთმანეთს განაპირობებს, ერთი მთლიანობაა და ნაძალადევი და თავსმოხვეული არაფერია. „ხორციის ფასის“ ფინალი სტილურად სრულიად განსხვავდება მოთხრობის დანარჩენი ნაწილისგან (და სხვა მოთხრობებისგან). ამალბებულია, დახვეწილი, ოდნავ არქაიზებულიც კი. ამ სტილური აღრევით კიდევ უფრო გამოიკვეთა არამართო 21-ე საუკუნის ქართველის, არამედ საერთოდ, ადამიანური ყოფის ტრაგიზმი, ღირებულებათა გადაფასების მტკივნეული პროცესიც, მომავლის შიშიც და იმის იმედიც, რომ ეს შიში ფუჭი, ამაო აღმოჩნდება.

კრიტიკული ნერილების მიხედვით ნიკოლოზ ჩუბინიძე ჩვენ წინაშე წარმოჩნდება, როგორც უაღრესად განათლებული, ღრმად მოაზროვნე, შესანიშნავი ანალიტიკური უნარის მქონე, გემოვნებიანი ავტორი. ხოლო ის ერთადერთი ესეი,

რომელიც ამ წიგნშია დაბეჭდილი (უფრო ადრე ჟურნალში გამოქვეყნდა და კიდევ მოიყოლა შესაფერისი გამოხმაურებანი), გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, ამ ჟანრის შედეგურია. წერო ოთარ ჩხეიძეზე ისე, რომ არ გადააჭარბო და არც არაფერი დააკლო, დიდი პიროვნების პორტრეტს შეჰმატო კიდევ ერთი, საინტერესო შტრიხი, თან ისეთ ენობრივ ყალიბში მოაქციო, ისეთი ექსპრესიით დაწერო, რომ მკითხველის გულისყური და ინტერესი ერთი ნუთითაც არ გაანელო, რა თქმა უნდა, ძალზე ძნელია და დიდ ოსტატობას მოითხოვს. ეს ესეი დაამშვენებდა მსოფლიოს საუკეთესო ესეების ნებისმიერ კრებულს, რომელიც კი შესაძლოა გამოიცეს. რა გითხრათ, გულწრფელად მესხარბება ნიკოლოზ ჩუბინიძისა, რომელსაც აქვს რამდენიმე წიგნი, უწვრილესი ასოებით რომ აწერია „ნიკას! ოთარ ჩხეიძე“. და... მეტი არაფერი.

ლიტერატურული ცხოვრება

საქმიანი, მოტივირებული და არგუმენტირებული მეცნიერული გამოკვლევა

(ირმა რატიანის „ტექსტის და ქრონოტოპის“ პრაქტიკა)

„ვეროპის სახლში“ ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორის, შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის დირექტორის **ირმა რატიანის** წიგნის — **„ტექსტი და ქრონოტოპი“** პრეზენტაცია გაიმართა. წიგნი გამოიცა თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობის მიერ.

გამოკვლევა მოიცავს თეორიულ და კულტუროლოგიურ პრობლემათა ფართო სპექტრს. მასში დამუშავებულია მხატვრული ტექსტისა და დრო-სივრცული მოდელის მიმართების პრობლემა, რაც ძალზე აქტუალურია თანამედროვე ფილოლოგიური მეცნიერებისათვის. ნაშრომი სრულიად ახალ რაკურსში განიხილავს მთელი რიგი მწერლების, მათ შორის, მიხეილ ჯავახიშვილისა და ილია ჭავჭავაძის, აგრეთვე, ვლადიმირ ნაბოკოვის შემოქმედებას.

შეხვედრა გახსნა პროფესორმა **მაკა ელბაქიძემ**. მანვე მიანოდა სასიამოვნო ინფორმაცია: განსახილველი წიგნით დაინტერესება იმდენად დიდია უცხოელ ლიტერატურათმცოდნეთა შორის, რომ მისი გამოცემა 2013 წელს დაგეგმილია ინგლისში.

სიტყვა მოითხოვა ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორმა, პროფესორმა **ირაკლი კენჭოშვილმა**, რომელმაც განაცხადა, რომ ამ წიგნის წარდგენა „ვეროპულ სახლში“ სიმბოლურია, რადგან ნაშრომი ქართული ლიტერატურის ევროპულ რადიუსზე გამართვის ნიმუშია. ქართულ მეცნიერებაში ასეთი წიგნის არსებობა თამამად შეიძლება მივიჩნიოთ ახალი ერის დასაწყისად. ესაა საქმიანი, მოტივირებული და არგუმენტირებული მეცნიერული გამოკვლევა.

პროფესორ **ინგა მილორაჯას** თქმით, მიუხედავად იმისა, რომ თვითონაც ხანგრძლივად უმუშავია ამ საკითხებზე, გამოკვლევული აქვს დროისა და სივრცის პარადიგმა ქართულ მოდერნიზმში, ირმა რატიანის წიგნმა უამრავი ახალი იმპულსი შესძინა, ბევრი სიახლე გააცნო და ნაცნობი პრობლემები სხვა თვალთ დაანახა:

— წლების წინათ, როდესაც ჩვენ, ახალგაზრდა მეცნიერებმა, ამ პრობლემების შესწავლა დავიწყეთ, ხელთ სრულიად არაფერი გავაჩნდა, არ არსებობდა ან ძნელად მისაწვდომი იყო სპეციალური ლიტერატურა. დღეს კი, თუნდაც ამ ნაშრომის სახით, სტუდენტებსა და ახალგაზრდა მკვლევარებს მთელი ბიბლიოთეკა აქვთ ერთ წიგნში თავმოყრილი. ირმა რატიანის „ტექსტი და ქრონოტოპი“ წმინდა თეორიული, მეცნიერული წიგნია. ის წესით არ უნდა აღძრავდეს არავითარ ემოციას, მაგრამ როდესაც ტექსტს ვკითხულობდი, ვფიქრობდი, რა სასწაულია ადამიანად ყოფნა, რომ მას შეუძლია მოახერხოს, ასე მწყობრად დააღაგოს და გადმოსცეს ამგვარი აზრები. წიგნი იმიტომ გამოვიდა ხარისხიანი, რომ დაწერილია სიყვარულით, შინაგანად თავისუფალი ადამიანის მიერ.

— ჩემთვის, როგორც მკვლევარისთვის, ამ წიგნში ბევრი რამ იყო ახალი, — აღნიშნა თავის გამოსვლაში **კონსტანტინე ბრეგვაძემ**, — დღეს, როდესაც ასე აქტუალურია ქართული ლიტერატურის ინტეგრაცია ევროპული კვლევების სივრცეში, მსგავს ნაშრომთა დაბეჭდვა სერიოზული წინგადადგმული ნაბიჯია. შეიძლება ითქვას, ირმას წიგნი ერთ-ერთი პირველიცაა ამ მიმართულებით. ეს არ არის წმინდა კომპარატივისტული კვლევა, არამედ, ინტეგრალური ლიტერატურათმცოდნეობის ნიმუში, სადაც ჩართულია სხვადასხვა დისციპლინები, ინტერდისციპლინური კვლევები. ნაშრომი გამოყენებულია გონის მეცნიერებათა ყველა მიღწევა: ანთროპოლოგია, ფილოსოფია, ლიტერატურათმცოდნეობა... ირმა რატიანმა ლიტერატურათმცოდნეობაში დაამკვიდრა ლიმიტის ანთროპოლოგიური თეორია. მეტიც, ეს თეორია მან ძალიან კარგად მოარგო სულ სხვადასხვა ტიპის, სხვადასხვა ესთეტიკური მიმართულების მწერლობასა და ტექსტებს. წიგნი იმითაც არის განსაკუთრებული, რომ ამ ნაშრომში პირველად მოხდა ქრონოტოპის ჭრილში ილიას პროზის ფუნდამენტური შესწავლა. აქამდე ის მხოლოდ ლიტერატურის ისტორიის ჭრილში

განხილვობდა. ახალი თეორიებით მიდგომა ილიას ტექსტებისადმი მნიშვნელოვანი მოვლენაა. გერმანულენოვან სივრცეში დიდი პატივია, თუკი ნაშრომს უწოდებენ „Standart Werk“-ს, რაც ნიშნავს, რომ ის არის სტანდარტი ანუ ეტალონი, საორიენტაციო და გასათვალისწინებელი მომავალი კვლევებისათვის. ამ წიგნის სახით, ხელთა გვაქვს „Standart Werk“.

მაკა ელბაქიძე გამოეხმაურა გამომსვლელს და აღნიშნა, რომ ირმა რატიანის მიერ ლიტერატურათმცოდნეობაში დამკვიდრებული ლიბინალობის თეორია მან წარმატებით გამოიყენა შუა საუკუნეთა ლიტერატურის, კერძოდ, „ვეფხისტყაოსნის“ კვლევისას, რაც იმის მაჩვენებელია, რომ თეორია მხოლოდ ერთი ტიპის ლიტერატურისათვის არაა განკუთვნილი და მომავალში მისი გამოყენების სპექტრი კიდევ უფრო გაფართოვდება.

პროფესორმა **ნანა ფრუიძემ** დაადასტურა, რომ თეორიამ მნიშვნელოვნად მოიკიდა ფეხი ქართულ სამეცნიერო წრეებში. მისი გამოყენება უკვე დანერგილია როგორც ძველი ქართული მწერლობის (მ. ელბაქიძე, ა. ლეთოდიანი), ისე ანტიკური მწერლობის (რ. ცანავა), ისტორიოგრაფიისა და საისტორიო წყაროთმცოდნეობის (მ. ჩხარტიშვილი) კვლევისას. გამომსვლელი, აგრეთვე, დაეთანხმა მოსაზრებას იმის თაობაზე, რომ ქრონოტოპის ჩრილში ილია ჭავჭავაძის შემოქმედების კვლევა სიახლეა და აქამდე არ განხორციელებულა, — ირმა რატიანი ილიას ამ მიმართულებით კვლევის პიონერია. როგორც თბილისის უნივერსიტეტის პროფესორმა, ისიც განაცხადა, რომ ეს წიგნი უკვე ძალიან ადგებათ სტუდენტებს.

— ითვლება, რომ სათაური თვალა ნაწარმოების, — ბრძანა პროფესორმა **თენგიზ კიკაჩიშვილმა**. — ამ წიგნის სათაურში ზუსტად არის გათვალისწინებული ტექსტისა და ქრონოტოპის ურთიერთმიმართება. მანვე ხაზი გაუსვა გამოკვლევის მწყობრ კომპოზიციას. აღნიშნა, რომ ჩვეულებრივ ჯერ თეორიულ ნაწილს წარმოადგენს ავტორი და მერე ააგებს ნაშრომს, მაგრამ ამ წიგნის ავტორმა წინა პლანზე წამოსწია საკუთარი ხედვა, რაც უთუოდ მისი მეცნიერული გაბედულების, თავდაჯერებულობისა და არა ამბიციის დასტურია.

პროფესორმა **თინათინ ბოლქვაძემ** თავისი გამოსვლის დასაწყისში „მოიბოდიშა“, რომ ლიტერატურათმცოდნეობის წრეში მას დაჟინებით ლინგვისტად მოიხსენიებენ და იქვე დაამატა, დღეს, როდესაც ასეთი სიღრმით ხდება დარგების დაახლოება, ანაქრონიზშია ისეთი ენათმეცნიერი, ვინც არ იცნობს ლიტერატურათმცოდნეობის პრობლემებს და პირიქით. მანვე შენიშნა, რომ ქრონოტოპის კვლევა ილიას „მგზავრის წერილებში“ სრულიად ახალი სიტყვაა ქართულ ფილოლოგიურ მეცნიერებაში. აღნიშნა ისიც, რომ ვერ გაიზიარებს ვარაუდს, თითქოს ილია ამ ტექსტის წერისას არ ფიქრობდა ქრონოტოპ-

ზე. შეუძლებელია არ ეფიქრა და ისე შეექმნა ამ ტიპის თხზულება: ოთხი წელიწადი არის ქრონოსი, თერგი ტოპოსი, ლელთ ლუნია კი ორივე ერთად. ტექსტი მთავრდება იმაზე ფიქრით, როგორ გაგრძელდება ეს ქრონოსი (როგორ მიმიღებს ჩემი ქვეყანა უცხოეთიდან ჩამოსულს?). ილიასთვის საქართველო რუსეთის სამხრეთი, განაპირა პერიფერია კი არ არის, არამედ — სამშობლო. რუსეთი კი უცხოა, სხვაა, ის არ არის სამშობლო, არამედ მონინააღმდეგეა, რომელსაც უნდა დაშორდეს. ამაზე საუბრობს თვით ლელთ ლუნიაც და ასეთი დასკვნების საშუალებას იძლევა ქრონოტოპის ჩრილში ილიას მთელი შემოქმედების კვლევა, რაც ირმას წიგნის დიდი დამსახურებაა.

ზაზა აბზიანიძემ დარბაზიდან ისროლა რეპლიკა, ირმა რატიანმა ზუსტად შეარჩია წიგნის წარდგენისთვის დრო და სივრცე. გამოსვლისას კი დასძინა, რომ ქართული მასალის ჩართვა ინოვაციურ თეორიულ კონტექსტში მეტად მნიშვნელოვანი და კარგი საქმეა. ის ასევე გამოეხმაურა წინა გამომსვლელს, აღძრავს თუ არა ემოციას მკითხველში წმინდა სამეცნიერო თეორიებზე დაფუძნებული გამოკვლევა, და ხაზი გაუსვა ირმა რატიანის წერის მანერას: და უშუალოდ იმ ფრაზას, რითაც ის ამთავრებს თავის წიგნს:

— ძალიან მოულოდნელი და ემოციურია ამ ტიპის გამოკვლევის ავტორისეული დასასრული: „**ვიმედოვნებთ, რომ წიგნში დასმული პრობლემები საინტერესოა, აქტუალური ხასიათისაა და მათი მასშტაბური კვლევა სამომავლოდაც გაგრძელდება. ამ იმედით გტოვებთ.**“

ლევან ბრეგვაძემაც აღნიშნა, რომ რატომღაც ხშირად დავობენ ემოციური შეუთავსებლობის გამო, ესეისტებსა და თეორეტიკოსებს შორის.

— ლიტერატურათმცოდნეები თეორიის გარეშე ახლომხედველები ვართ, რაღაცას კი ვამჩნევთ, მაგრამ როგორც კი თეორიის სათვალეს მოვიმარჯვებთ, მაშინვე ყველაფერი გამოიკვეთება, მკაფიო კონტურებს შეიძენს. ახალი თეორიები დროსთან ერთად მოდის, ცხოვრება გვასწავლის, ხოლო მეცნიერული საჭიროება მოითხოვს. კომპარატივისტიკა თავის დროზე შეცვალა სტრუქტურალიზმმა, შემდეგ — პოსტსტრუქტურალიზმმა, და როგორც ერთ დროს უმწეო ვიყავით სტრუქტურალიზმისა და პოსტსტრუქტურალიზმის ტერმინების წინაშე, ასევე ვართ ახლაც — ლიბინალობის წინაშე. შევეჩვევით ერთ თეორიას, გავითავისებთ და მერე მოდის ახალი. თავზარი გვეცემა, განსაკუთრებით უფროსი ასაკის მეცნიერებს, რამდენჯერ მოგვინია გადაიარაღება. აქამდე მე და ჩემი თაობა ვსწავლობდით უფროსი კოლეგებისაგან, ახლა კი ვსწავლობთ უმცროსი თაობისგან.

...ყველა გამოსვლის რეზიუმე იყო: „წიგნი წარმოადგენს ახალ სიტყვას ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში“.

ირმა რატიანი

როსტომ ჩხეიძე

დარდი ფარული

□

ბრიგოლ აბაშიძის ბიოგრაფიული ნატეხები

*უკვე განვლილი ცხოვრებით შემკრთალს შორით მომძახის: „მორჩა, ნახვამდის!
რად გაუფრთხილდი ამდენხანს შენს თავს,
ვის უნახავდი, რას უნახავდი?!“*

გრიგოლ აბაშიძე

წინათქმის გაზიარ

– ლადო ასათიანის ის ეპიგრამა გეცოდინება: ყველა დაუჭირეს აპოლონს დის მეტი, მაინც არ მოიშალა აპოლონისმენტი.

– დიახ, როგორ არა... ეს ორი სტრიქონი მთელ ეპოქას იტევს.

– იტევს, მართლა იტევს...

გრიგოლ აბაშიძე ერთხანს დუმს, რაღაცას განსჯის გუნებაში, თქმაც სურს და ვერც ამოუთქვამს... მძაფრი გულისჭიდილის შემსწრე ვხდები... ფსიქოლოგიური დუელისა საკუთარ თავთან... თითქოს რაღაც სხვაზე აპირებს სიტყვის გადატანას, მაგრამ ბოლოს მაინც გამჟღავნებას ამჯობინებს, დიდი ხნის ნაგროვები, დაგუბებული ტკივილისათვის გზის გახსნას:

– მთელ ეპოქას იტევს და... ასე მგონია, ჩემზეც იყოს დაწერილი... ჰო... ჩემზე... ლადოს მე არ ვუგულისხმევი, ვინც იგულისხმა, ყველამ მამწინე ვიცოდით — აპოლონ მახარაძე... მაგრამ აქედან რომ გავყურებ, კიდევ ბევრს ესადაგება და, მათ შორის, ჩემს ბიოგრაფიასაც... მამაჩემი სამჯერ დააპატიმრეს. პირველად სიმამრის დაკრძალვიდან ნაიყვანეს, უკანასკნელი პატივის მიგებაც არ აცალეს მიცვალებულისადმი. მაშინ კი დაბრუნდა ციხიდან და მეორედ დატუსაღებულიც გამოუშვეს, მაგრამ 37 წელი მასაც მიწვედა და ათწლიანი გადასახლება მიუსაჯეს. დააპატიმრეს ბიძაჩემიც და ციმბირისაკენ მიმავალ ეტაპშივე დაიღუპა. ჩემი უფროსი ძმა დახვრიტეს, ცოლი კი გადაუსახლეს. მანამდე ქალი ჩეკაში რომ დარბოდა, იქნებ ქმარი როგორმე დავიხსნაო, პატარა გოგონა გაუცივდა და დაეღუპა. ჩემს სიძესაც არ აცდა რეპრესიების ტალღა – მასაც ათი წლით მიუსაჯეს გადასახლება.

ერთხანს ხმას ვერ ვიღებ, აღარც ვიცი, რა ვთქვა. მერე კი: – მთელი ოჯახისათვის მოუცლიათ და ეგაა.

– ეგრე იყო, ეგრე... და ამის შემდეგ მე ტაში უნდა მეკრა ჯალათებისათვის, ამხელა და ამდენი ტკივილი რომ მომყენეს... მკაცრად მოითხოვდნენ და სხვა გზას კი ვერ ვხედავდი, რათა ცხოვრებიდან არ გავრიყულიყავი და რაღაცის გაკეთება შემძლებოდა... ნურავის მოსთხოვ, რომ მაინცდამაინც მამაშენივით მოქცეულიყო... ოთარს სხვა ძალა აღმოაჩნდა... მე ჩემი ხვედრი მერგო...

გრიგოლ აბაშიძის სევდიანი მზერა აქვს, ძალიან სევდიანიც, ხმაშიც დარდი ეღვრება და სულ უფრო და უფრო ემატება, გახსენებას გახსენება მოსდევს, აუჩქარებლად, მაგრამ განუწყვეტილად.

ამ ეპიზოდთან ზოგიერთი მის მემუარულ ჩანაწერებშიც აღმოჩნდება, ორიგინალური მხატვრული ხერხი რომ გამოეძენა მისი კომპოზიციური ქარგის ასაგებად – ეპიკურ თხრობას კი არ გაჰყვებოდა, ქართული ანბანის რიგზე შეუდგებოდა ცალკეულ პორტრეტთა თუ სილუეტთა წარმოსახვას.

რვეულის თავფურცელს ასეც წაანერდა: ანი, ბანი, განი... დაბარათების სისტემისა არ იყოს, თავიდან მასალის თავმოსაყრელად დაისაჭიროებდა, მერე და მერე კი სულაც კომპოზიციურ საყრდენად მოიმარჯვებდა.

I.

ანი, ბანი და, ბანი და...

და ალბათ იდუმალი მზერით გახედავდა ვახტანგ VI-ის აჩრდილსა და ქართული ანბანის პირველ ასოთა მისებურ გათამაშებას მძაფრი ტრაგიზმით განმსჭვალულ უსათაურო ლექსში, რომელიც მეფე-პოეტს იქნებ საკუთარ ეპიტაფიადაც ევარაუდა:

რანი და, მოვაკანი და, სახლი და კარი, ბანი და, გათავდა ყოვლი წერილი, ანი, ბანი და, განი და...

ეს ან-ბან-განი, თავისი გამჭვირვალე მინიშნებითა და მარჯვედ მოძებნილი რიტმიკით, დრამატული ცხოვრების თავბრუდამხვევ სურათებსაც წამოშლიდა და იმგვარ პანორამადაც ერთიანდებოდა, ვახტანგ VI-ს ბევრ სანაწურს რომ გაუჩენდა განკითხვის ჟამის წინ – როგორც მოღვაწესა და როგორც ადამიანს. ზნეობრივი იმპერატივის მოთხოვნა არ დაანებებდა, რაიმე მიეჩქმალა თუ განზრახ დავეინყებინა გარდასულ დღეთაგან, და დაე გულუშიშრად წარმდგარიყო ორთავ სოფლის წინაშე, რასაც ტოვებდა და საითაც მიისწრაფოდა („ხორცსა მრავალი დავაკლე, სულს მივეც იქი რჯანი და, ვაი-ვაი, მსაჯეს უბრალოდ, არ მომცეს მე აჯანი და!“).

რა უცნაურად მიესადაგა მშობლიური ანბანი პიროვნების ასერივად მღელვარე ბიოგრაფიას.

უცნაურად თუ... სწორედაც ზუსტად, ადამიანური ბიოგრაფიის ხერხემალს რომ ქმნიდა ძალდაუტანებლად და ისლა დაგრჩენოდა, ეს ხერხემალი შენი ცხოვრებისათვის შეგეთანადებინა.

ანი, ბანი და, განი და...

ვახტანგ VI-ის ლექსში არ ჩატოვებდნენ ამ პოეტურ გათამაშებას და, ამ მიგნებით მოხიბლულნი, მოინდომებდნენ მის ძარღვზე აგებას თავთავისი ვერსიფიკაციული ვარჯიშობებისა, გრიგოლ აბაშიძე კი თავისი ბიოგრაფიის საფეხურებად განსაზღვრავდა, ბიოგრაფიის, რომლის აღუნერაობაც არ ეგებოდა.

ის კი არა, მხატვრული ქარგა მტკიცედ უნდა შემოეფარგლა, თხრობა დაუსრულებლად რომ არ გაჭიანურებოდა.

არადა, გასახსენებელი არ დაეღუოდა.

იმთავითვე ლიტერატურული და საზოგადოებრივი ცხოვრების შუაგულში ტრიალებდა, უამრავ თვალსაჩინო პიროვნებას იცნობდა, ღირსეულ და უღირს ადამიანთა და-

უსრულებელ ნაკადს ჩაევლო მის თვალწინ, მეგობრული თუ საქმიანი ურთიერთობა ბევრთან გაება, მოესხნებოდა სამწერლო და სამთავრობო კულუართა ისეთი ამბები თუ დეტალები, რაც ჯერაც დაფარული რჩებოდა, არადა, მათი მომარჯვებით თუ იქნებოდა შესაძლებელი არაერთი მოვლენისა თუ ადამიანური ქმედების ანალიტიკური განსჯა, მართებული ახსნა, მათ მამოძრავებელ საწყისში წვდომა, ფსიქოლოგიური სარჩულის გამომზეურება.

ანი, ბანი, განი...

ანბანი – თხზულების არქიტექტონიკის განმსაზღვრელადაც და სათაურადაც.

ამ ორიგინალური კომპოზიციური ქარგის მიგნება ძალიან გაახარებდა და მოკლე წინათქმაში საგანგებოდ ამიტომაც აღნიშნავდა:

– ანბანზე განყოფილ თხრობას ერთი სიკეთეც აღმოაჩნდა; ანბანის რიგი ისეთ რამესაც გაგახსენებს, ჩვეულებრივ, გაბმულ თხრობაში რომ არ მოგაგონდებოდა.

და მოადევნებდა ქართული ანბანის დითირამბსაც, ერთ-ერთისას მსოფლიოს თოთხმეტ ანბანს შორის.

მცირე წიგნის გარეკანში მოექცევა ეს მემუარული ჩანაწერები კარგა ხნის შემდეგ, ჯერ ჟურნალ „ჩვენი მწერლობის“ ფურცლებზე რომ იხილავს მზის სინათლეს და გამომცემლობა „პეგასი“ განმეორებით მიაწვდის მკითხველს. წიგნის მთავარ ძარღვს ეს მემუარები განსაზღვრავს და კიდევ მწერალთა კავშირის ყრილობაზე წარმოთქმული სიტყვა „ლაშარელას“ ისტორიულ წყაროთა თაობაზე, ერთგვარი შევსების მიზნით კი დაერთვის ორი სტატია „ვეფხისტყაოსანზე“, დავით წერედიანის მიერ გადმოღებულ სვანურ სამონადირეო ბალადას („თამბი“) და ჯემალ აჯიაშვილის მიერ თარგმნილ შუა საუკუნეთა ებრაულ პოეზიაზე.

ჩინებულ, მეტად მიმზიდველი კომპოზიციური ჩარჩოც მოერგო ამ წიგნს.

წამედვარა ემზარ კვიტიანიშვილის მიერ ზუსტი შტრიხებითა და ფერწერული მონასმებით შესრულებული გრიგოლ აბაშიძის ლიტერატურული სილუეტი.

და დაერთო თამაზ ნატროშვილის მართლაც „იშვიათი სილამაზის ესეი“, რომელიც ეძღვნება „ლაშარელას“ ფინალურ სცენას და გვირგვინდება შემძვრელი აკორდით – იმ გახმაურებული სტრიქონებით („იმასაც მოკლედ უვლია, გრძლად ვინც გვეგონა იარა...“), რომელიც არც ხალხურია და არც სინამდვილეში არარსებული თურმან თორელისა, არამედ ის პეშვი გახლავთ ეს მწარე ჭეშმარიტებით განმსჭვალული შედეგრი, რომელიც – წყლის დარად – 1957 წელს გაუნოდა გრიგოლ აბაშიძემ 1221 წელს ხუნანის ველზე დაჭრილ ლაშა-გიორგის.

ბედმა ინება ისე, რომ ეს სამი ადამიანი, ვინც ჩვენ-ჩვენი მხრივ დავუკავშირდით ამ წიგნის შედგენა-გამოცემას, გრიგოლ აბაშიძის სტუმრები ვიყავით მის უკანასკნელ დაბადების დღეზე და ფრიად ვინრო წრეში.

ჩვენი გარდა იქ ოთარ ჩხეიძეც იმყოფებოდა. ვახტანგ ჭელიძე და გიორგი ნატროშვილიც მოდიოდნენ, მაგრამ ორივემ ცუდად იგრძნო თავი და გზიდან მოუხდათ შინ გაბრუნება.

ემზარ კვიტიანიშვილი თავის სილუეტში საგანგებოდ იხსენიებს ამ პურობას და მასპინძლის მიერ სტუმართა შერჩევას სიმბოლური, ბრძნული უცხტის მნიშვნელობას ანიჭებს: რათა ქართველ მწერალთა ტრადიციულ ოჯახებში თაობებს შორის გამამთლიანებელი ჯაჭვი არ შესუსტებულიყო და

თანამოაზრე, ერის მომავალზე მზრუნველ მწერლებს ერთმანეთთან მჭიდრო მეგობრული კავშირი ჰქონოდათო.

იმასაც დასძენს:

– ჩემდა მოულოდნელად (საამისო თვისებებით ნამდვილად არ გამოვიჩრჩევი), მთხოვა თამადაობა გამეწია.

ეს იმიტომ, რომ დიდი სუფრის გაძლოლას არ მოინდომებს, იქ ვერ იგრძნობს თავს ჩვეულ ამპლუაში, ვთქვათ, ჯანსუღ ჩარკვიანივით, თორემ მცირე საკრებულოში იმ საღამოს ჩინებულად ითამადა.

სამადლობელ სიტყვაში გრიგოლ აბაშიძე ამასაც იტყვის:

– ემზარისაგან ყურადღებით განებვიგრებული ვარ, ყოველდღე ან უნდა დარეკოს, ან მოვიდეს, გული გამიხალისოს, გამამხნევოს, ახალი წიგნებითა და გამოცემებითაც მომამარაგოს.

– დარეკვა და შემოვლა რა დიდი ამბავია, – მაღლობას ირიდებს სტუმარი, – ვაჟკაცობა ის იყო, თუ იყო, შინაპატიმრობამისჯილ გიორგი შატბერაშვილს ყოველ კვირა რომ აკითხავდით თვალაღმდეგ, თანაც მთელი ათი წელი. თქვენ გადაატანინეთ ის მძიმე, გაუხარელი ყოფა.

– ეს ჩემი მოვალეობა იყო, – მიუგებს მასპინძელი.

– ესეც ჩემი მოვალეობაა.

ქალბატონ ლამარას ვთხოვთ, რომ ნულა წუხდება, ნურაფრის შემომატებას ნულა ფიქრობს, სუფრაზე ყველაფერია, თანაც ასეთი გემოვნებით მომზადებული, და ბარემ ჩვენს გვერდით დაბრძანდეს. ისიც ბოლოს-ბოლოს გვყაბულდება – გრიგოლ აბაშიძის პოეტური მუზა, მისი ჯიგთახათუნი, რამდენიმე ლირიკული შედეგრის შთამაგონებელი სხვა ლექსებშიც რომ გაიეღვებს იდუმალადა.

მასპინძელს ვერაფერს ვატყობთ ხანდაზმულობისას და კარგა ხანსაც არაფერი შეეცყობა, ქუჩაშიც ჩვეული სიმტკიცით მიაბიჯებს, შესვენება, სულის მოთქმა არა სჭირდება და გგონია, რომ არამცთუ ოთხმოცს, ოთხმოცდაათსაც თამამად გადალახავს.

თურმე ზედ ოთხმოცის ზღურბლზე უნდა განშორებოდა წუთისოფელს.

სადღეობო სუფრა – წუთისოფლის განჩინებით – გლოვის სუფრად გადაიქცეოდა.

თავისი სადავო და სამდურავიც ჰქონდა წუთისოფელთან, მაგრამ მაინც გულმშვიდად გამოეთხოვებოდა მის ბრუნვა-ტრიალს:

**მე ჩემს ნილ ტკვილს, ჩემს ნილ წყენას
არვის ვუსურვებ,
რაც ჯავრი მქონდა,
სამარეშიც ჯავრად ჩავიტან.**

ჯერ კი მშობლიურ ანბანს ეალერსებოდა გულაჩვილებული: ავტობიოგრაფიული წიგნის კომპოზიციური აგებულება მაინც როგორ შთამაგონეო!..

ანბანზეც რომ არ განყოფილიყო გრიგოლ აბაშიძის მემუარული ჩანაწერები, პირველი ფრაზა მაშინაც აუცილებლად ეს იქნებოდა, რომ:

– აბაშიძეების გვარი ძველია და საკმაოდ გავრცელებული – მთათუშეთიდან მოყოლებული და აჭარით გათავებული.

გამოარჩევადა აჭარულ დიდგვაროვან აბაშიძეებს: მემედ ბეგს, ზია ბეგსა და ჰაიდარ ბეგს, რომელთაც ოსმალეთის

სანჯაყბეგობის პატივს ქართველი პატრიოტობა ამჯობინებს და ეს მხარე საქართველოს შემოუმტკიცეს.

გამოარჩევდა კახელ აბაშიძეებსაც, რომელთაც 1924 წლის საბედისწერო აგვისტო-სექტემბრამდე მოელწიათ სოფელ ვეჟინში, ვიდრე კომკავშირლები დედაბუდიანად ამოჟღერდნენ. ჩვენი უახლესი ისტორიის ამ ტრაგიკული ეპიზოდის ფონზე მწერალს არ დაავიწყებოდა, რომ ეს აბაშიძენი შესაძლოა ნიკოლოზ ბარათაშვილის „ბედი ქართლისაში“ მოხსენიებული იოანეს შთამომავალი იყვნენ: თამაზ ენისელთ მოურავის ძე და იოანე კახთ აბაშიძე.

გამოარჩევდა XII-XIII საუკუნეების ზემო იმერეთში აბაშიძეთა გვარის გაძლიერებას და მათ გავლენას სააბაშიძო ქართლის ნაწილზედაც (ხაშურამდე), საერთოდ კაცხის თავადებს მნიშვნელოვანი როლი შეესრულებინათ იმერეთის სამეფოში, ერთ-ერთი აბაშიძე კი – გიორგი – ცოტახნით იმერეთის ტახტზეც მჯდარიყო.

და საგანგებოდ შემოიტანდა მკითხველის ცნობიერებაში პავლე ინგოროყვას ნათქვამსაც, პირადი საუბრისას გამჟღავნებულს:

– აბაშიძეების გვარი იმ მუხასძედან უნდა მოდიოდეს, რომელსაც მონღოლების შემოსევისას რუსუდან დედოფალმა თბილისის დაცვა მიანდო, როცა იგი იმერეთს ილტვოდა.

ბატონი გრიგოლი ჩაძიებია, რომელი ისტორიული წყარო გვამცნობს ამ გარემოებას, რამაც ასეთი ჰიპოთეზისაკენ გიბიძგათო.

იმას ერთბაშად ვერ გაუხსენებია, მერე კი აღარ მისცემიათ ამ თემაზე საუბრის საშუალება.

თუმცა გრიგოლ აბაშიძეს ძალიანაც არ გამოუდევს თავი, რადგანაც პავლე ინგოროყვას ამ ვარაუდმა ისედაც შთააგონა გოჩი მუხასძის სახე, საკმაოდ კოლორიტულად წარმოსახული „დიდ ღამეში“, საკუთარ პიროვნულ თვისებებსაც რომ შეურევდა მის ხასიათს და მეფის კარის ხუროთმოძღვრად გამოაქანდაკებდა.

მას მინდობია სამეფო სასახლის მშენებლობა, რაკილა დედოფალ რუსუდანის სურვილია, რომ მისი პალატები ულამაზესი იყოს არამარტო საქართველოში, არამედ მთელს წინააზიაში. და გოჩი მუხასძე აღმოსავლეთისა და დასავლეთის საუკეთესო სრა-სასახლეთა გეგმებს წინ დაიდებს, ქართული ეროვნული ხუროთმოძღვრების მიღწევებსაც სახელმძღვანელოდ გაითვალისწინებს და ახალი სასახლის ბრწყინვალე გეგმას ასე შექმნის.

გრიგოლ აბაშიძე ხელიდან არ გაუშვებს შემთხვევას, რათა თხრობაში შეფარულად შემოიტანოს ქართული მესიანიზმის იდეა, ხელახლა აღორძინებული XX საუკუნის 20-იან წლებში და იქვე ჩაფრფლილი კიდევ ერთხელ ფენიქსისებური გასხივოსნების მოლოდინში; და საგანგებოდ ახსენებს საქართველოს ახალ რომად გადაქცევის მოქადაგეთ, რომელნიც ხუროთმოძღვარს შეახსენებენ ძველ ლეგენ-

დას, ბაგრატიონთა სახლი თავის მოდემას ბიბლიური დავითისა და სოლომონის უშუალო მემკვიდრედ რომ აცხადებდა, და მოსთხოვენ: რუსუდანის პალატები სოლომონის ზღაპრულ ტაძარს მიაგმავსე, იმ ტაძარზე დიდი, უკეთ შემკული და უფრო ბრწყინვალე ააგეო.

ისიც გულმოდგინედ ჩაუჯდება ძველი აღთქმის მეფეთა წიგნს და ზოგ რაიმეს მართლაც საგანგებოდ გადმოიღებს სოლომონის ტაძრიდან, რათა ქართველი გვირგვინოსნის დავითიან-სოლომონიანი წარმომავლობა მეფის ახალი სასახლის ყველა მნახველისათვის ნათელი გახადოს.

აგერ დედაქალაქში შემოდის ხუთი ცხენოსანი და იხილავენ თუ არა მტკვრის პირას მეტეხის კლდეზე დაშენებულ, ცადაცყორცნილ ახალ შენობას, აღტაცებას ვერ ფარავენ მისი სილამაზით, სიმსუბუქითა და ჰაეროვნებით და სიამაყით გადახედავენ ერთმანეთს: გოჩი მუხასძის აგებულება, მისი ნაშენები ყველა ასე ლამაზია და ხელთუქმნელსა ჰგავსო.

ხანი რომ გავა, ესეც უნდა ითქვას: საოცარია, რომ აქამდე არ აუშენებიათ ამ კლდეზე ქართველებს მსგავსი შენობა. თითქოს კლდე თავის ბუნებრივ დაბოლოებას თხოულობდა, მთებში ჩავარდნილი ქალაქი – თავის სანიშნოსა და უმაღლეს წერტილსო.

ჯალალედინის მიერ თბილისის აკლემისა და გადაბუგვის შემდეგაც ეს სასახლე უნდა გადაურჩეს ხანძარს და ცეცხლისაგან გამოშინებულ, ჩალამებულ შენობებს შორის სასწაულივით იდგეს – ლამაზი და ერთადერთი.

ეს სასახლე რომანში საქართველოს სულიერი ძლიერების სიმბოლოდ წარმოდგება, იმედოვნებისა და მხნეობის საყრდენად აღზევებისას თუ დაცემის ფაშს. ის, რაც ისტორიის ქართველებმა უკვალოდ გააქრო დედაქალაქის ლანდშაფტიდან, მწერალმა აღადგინა და შესაფერისადგინა მიუჩინა საზოგადოებრივ ცნობიერებასა და მეტაფორისტიკაში.

და კიდევ ერთხელ განაზოგადა ხელოვანის ბედისწერაც და მოვალეობაც.

ცხადია, გოჩი მუხასძე მარტოდენ ხუროთმოძღვარი ვერ იქნება და იმ მხრივაც უნდა ჩაერთოს სიუჟეტში, პირველი ბიძგი რაც აღმოჩნდა მისი ხასიათის შესაქმნელად. გარნისის ასერიგად მნიშვნელოვანი ბრძოლა ნაგებულია, ჯალალედინი თბილისისაკენ მოისწრაფის, ქართველთა ახალი ლაშქარი ჯერ ვერ შეკრებილა დედაქალაქის დასაცავად და, ვიდრე მეფე თავს მოუყრიდეს მეომრებს, მოსახლეობამ თვითონვე უნდა დაიცვას ქალაქი, იარაღი აისხას და საომრად გაემზადოს.

გოჩა მუხასძე ერთი მეომართაგანია მათ შორის და იქნებ მოთავეც, როგორც იგრძნობა თხრობის განწყობილებიდან.

ხელოვანი ხელოვანად და აბაშიძეთა გვარის საქვეყნო ღვაწლიც შეზავებულია ამ პერსონაჟის ხასიათსა და სიმბოლურ გააზრებაში, და რათა ყოველმხრივ წარმოსახულიყო, არც თავ-

გრიგოლ აბაშიძე

განწირული და გაუზიარებელი სიყვარული დააკლო მწერალმა და არც საპრობოლეში მოხვედრა... მთავარი კი მაინც ისაა, რომ სამშობლოს ნანგრევებში ჩააყენა, მისი ტრაგედია განაცდევინა და მის გოდებას შეურია თავისი უზომო ტკივილიც.

გვარის ეპონიმი იმავე სახმით იწვოდა, რითაც შთამომავალი, რაკილა იმ ეპოქის შემდეგ ამდენი საუკუნე გადავლილიყო და ჯერაც ვერ გავმართულიყავით წელში. და გრიგოლ აბაშიძის პერსონაჟ ლაშა-გიორგის ხილვაში უცხოთა ბატონობის უღელში შებმული თაობები თაობებს რომ მისდევნენ ოხვრა-კენისითა და გოდებით, ციმბირის ყინულოვან ველებზე მიმავალი ბორკილგაყრილი შთამომავლობაც ამიტომ გაიღვება სასონარკვეთილის ზმანებაში.

წყალიო, – ნატრულობს სვეგამწარებული მეფე, მაგრამ არსადაა წყალი, ტომას სტერნზ ელიოტის ტრაგიკული ხილვებისა არ იყოს, „ბერნი მინი“ ამოთქმულის – ოცნების დროსაც რომ ვერ გიშოვნია ერთი ყლუპიც კი გადახრუკულ, გაუდაბურებულ, ღმერთსმოკლებულ სინამდვილეში, უსასტიკესი პოლიტიკური რეჟიმი კიდევ უფრო რომ გიმძიმებს.

**II.
„ლაშარელა“:
რომანტიზმიდან რეალიზმისაკენ**

ჩანანერთა იმ რკალის მიხედვით, რისი დაწერაც მოასწრო, ვერ იტყვი, რომ გრიგოლ აბაშიძე მაინცდამაინც გააშინებულა ყველაფერს და დაურიდებლად გამოიტანდა სააშკარაოზე უამრავ დაფარულ ცოდვასა თუ მანკიერებას. თავშეკავებულ გახსენებას უფრო ამჯობინებდა, ყოველივეს გულდასმით ცხრილავდა, აწონ-დაწონიდა და ისე გადმოჰქონდა ფურცელზე.

მინიშნებებს არ გაურბოდა, ხან უფრო გამჭვირვალეს, ხანაც მობურუსიანებულს, მაგრამ ეს მაინც არა კმარა საიმისოდ, გრიგოლ აბაშიძის მემუარული ჩანანერები ერთ-ერთ უმთავრეს გზამკვლევად მოვიმარჯვოთ მეოცე საუკუნის საქართველოს ტრაგიზმის შეცნობის გზაზე, თუმცე შენევნით ძალიან რომ შეგვეწვევა, უდავოა. და კიდევ უფრო მეტადაც ამოგვიდგებოდა მხარში, ჩანაფიქრის გასრულება რომ დასცლოდა და თავის მრავალფეროვან სამწერლო მონაწილვართა შორის – ყველა ჟანრში რომ მიეღწია უდავო წარმატებისათვის – დაეტოვებინა ავტობიოგრაფიული რომანიც, იმ ცხოველმყოფელობით აღბეჭდილი, „ლაშარელას“ შემოქმედი ჭეშმარიტი ხელოვნებით რომ აზიდავდა ამ ჟანრსაც.

მისი ეს პირველივე ცდა ბელეტრისტულ ჟანრში ხელშესახებად ადასტურებს, ჩინებულ ლირიკოსს ეპიკური ტალანტიც რომ მომადლებოდა – ისტორიულ პოემებშიც შემამჩნევი, მაგრამ რომანის თხრობა მაინც სხვა გახლდათ და იმ ხელოვნებითაც გაშლიდა „ლაშარელას“, მნიშვნელოვანი ტენილის შექმნას რომ შეჰფერის ისტორიული რომანის მსვლელობის გზაზე, მანამდე მაინც ერთ კალაპოტში რომ მიედინებოდა ეს ჟანრი ჩვენში და ელოდა, თუ როდის დაუდგებოდა შინაგანი ფერისცვალების ჟამი.

„ისტორიულს“ პირობითად ვახსენებ, გარკვეულ ნაკადზე მისანიშნებლად, თორემ მაინცდამაინც არ ვიზიარებ მხატვრულ ქმნილებათა ამგვარ დაყოფას, როგორც არა-არსებითსაც და, მეტიც, შინაარსმოკლებულსაც.

თვით კონსტანტინე გამსახურდიაც, ვინც ვასილ ბარნო-

ვის კვლობაზე აცხადებდა, რომ განეზრახა საქართველოს ისტორიის მხატვრული მატრიანის შექმნა, რომანის განსაზღვრებად „ისტორიულს“ შერჩევას სულაც გალიმათიად მონათლავდა და უფრო მკაცრ ეპითეტებსაც არ მოერიდებოდა: ამისთანა გალიმათია მრავლადაა ჩვენი ლიტერატურის-მცოდნეობის ავგისეულ თავლებშიო. და მისაბაძ ნიმუშად დაიმონწმებდა დასავლურ ქვეყნებს: მათ ლიტერატურაში რომანს არ უმატებენ პრედიკატს „ისტორიული“, ბალზაკი თავის რომანებს ქვეშ „ფილოსოფიურს“ მიაწერდა ხოლმეო.

– ყველა რომანი ოდესმე ისტორიულად იქცევა. არც ტეკერის, არც ფლობერს, არც ტოლსტოის არ უწოდებიათ თავიანთი ქმნილებებისათვის „ისტორიული“, რადგან იმ წუთში, როცა დიდი მწერალი გადანვება მრავალი საუკუნის წინათ მომხდარ მოვლენებს, ის წარსულს აწმყოდ აქცევს, თანადროულად აქცევს. ასე რომ, თავადაც სალამბო უფრო ცოცხალია, ვიდრე რომელიმე ლამაზი ფრანგი მატრონა, რომელიც ახლა ავენიუ დელ ოპერაზე სეირნობს.

ყველა რომანი ოდესმე ისტორიულად იქცევაო... საგულისხმოა, რომ „დიდოსტატის მარჯვენა“, რომელიც XI საუკუნის საქართველოზე მეტად მწერლის თანადროულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ყოფას წარმოსახავდა, ხანის გასვლის შემდგომ ისტორიული გახდებოდა XX საუკუნის საქართველოს 20-30-იანი წლების გააზრება-შეფასებისას კერძოდ და საბჭოთა ეპოქის შეცნობისათვის საერთოდ.

ამ ეპოქას სჩვეოდა ისიც, ისტორიული თემატიკის მომარჯვებას მწერალს ცოდვად რომ მიუთვლიდნენ და მკაცრად ითხოვდნენ პასუხს „თანამედროვეობიდან გაქცევისათვის“, რისი უფლებაც წართმეული გქონდა.

კონსტანტინე გამსახურდია ახსენებს საქართველოს ისტორიის მიმართ აგდებულ დამოკიდებულებასაც და რუსთველის, ილიას, მთელი ჩვენი წარსულის ნაციონალისტურად გამოცხადებასაც, ფეოდალური საქართველოს ტრფიალებად რომ უთვლიდნენ მწერლებს წარსულისაკენ გახედვას, ისტორიის იდეალიზებად და ბაგრატიონთა ტახტის აღდგენის მცდელობად.

მას საკუთარ თავზე ეწვინია, თუ რას ნიშნავდა დევნის გამოცხადება ისტორიულ ამბებისა და პერსონაჟების შემოტანა-შემოყვანისათვის საზოგადოებრივ ცნობიერებაში.

მაინც არ გადაეხვია არჩეული გზისა და მსოფლხედვისათვის.

მაგრამ ლიტერატურას თავისი კანონები აქვს. და ისტორიული რომანიც – ელოდა, თუ როდის დაუდგებოდა შინაგანი ფერისცვალების ჟამიო...

რატომაც არა – ჟანრებშიც შეიგრძნობა ამგვარი მოლოდინი ერთფეროვნებისაგან თავდასაღწევად, თუმცე ადვილი არ არის კალაპოტიდან გადახვევა თუ სულაც ახალი ნაკადის გახსნა, ნიჭთან ერთად ამ არჩევანს ის გაბედულებაც სჭირდება, ურომლისოდაც სიახლე მკრთალდება. რალაც მნიშვნელობა მასაც ენიჭება – თვით მკრთალსაც, ვილაც რომ შეამჩნევს და მარჯვედაც აზიდავს, მაგრამ წამომწყები კი ჩრდილში რჩება და მარტოდენ ლიტერატურის მკვლევარებს დარჩებათ სამსჯელოდ თუ მისათითებლად სურათის სისრულისათვის.

გრიგოლ აბაშიძე არ შეეუბებოდა დიდ სახელებს, შინაგან პაექრობას გაუმართავდა და მათ მიერ დადგენილ ნაკადს თამამად აუქცევდა გვერდს.

ალექსანდრე ყაზბეგის, ვასილ ბარნოვის, შალვა დადიანის,

კონსტანტინე გამსახურდიასა თუ ლევან გოთუას ისტორიული რომანები და მოთხრობები კვლავაც დიდებულ ქმნილებებად დარჩებოდნენ, სამწერლო და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების მარადიულ თანამგზავრებად, მაგრამ ამ მიმართულებით დაუსრულებელი დენაც მიმბაძველთა ხელში სრულიად განყალდებოდა, უკეთეს შემთხვევაში ვარაიციებსა და კალკირებას ვერ გასცდებოდა და მკითხველის შთაბეჭდილებაც ის ველარ იქნებოდა, ესა თუ ის ავტორი რომ ჩაითქვამდა.

ვასილ ბარნოვის იშვიათი ხელოვნებით ევროპული რომანის რანგში ამაღლებული ქართული ისტორიული ბელეტრისტიკა იმ გადახალისების აუცილებლობას გრძნობდა, „ლაშარელას“ მოვლინებას რომ უნდა დაედასტურებინა.

მანამდე გადახვევა ნიკო ლორთქიფანიძეს უკვე ეცადა. თუმც ასე რადიკალურადაც არა.

რომანტიკულ იერსა თუ განწყობილებას ერთიანად არ გაემიჯნებოდა, ხედვას კი შეანაცვლებდა რეალისტურით, მაგრამ სტილს ხელს არ ახლებდა და კვლავაც იმ რომანტიკულ სურნელს შეუნარჩუნებდა, ვასილ ბარნოვის გავლენით რომ შეემუშავებინა თავის დროზე, და თუმც ისე დაეხვეწა, თანდათან ორიგინალურ მანერადაც გამოეკვეთა, მაინც ბარნოვის სკოლის მწერლად რჩებოდა და რომანტიკული სურნელიც იქიდან მოჰყვებოდა.

ეგაა, „რაინდები“ თუ „მრისხანე ბატონი“ როგორღაც მიიჩქმალებოდა მისივე მინიატურებისა თუ ნოველების ფონზე, თანაც ორივე თხზულება მოთხრობა გახლდათ და არა რომანი და კონსტანტინე გამსახურდია შედარებით ეგუებოდა მათ არსებობას, მაგრამ „ლაშარელა“ სხვაგვარად ამოიჭრებოდა საერთო სალიტერატურო მდინარებაში, მითუმეტეს, გრიგოლ აბაშიძის პიროვნულ გავლენასა და ადგილს საზოგადოებრივ იერარქიაში შეეძლო ძალიან ნადგომოდ წიგნის გახმაურებას.

თვითონ უშუალო ჩარევა არც დაჭირდებოდა დითირამბიადის მოსამზადებლად.

საქებარი წერილი წერილზე გამოქვეყნდებოდა ქართულადაც („კომუნისტი“, „ლიტერატურული გაზეთი“) და რუსულადაც („ლიტერატურნაია გაზეთა“, „ზარია ვოსტოკა“). რუსულ პრესაში გასაღწევად შესაფერისი საბაბი აღმოჩნდებოდა ქართული დღეების დეკადა მოსკოვში, მაგრამ უამისოდაც არ დარჩებოდა „ლაშარელას“ გამოცემა მარტოდენ ქართველთათვის ცნობილი... რომანის საჯარო განხილვაც გაიმართებოდა თბილისის სამ უმაღლეს სასწავლებელსა და ერთ-ერთი რაიონის კომკავშირული აქტივის თავყრილობაზე.

ასეთი წარმატებული დასაწყისი კიდევ მეტ სიკეთეს უქადა მომავალში, მითუმეტეს, ამ რომანს მხოლოდ პირველი ნიგნად მიიჩნევა და მისი გაგრძელების დანერაც განეზრახა, წარმატებით ფრთაშესხმული ენერგიულად რომ შეუდგებოდა დილოგიის მეორე რომანსაც (მაშინ ჯერ კიდევ ვერ იფიქრებდა, რომ საბოლოოდ ტრილოგია უნდა გამოსვლოდა – „დიდ ლამეს“ მოჰყოლოდა „ცოტნე ან ქართველთა დაცემა და ამაღლება“).

ამასობაში ქუფრი ღრუბლები შეიყრებოდა „ლაშარელას“ თავს.

ცალკეული კრიტიკული შენიშვნები იმ შეკრებებზეც მოესმინა, მაგრამ საშუალება ჰქონდა თავისი საბუთები და მოსაზრებანიც გაეცნო მსმენელთათვის, ისინიც გულდასმით უუკირდებოდნენ ავტორის მსჯელობას, დისკუსიას მაინცდამაინც აღარ ამწვავებდნენ და მწერალიც კმაყოფილი ბრუნდებოდა შინ („ჩვენი შეხვედრა ყოველთვის მეგობრუ-

ლი, სასარგებლო და შედეგიანი იყო“).

ეს თავყრილობანი იმ მხრივაც უმშვიდებდა გუნებას, რომ მასთანაც მიეღწია იმ მითქმა-მოთქმას, რაც „ლაშარელას“ გამოქვეყნებას გამოენვია გარკვეულ წრეებში, მარტოდენ მონონება კი არ ხვდომოდა წილად; და აგერ საჯაროდ შეეძლო განმარტება, თუ რას გამოენვია იმ ორი-სამი სურათისა თუ სცენის ჩართვა თხრობაში, სულ რაღაც 5-6 გვერდისა 22 თაბახიან რომანში, მკითხველთა ერთი ნაწილის გულისტკივილსა თუ, მეტიც, გულისწყრომას რომ ინვევდა.

თანაც, თანახმა გახლდათ, რომ მეორე გამოცემისას შეერბილებინა ან სულაც ამოეღო ის ეპიზოდები.

მაგრამ ქართველს ვერ გადაურჩებოდა.

მკითხველთა იმ ნაწილის ამ კრიტიკული განწყობილებით შეეცდებოდნენ ესარგებლათ ირაკლი აბაშიძესა და კონსტანტინე გამსახურდიას.

ერთი თანამდებობრივი კარიერის გზაზე მიიჩნევა თავის მთავარ მეტოქედ გრიგოლ აბაშიძეს.

მეორეს პოპულარობაში შეცილება და ისტორიულ თემატიკაში შემოჭრა გააღიზიანებდა.

და „იმედის“ შენობაში გამართული დისკუსია აუტოდაფედ დაატყდებოდა თავზე მწერალს, ვინც ისეთი გულუბრყვილოც არა ყოფილა, წინასწარვე არ ეგრძნო თუ არ გამოეძია, უშფოთველად რომ არ ჩაივლიდა ის თავყრილობა, მაგრამ მაინც თამამად გაუდგებოდა გზას, რაც უნდა იყოს, განხილვა რაღაც ფარგლებს არ გადაცდება და რომანის ღირსების დამფასებელთაც და მეც არამარტო მოსმენის, არამედ აზრის გამოთქმის საშუალებაც მოგვეცემაო.

არადა, იქ ისეთი ადამიანებიც მიაწყებოდნენ, რომელთაც ყურში ჩანვეთებოდათ, „ლაშარელას“ შექმნით გრიგოლ აბაშიძემ რაღაც დიდი დანაშაული ჩაიდინა ქართველი ერისა და ისტორიის წინაშეო.

ეგზალტირებულ განწყობილებას ორატორთა გამოსვლები კიდევ უფრო გაამწვავებდა და გაამშაგებდა და მწერალს ისეთი განცდა გაუჩნდებოდა, ცოტაც და იმისაკენ მოუნდებენ, რომ ლინჩის წესით გამისწორდნენო.

ის დრო გარდასულა, თუმც შთაბეჭდილებანი გაუზუნრად შემორჩენია. გახსენება მაინცდამაინც არ ეჭაშნიკება, რაკილა ყოველი სურათი თუ დეტალი მაშინდელი სიმძაფრით ცოცხლდება, და ურჩევნია, გამოეცალოს იმ განცდებს, ლინჩის წესით გასამართლებასაც რომ მოალანდებს და მოლანდებთაც დაზაფრავს; და უკვირს, მაინც რამ გადამარჩინაო.

ამიტომაც არ ამყოლია ადვილად, როდესაც იმ დისკუსიის თაობაზე გამოვხატე ცნობისწადილი.

ერთხელ მომიგო: რად გინდა, რა საინტერესოა, ისედაც ათასი რამ გაქვს საჩხრეკ-საძიებელიო... მეორედაც... მესამედ დამპირდა, მე თვითონ დაგირეკავ და შინ მესტუმრე, სტენოგრაფიულ მასალებსაც გამოგატან და ზოგიერთ გარემოებასაც გაგაცნობო.

დრო გადიოდა.

დარეკვით კი დამირეკა ერთი-ორჯერ, რათა მოებოდიშებინა: ვერა და ვერ მოვიცალე იმ მასალების მოსაძებნად და ნუ მიწყენ, აუცილებლად მოვახერხებთ შეხვედრასო.

ჯენტლმენური თვისებანი და მანერები იმთავითვე მოსდგამდა და მისი პიროვნული დახვეწილობა და შინაგა-

ნი ღირსება სანიმუშო გახლდათ.

ამ ერთ დეტალშიც – ახალგაზრდა კაცთან ასე რომ ბო-
დიშობს და რაღაც მოჯადოებული წრის გარღვევას ლა-
მობს მისი თხოვნის შესასრულებლად – თვალნათლივ ცნა-
ურდება მისი კეთილშობილური ბუნება.

ახლა წინ ვუზივარ, იგი კი საქალაქდეს ატრიალებს ხელში.
– ირაკლიმ მოამზადა ყველაფერი, თუმცა თვითონ არ
გამოჩენილა... როგორც სჩვეოდა... კონია მანამდეც მონ-
დომებით იყო ჩარეული და განხილვაზეც მწვავედ გამოვი-
და... ამ ორმა კაცმა განსაზღვრა ის დღე...

III. მეხსიანება

1959 წლის იანვარში მწერალთა კავშირის ყრილობაზე წარ-
მოთქმულ სიტყვაში ამ სახელთა გაშიფრვას მოერიდებოდა და
განზოგადებას ამჯობინებდა თავყრილობის საერთო სულისკ-
ვეთების წარმოსაჩენად და საყვედურის გამოსახატადაც:

– ასეთი აუდიტორიის წინაშე კამათში მონაწილე მწერ-
ლებსა და სწავლულებს დიდი ტაქტი და პასუხისმგებლობა
მართებდათ, მაგრამ, სამწუხაროდ, ყველამ როდი გამოიჩინა
ეს პასუხისმგებლობა. უფრო მეტიც, ზოგიერთმა ორა-
ტორმა დისკუსიაზე საკუთარი სახელის გათქმისათვის
ეროვნული გრძნობებით სპეკულაცია გასწია, ტყუილი და
მართალი განუსჯელად მომანერა...

მემუარულ ჩანაწერებში კი გახსნილია მთავარ მეტოქე-
თა ვინაობა:

– მწერალთა კავშირის მაშინდელი მეთაურის ინიციატივი-
თა და სცენარით მოწყობილ დისკუსიაში კონსტანტინე აღმოჩნ-
და მთავარი მოქმედი პირი, რომელიც არაობიექტურად და-
მესხა თავს და ისეთი ცოდვები დამაბრალა, რომელთა მსგავსი
მისსავე რომანებში გაცხილებით მეტი დოზით მოიპოვება.

„ლაშარელაში“ სექსუალურ და ეგზოტიკურ გარემოე-
ბას რომ მიაქცევდა ყურადღებას, კონსტანტინე თვითონაც
აღიარებდა: მე ყველაზე ცოდვილი ვარ ქართველ მწერალ-
თა შორის ამ მხრივ, – მაგრამ თანამოკალმეს მაინც არ
ააცდენდა მუნათს: ეს ეხებოდა ვილაც ქალებს, თორემ რო-
გორ შეიძლებოდა საქართველოს დედოფალი შევარდნი-
ლიყო აბანოში მდებარე გლეხთან.

სიტყვას კი იმით დაიწყებდა: მე ავად ვარ, მაგრამ მოვე-
დი იმიტომ, რომ პატივს ვცემ მწერალთა კავშირს და პირა-
დად გრიგოლ აბაშიძეს – ჩემს შემოქმედებით მეგობარს.

„მეგობრად“ კიდევ არაერთხელ მოიხსენიებდა, თავის საყ-
ვარულ პოეტადაც, და გამოსვლის ცხარე პათოსი რომ გაემარ-
თლებინა, ამ მოტივს მოიმარჯვებდა: გადანყვეტილი მაქვს,
რომ მის მიმართ ვიყო სასტიკი, როგორც მოყვარული მამაო.

წყენას გულში ჩაიკლავდა გრიგოლ აბაშიძე და, არამც-
თუ სამაგიეროს გადახდას არ მოინდომებდა არასოდეს,
ორჯერ სწორედ მისი შუამდგომლობით მიიღებდა ხელ-
სუფლება დადგენილებას კონსტანტინე გამსახურდიას
თხოვლობათა სრული კრებულის გამოცემის თაობაზე.

ასეთ გამოცემებში მწერლები იმჟამად განსაკუთრე-
ბულ ჰონორარს ღებულობდნენ და ძალიან უადვილდებო-
დათ ცხოვრებაც და შემოქმედებითი მოღვაწეობაც.

გულჩვილობა არ სჩვეოდა „მთვარის მოტაცების“ შე-
მოქმედს, მაგრამ გრიგოლ აბაშიძის ეს საქციელი, თანაც

ორგზის, ძალიან ააღელვებდა:

– ვაჟკაცი ყოფილხარ, კეთილშობილებით რომ მიხდი
სამაგიეროს.

და მოინდომებდა გამოეხსნოებინა მაშინდელი მოქმე-
დება. შესაფერისი შემთხვევაც გამოჩნდებოდა – როდესაც
ის ტომი გამზადდებოდა გამოსაცემად, მის ლიტერატურ-
ულ-პუბლიცისტურ სტატიებს, ესეებსა და საჯარო გა-
მოსვლებს რომ უყრიდა თავს, „ლაშარელას“ შესახებ გა-
მოსვლის დედანს გაუგზავნიდა და სთხოვდა: მიმითითე ის
ადგილები, რომელთა ამოღებაც სასურველად მიგაჩნიაო.

უთუოდ სვდებით, თუ ამჯერად როგორ მოიქცეოდა
გრიგოლ აბაშიძე.

თავაზიანად დაუბრუნებდა უკანვე დედანს და შეუთვლი-
და: საამისო სურვილი არ გამაჩნია და არც შეიძლება მქონდეს,
რატომ უნდა ჩასწორდეს ის, რაც უკვე ისტორიას ეკუთვნისო.

ანკი როდის ყოფილა, დაწერილი თუნდაც ნაჯახს ამოე-
შალოს.

სასტიკი, როგორც მოყვარული მამაო...

და შენიშვნას შენიშვნაზე რომ დაახვავებდა, ის მთა-
ვარსაც განსაკუთრებით დაიხვევდა ხელზე, ყველაზე დიდი
ხმაური რასაც გამოეწვია და ლამის ჩასაქოლადაც არ და-
ენდოთ „ლაშარელას“ შემოქმედი. და თუ სხვათაგან მოსმე-
ნილს კიდევ ის ეფექტი არ ჰქონდა არაჯანსაღი აჟიოტაჟის
გასაღვივებლად – ხომ შეიძლება განგებ აზვიადებდნენ
რომანის ამ მცირე თუ უნებლიე ნაკლს ლიტერატურაში
ნაკლებად ჩახედული ადამიანები – კონსტანტინე გამსა-
ხურდიას დასტური სულ სხვა შთამბეჭდაობით გახშიანდე-
ბოდა და ცეცხლს მოუკიდებდა მდრტვინავ დარბაზს.

– ჩვენ უფლება გვაქვს, ისტორიულ გმირს ზედმეტი სი-
კეთე მივანეროთ, მაგრამ ზედმეტი ცუდის მიწერის უფლე-
ბა არ გავგაჩნიაო, – შეავაჩნიაო, – შეავაჩნებდა სასტიკი და მოყვარული
მამა და გმობდა თანამოკალმეს ლაშა-გიორგისა და რუსუ-
დანის შეუფერებლად გამობატვისათვის.

– მე ვიცნობ მის შესანიშნავ გემოვნებას და პირდაპირ
გამაოცა ამ ამბავმა, როგორ შეიძლება თამარის შეილების
ასე განუკითხავად გამოსახვა, იმ თამარისა, რომელსაც
ორმა დიდმა პოეტმა უმღერა და რომლის სახელი საქარ-
თველოში ყოველ ციხეს ჰქვია. ზოგიერთები ამბობენ, რომ
თქვენი საქციელი ემსგავსება იმ კოსმოპოლიტი პროფესო-
რის საქციელს, რომელსაც ჩვენ თავში ვურტყამო.

„ზოგიერთებიო“ – თითქოს თვითონ თავიდან იცილებ-
და ამ შეფასებას, მაგრამ სათქმელს მაინც მკაცრად ეუბნე-
ბოდა და აგერ კოსმოპოლიტადაც აცხადებდა.

ღვთაებრივი შარავანდით შემოსილი თამარ მეფის შე-
ლებზე ოდნავი გადაკრულიც კი არ უნდა თქმულიყო, თო-
რემ ისტორიული წარსულის შეურაცხმყოფელად შეირაცხე-
ბოდი, წინაპართა ღვანლის გამქიქებლად, სიყალბის მქადა-
გებლად. და რაკილა „ლაშარელაში“ საკმაოდ მოიპოვებოდა
ამგვარი თვალთახედვისათვის შეუსაბამო პასაჟები, მწერა-
ლი ცეცხლის შუაგულში ამიტომაც მოექცეოდა.

იმ შერისხვის ფსიქოლოგიურ-იდეოლოგიური მოტივე-
ბი მოგვიანებით ასე გაშიშვლდება ოთარ ჩხეიძის მხატვ-
რულ-დოკუმენტურ რომანში „ჩემი სავანი“.

გრიგოლ აბაშიძეს მთავრობა და ნომენკლატურული
კრიტიკა დიდად რომ სწყალობდა, ისტორიული რომანი მა-
ინც ვერ აპატიეს, რაკილა რაც შეიძლოთ დევნიდნენ საქარ-
თველოს ისტორიასაც და ისტორიულ რომანსაც საქარ-
თ-

ველოში.

– რუსეთში არა. დიდ მოდამი გახლდა „პეტრე პირველი“. რუსეთში არა.

ჩვენში კი კონსტანტინე გამსახურდიასა და ლევან გოთუას რომ ჩადგომოდნენ კვალში ცოფიანი ძაღლებივით, ერთხანს აკი შალვა დადიანსაც შეუჩნდნენ რომანისათვის „უბედური რუსი“: როგორ თუ რუსი და როგორ თუ უბედურიო. ხელახალი გამოცემისას „გიორგი რუსს“ რომ დაარქმევდა, მაინც არ დამშვიდდებოდნენ: მხოლოდ სახელი შეუცვალა, მასების რევოლუციური აღმავლობა არა ჩანს და არაო. ბოლოსდაბოლოს დაეხსნებოდნენ.

– შალვა ადვილად არ ემეტებოდათ. ესახელებოდათ: ჩვენთან დგას ძველი ინტელიგენციაო. იდგა. არც გრიგოლი ემეტებოდათ. ხმაურსაც ასეთს როდი ელოდნენ. განაგრძობდნენ ჩვეულებრივ დევნასა, ამისთვის რო გამაფრთხილებელსა.

უჩვეულო კი გამოვიდოდა:

– აქ ჩაერია პატრიოტული განწყობილებანიცა: თამარის შვილები გაგვილანძლა „ლაშარელამაო“, ჩვენი დიდი თამარისაო, ჩვენი წმიდა თამარისაო, ამ მოტივითა. სარჩელი მაინც ბევრად მეტი გახლდათ რაღა თქმა უნდა. თავის ისტორიას იცავდა ხალხი, ისტორიულ რომანს იცავდა ხალხი, რახან რო ისტორია წაართვეს, რომანებით რო მაინც შემოენახა. აკი ტრაზახობდა კონსტანტინე გამსახურდიაცა: ქართლის ცხოვრებას ამოუყენებ მე ჩემს რომანების სერიებსაო. ტრაზახობდა. გრიგოლის მიმატება აღარ უნდოდა ნომენკლატურულ კრიტიკასა.

უნებურად ასე გადაეჯახვა ერთმანეთს ხელისუფლები-სა და საზოგადოების ინტერესები. ისტორიის მდევნელი და ისტორიის დამცველი რაღაც უცნაურობით, ბედის ჟინიანი თამაშით მოკავშირენი აღმოჩნდნენ და შუაგულში კი „ლაშარელა“ მოიყოლეს.

გამაფრთხილებელი თავდასხმა აუტოდაფედ გადაიზარდა. ბევრგვარი პარადოქსი სჩვევია მკაცრ პოლიტიკურ რეჟიმებს.

სასტიკს – მითუმეტეს.

საიდან რა გამოიხლართება, სად რა ამოჰყოფს თავს!..

ესეც ერთი თვალნათლივი ნიმუში, რომლის ანალიტიკური დამლა და გააზრება ყოვლად წარმოუდგენელია, თუ ერთდროულად ორივე განზომილებიდან არ აკვირდები – შიგნიდანაც და გარედანაც.

მწერლის ვაჟი – დავით აბაშიძე კი – ამ განწყობილებას იმ გარემოებით ახსნიდა, რომ რომანის გამოქვეყნება დაემთხვა დესტალინიზაციის ხანასა და 1956 წლის მარტის ტრაგიკულ ამბებს, ეროვნული თავმოყვარეობა უკიდურესობამდე გამძაფრებულყო და ყოველგვარი შეხება ისტორიულ პერსონაჟებთან თუ გარდასული ჟამის ეპიზოდებთან უადრესი სიმწვავით ამიტომაც აღიქმებოდა.

ცხადია, ამგვარ ახსნაშიც შეიმჩნევა ჭეშმარიტების მარცვალი, თუმც ეს არაჯანსაღი აჟიოტაჟის ვალვივების ფსიქოლოგიურ სანყისს უფრო ესადაგება და არა საერთო სულისკვეთებას, რომელიც სხვა რეალობაში ასე უკიდურესობას არ მიაღწევდა, მაგრამ „ლაშარელა“ მაშინაც შემაცხუბნებელი აღმოჩნდებოდა საზოგადოებისათვის და დავა-კამათსაც გამოინვევდა მწერალთანაც და თვითონ მკითხველებს შორისაც.

ყველა ერთნაირად ვერ იგუებდა მის გამოჩენას. ეგაა, დავა-კამათი ლიტერატურის ფარგლებს არ გადაცდებოდა.

გრიგოლ აბაშიძე მიხვდებოდა, რომ პასუხის გაცემის, განმარტების საშუალება აქ არ მიეცემოდა, და რაღაც უნდა ელონა შინ მშვიდობით დასაბრუნებლად – ერთი იმდენი, როგორმე გადარჩენოდა აბობოქრებულ მასას, ემანდ მართლა ლინჩის წესით არ გაესამართლებინათ.

* * *

– არავინ გამოგქომაგებიათ?

– რას ამბობ, რა გამოქომაგება... მეც კი აღარ მოვინდომე საკუთარი თავის დაცვა და შეხვედრის მიწურულს სიტყვა რომ მარგუნეს და აზვირთებული ხალხის წინაშე წარვდექი, ძალიან კომპრომისული გზა ავირჩიე, ნაცარი დავიყარე თავზე და ვიბოდიშე ასეთი წიგნის დაწერისათვის... ვიძახე – სულ სხვა რამ მქონდა ჩაფიქრებული, მაგრამ მხატვრული ოსტატობა არ მეყო და ასე იმიტომ დამემართა, უნებურად შევცოდე თამარ მეფის შვილების წინაშე-მეთქი... დავპირდი, რომ ხელმეორე გამოცემისას რომანს საგრძნობლად გადავამუშავებდი... გადავრჩენილიყავ და სხვა რას დაგიდევი!..

* * *

საუკუნის დამდეგს იაკობ გოგებაშვილსაც წადავებოდნენ და საკმაოდ ცხარედაც, როგორ თუ რუსუდან დედოფალი უხერხული სახით წარმოაჩინეო. წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობა მოსთხოვდა, ან ეს პასაჟები ამოშალე ისტორიული მოთხრობიდან, ანდა მის გამოცემას ჩვენი სახელი ნუ წაენერებაო.

არადა, იაკობს ბელეტრისტული თხზულება ხომ არ შეექმნა – საქართველოს საყმანვილო ისტორიას ადგენდა ქართლის ცხოვრებაზე დაყრდნობით და იქიდანვე გადმოეტანა სიუჟეტური ქარგა ისტორიული ნოველისათვის „საარაკო თავგადასავალი ტახტის მემკვიდრისა“. არც რა მიემატებინა და არც რა გამოეკლო მემატიანის მონათხრობისათვის, მხოლოდ სტილურად გადაემუშავებინა და ყმანვილის გონებისა და ინტერესებისათვის შეეფარდებინა. აბა, რა მისი ბრალი იყო, თუ რუსუდან დედოფალმა, სამეფო ტახტის დანარჩუნების მიზნით, სასიკვდილოდ გაიმეტა თავისი ძმისწული, შემდგომში მეფე ულუ-დავითი; და მის გასაწინააღმდეგოდ უღმერთო ცილისწამებასაც არ მორიდებია – არამარტო ლაშა-გიორგის ვაჟი, თავისი ჩალი თამარიც გახვია ამ საზიზღარ ქსელში და უმანკოს ჩიქი მოსცხო.

ისტორიული ნოველის პირველ გამოცემას უმტკივნეულოდ ჩაველო, მაგრამ ამჯერად თავი გამოედოთ წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობის წევრებს და ცენზორის უფლებაც მიეტაცებინათ მკაცრი მოთხოვნით: ან ამოშლი და ან უჩვენოდ მიხედე საქმესო.

იაკობ გოგებაშვილი ამოკლებით არ ამოაკლებდა იმ პასაჟებს – ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, მათი წაშლით არამცთო მთავარი კონფლიქტი გაქრებოდა, სიუჟეტი სრულიად დაინგროდა – მაგრამ გათვალისწინებით მაინც გაითვალისწინებდა მწერალთა და მოღვაწეთა იმ გუნდის განწყობილებასა თუ გემოვნებას და ნოველას დაბოლოვებდა რუსუდან დედოფალის მონანიებით. მოგვხსენებათ, თვითყვედრება, სინანული ამსუბუქებს ჩადენილ ცოდვებს და მომნანიეს რაღაც სხივს სძენს. და მკითხველის, მსმენელის გაგული-სება თანაგრძნობით ამიტომაც იცვლება ხოლმე მის მიმართ. საზარელ ცოდვას გაქრობით რა გააქრობდა და რუსუ-

დანი მანც საკმაოდ მრუმე სახით ჩაიბეჭდებოდა მკითხველის – განსაკუთრებით კი ყმაწვილი მკითხველის – ცნობიერებაში?.. იაკობ გოგებაშვილს რა უნდა ეშველა მისთვის – ქართლის ცხოვრების მონათხრობს ხომ არ გადააკეთებდა რუსუდან დედოფალის სახის შესალამაზებლად?

შემდგომ – ეს უკვე საბჭოთა ეპოქის საქართველოში – რამდენჯერმე კიდევ გამოქვეყნდებოდა „საარაკო თავგადასავალი ტახტის მემკვიდრისა“, მაგრამ უჩუმრად ჩაივილიდა, არავითარი აჟიოტაჟი არ მოჰყვებოდა, არავინ მოითხოვდა: ამოვიღოთ ეს ნოველა იაკობ გოგებაშვილის ისტორიულ თხზულებათა ციკლიდანო... არავის ანუხებდა იაკობის სახელი, არავის აღაშფოთებდა და საბაზად ამიტომაც არ დაიხვედნენ ხელზე რუსუდან დედოფლის იმგვარი იერით წარმოსახვას, ეს სიუჟეტური ქარგა რასაც გვაუწყებდა. არც „ლაშარელას“ ირგვლივ ატეხილ ხმაურს მიუბრუნებია ვინმე იაკობ გოგებაშვილისაკენ. ნეტა თვითონ გრიგოლ აბაშიძეს თუ წამოაგონდა ეს ისტორიული ნოველა? მაშინ ხომ კიდევ დაიმონებდა – აგერ, რუსუდანი აქ გაცილებით უარესად გამოიყურება, ვიდრე ჩემს რომანში?!. თუმცა არა – თავს მაშინ ვერ უშველიდა, იაკობ გოგებაშვილის მიმართ კი უნებურად გააღიზიანებდა არაერთ ადამიანს.

არადა, წარმოიდგინეთ, გრიგოლ აბაშიძეს ულუ-დავითზე რომ მოენდომებინა რომანის შექმნა!

სწორედაც რომ სარომანე გმირი და სიუჟეტია.

რუსუდან დედოფლის იმ სათაკილო მოქმედების აღწერას არც ის მოერიდებოდა, ცხადია; დეტალურადაც ჩაულრმავებოდა, ვრცელადაც გაშლიდა და, აბა, მაშინ ინვენედა თუ ინვენედა ულმოებელ თავდასხმას.

მობოდიშებაც, თავზე ნაცრის დაყრაც ვერ უშველიდა და ვერც ალთქმა-დაპირებანი: ახალი გამოცემისას აუცილებლად გავასწორებო.

ისე მომნანიე რუსუდანის ეპიზოდს პირდაპირ გადმოიტანდა იაკობ გოგებაშვილის ისტორიული ნოველიდან და ბელეტრისტული თხრობის კვალობაზე გააღრმავებდა, იქნებ კომპოზიციური ქარგაც მის ირგვლივ შემოექსოვა.

იაკობ გოგებაშვილსაც წადავებოდნენ და საკმაოდ ცხარედაცო...

ხომ ვამბობდით, ხომ ვაფრთხილებდით იაკობსაცო, – თავიანთი შეხედულების სისწორეს დაბეჯითებით ირწმუნებდნენ გამგებობის წევრთა აჩრდილები, ნირნამხდარი გრიგოლ აბაშიძისათვის რომ მოეკრათ თვალი ჯერ მაგიდასთან, მერე კი ტრიბუნასთან, შემფოთებული რომ მიმოატარებდა მზერას, ნეტა გავალწნე თუ ვერ გავალწნეო...

* * *

კონსტანტინე გამსახურდია გრიგოლ აბაშიძეს რჩევას რომ უზიარებდა: ჩვენ უფლება გვაქვს, ისტორიულ გმირს ზედმეტი სიკეთე მივანეროთ, მაგრამ ზედმეტი ცუდის მიწერის უფლება არ გავგაჩნიაო, – ამით მარტოდენ ზოგად შთაბეჭდილებას კი არ ამცნობს მკითხველს, არამედ უპირველესად საკუთარ მხატვრულ-იდეურ მრწამსს მოაქცევს ესთეტიკურ ფორმულაში, ისტორიისადმი საკუთარ თვალთახედვას ამჟღავნებს, იმ სტილისტიკას ანიჭებს უპირატესობას, თვითონ რაზეც ამოუშენებია „დიდოსტატის მარჯვენაც“ და „დავით აღმაშენებელიც“.

მხოლოდ უპირატესობას?

დიახ, არ კმარობს მარტოდენ ამას და ერთადერთ მხატ-

ვრულ მეთოდად აღიარებს, რომლისგან განდგომაც ლიტერატურულ ერესად თუ შეირაცხება.

რომანტიკული მზერა შეუცვლელ საწყისად უნდა დარჩეს ისტორიული რომანის სტილური მანერის განმსაზღვრელად და არქიტექტონიკის ასაგებად.

და ამ დადგენილ წესრიგში რეალიზმის შემოჭრა ის უხეში ჩარევა იქნება, რაც საყრდენს გამოაცლის წარსულისადმი ამაღლებულ დამოკიდებულებას, ამაღლებულობის გარეშე კი ისტორიულ ქმნილებას თავისი დანიშნულება ეკარგება.

„ლაშარელას“ გამოჩენას ამიტომაც ვერ შეეგუებოდა ადვილად და ისედაც გამოედავებოდა ამ ახალი სტილისტიკის დამკვიდრების სურვილს – სხვა დროსა და პირობებშიც. უთანხმოება პრინციპული გახლდათ.

ისეთივე შეურიგებელი, როგორც თავის დროზე ვერ შეთანხმდებოდნენ იაკობ გოგებაშვილი და ივანე ჯავახიშვილი, თუ რა გზა უნდა აერჩია ისტორიკოსს გარდასული ჟამის მოვლენათა და ეპიზოდების შესწავლა-წარმოჩენისას – გამოსარჩლებითი, ადვოკატური თვალთახედვა და მეთოდი ემჯობინებინა თუ სრული მიუკერძოებლობით გამოეძიებინა ყოველივე და კარგი და ავი წინაპართა ნამოქმედარიდან ერთნაირად გამოეტანა სააშკარაოზე?

ზოგადი თვალსაზრისით, ცხადია, ივანე ჯავახიშვილის ეთიკურ-იდეური მრწამსი – ისტორიული წარსულის კვლევისას მიუდგომლობის, პირუთენელობის აუცილებლობას რომ ქადაგებდა – არავითარ გადასინჯვას არ საჭიროებს, მაგრამ არც იაკობ გოგებაშვილს ესწავლებოდა მიუკერძოებლობის ღირსება და, რაკილა შეაგონებდა ყველას, ადვოკატური, გამოსარჩლებითი მეთოდი გვერჩიოსო, ეს იმ და მხოლოდ იმ მკაცრი, მწარე სინამდვილისა და გარემოს გათვალისწინებით, საქართველო რომ ჩავარდნილიყო.

იმპერიული კაბალა და მრისხანე რუსიფიკატორული პოლიტიკა მიზანმიმართულად ლამობდა ჩვენი ქვეყნის ისტორიული წარსულის დაკნინებასა და გაუფასურებას, წმინდანებისა და გმირების შეურაცხყოფა-გაბიაბრუებასა და უღირს ადამიანთა დასახვას სამშობლოს მოჭირნახულებად და მისთვის თავდადებულებად, რითაც იმპერიული ხელისუფლება ლახავდა ჩვენს ეროვნულ თავმოყვარეობას და ამკვიდრებდა ნიჰილიზმსა და სულიერი უღონობის განცდას.

ასეთ დროს ცოტა სხვაგვარად უნდა განისაჯოს გამოსარჩლებისა და ადვოკატობის რაობა ისტორიისათვის მიმართებით, ზოგად ფორმულაში კერძო ვითარებასაც უნდა დაეთმოს ადგილი – გასათვალისწინებლად; და ნიშანდობლივია, რომ მოგვიანებით ივანე ჯავახიშვილიც ამ სამზერიდან გადააფასებდა თავის ზოგიერთ შეხედულებას საქართველოს წარსულის ამა თუ იმ ეპიზოდზე.

რომანტიკულსა და რეალისტურ თვალთახედვას თავისთავად გამოეკერებოდა პოლიტიკური სარჩული და მათი შეჯახება კიდევ უფრო მძაფრი და შეურიგებელი ამიტომაც შეიქნებოდა XIX-XX საუკუნეთა საქართველოს სინამდვილეში.

ოღონდ ესეცაა –

მაინც სად გადის ზღვარი ამ ორი თვალთახედვის მთავარ კონცეფციებსა და მათ გადამეტებულ ვარიაციებს შორის?

მაინც სადამდე შეიძლება გადაწვდეს რომანტიკული აღქმა-გააზრება, რომლის იქით გაბიჯებაც უკვე ველარ იქნება დიდად სასიკეთო ქვეყნისათვის და სულიერი ამაღლებისაკენ სწრაფვა შესაძლოა მაცთურ ილუზიებსა და გან-

დიდების ჟინში გადაიზარდოს?

ანდა –

მაინც სადამდე შეიძლება გადაწვდეს რეალისტური აღქმა-გააზრება, რომლის იქით გაბიჯებაც უკვე ველარ იქნება დიდად სასიკეთო ქვეყნისათვის და რომანტიკული შარავანდის შემოსაძარცვად სწრაფვა შესაძლოა გულგატეხილობასა და სასონარკვეთილებაში გადაიზარდოს?

ეს საფრთხე ორსავე შემთხვევაში არსებობს და გულარხეინად არ უნდა ვუყურებდეთ – თავისითაც მოგვარდება. თავისით განა როდის რა დალაგებულა.

და ალბათ ყველაზე უკეთესი გზა ის აღმოჩნდება სამწერლო ცხოვრებაში, რომ ამ ორ თვალთახედვას მონაცვლეობის საშუალება ჰქონდეს – მაინცდამაინც რომელიმე მათგანი არ გამოცხადდეს უცთომელად და ერთადერთად, მეორე კი ჩაიქოლოს.

და თუნდაც თვითონ ეს ნაკადები შეურიგებლად შეეჭიდონ ერთიმეორეს, მათი მონაცვლეობა დაიცავს იმ წონასწორობას, რაც ორივე მრწამსის მწერლებს შეაძლებინებთ, არ გადაცდნენ იმ უხილავ მიჯნას, რომლის მიღმაც განდიდების სცილა და სასონარკვეთილების ქარიბდა ჩასაფრებულან.

მომონებათა სკიპრი

ნათელა ნათლიაშვილი-კვინიკაძე

ო, როგორ ჩაქრა, რად ჩაესვენა მეგავარსკვლაპი მზიური შუქით?!

მისი უდიდებულესობა XX საუკუნე! რამდენი ვარსკვლავი აჩუქა საქართველოს ამ საუკუნემ!!!

სწორედ რომ ვარსკვლავთცვენა იყო საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში: ვიზუალური ხელოვნების დარგებში — თეატრში, კინოში, საოპერო თუ საესტრადო სივრცეში, ასევე მეცნიერებასა და მწერლობაში, სპორტში.

სახელოვანი რუსთაველის აკადემიური თეატრი! მაღალნიჭიერ შემოქმედთა ესოდენ ბრწყინვალე თანავარსკვლავედი: აკაკი ხორავა და აკაკი ვასაძე, სერგო ზაქარიაძე და ეროსი მანჯგალაძე, გიორგი გეგეჭკორი და მედეა ჩახავა, სალომე ყანჩელი და ზინა კვერენჩილაძე და კიდევ ვინ მოთვლის, — რამდენი დიდებული მსახიობი...

რუსთაველის თეატრის სცენაზე 55 წელიწადს კაშკაშებდა გამორჩეული ვარსკვლავი რამაზ ჩხიკვაძე, ფანტასტიკური, განუმეორებელი, ღვთისაგან დაჯილდოებული და შემეხული ყველა ღირსებითა და მაღლით: შესანიშნავი გარეგნობით, ფრიად საუცხოო ხმით, გარდასახვის შეუდარებელი, დიდებული უნარით, მგზნებარე ტემპერამენტით, მომაჯადოებელი არაორდინალური იუმორით, ელვარე ტალანტით.

მასში იშვიათი ჰარმონიით იყო შერწყმული ქართული რაინდული სული, დიდი ბუნება, პირდაპირობა, შინაგანი სიმართლე...

„ოსკარისა“ და „ოქროს გლობუსის“ პრემიების ლაურეატი თანამედროვე მსახიობი ალ პაჩინო ხატოვნად შენიშნავს: „თეატრში თამაში 100 ფუტის სიმაღლეზე გაბმულ თოკზე სიარულს ჰგავს, თანაც ყოველგვარი დაზღვევის გარეშე“.

რამაზ ჩხიკვაძე

აი, სწორედ ასეთ, 100 ფუტის სიმაღლეზე გაბმულ თოკზე იარა რამაზ ჩხიკვაძემ ნახევარ საუკუნეზე მეტხანს, იარა ტრიუმფალური გამარჯვებებით, იარა ხალისით, სიცოცხლის, თავისი პროფესიის და ხალხის დაუკლებელი სიყვარულით...

და აი, საქართველომ დაკარგა ეს უბრწყინვალესი შემოქმედი, მსოფლიო რანგის მსახიობი.

რამაზ ჩხიკვაძეს სამემსრულებლო ხელოვნებას, პროფესიულ ოსტატობას უჩვეულოდ ფართო დიაპაზონი ჰქონდა... შეეძლო, ერთნაირი სიძლიერით, უდიდესი ექსპრესიით და აღმაფრენით ეთამაშა როგორც ტრაგედიაში, ასევე დრამასა და კომედიაში.

მას ხომ მაყურებლის განუზომელი გაცემა და დატყვევება შეეძლო.

1951 წელს ცნობილმა რეჟისორმა დოდო ალექსიძემ დადგა „ფიგაროს ქორწინება“. რამაზ ჩხიკვაძემ ამ პიესაში შესანიშნავი თამაშით ყველა ალაფრთოვანა და უდიდესი სულიერი სიამოვნება მოგვანიჭა.

1954 წელი... დაიდგა მიხეილ თუმანიშვილის „ესპანელი მღვდელი“...

დღესაც მახსოვს ეს საეტაპო სპექტაკლი... თეატრში იყო მხიარულების ნამდვილი დღესასწაული!.. რადგან მაყურებელი ზეიმობდა მსახიობებთან ერთად...

შემდეგ — ბერტოლდ ბრეხტის „სამგროშიანი ოპერა“, სადაც რამაზ ჩხიკვაძე მექი-დანას განასახიერებდა უზადლოდ... ყველაფერთან ერთად დომინირებდა მისი ბრწყინვალე ვოკალი...

ამგვარად, იმდენად მაღალი იყო აქტიორული პროფესიონალიზმი, ვიზუალური და ხმოვანი ეფექტები, რიტმი,

ტემში და სპექტაკლის მსატვრული დონე, რომ მაყურებელი იხილვებოდა და ინუსხებოდა უკვე ამობრწყინებული ვარსკვლავის მაღალი ხელოვნებით...

საოცარი ნიჭის პატრონი იყო... ბრწყინვალე — თეატრშიც, კინოშიც, მაგრამ პრიორიტეტს მაინც თეატრს ანიჭებდა. „თეატრი მაინც სულ სხვააო“ — უმტიციცებდა რამაზ ჩხიკვაძე ასევე ცნობილ მსახიობს ლეილა აბაშიძეს.

დაუფინყარი, ჭეშმარიტად წარუშლელი შთაბეჭდილება დაგვრჩა მიხეილ თუმანიშვილის სპექტაკლიდან „როცა ასეთი სიყვარულია“, რომელიც მომზადდა ჩეხი დრამატურგის პ. კოჭოუტის ნაწარმოების მიხედვით. ამ პიესას წარმართავდა მთავარი მოქმედი პირის — პეტრი პეტრუსის დრამატული როლი, — ამალღებულად, შთამბეჭდვად, დიდი ვნებათაღელვით შესრულებული რამაზ ჩხიკვაძის მიერ. მაყურებელი თითქოს სპექტაკლის მონაწილე იყო. მსაჯული — სერგო ზაქარაიძე, ლიდა მატისოვა — მედეა ჩახავა. მათი თამაში გვაოგნებდა, გვატკობდა და, მე ვიტყვოდი, ბედნიერია ყველა ის მაყურებელი, ვინც ეს სპექტაკლი ნახა.

1972 წელი... „სამანიშვილის დედინაცვალი“... კირილე მიმინოშვილის დიდებულად შესრულებული როლი... რამაზ ჩხიკვაძე ისე თამაშობდა, რომ მაღალი ეპითეტები არ გვყოფნის...

რაც შეეხება აზდაკსა და რიჩარდ მესამეს, — ეს გმირები რამაზ ჩხიკვაძის შემოქმედების მწვერვალია, გვირგვინი, საოცარი გარდასახვის, ფანტაზიის ნიმუშები. მსახიობი თითქოს დანის წვერზე გადის, მაგრამ გროტესკი ისეთი ზომიერი აქვს, რომ არ აჭარბებს...

რამაზ ჩხიკვაძის შემოქმედებას დიდი რეზონანსი ჰქონდა უცხოეთში გასტროლების დროს. აი, რას წერდა უცხოური პრესა:

„დიდი ხანია, არ მინახავს უფრო გამომსახველობითი მსახიობი, ვიდრე რამაზ ჩხიკვაძეა... ყოველი შესტი მნიშვნელოვანია. საბედნიეროდ, ჩვენ ამ მსახიობს ვნახავთ მთავარ როლში დასის მეორე სპექტაკლშიც „რიჩარდ მესამე“.

(ალენ რაიტი „ტრიუმფი ედინბურგში“, 1979)

„ამ მსახიობს აქვს უდიდესი ძალა, რომლის წყალობითაც იქმნება შთაბეჭდილება, რომ სცენა თითქოს მხოლოდ მას ეკუთვნის“.

(გაზეთი „გარდიანი“ 1979)

„თეატრის ვარსკვლავი რამაზ ჩხიკვაძე შეიძლება მსოფლიოს ერთ-ერთ უდიდეს მსახიობად ჩათვალოს“.

(„სტელეგრაფი“, „კვლავ დიდი გამარჯვება“, 1979)

„კავკასიური ცარცის წრე“ — ქართული თეატრის მწვერვალია“.

(კარლო ბენედეტი, გაზეთი „უნიტა“, 1979)

„...მრავალი სცენა — რიჩარდის სიყვარულის სცენა ანასთან, რიჩარდის მიერ გვირგვინის მოწვევებით უარყოფა — უბრწყინვალესია“.

„ფეხზე ამდგარმა დარბაზმა 15-წუთიანი ოვაციით დააჯილდოვა სცენის ჯადოქრები. უკვე მეორე დღეა, ბრიტანეთის თითქმის ყველა გაზეთმა დაბეჭდა აღტაცებული რეცენზიები. განსაკუთრებით დიდი ადგილი დაეთმო მთავარი როლის შემსრულებელს რამაზ ჩხიკვაძესა და სპექტაკლის დამდგმელს რობერტ სტურუას“.

დაუფინყარი სახეები შექმნა რამაზ ჩხიკვაძემ ქართულ კინოშიც. გავისხენოთ კინოფილმები „ჭრიჭინა“, „სოფლის

ამიკი“, „ლონდრე“, „წარსული ზაფხული“, „ნატვრის ხე“, „ბებერი მეზურნეები“, „ვერის უბნის მელოდიები“, „ნერგები“.

„ნერგებსა“ და „ბებერ მეზურნეებში“ ხომ სულ ახალგაზრდამ შეასრულა მოხუცის როლი და მერე როგორ!

საოცარი მიბაძვის ნიჭი ჰქონდა; ერთხელ 5 პერსონაჟის როლი გაახმოვანა და ეს კადრი შევიდა კიდეც ფილმში.

გვახსოვს საბავშვო ანიმაციური ანუ მულტფილმებიც: „კომბლე“, „კოჯრის ტყის სიზმრები“, „ჯადოსნური კვერციბი“ და სხვა.

ასევე სულ ახალგაზრდამ არაჩვეულებრივად შეასრულა დევის გამზრდელის — მოხუცი ქოსიკოს — როლი „ჭინჭრაქაში“ (1963). ამასთან, როგორ გვატკობდა თავისი ლამაზი არაჩვეულებრივი ვოკალით?! რა ლალი და უშუალო, ბუნებრივი და კვიმატი იყო სცენაზე?!

2006 წელი... რამაზ ჩხიკვაძემ უკანასკნელად ითამაშა რუსთაველის თეატრში. ბერტოლდ ბრენტის „კავკასიური ცარცის წრეში“ ისე გააოცა მაყურებელი... ისე მხურვალედ ქუხდა ტამი, ისე ისმოდა „ბრავო! ბრავო!“ აღფრთოვანებული მაყურებელი ქედს უხრიდა უკვე 609-ეჯერ განსახიერებულ აზდაკს... აღსანიშნავია, რომ ეს სპექტაკლი მსახიობის დაბადებიდან 78 წლის იუბილესა და მისი სახელობის ვარსკვლავის გახსნას მიეძღვნა.

რამაზ ჩხიკვაძე იყო არაჩვეულებრივი ადამიანი: ზნეკეთილი, უბრალო, თავაზიანი, მეგობრული, გულუხვი, მოყვასის მოყვარული, შესწევდა ამალღებული ურთიერთობა, მეგობრის დახმარება, დაცვა... ჭეშმარიტი ქართველი იყო, მოქიფე, ლალი, ზღვარდაუდებელი იუმორით... ლხინის უბადლო მოთავე...

ახლა როგორი თამაძობა შეეძლო?! სუფრაზე დღესასწაულს მართავდა, მაჟორული, ამალღებული განწყობა, სიცოცხლის ხალისი შემოჰქონდა, საოცრად მხიარული პიროვნება იყო, შეეძლო, ბედნიერება მიენიჭებინა ადამიანებისათვის და ანიჭებდა კიდეც.

შეგვიძლია მტიციცედ ვთქვათ, რომ რამაზ ჩხიკვაძე „ოსკარის“ პრემიასაც იმსახურებდა და პრიზსაც.

სიცოცხლის ბოლოს მსახიობმა ითამაშა „საკუთარი სიკვდილი“ ცნობილი რეჟისორის ნანა ჯორჯაძის ფილმში „მეტეოროლოგი“ — ბაბუა გიორგის როლში.

ეს როლი მისთვის გედის სიმღერა აღმოჩნდა.

რამაზ ჩხიკვაძის გარდაცვალებამ დიდი რეზონანსი, განუზომელი სულიერი ტკივილი გამოიწვია საქართველოში. საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა მსახიობის ოჯახს გაუგზავნა სამგლოვიარო დეპეშა, რომელშიც წერდა: „დღე მწუხარებას გამოვთქვამ გენიალური ქართველი მსახიობის, შემოქმედის რამაზ ჩხიკვაძის გარდაცვალების გამო.“

ბატონი რამაზი — ქართული კინოსა და თეატრის გამორჩეული, დიდი ვარსკვლავი და მთელი ეპოქის შემქმნელი იყო. მისი განუმეორებელი ნიჭი, თვითმყოფადობით აღბეჭდილი და გამორჩეული კულტურული მემკვიდრეობა, რომელზეც თაობები აღიზარდა, მუდამ დარჩება მაყურებლის მეხსიერებაში.

...ასეთი ქართველები, მართლაც, საუკუნეში ერთხელ იბადებიან“.

რეჟისორი რობერტ სტურუა სოციალური ქსელის „ფეისბუქის“ პირად გვერდზე ასე გამოხემაურა დიდი აქტიორის ამქვეყნიდან წასვლას: „გარდაიცვალა უდიდესი ქართველი მსახიობი, რუსთაველის თეატრის მშენებელი და ბურჯი... რამაზ

ჩხიკვაძე რომ არა, ვერცერთი ჩემი სპექტაკლი ასეთ წარმატებას ვერ მიაღწევდა. რამაზის ნიჭი ყველგან იფრქვეოდა“.

ქართველი ხელოვანი აღნიშნავენ, რომ რამაზ ჩხიკვაძემ შექმნა მთელი ეპოქა. მან ზღვა სიხარული და ბედნიერი წუთი აჩუქა რუსთაველის თეატრის ერთგულ მაყურებელს. მსახიობმა ჯემალ ლალანიძემ გაიხსენა, რომ ინგლისში რამაზ ჩხიკვაძეს „კავკასიელი ოლივიე“ უწოდეს, რითაც იგი ცნობილ ინგლისელ კინოვარსკვლავს ლოურენს ოლივიეს შეადარეს.

ცნობილმა რეჟისორმა რევაზ ჩხიკვიძემ რამაზ ჩხიკვაძე ქართულ თეატრალურ და კინოსივრცეში მოვლენას შეადარა და უსაზღვრო გულსიტყვილით განაცხადა, რომ ეს გენიოსი ქართულ კულტურას უზომოდ დააკლდება, რადგან მასთან ერთად გარდაიცვალა მსახიობის მიერ შესრულებული როლებიც.

ბრწყინვალე კომპოზიტორმა გია ყანჩელმა დიდი სინაწული გამოთქვა რამაზ ჩხიკვაძის არა მარტო როგორც დიდი მსახიობის, არამედ როგორც დიდი მუსიკოსის დაკარგვის გამო.

რუსთაველის თეატრის მმართველმა ზაალ ჩიქოვაძემ ქართული სცენის ჯადოქრის გარდაცვალება აღიქვა, როგორც დიდი ფენომენის დანაკლისი, ხოლო მსახიობმა კახი კავსაძემ რამაზ ჩხიკვაძის გარდაცვალებით ქართულ თეატრში ეპოქის დასრულება აუწყა მთელ საზოგადოებას.

„ქართულმა თეატრმა დაკარგა გენიალური არტისტების უკანასკნელი მოპიკანი. ჩემი აზრით, იგი იყო ყველაზე დიდი ქართველი მსახიობი, ვინც კი სცენაზე მინახავს“, — წერდა რეჟისორი ავთანდილ ვარსიმაშვილი.

„რამაზი ნამდვილად საოცრება იყო და ამ სიტყვებში იოტისოდენაც კი არაფერია გადაჭარბებული“, — აღნიშნა მსახიობმა გივი ბერიკაშვილმა.

22 ოქტომბერი.

შოთა რუსთაველის სახელობის აკადემიური თეატრის ნახევრად განათებული დარბაზი... სცენაზე დასვენებულია ყვავილებში ჩაფლული დიდი მსახიობის სასახლე... დადუმებულა ხელოვანი... ვინ იცის, რამდენი სიხარული მიუნიჭებია მას ამ სცენიდან მაყურებლისთვის... ლიცლიცებენ სანთლები... მთელ თეატრში რამაზ ჩხიკვაძის კოსტიუმებია გამოფენილი. აგრეთვე — ფოტოები სპექტაკლებიდან, კინოფილმებიდან... ჟღერს მსახიობის მიერ შესრულებული სიმღერები, ეკრანზე ერთმანეთს ცვლის როლები სპექტაკლებიდან, კინოფილმებიდან... ჩვენს თვალწინ კიდევ ერთხელ გაივლებს კალეიდოსკოპივით რამაზ ჩხიკვაძის შემოქმედება, მესხიერებაში ცოცხლდება სამარადისოდ აღბეჭდილი თეატრსა და კინოში განსახიერებული პერსონაჟები.

ლევანდროს, აკოფას, ბებერი მეზურნის, ქოსიკოს, შოშიას სიმღერებს ენაცვლება ბრწყინვალედ შესრულებული რომანსები „შავი თვლები“, „ნაზი ბულბული“, „წეროები“...

ხალხი მოდის უწყვეტ ნაკადად. ისევ ვისმენთ აზდაკის მონოლოგს, კვლავ ვიზიარებთ მეფე ლირის უსაზღვრო კავშანს, სულიერ ჭმუნვა-მწუნხარებას.

სამგლოვიარო მიტინგს ხსნის რუსთაველის თეატრის მმართველი ზაალ ჩიქოვაძე.

განუზომელი ტკივილი გამოსჭვივის გამომსვლელთა სიტყვებში.

რეჟისორ გოგი ქავთარაძის შეფასებით, რამაზ ჩხიკვაძე იყო უბრწყინვალესი შემოქმედი, გამორჩეული — თავისი ვირტუოზული ხელოვნებით, უჩვეულოდ მომხიბლავი იუმორით,

გვერდში ამოდგომით. რამაზი იყო განუმეორებელი შემოქმედი. ჩვენ ქედი უნდა მოვიხადოთ მისი ნათელი ხსოვნის წინაშე.

შთამბეჭდავი იყო თეატრმცოდნე ნოდარ გურაბანიძის გამოსვლა: „რამაზ ჩხიკვაძე იდეალურად იყო შერწყმული სილამაზე, უსაზღვრო ენერჯია, უდიდესი ტალანტი, სიჯანსაღე. მან თავის გმირებს დიდი კომპოზიტორის მოცარტის მუსიკის სიმსუბუქე შესძინა. დოდო ალექსიძის „ფიგაროს ქორწინებაში“ იყო ისეთი სილაღე, სიკისკასე, რამაზი ნამდვილ ზეიმს ქმნიდა სცენაზე... მიხეილ თუმანიშვილის „ესპანელ მღვდელში“ რამაზის ლევანდრო იყო ისეთი მუსიკალური, პლასტიკური, გროტესკული, გარდასახვა იყო ისეთი ძლიერი, რომ რობერტ სტურუა ამბობდა — აი, სწორედ აქედან იწყება რამაზიო.

ჭეშმარიტად ბედნიერი იყო რობერტ სტურუასა და რამაზ ჩხიკვაძის იშვიათი ტანდემი. რობერტ სტურუამ შექმნა ახალი თეატრი, ახალი ესთეტიკა, ახალი ეპოქა. რამაზი იყო მსოფლიო მსახიობი. რობერტ სტურუასა და რამაზ ჩხიკვაძის საუცხოო ტანდემის წყალობით შეიქმნა რამაზ ჩხიკვაძის შემოქმედების გვირგვინი — აზდაკის როლი „კავკასიური ცარცის წრეში“ (1975) და რიჩარდ მესამე („რიჩარდ მესამე“, 1979). აზდაკი იყო თეატრის საოცრება. ასევე ბრწყინვალედ განსახიერებული რიჩარდ მესამის პერსონაჟი და შესანიშნავად შესრულებული, ფსიქოლოგიური სიღრმით აღსავსე როლი მეფე ლირისა“.

გამოჩენილმა მსახიობმა ოთარ მეღვინეთუხუცესმა განაცხადა: „რამაზის თამაშის ცქერით ვერ ვძლებოდი. რამაზის ყვარყვარეში ჩაეტია ყველა დიქტატორი. ასეთი პიესა შექმნა პოლიკარპე კაკაბაძემ, ყველა დროისათვის აქტუალური, ყოველთვის თანამედროვე.

„კავკასიური ცარცის წრე“ და „რიჩარდ მესამე“ ვერ ჩაეტია ჩვენი ქვეყნის ფარგლებში. იმდენად გენიალური სპექტაკლები იყო, რომ გასცდა საქართველოს საზღვრებს. დიდებულმა, ულამაზესმა ქალბატონმა ნატაშა ჩხიკვაძემ — მეცნიერ-მუშაკმა და საზოგადო მოღვაწემ (რომელმაც ითამაშა ფილმში „ყვავილი თოვლზე“) ღირსეული, იშვიათი მეუღლეობა გაუწია რამაზს.

სცენაზე ნაკითხულ იქნა მრავალი ქვეყნიდან მიღებული დეპეშები.

ტამის გრილით გამოეთხოვნენ დარბაზში შეკრებილი თაყვანისმცემლები თავის სასიქადულო, გამორჩეულად საყვარელ მსახიობს...

ათასობით ადამიანი იდგა რუსთაველის გამზირზე... ქუჩა გადაიკეტა... სამგლოვიარო პროცესია ფეხით გაემართა დიდუბის პანთეონისაკენ...

განუმეორებელი მსახიობი ქალაქური ჰანგების ფონზე დაკრძალეს საყვარელი მეუღლის გვერდით.

მუდამ იარსებებს საქართველო, და, ვიდრე იარსებებს საქართველო, იარსებებს ქართული თეატრი, იარსებებს ქართული გენი და მოდგმა, ძარღვიანი და მაღლიანი, კეთილი და ღრმანაზროვანი, ღირსეული და ლამაზი, ტკბილხმოვანი და ძლევაგამოსილი ქართული სიტყვა, — რამაზ ჩხიკვაძის სახელს დავინწყება არ უწერია!

P.S. რამაზ ჩხიკვაძის დაბადებიდან 84 წლის შესრულებასთან დაკავშირებით, 28 თებერვალს ძეგლს დაუდგამენ ლეგენდარული მსახიობის ასევე ლეგენდარულ აზდაკს (ვგტორი ზურაბ წერეთელი). ეს იქნება ჩვენი დიდებული შემოქმედის „ქვაში გადასული უკვდავება“.

გურამ ყორანაშვილი

ფრიად საჭირო მონობრაფია

საბჭოური პერიოდის მანძილზე ჩვენში ბოგინობდა შეხედულება, რომლის თანახმადაც ივანე ჯავახიშვილის ისტორიული შემოქმედების შემდგომ, ე.წ. მარქსიზმ-ლენინიზმზე დაყრდნობით, ქართული ისტორიოგრაფია (საისტორიო მეცნიერება) უფრო მაღალ ეტაპზე ავიდა, რითაც თითქოს დიდად გაუსწრო დასავლეთის ბურჟუაზიულ ისტორიოგრაფიას. სამწუხაროდ, ამ მითისა სჯეროდა ისტორიკოსთა უმრავლესობასაც. მაგრამ უახლესი ისტორიის მსვლელობამ საბჭოური სოციალიზმის კრახთან ერთად აჩვენა ამგვარი შეხედულების სიყალბეც. ასე რომ, ახლა მწარე სინამდვილის წინაშე ვდგავართ.

რასაკვირველია, თვით საბჭოურ სინამდვილეშიც კი ქართულმა ისტორიოგრაფიამ გარკვეული პროგრესი განიცადა. მაგრამ ეს იყო განვითარება რაოდენობრივი თვალსაზრისით. თითქოს განსაკუთრებით 1990-იანი წლებიდან მოყოლებული სიტუაცია რადიკალურად უნდა შეცვლილიყო. ფაქტია, რომ კვლავაც მოწმენი ვართ აღნიშნული ტენდენციისა.

ჩვენი ისტორიოგრაფია რომ თვისებრივი აზრით განვითარდეს, ამისათვის საჭიროა ისტორიის თეორიის — ისტორიის ფილოსოფიის, მეთოდოლოგიის სათანადო დონეზე დამუშავება, დასავლეთში (აგრეთვე რუსეთში) არსებულ საისტორიო მიმართულებათა, სკოლათა მიღწევების ათვისება. ამ თვალსაზრისით საინტერესო წიგნი გახლავთ პროფ. მერაბ კალანდაძის „ისტორიოგრაფიული ეტიუდები“, რომელიც წელს დაისტამბა გამომცემლობა „არტანუჯის“ მიერ. სავსებით ვიზიარებთ ავტორისეულ მთავარ პათოსს: „პროფესიონალი ისტორიკოსის ჩამოყალიბების საქმეში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ისტორიის თეორიული საკითხების, ისტორიოგრაფიის, ისტორიის ფილოსოფიის, ისტორიის მეთოდოლოგიის სწავლებას. ფაქტობრივად ამით სრულდება ახალგაზრდა ისტორიკოსის პროფესიული დაოსტატების შენობის გადახურვა“ (გვ. 284).

სარეცენზიო ნაშრომი არაა ვინრო ხასიათისა, რაც თითქოს სათაურში იგულისხმება. ჯერ ერთი, ავტორი შორს დგას საბჭოური ყაიდის ისტორიკოსთა მიდგომისაგან, რის მიხედვითაც ისტორიოგრაფია უმთავრესად წარმოადგენდა ცალკეულ ისტორიკოსთა ნაშრომების შინაარსის, დებულებების გადმოცემას. პროფ. მერაბ კალანდაძის სწორი მოსაზრებით, მსგავსი ნაშრომები უნდა შეიქმნას ავტორთა ისტორიულ-ფილოსოფიური და მეთოდოლოგიური პოზიციის ჩვენებით. მეტიც, მისივე აღიარებით, „ისტორიის ფილოსოფია, ისტორიის მეთოდოლოგიასთან ერთად

ისტორიოგრაფიის ერთ-ერთ შემადგენელ ნაწილად უნდა მივიჩნიოთ“ (გვ. 91, აგრეთვე გვ. 275). შესაბამისად ამისა, წიგნი საკმაოდ არის წარმოდგენილი თვით ისტორიოგრაფიისა და მეთოდოლოგიის არსი.

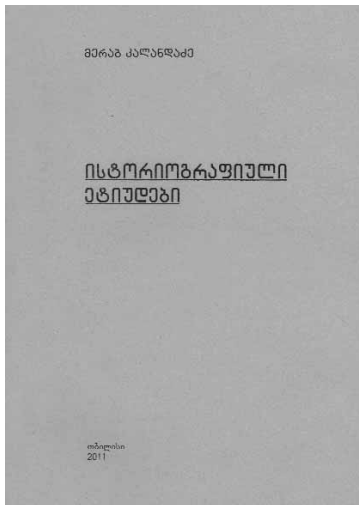
მისასალმებელია, რომ ავტორმა მთლიანობაში კარგად გაართვა თავი დასახულ ამოცანას. მან საკმაოდ ფართოდ განიხილა დასავლური ისტორიოგრაფიული მიმდინარეობანი, სკოლები. გამოყენებული აქვს მრავალი შესაბამისი ხასიათის ნაშრომი. თუმცა ამასთანავე ხაზგასმულია ობიექტური სიძნელეც — ასეთი ნაშრომების ნაკლებობა საქართველოში. წიგნი ნაჩვენებია ქართული ისტორიოგრაფიული ტრადიციაც, განსაკუთრებით ივანე ჯავახიშვილის (რომელსაც ავტორი ყოველთვის „დიდის“ ეპითეტით მოიხსენიებს) შესაბამისი ღვაწლი. წიგნი ვკითხულობთ: „ქართულ რეალობაში ევროპული ისტორიის მიღწევებისადმი შემოქმედებითი დამოკიდებულების ნიმუშია აკაკ. ივანე ჯავახიშვილის შემოქმედება. შემდგომ პერიოდში, ცნობილ მიზეზთა გამო, ეს ხაზი სათანადოდ ვერ განვითარდა. დღეს ქართულ ისტორიოგრაფიაში ადგილი აქვს მისი რეანიმაციის მცდელობას“ (გვ. 179-180).

არაა დავინყებულნი შემდეგი გარემოება: „დასავლეთ ევროპის ახალი ისტორიის ისტორიოგრაფიის საკითხების

ქართველი ისტორიკოსების დაინტერესების მწვერვალს წარმოადგენს პროფ. გივი კილურაძის წიგნი „ახალი ისტორია“. ეს იყო აღნიშნული საკითხის შესწავლის საქმეში სერიოზული წინ გადადგმული ნაბიჯი და ეს წიგნი იმ პერიოდის ქართული ისტორიოგრაფიის მნიშვნელოვან შენაძენს წარმოადგენს“ (გვ. 277, იხ. აგრეთვე, გვ. 306). დიდად ეთიკურია ავტორისეული განცხადებაც, რომ სარეცენზიო წიგნი „პირველ ყოვლისა, პროფ. გივი კილურაძის კეთილსმყოფელი გავლენის ლოგიკურ შედეგად გვევლინება“ (გვ. 3).

წიგნი აღნიშნულია: „ჩვენი ღრმა რწმენით, ისტორიის მეთოდოლოგიის და ისტორიის ფილოსოფიის პრობლემების დამუშავება უწინარესად ისტორიკოსების საქმეა. ამ სფეროში პრიორიტეტის დაბრუნება ქართული ისტორიოგრაფიის ერთ-ერთ გადაუდებელ ამოცანად უნდა დავსახოთ“ (გვ. 186-87). ესეც ბატონ გივი კილურაძის მრწამსი გახლავთ და კარგია, რომ ჩვენი ავტორი ამ აზრს ადგას.

რაკი სიტყვამ მოიტანა, აქვე დავძენთ ივანე ჯავახიშვილის საისტორიო შემოქმედების ავტორისეულ შეფასებას. იგი წერს: „ჩვენ ძალიან ფრთხილად, მაგრამ მაინც უფრო იმ აზრისკენ ვიხრებით, რომ დიდი ივანე ჯავახიშვილის სახით საქმე გვაქვს რანკეს მიმდევართან, პოზიტივისტური ისტორიოგრაფიის ერთ-ერთ კორიფესთან“ (გვ. 344). შეგახსენებთ, რომ როდესაც ჩვენი დიდი ისტორიკოსის განქიქებას ცდილობდნენ, საბჭოური ყაიდის მეცნიერები (უწინ რომ ვაი-მეცნიერებს იტყოდნენ) მას რიკერტიანულად მოიხსენიებდნენ. თუმცა, რასაკვირველია, ამაში ცუდი არაფერია, პირიქით — დადებითი შეფასება იგულისხმება, მაგრამ იმ შავხელ ისტორიულ ვითარებაში მსგავსი რამ უარყოფითად აღიქმებოდა. ამ საკითხზე სპეციალურ-

რად ჩერდება ნიგნის ავტორიც (გვ. 352-53). მართლაც, ივანე ჯავახიშვილში, როგორც ისტორიკოსში შეიძლება დავინახოთ პოზიტივისტიც და რიკერტიანელიც. თვითონ ჩვენს დიდ ისტორიკოსს ჩაფიქრებული ჰქონდა ისტორიის ფილოსოფიისა და მეთოდოლოგიის სპეციალურად, ცალკე ნიგნის სახით, განხილვა, რაც, დიდად სამწუხაროდ, ცნობილი მიზეზების გამოისობით, მან ეს ვერ განახორციელა. ამით ჩვენ დავკარგეთ შანსი დასმული საკითხის სრული ნათელყოფისა.

ავტორი ივანე ჯავახიშვილის ისტორიოგრაფიული შემოქმედების პარალელურად განიხილავს ისტორიკოს გრიგოლ ნათაძის თეორიულ ნააზრევსაც. იგი სწორად დაასკვნის, რომ უკანასკნელი ეკონომიკური მატერიალიზმის მიმდევარი გახლდათ და ამ პოზიციიდან ცდილობდა მარქსიზმზე გადასვლას. პროფ. გრიგოლ ნათაძის ნიგნი „ისტორიის მეთოდოლოგიის და მეთოდის საკითხები“ გამოქვეყნდა 1931 წელს, მეორე ნაწილის გამოცემა კი ვეღარ განხორციელდა. ეს საერთო ისტორიული, კერძოდ იდეური, ვითარების გამომხატველობა იყო.

ნიგნში ვკითხულობთ: „XX საუკუნის 30-იანი წლების მეორე ნახევრიდან მკვეთრად იგრძნობა ამ თემატიკით ინტერესის დაქვეითება, რაც უპირველესად იმით აიხსნებოდა, რომ მოხდა ისტორიული მეცნიერების სტალინიზაცია, ფაქტობრივად ისტორიის ფილოსოფიას, მეთოდოლოგიას ჩამოართვეს მოქალაქეობის უფლება, ის ჩაანაცვლა ისტორიულმა მატერიალიზმმა“ (გვ. 285, აგრეთვე გვ. 302). ამიერიდან „ტოტალიტარულ-ბოლშევიკურ სახელმწიფოში“ განსხვავებული აზრი იდეენებოდა, სასტიკად ითარგმნებოდა — მოაზროვნე ისტორიკოსი არავის არ ჭირდებოდა. გაჩნდა მოთხონილება დოგმატიკის ისტორიკოსზე. მეცნიერულ გამოკვლევებში ფართოდ მოიკიდა ფეხი ციტატომანიამ, სადაც საკუთარი აზრი არსად არ ჭაჭანებდა“ (გვ. 297). ცხადია, რომ „ქართული ისტორიოგრაფია დიდი ხნის განმავლობაში იმყოფებოდა საბჭოთა იდეოლოგიის მძლავრი დანოლის ქვეშ და XX საუკუნის ევროპულ-ამერიკულ ისტორიულ აზროვნებაში მიმდინარე პროცესებსა და სიახლეებზე არსებითად მცდარად იყო ინფორმირებული“ (გვ. 188).

მაგრამ ოდენ ობიექტურ გარემოებებზე ნუ შევჩერდებით. სურვილის შემთხვევაში ქართველ ისტორიკოსებს ბიზანტიელი კოლეგა პროკოპი კესარიელის დარად შეეძლოთ თავიანთთვის, მომავალში გამოსაქვეყნებლად, დაეფიქსირებინათ ისტორიული მოვლენების საკუთარი, ოფიციალური იდეოლოგიისაგან განსხვავებული, ხედვები, მათ შორის ისტორიის სფეროში. მით უმეტეს, რომ სკკპ XX ყრილობის შემდგომ, ი.ბ. სტალინის ოფიციალური კრიტიკის კვალობაზე, აღნიშნული თვალსაზრისით რაღაც შეიცვალა, რის შანსიც კერძოდ რუსულმა ისტორიოგრაფიამ შეძლებისდაგვარად გამოიყენა. ამ მხრივ მათ მიერ უფრო მეტი გაკეთდა 1960-იან წლებში. სამწუხაროდ ფაქტია, რომ ქართულმა ისტორიოგრაფიამ სათანადოდ ვერ აუბა მხარი რუსულსაც კი.

საერთოდ, საბჭოური სისტემის კრახმა განაპირობა კერძოდ შესაბამისი ისტორიოგრაფიის კრიზისიც, რამაც, ავტორის მიხედვით, ლეტალური (სასიკვდილო) ხასიათი მიიღო (გვ. 159). აქედან იღებს სათავეს ქართული ისტორიოგრაფიის დღევანდელი კრიზისიც (გვ. 221).

კარგია, რომ ნიგნის ავტორის კრიტიკული პათოსი ამ საკითხზე შეჩერდა. ნიგნში ვკითხულობთ: „მაგრამ რამდენად

ნად ხდება რაოდენობრივი ცვლილებების თვისობრივში გადაზრდა ძნელი სათქმელია. ის საკმაოდ ნელი ტემპით მიმდინარეობს და საჭიროა აუჩქაროთ (!) ნაბიჯს, რათა არ ჩამოვრჩეთ“ (გვ. 276, აგრეთვე გვ. 280, 368). 311-ე გვერდზე კი აღნიშნულია: „დასასრულს უნდა დავძინოთ, რომ ზოგიერთი ისტორიკოსის ნაშრომი ძალიან სუსტია და ისტორიის თეორიულ საკითხებთან ამაოდ შეჭიდების ერთ-ერთ საუკეთესო ნიმუშად გვევლინება“.

სარეცენზიო ნიგნის დიდი ნაწილი ეთმობა ნეოკანტიანურ ისტორიოგრაფია-მეთოდოლოგიისა და ფრანგული „ანალების სკოლის“ განხილვას. ამათგან პირველი საკითხ ის თაობაზე ქართულ სინამდვილეში, ფილოსოფოსების წყალობით, რაღაც იყო ნათქვამი. მაგრამ ისტორიკოსთაგან დიდი ხნის განმავლობაში ამ მხრივ არაფერი არ ისმოდა. პროფ. მერაბ კალანდაძე (პროფ. ფარნაოზ ლომაშვილთან ერთად) ერთ-ერთი პირველია, ვინც ეს დუმილი დაარღვია. ხოლო „ანალების სკოლის“ შესახებ ჩვენში ყველაზე ფართოდ სწორედ სარეცენზიო ნიგნშია საუბარი (ღირს შესენებად, რომ რუსულ ისტორიოგრაფიაში ეს გაკეთდა 1980 წელს, იური აფანასიევის მონოგრაფიის სახით „ისტორიზმი ეკლექტიკის წინააღმდეგ. „ანალების“ საისტორიო სკოლა თანამედროვე ბურჟუაზიულ ისტორიოგრაფიაში“).

ავტორის შეხედულებით, ორივე საისტორიო მიმართულება „XX საუკუნის პირველი ნახევრის ევროპული ისტორიული აზროვნების ორი თვალმეუფლებელი სიმაღლეა, მწვერვალია“ (გვ. 84). თუ „ნეოკანტიანელებმა გრანდიოზული გადატრიალება მოახდინეს ეპისტემოლოგიის სფეროში“ (გვ. 60), ავტორის მიხედვით, „ანალების სკოლამ“ გააკეთა ისტორიული ყოფიერების კონკრეტული საკითხების დამუშავებისას. თუმცა „პრობლემის ონტოლოგიური მხარისადმი შედარებით გულგრილი დამოკიდებულება ნეოკანტიანელების შეხედულებების აქილევსის ქუსლია“ (გვ. 156); „ფრანგი ისტორიკოსები (იგულისხმებიან ანალისტები — გ.ყ.) შედარებით გულგრილ დამოკიდებულებას ამჟღავნებენ ისტორიის ფილოსოფიისადმი და, როგორც თვითონ უყვარდათ თქმა, ეს თემატიკა მათ ნაკლებად „იზიდავდა“ (გვ. 320). ასე რომ, ამთავითვე ჩნდება ეჭვი იმის თაობაზე, თუ რატომ გამოირიცხა შესაძლებლობა, რომ თითოეულ ამ მიმდინარეობათაგანს ორივე სფერო მოეცვა.

დაისმის მეთოდ კითხვაც. ისტორიის ეკონომიკური და სოციალური (სოციალური სტრუქტურის მნიშვნელობით) მხარეების კვლევა-ძიება, როგორც ცნობილია, წინ ნამოსწიეს მარქსიზმის (ავთენტური) კლასიკოსებმა. მაშ რა განსხვავებულობა მათსა და ანალისტებს (ვიხმართ ამ გამოთქმას) შორის? აღვნიშნავთ იმასაც, რომ კერძოდ ეკონომიკური საკითხების შესწავლის საჭიროების ხაზგასმას საქართველოს ისტორიის მაგალითზე ჩვენს სინამდვილეში ადგილი ჰქონდა მარქსიზმისაგან დამოუკიდებლად — დიმიტრი ბაქრაძის, ილია ჭავჭავაძისა და ნიკო ნიკოლაძის მიერ. ამ მიმართულებით ბევრი რამ გააკეთა ივანე ჯავახიშვილმა. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ეს ტრადიციან გაგრძელებულ იქნა საბჭოური ხანის ქართულ ისტორიოგრაფიაშიც.

რასაკვირველია, „ანალების“ სკოლის ისტორიოგრაფიული დამსახურების ხაზგასმა აუცილებელია, მაგრამ მაინც გაზვიადებულად გვეჩვენება ამ მიმართულებით მიერ მოხდენილი „გრანდიოზული გადატრიალება ისტორიულ მეცნიერებაში“ (იხ. ნიგნის მეორე კარის მეორე თავი, გვ.

144-163; აგრეთვე მესამე თავი (გვ. 188-231). სხვაგან ამ ვითარების შესაფასებლად ავტორი ხმარობს გამოთქმას — „კოპერნიკისეული გადატრიალება“ ისტორიკოსის პროფესიაში (მიაქციეთ ყურადღება წინწკლების ხმარებას).

აღნიშნულის ფონზე როგორ გავიგოთ ის გარემოება, რომ უახლესი ისტორიოგრაფიის „ერთ-ერთი დამახასიათებელი შტრიხია მეცნიერული სკოლების საერთო დონის დაქვეითება და ისტორიული გამოკვლევების ინდივიდუალიზაცია. ამას აქვს თავისი პლუსებიც და მინუსებიც“ (გვ. 64; იხ. აგრეთვე გვ. 86, 113). თუ ასეა, მაშინ როგორ გავიგოთ „ანალების“ სკოლის დღევანდელი მდგომარეობა?

ავტორის მიმართ ჩვენი მთავარი შესიტყვება მაინც შემდეგში მდგომარეობს. ფაქტია, რომ ისტორიის გაგების (როგორც შესაბამისი ყოფიერების, ისე შემეცნების) საკითხში გვერდს ვერ ავუვლით ჰეგელიანურ-მარქსისტულ ტრადიციას. ამას თვითონ ავტორიც გახაზავს (გვ. 279). 99-ე გვერდზე აღნიშნულია: „ისტორიის ფილოსოფიის კონცეფცია თავის დასრულებულ სახეს იღებს ჰეგელის თხზულებში „ისტორიის ფილოსოფია“. ავტორი ლაპარაკობს ჰეგელსა და მარქსზე, როგორც პანლოგიზმის „თვალსაჩინო წარმომადგენლებზე“ (გვ. 147-48). ამდენად, პრობლემა უთუოდ იმსახურებდა იმას, რომ მისადმი ცალკე თავი ყოფილიყო მიძღვნილი. სარეცენზიო ნიგნში კი ამას ვერ ვხედავთ.

ავტორი აღნიშნავს: „მისი (პანლოგიზმის — გ.ყ.) მიმდევრები ამტკიცებდნენ, რომ სამყაროს ობიექტური შემეცნების გზაზე არანაირი დაბრკოლება არ არსებობს და ამიტომ ფილოსოფოსს და მეცნიერს გააჩნია სამყაროს ადეკვატური აღქმის უნარი“ (გვ. 148). თუ ასეა, მაშინ პანლოგიზმით ყოფილან კერძოდ საბჭოთა ისტორიკოსებიც, რომელთა მტკიცებულებები „ლექტალური კრიზისით“ დამთავრდა. მაგრამ მათგან განსხვავებით ხომ აღნიშნული ორი ფილოსოფოსის აზროვნება დიალექტიკას ეფუძნებოდა (ცხადია, არა იმ ფორმით საბჭოთა კავშირში რომ არსებობდა). გარდა ამისა, ხომ გვაქვს საქმე ჰეგელის „ისტორიის ფილოსოფიასთან“, კ. მარქსის (ასევე ფ. ენგელსის) შესაბამის ნააზრევთან, რომელთაც საბჭოურ პერიოდში პრიმიტიულად, გაუფლგარებული სახით წარმოიდგენდნენ.

308-ე გვერდზე ვკითხულობთ: „ავთენტურ მარქსიზმს გააჩნია თავისი ძლიერი და სუსტი მხარეები. განსაკუთრებით მოიკეთებებს მისი ისტორიის ფილოსოფია“. მაგრამ ამ ლიტონი განცხადების იქით ნიგნის ავტორი არ მიდის. განა მარქსიზმის კლასიკოსები დამნაშავენი იყვნენ იმაში, რომ „მოხდა ისტორიული მეცნიერების სტალინიზაცია“ და ა.შ. (იხ. ზემოთ). არასწორია თქმა იმისა, რომ მარქსიზმი უარყოფდა ფაქტებს, რომლებიც არ ჯდებოდნენ წინასწარ შექმნილ სქემაში (გვ. 117).

მარქსიზმის ერთ-ერთ დიდ ნაკლოვანებად ავტორი მიიჩნევს ეკონომიკურ-საზოგადოებრივი ფორმაციების სქემას, რომელსაც საბჭოთა ისტორიკოსები ისევე არგებდნენ ისტორიულ სინამდვილეს, როგორც პროკრუსტე თავის მსხვერპლს — თავის სარეცელს. მაგრამ ამაში რომ მარქსიზმის კლასიკოსები დამნაშავენი არ იყვნენ, ეს დაამტკიცა აღნიშნულ საკითხზე ფართოდ გაშლილმა დისკუსიებმა როგორც დასავლეთში, ისე საბჭოთა კავშირში, მათ შორის საქართველოშიც. ასე რომ, გაუგებრობად ვთვლით ავტორის აგრესიულ გამონათქვამს: „ახალგაზრდა ისტორიკო-

სების თავები ყველაზე უფრო ნაკლებადაა დანაგვიანებული (სიცი!) მარქსიზმით“ (გვ. 161).

ნიგნში ავტორი მწვავედ უპირისპირდება ფილოსოფოს ედუარდ კოდუას. რა თქმა უნდა, თავის დროზე, 1966 წლიდან მოყოლებული, ისტორიოსოფიის საკითხების რენიმიაციით უკანასკნელმა სასარგებლო საქმე გააკეთა და ამას ნიგნის ავტორიც აღნიშნავს. მაგრამ ამ ფილოსოფოსის ამბიცია ისტორიის ფილოსოფიის მაღალი განვითარების თაობაზე, ავტორის სწორი შეხედულებით, უსაფუძვლო გახლდათ. ისე, საერთოდ თუ ფილოსოფოსის სურს სერიოზული სიტყვა თქვას ამ მიმართულებით, დაე იგი გაისარჯოს ისტორიის, განსაკუთრებით მსოფლიოს მასშტაბით, შესწავლით.

სარეცენზიო ნაშრომის მიმართ გვაქვს შედარებით უმნიშვნელო ხასიათის შენიშვნებიც. ძველბერძნულ ისტორიოგრაფიაზე თხრობისას ჰეროდოტესა და თუკიდიდესთან ერთად უპირანი იქნებოდა პოლიბიოსზე და პლუტარქოსზე მსჯელობაც. აღმოსავლური ისტორიოგრაფიის შესახებ თხრობისას ნიგნში მხოლოდ არაბულ ისტორიოგრაფიაზე არის გამახვილებული ყურადღება, არაფერია ნათქვამი კერძოდ ინდურ და ჩინურ ისტორიოგრაფიაზე. გაზვიადებულია ვოლტერის ერთი ნათქვამის მნიშვნელობა თავის თავის წარმოსაჩენად (გვ. 33). თუ ერთი მხრივ სქოლიო პირველად გაჩნდა ჰუმანისტურ ისტორიოგრაფიაში (გვ. 54, აგრეთვე გვ. 77), მეორე მხრივ იგი გაჩენილა XVIII-XIX საუკუნეთა მიჯნაზე (გვ. 61).

მარკ ბლოკის „ისტორიის აპოლოგის“ ქართული თარგმანი უკვე გვაქვს, რაც ავტორს, ჩანს, გამოჩნა (გვ. 221). იგივე ითქმის ჰეგელის „ისტორიის ფილოსოფიის“ ქართულ თარგმანზეც (გვ. 16, 88). უხერხულია არა თუ მაქს ვებერის, არამედ პაულ ბარტის მკვლევრად გამოცხადება (გვ. 137). საერთოდ ენობრივად გამართულ ნიგნში ყურს ხვდება „სჯერავთ“ (გვ. 206), „საკველო“ (გვ. 115). ცხადია, რუსული კალკია „პერეორინტაცია“ (გვ. 234). რამდენჯერმე (გვ. 77, 80, 97, 111) არის ნახმარი სიტყვა „სარწმუნოება“ სარწმუნოების აზრით.

ნიგნში აქა-იქ გვხვდება უფრო წვრილმანი ფაქტობრივი და ენობრივი ხასიათის შეცდომებიც. 52-ე გვერდზე გამოჩენილი არაბი ისტორიკოსი მოხსენიებულია „იბნ-ხალედუნის“ ფორმით (უდა იყოს იბნ ხალედუნი). ინგლისელი ისტორიკოსი ლუის ნემირი (ამიერ) ნახსენებია ნემერის სახით (გვ. 86), ბულგარელი ირიბაჯაკოვის სახელი ნიკოლათი (ფრანგული ფორმით) ფიგურირებს (გვ. 91), რუსი ვლადიმერ დიაკოვი „დიაკონოვის“ გვარ-სახელით (გვ. 100, 323), ჰაინრიხ რიკერტი — ჰანსის სახელით (გვ. 135, 146, 153). 209-ე გვერდზე ორჯერ გვხვდება სიტყვა „მონასტრული“ მონისტურის მაგიერ. რობერტ ვინერის ნაცვლად (გვ. 323) უნდა იყოს გვარ-სახელი ვიპერი. 332-ე გვერდზე ერთდროულად ფიგურირებენ „სუპერკრიტიკული“ და „ჰიპერკრიტიკული, 337-ე გვერდზე — „ათროპირებული“ ატროფირებული ნაცვლად.

მიუხედავად ნიგნის მიმართ გამოთქმული შენიშვნებისა, უყოყმანოდ დავძენთ, რომ პროფ. მერაბ კალანდაძის „ისტორიოგრაფიული ეტიუდები“ საინტერესო ნიგნია. იგი, რომ იტყვიან, მისწრებაა არა მხოლოდ სტუდენტ-ისტორიკოსთათვის, არამედ ხანდაზმული ისტორიკოსებისთვისაც და საერთოდ ნიგნიერ ადამიანთათვის, რომელთაც სურთ სერიოზული წარმოდგენა ჰქონდეთ ისტორიის მუზის საუფლოზე.

ფრიდემ კარინტი

ორ ტაევს შორის

მან ესროლა ხელთათმანი სახეში, მე წყალობა არ მჭირდება თქვენით. ფრიდრიხ შილერი „ხელთათმანი“

და, აი, აქ გახლავართ. სისხლის მძიმე და ცხელი ტალღა, წამის წინათ რომ საფეთქლებში მცემდა, უეცრად უკუიქცა და ახლა ალბათ ძალზე გაფითრებული და დამშვიდებული უნდა გამოიყურებოდე. მართლაც დამშვიდებული ვარ, რადგანაც მზერა მგონი ნათელი და არაჩვეულებრივად მახვილი უნდა მქონდეს. ორი წამი სამი ნაწილად უნდა გავეყო: შევიდე წრეში, ნელა და თავდაჯერებით, პირველი ვეფხვისგან ცოტა მარცხნივ და ლომთან ახლოს — შემდეგ წარწარად და ბუნებრივად დავიხარო, ორი თითით ავიღო ხელთათმანი — მერე შემოვტრიალდე და ისეთივე ნაბიჯებით — ო, ეს ყველაზე მთავარია! — ზუსტად ისეთივე ნაბიჯით დავბრუნდე გისოსთან.

მე ვხედავ და სავესებთაც დარწმუნებული ვარ, რომ ისინი ხელს არ მახლებენ. ლომის ყვითელი და გაბურძგული თავი სულ ახლოა: წირბლიანი თვალები მოუჭუტავს, წითერი დინგი დანაოჭებია. ისიც კი შემოძლია, ადგილიდანვე დავუთვალო უღვაშების ბენეები. დიდი, ძონძროხა, მძიმე სუნის მხეცი. მშვირია, ო, რა მშვირია და უბედური — საცოდავი, საბრალო, დამშეული ლომი! მე მსწავლობს. ერთი ნაბიჯი წინა ნაბიჯზე სწრაფად რომ გადავდგა, ერთი წამით იმაზე ადრე რომ შევბრუნდე, რაც საჭიროა, თმაზე ხელის ერთი გადასმა ან კოლოს ფრთის გაქნევაზე ნაკლებად შესამჩნევი კრთომა ქუთუთოსი და გაშლილი ზამბარის სისწრაფით მეზღვრება კიდეც, წამში დამიქუცმაცებს თავის ქალას. მაგრამ ეს ხომ ვიცი და მესმის. საწყალი, სულელი, სულელი ლომი!

მე მესმის ეს. ნელ-ნელა და მშვიდად ვიღებ ხელთათმანს და უნდა გავსწორდე ასევე მშვიდად, თან თვალი არ მოვაცილო არენის ქვიშას. ტყავის შავი ხელთათმანი, სამლილიანი. ხელთათმანი, გიცნობ მე შენ. ახლა, როცა წელში გავიმართები, შენი სურნელი მეცემა ცხვირში. მე ვცნობ ამ სურნელს. ეს უნდა დავიმახსოვრო.

ახლა ზურგმექცევით ვდგავარ მეორე ვეფხვისგან და ის მიყურებს. უნდა უფრო ნელ-ნელა წავიდე: მსუბუქად, უხმაუროდ, და ოდნავ შესამჩნევად შეინძრა ხავერდის ტორი, გაიღვავს აქატის პწკალებმა. ერთი რამე მნადია

ახლა: არ დაირღვეს ირგვლივ ეს მკვდრული, დათალხული სიჩუმე და არ დასცდეს კვილი მეხუთე ლოყის მეორე იარუსზე მჯდარი ახალგაზრდა კატალონელი ქალიშვილის პირს, შიშის ზარისგან მოღრეცილს... არ წავიბოროძი-კო ფეხქვეშ გამოდებულ პატარა ბორცვზე, მის უდიდებულესობას ხელიდან არ დაუვარდეს გამმაგებით ჩაბლუჯული ხავერდის ფუნჯი... მაშინ წამში ვიქნები გისოსთან.

ნელა და წყნარად ავდივარ კიბეზე. გიჟური შეძახილები, ალიაქოთი ირგვლივ. ყველას უნდა ვაგრძნობინო, რომ მშვიდად ვარ. ეს რაღაა? დუმილი — ჩემში. ასე მგონია, სუნთქვა შევწყვიტე და ველარასოდეს ამოვისუნთქავ. რა კარგია! ეს დასვენებაა. ეს დამშვიდებაა. თანაც სამარადისო.

ისინი კი ყვირიან ოთხივ კუთხით. მე ვხედავ ნოტიო საფლავეების მსგავს დაღებულ პირებს, ვხედავ ჰაერის მპობელ ხელებს, მაგრამ არცერთი სიტყვა არ მესმის. სისხლი ისევ მომანვა ღანვებზე და ეს კარგია. გზა მეორე იარუსის ლოყებისკენ მიდევს. რა გრძელი გზაა. ჩაბლუჯული მაქვს ხელთათმანი და უაზრო გოდების შუაგულში მისი ჯადოსნური არომატი ნალვლიან ტალღებად მელამუნება გულზე. იქ, მაღლა, ჭრელი და დაგრეხილი გორგლის შუაში მიცდის ქალი ნახევრად გახსნილი ბაგეებით და აგზნებული სახით — მასთან მიმაქვს ხელთათმანი.

მასთან მიმაქვს ხელთათმანი. მასაც იგივე სურნელი აქვს, რაც ამ ხელთათმანს, რა ნაზი, რა ტკბილი! ამ არომატს მასუნთქებდნენ მისი ძუძუები, ასეთი სურნელი ჰქონდა მის თვალებს ნახევრად ჩაბნელებულ ოთახებში. რა ვქნა ახლა? დავუჩოქო და ვემთხვიო შავი კაბის ბოლოზე და ავკვითინდე, არად ჩავაგდო ჭრელი და ბრიყვი ბრბო. თითქოსდა ჩვენ ორნი ვიყოთ მხოლოდ ამქვეყნად, თუ უსიტყვოდ მიგანოდო, შავო ხელთათმანი, შავო დროშავ, შემდეგ კი დავბრუნდე გალიის ვეფხვებთან და მივწვე... ვაკოცო ხელზე, ამ ხელთათმანის დამგდებ ხელზე ისე, როგორც ვკოცნიდი მას, მარტონი რომ ვისხედით ნახევრად ბნელ ლოყაში დიდხნის წინათ... ძალიან დიდხნის წინათ... გუშინ. ნაზ, სურნელოვან ხელზე, ნაზ, სურნელოვან მუხლებზე, საოცარ მუხლებზე. ო, მონყენილობა! ო, მდუმარება!

რა შორს არის ახლა ის ყველაფერი. საიდან მოვედი? ჩემი დალუპვა უნდოდა. ეს ადრევე ვიცოდი და მაცივნებდა. მას შეეძლო მოვეკალი თავისი სიყვარულით, შეეძლო მოვეგუდე, მოეზინა მუხლები ყელზე. მაგრამ ასე არ სურდა. უნდოდა ენახა, როგორ ფლეთდნენ და ძიძგინდნენ მხეცები ჩემს ხორცს, როგორ მაყრევინებდნენ გულღვიძლს. ამის ხილვისას მსუბუქი ჟრჟოლა დაუვლიდა მის ვერავ, შხამიან სხეულს... ბარძაყებს... რა სანახაობა იქნე-

მხატვარი ნუგ ზარ მეძმარიაშვილი

ბოდა... დაემხობოდა ჩემს დასისხლიანებულ და დაგლეჯილ გვამს, მოეხვეოდა და აქვითინდებოდა, დაინყებდა ყვირილს, შეშლილის ყვირილს, რომ მე მისი გულისთვის გავწირე თავი... ო, საძაგლობავ! ო, მოწყენილობავ!

მაგრამ რა ხდება? საიდანღაც მუსიკის ხმა ისმის. მე ჯერ კიდევ გზაში ვარ. ჰო, ჰო, ჩაეხვეოდა ჩემს სისხლიან სხეულს, სწორედ იმ სხეულს, რომელსაც ხელს ლაღი სიცილით ჰკრავდა ხოლმე, ცოცხალი რომ იყო. უნდოდა მოვეკალი. უნდოდა ეფათურებინა თავისი მოუსვენარი, მტაცებლური ხელები ჩემს ბედ-ილბალში, ჩემს ბედ-ილბალში, რომლის ხმაც ახლა ზღვის მოქცევის შორეულ მუსიკად ჩამესმის. უგუნური ქმნილება. არარაობა. ქალი.

უგუნური, თახთახა სხეული. უგუნური, კრუნჩხვითი ვნებები. უგუნური ქმნილება. მე ამოვდივარ უსასრულო სიმშვიდის სიღრმიდან, შეუცნობლობის პარმალიდან, იდუმალი ნყლებიდან — ის კი მელოდება ვნებიანი კრუნჩხვებით და მიწვდის მოკლე ხელებს. უნდა, რომ გადამკოცნოს. უნდა, რომ შემომხვიოს ხელები. უნდა, რომ შემომხვიოს ფეხები. უნდა, რომ იყოს ნაზი და დამნვას თავისი საშინელი, მგუდავი სიმბურვალით მე — მუწვი სიმშვიდის ყინულოვანი ლაბირინთებიდან დაბრუნებული. ქალი. დემონური, საშიში ქალი! სასაცილოა.

სად ვიყავი აქამდე? სად მოვხვდი ახლა? სადღაც ფანჯარა ჩაიმსხვრა და ცივი ჰაერით აივსო ცხელი, დახუთული დერეფნები. ფართოვდება შემჭიდროებული ჰორიზონტი და უდაბნოს ველები უსასრულოდ იწელება. შორეულ მთაგრებილებზე ნიფლის ტყეები ნაშობიარ-თნენ. თითქოს უკან დარჩა მშობიარობის ტკივილები და მოსვენების ბედნიერი ჟამი ჩამოდგა. ეს სიმშვიდეა, სამარადისო! ზღვაო თავისუფლები-სავ, ძალის, სიმართლის! ო, მარტოობავ! ამ ხალხს მაღლიდან ცის სუფთა თაღი და მშვიდი ვარსკვლავები თვინიერად დასცქერიან, ის ვარსკვლავები, მამისეულ სახლს რომ მინათებდნენ ოდესღაც. განა შემოიძლია ამის დავინყება? მე თვითონ ვარ უნაპირო ზღვა, ყოველმხრივ გარშემორტყმული ვარ თავისუფალი, ბედნიერი, მომაკვდინებული მარტოობით. ორეულ ზღვათა სადღესასწაულო ჰანგები — ცივი და უწყინარი მუსიკაა უწყსრივო და ქაროშლიანი აკორდების შემდეგ. ო, მესმის შენი. მოვდივარ!

ვინ არის ეს ქალი? რა ნებას ჩემგან, რა უნდათ მის შეშლილ სახეზე ანთებულ თვალებს? მე იქიდან მოვდივარ. ეს რა შავი და მყრალი ვირთხა მიძაგძაგებს ხელში? ვესვრი ამ სიდამ-პლეს ახლა სახეში. ამ ქალს ჩემი მოკვლა ენადა!

უგუნურო დედაკაცო. არ მჭირდება თქვენი წყალობა.

**თარგმნა
ჯამალ ინჯიანა**

ელგუჯა თავბერიძე

მოულოდნელი ფინალი

ფინალს ნებისმიერი ჟანრის თხზულებისათვის არსებითი მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ მცირე ზომის ნაწარმოებთათვის განსაკუთრებით, რამეთუ მათში ხშირად მთავარი სათქმელი აირეკლება ხოლმე.

ნოველა ფინალიაო, უთქვამთ.

მართალია.

ფინალმა შეიძლება მთლიანად შეცვალოს მკითხველის დამოკიდებულება. მანამდე ნაფიქრი თავდაყირა დააყენოს. თუმცა ფინალიცაა და ფინალიც. ყველაზე შთამბეჭდავი მოულოდნელი ფინალია. მოულოდნელს დიდი მხატვრული ეფექტი გააჩნია.

მალხაზ ფუტყარაძის მიერ თარგმნილი როალდ დალის ნოველა „კაცი სამხრეთიდან“ („ჩვენი მწერლობა, 28 ოქტომბერი, 2011 წელი) უპირველესად მოულოდნელი ფინალითაა საინტერესო. მართალია, თხრობის მდინარეა რალაცას გაფიქრებინებს, უფრო სწორად, გუმანით გრძნობ, მოულოდნელი და უცნაური რამ რომ უნდა მოხდეს, მაგრამ ისეთს, როგორც თხზულების დასასრულია, ძნელად იწინასწარმეტყველება.

ნოველა უცნაურ კაცსა და უცნაურ ამბავზეა და ამიტომ, ერთი შეხედვით, ყველაფერია მოსალოდნელი, მაგრამ, ვიმეორებთ, ისეთი რამ ნაკლებად, რაც თხზულების ბოლოს ელოდება მკითხველს.

ნოველის მთავარ გმირს კარლოსი ჰქვია. ჩია ტანისაა. „წყალწყალა, თითქმის უფერული, შავი, პატარა, მზინავგუგებიანი თვალები“ აქვს. თეთრ კოსტუმში გამოწყობილს კრემისფერი, განიერფარფლებიანი პანამა ახურავს. ირმის ტყავის თეთრი, ნაწვრეტებიანი ფეხსაცმელები აცვია. გარეგნობის გარდა, ყურადღებას იმითაც მიგაქცევინებს, რომ სამხრეთამერიკელ ტიპს ჰგავს, ე.ი. იამაიკაზე, სადაც მოქმედება ხდება, რალაც მიზნით ან მიზეზითაა ჩამოსული. ლაპარაკობს აქცენტით, იტალიურსაც რომ ჰგავს და ესპანურსაც, მაგრამ რომ ვერ გაარკვევ, უშუალოდ რომელია. სიარულითაც უჩვეულოდ დადის, კი არ დადის, ნაბიჯებს ჰაერში ადგამს, გეგონება, ასახტომად ემზადებო, ყოველი ნაბიჯის გადადგმაზე ზევით-ზევით იწეებს. ამით ამჟღავნებს ცნობისმოყვარეობას, თითქოს ყველაფერი აინტერესებს, ყოველ წვრილმანში სურს ჩახედოს, გაერკვეს, მაგრამ მერე აღმოჩნდება, რომ ისინი იმდენადაა მისთვის საინტერესო, რამდენადაც საბოლოო მიზანს მიაღწევენ. მოკლედ, ძალიან უცნაური კაცი, უცებ შეამჩნევ.

სანაძლოსაც უცნაურსა და მაცთუნებელს სთავაზობს ამერიკელ კურსანტს. თუმცა აქამდე სავსებით ლოგიკურად ვითარდება მოქმედება. ამერიკელი კურსანტი სიგარეტს ამოიღებს და კარლოსსაც შესთავაზებს. ის იუარებს, სიგარეტს არა, სიგარას სიამოვნებით გავაბოლებდიო. ჯიბიდან ნიანგის ტყავის პატარა კოლოფს დააძრობს, სიგარას ამოიღებს, მაკრატლით ბოლოს მოაჭრის. ერთი სიტყვით, მოსაწევად გაამზადებს. მოგიკიდებთ, ეტყვის კურსანტი. ამ ქარში სანთებელა არ აინთება, პასუხობს კარლოსი. როგორ გეკადრებათ, ჩემი სანთებელა ყოველთვის ინთება, — თავისას იმეორებს შემთავაზებელი. ტანად პატარა სამხრეთამერიკელის ტიპი მამალივით წაიგრძელებს კისერს და გაურკვეველი აქცენტით ეტყვის: „კოველ-თვის“. თუ თქვენი სანთებელა ყოველთვის ინთება, ამაზე ერთი კარგი, სერიოზული სანაძლეო დავდითო — სთავაზობს. ამერიკელი კურსანტი თანახმაა, მაგრამ ფსონში ამერიკულ ახალთახალ კადილაკს ჩამოვდივარო, რომ იტყვის კარლოსი, კურსანტი უარს ეტყვის — მეგონა, ათდოლარიანზე დავნიძლავდებოდით, კადილაკის სამაგიერო რა უნდა შემოგთავაზოთო. სწორედ აქ ხდება ძალიან უცნაური შეთავაზება, რი-

თაც პატარა კაცის უჩვეულო ქცევასა და მოქმედებასაც ეხდება ფარდა.

კარლოსი ფსონში კადილაკს დებს. ბიჭი თუ ათჯერ ზედიზედ შეუფერხებლად ანთებს სანთებელას, კადილაკი მას რჩება, თუ არადა, „უმნიშვნელო“ რამ უნდა დათმოს, კერძოდ, თუ სანთებელა არ აინთება, პატარა კაცი ბიჭს მარცხენა ხელის ნეკს მოაჭრის.

უცნაური, თანაც მაცთუნებელი სანაძლეოა.

მოიგებ, კადილაკი შენია, ნააგებ, მარცხენა ხელზე უნეკათითოდ დარჩები.

უჩვეულო ვითარებაა, მხატვრულად ძნელად დასახატი, პატარა ნიუანსმაც შეიძლება არადამაჯერებელი გახადოს ტექსტი, მაგრამ „კაცი სამხრეთიდან“ იმიტომ მოგვინოს, რომ ასეთ ლაფსუსს თითქმის ვერ იპოვნი. პირიქით, ავტორი მარტივად, თითქოს თამაშ-თამაშით გვარწმუნებს, თუ როგორ იბუდებს ამერიკელ კურსანტში მოგების (აქედან გამომდინარე, კადილაკის დაპატრონების) სურვილი. ყველა ადამიანში რაღაც აზარტის მაგვარი თუ არა, უცებ გამდიდრების (თუნდაც ნეკა თითის სასწორზე შეგდების სანაცვლოდ მანქანის დათრევის) დიდი წადილი კიანთობს და იამაიკაზე ჩამოსული ის ბიჭი რატომ იქნებოდა გამონაკლისი— გვარწმუნებს როაღდ დალი, ჰოდა, დარწმუნებულებს უკვე გვჯერა, ღირს სანაძლეო, ღირს ბედთან შეჭიდება. მოიგებ- ახალთახალი მწვანე კადილაკი შენია, ნააგებ და მთელ ხელს კი არა, „არც ისე დიდად საჭირო“ ნეკა თითის მოგაჭრიან.

ბიჭი დარწმუნებულია, მოიგებს და ამ უცნაურ შემოთავაზებას ანანებს კარლოსს. ეს კიდევ თამაშობს. ძნელია ახსნა მოუძებნო მის განაზრახს: რისთვის აკეთებს, რატომ სიამოვნებს უთითოდ დატოვოს ადამიანი?! უბრალოდ, შეიძლება იფიქრო, აზარტი იგივე თამაში ავადმყოფობაში გადაზრდია. თამაშობს თამაშისთვის, დებს სანაძლეოს სანაძლეოსთვის.

აზარტული კარლოსი ყველაფერს ითვალისწინებს, სანთებელა რომ არ აინთოს, შესაძლოა ბიჭმა უარი სტკიცოს, აღარ მოუხდეს თითის მოჭრა. ამიტომ მწვანე კადილაკის შემთავაზებელი სიტუაციას ისე აწყობს, როგორც აწყობს: ბიჭს მაგიდაზე, ორ ლურსმანს შორის უმაგრებს ხელს, თვითონ დანა აქვს მომარჯვებული და თითს სანთებელას აუნთებლობისთანავე მოაჭრის.

ამ ამბავს მთხრობელი და ამერიკელი კურსანტის, იგივე ბიჭის, მეგობარი ინგლისელი გოგონა ესწრებთან. ორივე მიიჩნევს „გიჟური, სულელური სანაძლეოა, ბიჭიც თავდაპირველად ასე ფიქრობს, მის ყოყმანსა და ორჭოფობას უმალ გრძნობს ის ადამიანი, რომლის თვალბიჯ არაფერს ამბობენ (წყალწყალა, უფერულ, არაფრისმეტყველ მბზინავ გუგებში ვერაფერს ამოიკითხავ) ანუ კარლოსი და ახლა უკვე ნაციონალური ხასიათის გაკილვით ნააქებებს ბიჭს: ამერიკელები სანაძლეოს

არასდროს დებენ, მათ ყველაფერი გარანტირებული უყვართ, სასწორზე არაფერს შეაგდებენო. ესაა ის ბოლო წვეთი, რაც, მოგების სურვილის გარდა, საბოლოოდ გადაანყვეტინებს ბიჭს დაყბულდეს პატარა კაცის შემოთავაზებულ სანაძლეოს. ერთი ჭიქა მარტინის დალევის მერე კი, ფაქტობრივად, კარლოსის თვალთახედვით აღიქვამს ყველაფერს და მეგობარ გოგონას ეუბნება: „...არ მახსოვს, ოდესმე ჩემს სიცოცხლეში, რაიმეში დამჭირებოდეს მარცხენა ხელის ნეკი. აგერ არის. ბიჭმა ხელი ნაავლო თავის თითს— აგერ არის და ჩემთვის არასოდეს არაფერი გაუკეთებია. მამ რატომ არ შემიძლია სანაძლეოდ ჩამოვიდე? ვფიქრობ, ეს მშვენიერი სანაძლეოა“.

აი, როგორ მოაქცია ანუ სათავისოდ მოარჯულა კარლოსმა მსხვერპლი.

სანაძლეო ყველა წესის დაცვით შედგა. ერთხელ, ორჯერ და შეიძვერა ანთო სანთებელა. მერვე ანთების მერე ვილაც ასაკოვანი ქალი შემოვარდა, ეცა კარლოსს, გამოსტაცა თითის მოსაჭრელად გამზადებული ხორცის დასაჩეხი დანა, თავბრუდამხვევი სისწრაფით დაუწყო ნჯღრევა...

გაირკვა, სამხრეთამერიკელ ტიპს ასეთი სანაძლეო სხვა დროსაც არაერთხელ დაუდგია, სულ ორმოცდამედი თითი მოუგია, ცამეტი მანქანა წაუგია, ბოლოს მოკვლითაც დამუქრებთან და არაფრის მქონე იმ ასაკოვან ქალბატონს, რომლის საკუთრებაც ყოფილა მწვანე კადილაკი, იამაიკაზე წამოუყვანია.

ძალიან ვწუხვარ, ასეთი რამ რომ მოხდა, ათი წუთით წავედი თავის დასაბანად და ეს იმავს აკეთებს. მას არაფერი აბაღია დედამინის ზურგზე

სანაძლეოდ დასადები, ყველაფერი მე მოვუყე დიდი ხნის წინათ, რასაც დიდი დრო დასჭირდა, მაგრამ მოვუგეო, — უხსნიდა სანაძლეოს მონაწილესა და მასურებლებს ქალბატონი.

კარლოსს ნიძლავი თამაშად მიაჩნდა. მქონებული და არაფრის მქონე ერთნაირი აზარტით თამაშობდა, სხვის მანქანას დებდა ფსონში, მონაწილის მარცხენა ნეკის სანაცვლოდ. კარგად თამაშობდა.

თუმც ეს არაა მთავარი.

მთავარი ფინალია-მეთქი.

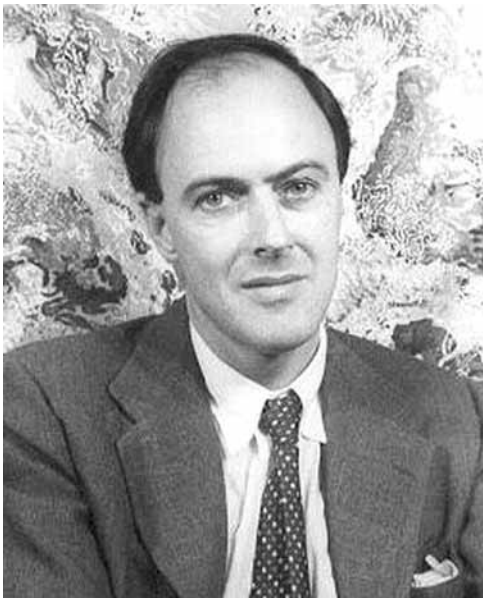
ასაკოვანი ქალბატონი მაგიდაზე მანქანის გასაღების ასაღებად ხელს გაიწვდენს და აი, ბოლო ფრაზა:

„მე ახლაც თვალწინ მიდგას ის ხელი, რომელზედაც მხოლოდ ერთი თითი და ცერი იყო შერჩენილი“.

ამას, მართლაც რომ ძნელად იწინასწარმეტყველებ. ისიც მომწუხრებელია, ქალმა რომ მოუგო ყველაფერი და არაფრის გარეშე დატოვა, მაგრამ კარლოსიც არ ყოფილა გულხელდაკრეფილი.

მართლაც რომ მოულოდნელი ფინალია.

მოულოდნელი, მხატვრულად ზუსტი, მიზანში მოხვედრილი. ნოველაც კარგია, თარგმანიც ჩინებული, ფინალი — იშვიათი.

როაღდ დალი

1999 წლის 19 ოქტომბერს საქართველოს სპორტულ ჟურნალისტთა ასოციაციამ თავის მოწყობილ რეფერენდუმში საუკუნის სპორტსმენთა შორის გურამ მინაშვილი გამოიყო, მინაშვილი „საქართველოს საუკუნის სპორტსმენის“ წოდება და გადასცა შესაბამისი დიპლომი.

დავით ჭელიძე

ლეგენდა 75 წლისაა!

კარგად მოგეხსენებათ, რომ ქართულ კალათბურთის ლეგენდები არასდროს აკლდა. დიდი ოთარ ქორქიადან დაწყებული (რომლის ვირტუოზულმა თამაშმაც 50-იან წლებში რუსები იძულებული გახადა, საბჭოთა კალათბურთის 75 წლის იუბილეზე საუკეთესო კალათბურთელად ელიარებინათ), დღეს ნბა-ში ბრწყინვალედ მოთამაშე ზაზა ფაჩულიათი დამთავრებული, ქართველი გულშემამტკივარი განებივრებულია თავისი კერპების წარმატებებით. ასეთ კალათბურთელთა არცთუ მცირერიცხოვან ჯგუფს მიეკუთვნება 60-იანი წლების ერთ-ერთი უძლიერესი გამთამაშებელი, თბილისის „დინამოს“ კაპიტანი და სსრ კავშირის ნაკრების ერთ-ერთი ლიდერი, სპორტის დამსახურებული ოსტატი, ლეგენდარული გურამ მინაშვილი, რომელსაც ამ ცოტა ხნის წინათ 75 წელი შეუსრულდა.

ნება მიბოძეთ, „ოლიმპიურ ენციკლოპედიას“ დავესესხო: სსრკ ჩემპიონატების პრიზიორი, ევროპის სამგზის ჩემპიონი (1957, 59, 63), 1957 წლის ახალგაზრდობის საერთაშორისო მეგობრული სპორტული თამაშების ვერცხლის მედლის მედალოსანი, ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასის მფლობელი (1962), ორი მსოფლიო ჩემპიონატის მონაწილე. 1963 წელს ბრინჯაოს პრიზიორი იყო, 1959 წელს მეშვიდე ადგილი დაიკავა (სსრკ ნაკრები, ფაქტობრივად, პირველი იყო, მაგრამ, ვინაიდან პოლიტიკური მოტივით უარი ათქმევინეს ტაივანთან თამაშზე, მეშვიდე ადგილი მიეკუთვნა), 1960 წლის რომის XVII ოლიმპიური თამაშების ვერცხლის პრიზიორი (მონაწილეობდა 8 მატჩში)...

გურამი თბილისელი კაცია. სწავლა 32-ე სკოლაში დაიწყო. გაჭირვების მეტი არაფერი ახსოვს. მშობლები ხელმოკლედ ცხოვრობდნენ. დედა დიასახლისი ბრძანდებოდა, მამა – ეკონომისტი. მოგეხსენებათ, რა პერიოდი იყო, რეპრესიების ხანა, ომისდროინდელი უმძიმესი წლები. ბავშვების უმრავლესობას, მათ შორის გურამსაც, ფესხაცმელიც კი არ ჰქონდათ, ზამთრობით სკოლაში რეზინის კალოშებით დადიოდნენ. პირველკლასელებს ბუფეტში აძლევდნენ ერთი ბუნო ჯემგარეულ ფუნთუშას, უფროსკლასელი „ძველი ბიჭები“ კი იქვე იყვნენ ჩასაფრებულნი და „შასკარმანს“ თუ რაღაც ოხრობა თამაში იყო, მოუგებდნენ და იმ ფუნთუშას წართმევდნენ. არადა, მშვირები იყვნენ, თეთრ პურს, სანთლით რომ გექებნა, ვერ მიაგნებდი.

აბა, ვის არ გახსოვთ ძველი თბილისის ეზოები? ქართველები, სომხები, ქურთები, იეზიდები, რუსები ერთმანეთში ვიყავით აზელილები. ბიჭად თუ არ ვარგოდი, გინდ ქართველი ყოფილიყავი და გინდ ესპანელი, გარჩევა არ იყო. ომის დაწყებამდე სახლებს ვინ კეტავდა, ეს მერე გაჩნდა ქალაქში ქურდობა და ავაზაკობა.

ბიჭობა კი მუშტის ძალით და ჩხუბის ცოდნით იზომებოდა. ასევე მნიშვნელოვანი იყო, როგორ მღეროდი და უკრავდი. კარგი ბიჭი იყავი, ფეხბურთს თუ თამაშობდი, ასევე იყო „ჩილკა-ჯოხი“, „გრძელი ვირი“, „მოკლე ვირი“,

„ლახტი“ და უამრავი თამაში, ყველას ვინ გაიხსენებს. აი, ვინც ამეებში მაგარი იყო, ის ითვლებოდა კარგ ბიჭად.

ასეთ ეზოში და ასეთ გარემოში გაიზარდა და დავაჟკაცდა ჩვენი წერილის გმირი. თუმცა ამას გურამისთვის სწავლაში ხელი არ შეუშლია, ის კი არადა, თითოთ საჩვენებელი მოსწავლე იყო და კიდევაც ოქროს მედლით დაამთავრა საშუალო სკოლა. წიგნი უყვარდა და ლამეებსაც ათენებდა წიგნის კითხვაში. სწორად თეატრშიც დადიოდა.

მერე მის ცხოვრებაში ერთი ძალიან კარგი კაცი გამოჩნდა, ცხოვრებული ვახტანგ მარსაგიშვილი. ფიზკულტურის ინსტიტუტში მუშაობდა. მაშინ ხომ პარადომანია იყო და იმ ადღუემებს დგამდა, ტანმოვარჯიშეთა გამოსვლის ნომრებს ადგენდა. კარგად ხატავდა და, საერთოდ, გემოვნებიანი კაცი ბრძანდებოდა. თამაშების საზეიმო გახსნის ცერემონიებიც მის მხრებზე გადადიოდა. ჰოდა, ეს კაცი მოვიდა გურამის სკოლაში მასწავლებლად. მაშინ მინაშვილი უკვე მე-6 ვაჟთა, ანუ დღევანდელ 55-ე სკოლაში სწავლობდა, მეექვსეკლასელი ბიჭი იყო. ვახტანგის სკოლაში მისვლა და სკოლის გამოცოცხლება ერთი გამოდგა. დიდი სპორტული მუშაობა გაჩაღდა.

უნივერსიტეტთან ახლოს ცხოვრობდა. ნიკო კეცხოველი იყო რექტორი და იქ ჩქეფდა თუ ჩქეფდა სპორტული ცხოვრება, სულ სპარტაკიადები და სხვადასხვა შეჯიბრებები იმართებოდა. ამიტომაც ბიჭები სწორად შეიპარებოდნენ ხოლმე უნივერსიტეტის დარბაზებში და მოედნებზე და სტუდენტების თამაშს დიდი ინტერესით ადევნებდნენ თვალს. უკვე იცოდნენ, ვინ იყო შალვა დიასამიძე, ნოდარ ჯორჯიკია, ოთარ ქორქია. ზოგიერთი სხვა მოთამაშის გვარიც იცოდნენ. იმ დროს ვინ იფიქრებდა, თუ ახლო მომავალში გურამი მათი თანაგუნდელი გახდებოდა, მათ მხარდამხარ ითამაშებდა. ბიჭებს დარბაზში ბურთი მაინც მიჰქონდათ, თუ ვინცობაა არავინ დახვდებოდათ, თვითონ გააჩაღებდნენ თამაშს. თამაზ ტოგონიძე – „ჩვენი ცხოვრებული ტოგრიკა“ (ბატონ გურამს ცრემლი მოადგება თვალში), ბევრს იგი კინოფილმ „ცისკარადანაც“ ახსოვს, მთავარი როლის შემსრულებელი იყო, ვაჟა ინკირველი, გურამი სულ ერთად იყვნენ...

ერთხელ ბატონი ვახტანგი ესულთა ვაკევილიზე და, ბიჭებო, შალვა დიასამიძეს მოველაპარაკე, პატარა ბიჭების გუნდს ქმნის, ვის გაქვთ იქ წასვლის სურვილიო, უკითხავს. აქედან დაიწყო გურამ მინაშვილის ნამდვილი სპორტული ცხოვრება.

„ცურვაზეც დავდიოდი, სანაპიროზე, ყოფილ რესტორან „არავის“ ადგილზე საცურაო აუზი იყო? ბავშვები „კუპალნიას“ ვეძახდით. მაღალი, უხეში კედლები ჰქონდა. ბიჭები მტკვრის მხრიდან შევფრებოდით ხოლმე, ყარაულები გამოგვეკიდებოდნენ, მაგრამ რას დაგვიჭერდნენ. თუმცა რამდენჯერმე მაინც ჩამავლეს ხელი, მაგრამ რას მიზამდნენ, ლანირაკები ვიყავით, ერთს ნაგვითაქებდნენ და გამოგვიშვებდნენ. ერთხელ საღებავიც წამისვეს. ბათუმში ბიძა მყავდა და ცურვა იქ ვისწავლე, თუმცა არავითარი სტილი არა მქონია, ჯანიანი ბიჭი ვიყავი და ჯანით გავდიოდი იოლას“ – იგონებს გურამ მინაშვილი.

„დინამოს“ სტადიონის აუზში ბავშვთა შორის ქალაქის ზამთრის პირველობაშიც მიუღია მონაწილეობა და მესამე ად-

გილი დაუკავებია. თურმე შეჯიბრებას ლუკა იოკიმიძე უყურებდა, ალბათ ბევრს ახსოვს, უკვე იმ დროს როგორი ცნობილი სპეციალისტი და მწვრთნელი იყო. და ერთ მშვენიერ საღამოსაც შინ არ მიადგა?! არადა, უკვე შალვა დიასამიძესთან მეცადინეობდა. მშობლებისთვის უთქვამს, შენი შვილი ცურვაზე უნდა წავიყვანო, ჩემპიონად გავზარდოო. ბევრი რომ აღარ გავაგრძელოთ, გურამი ერთ-ორ ვარჯიშს დასწრებია, მაგრამ შემდეგ გამოქცეულა, ცურვამ აღარ დააინტერესა.

მიხეილ კეკელიძემ, ყველა რომ ძია მიშას ეძახდა, გურამი მაშინ შენიშნა, როცა ის ქალაქის პირველობაზე ორჯონიკიძის რაიონის (ახლანდელი ვაკე-საბურთალო) გუნდში თამაშობდა და თავისთან წაუყვანია, პიონერთა სასახლეში.

გურამი იცინის, ალბათ მსოფლიოში ერთადერთი კაცი ვარ, ახალგაზრდობის გამო რომ დავინაგრეო. გურამი ხომ 1936 წელსაა დაბადებული. ძია მიშასთან უკვე ხუთეულში თამაშობს. მასთან ერთად არიან ტოგრიკა, ასტამურ აჩბა, გიზო გაბისკირია, მირიან თოფჩიშვილი, ჟენია სლუსარევსკი, ავთო სილაგაძე, იგორ გოლუმბიევსკი (მომავალში გაზეთ „იზვესტიას“ მთავარი რედაქტორი)... 34-35-წლიანთა საკავშირო პირველობაა. და ეს ბიჭები წაიყვანეს, გურამი კი არა, პატარა ხარო. გაბრაზებულს ფეხი დაუკრავს და სოფელში გაქცეულა. ეს ბიჭები კი ჩემპიონები არ გახდნენ! ნახეთ, რა ტაქტიკიანად მოიქცა ძია მიშა – გამარჯვებულ ბიჭებს საჩუქრები გადასცა, მაშინ ახალი შემოსული იყო კანტიანი პერანგები და ის შეიძინა. და არც გურამი გამოტოვა. თითქოს ისიც ჩემპიონი გამხდარიყოს, ისიც დააჯილდოვა პერანგით...

გაიზარდა ჩვენი გმირი და მიუხედავად იმისა, რომ პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში (ახლანდელი ტექნიკური უნივერსიტეტი) სწავლობდა, თამაში „დინამოში“ დაიწყო. კალათბურთის მსცოვან მოყვარულებს ალბათ ახსოვთ, რომ 1953 წელს თბილისში საკავშირო ჩემპიონატი გაიმართა და ჩვენი „დინამო“ ჩემპიონი გახდა. მაშინ 14-კაციანი შემადგენლობები იყო, ყოველ სათამაშო განაცხადში კი მწვრთნელს 12-12 კაცი უნდა დაესახელებინა. ჰოდა, ცენტრალური თამაშებისთვის გურამ აბაშიძე (აპალონა) და გურამ მინაშვილი შემადგენლობაში კი ჩასვეს, მაგრამ ცენტრალური მატჩების დროს მათ ვერ ენდობოდნენ და ამიტომ განაცხადშიც ვერ ხვდებოდნენ, მათ მხოლოდ შედარებით სუსტ მეთოქეებთან შეხვედრისას ეძლეოდათ პატარა შანსი, ისიც ერთი-ორჯერ, ამიტომაც ოქროს მედლებს ვინ მისცემდათ, იმ დროს ხომ ასეთი წესი იყო, მედლის ასაღებად მატჩების 50 პროცენტი მაინც უნდა გათამაშა.

1956 წელს საბჭოთა კავშირის ხალხთა სპარტაკიადა მოეწყო, ჩვენს „დინამოში“ თაობათა ცვლაა, ოთარ ქორქიამ, ნოდარ ჯორჯიკიამ და ზოგიერთმა სხვა მოთამაშემ ამ ტურნი-

რის შემდეგ დაანებეს თამაშს თავი და გურამმაც ჯორჯიკიას ადგილი დაიკავა გუნდში. მას შემდეგ სულ „დინამოში“ თამაშობდა, მხოლოდ ერთი წლით გადასროლეს ანზორ ლეჟავა და გურამი „ბურევესტნიკში“, უმაღლეს ლიგაში გადასვლაში დაენმარნენ გუნდს და მერე ისევ „დინამოში“ დაბრუნდნენ.

გიორგი ავალიშვილი იყო მაშინ მწვრთნელი. მოთამაშეები: ვუა გვანცელაძე, გურამ აბაშიძე, ალექსანდრე კილაძე, ვლადიმერ უგრეხელიძე, ლევან მოსეშვილი, ლევან ინჭირველი, ილარიონ ხაზარაძე, რეზო გოგელია, ვალერი ალთაბაევი, ანტონ კახანჯიანი. ამირან სხიერელი ცოტათი მოგვიანებით მოვიდა. მერე ზურიკო საკანდელიძე...

1958 წლიდან გურამი უკვე გუნდის კაპიტანია...

როგორი უბაღლო კაპიტანი იყო გურამ მინაშვილი, სტაჟიან გულშემატკივრებს ყველას ახსოვს. ერთ-თავად პარტნიორს ეძებდა, რომ ბურთი მიენოდებინა, პოზიციის შერჩევაში ეხმარებოდა, რომ ლამაზი კომბინაცია გამოსვლიდა და, რა თქმა უნდა, შედეგიანიც. მაგალითისთვის ისიც კმარა, როგორი მადლიერების გრძნობით მოიხსენიებდა ხოლმე ზურაბ საკანდელიძე, გურამი რომ არ ყოფილიყო, დიდ კალათბურთს ალბათ ვერასოდეს ვითამაშებდი, გუნდში სრულიად ახალგაზრდა მივედი და თითქოს დიდი ხნის პარტნიორი ვყოფილიყავი, სულ თვალებით მეძებდა, არ მახსოვს, პასი დაეგვიანებინაო.

დისციპლინის, რეჟიმის განუხრელად დაცვისთვის გურამ მინაშვილს „რკინის კაპიტანი“ შეარქვეს. ვის არ გვინახავს, გახურებული თამაშის შემდეგ წუთშესვენებაზე სპორტსმენები წყალს რომ დაენაფებიან ხოლმე. გურამ მინაშვილი კი მხოლოდ ყურძნის წვენში ჩაწურული ლიმონით გაისველებდა პირს და ასე მოიკლავდა წყურვილს. მისი საქციელი ხშირად პედანტიზმამდე დადიოდა, მაგრამ სხვაგვარად ძნელია იმ სიმაღლეების მიღწევა, გურამ მინაშვილმა რომ მიაღწია.

1963 წელია, ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასის გათამაშების მეოთხედიწინაღობაში „დინამო“ მილანის „სიმენტალს“ ხვდება. თბილისშია თამაში და 7 ქულას ვაგებთ, რალაც წამებია დარჩენილი, ბურთი კაპიტანს აქვს. გურამი შორიდან ზუსტი სროლებით მაინცდამაინც არ გამოირჩეოდა. არადა, ცენტრს გადასცდა თუ არა, ტყორცნა და... ჩააგდო! „დინამოში“ შინ 5 ქულით წააგო.

საპასუხო მატჩი მილანშია, დრო უკვე იწურება, დამთავრებამდე დაახლოებით 20-30 წამით ადრე უკვე „დინამო“ იგებს 4 ქულას, მაგრამ ეს საკმარისი არ არის. ოთარ ქორქიამ წუთშესვენება აიღო. გეგმა ასეთია – კომბინაცია ისე უნდა გათამაშდეს, რომ ბოლოს ბურთი კილაძეს მიუვიდეს და მან ტყორცნოს. შურა ხომ შესანიშნავი მსროლელი იყო. მილანელებმაც იცოდნენ კილაძის ბომბარდირობის

გურამ მინაშვილი

ამბავი და ამიტომ ის ჩაკეტეს, სამაგიეროდ თითქმის თავისუფლად დატოვეს მინაშვილი. სამი წამია დარჩენილი და გურამი მარცხენა ფრთაზე დგას ბურთიანად. რა ქნას, ვის გადააწოდოს, კილაძე დაფარულია, ასეთ დროს სხვის ნდობაც სარისკოა, მოსაფიქრებელი დროც რომ აღარა აქვს! აილო და ესროლა. ბურთი ისევ ჩაეშვა კალათში, ეს უკვე გამარჯვება იყო, ორი მატჩის ჯამში ერთი ქულით ვაჯობეთ იტალიელებს, რაც მათთვის მძიმე გადასატანი იყო!

მართალია, ნახევარფინალურ ეტაპზე მოსკოვის ცსკა-სთან წააგეს და გათამაშებას გამოეთიშნენ, მაგრამ ამ მარცხის გამო მაინცდამაინც არ უღარდიათ. იმავე ცსკა-ს ხომ წინა წელს ორივე შეხვედრაში კუდიტ ქვა ასროლინეს, მერე კი ფინალში, ჟენევაში „რელასაც“ მოახრევიანეს ქედი. მართლაც უძლიერესი და, რაც მთავარია, ერთ მუშტად შეკრული გუნდი იყო. გაგახსენებთ, ფინალურ მატჩში ხუთმა მოთამაშემ დააგროვა 14-14 ქულა. ესე იგი, თანაბარძალოვანი გუნდი იყო, რაც სპორტულ თამაშებში ძალიან დასაფასებელია.

მანამდე, 1959 წელს, მოსკოვში, ხალხთა სპარტაკაიადის ტურნირის ნახევარფინალში გუნდმა ნამდვილი გმირობა ჩაიდინა, როცა მოედანზე დარჩენილმა სამმა ქართველმა ლატვიის უძლიერესი გუნდის პირველ ხუთეულს მოუგო მესამე, დამატებით დროში. შეგახსენებთ, იმ ხანად ლატვიელები ევროპის ჩემპიონთა თასს ფლობდნენ.

მართალია, ამ მატჩში მინაშვილი, ისევე, როგორც ჩვენი გუნდის სხვა ცხრა წევრი, ადრე გამოეთიშა ორთაბრძოლას, მაგრამ ხომ ფაქტია, რომ ზემოთ ნახსენები მატჩები თუ ტურნირები გურამ მინაშვილის კაპიტნობით მოვიგეთ.

ნაკრებიდან კი ყველაზე მძიმედ მოსაგონარი 1959 წლის ჩილეს მსოფლიო ჩემპიონატია. საბჭოთა გუნდში ქართველთაგან ორი გურამი იყო – მინაშვილი და აბაშიძე. რაც მოხდა, ხომ ყველამ იცის, **„ტაივანის გამო რომ გავიწყვლიტეთ, წაუგებელი გუნდი რომ მეშვიდე ადგილზე დაგვსვენეს“** – ესეც გურამ მინაშვილის რეპლიკაა.

მოკლედ გეტყვი, რაც მოხდა. ტაივანთან გართულებული პოლიტიკური ვითარების გამო საბჭოთა სპორტის მესვეურები ნაკრებს საერთოდ არ უშვებდნენ მსოფლიო ჩემპიონატზე. მაგრამ ბოლოს, როგორც იქნა, ხელმძღვანელები დაამშვიდეს – ტაივანი უსუსტესი გუნდია, ჯგუფიდან ვერ გააღწევს და რადგან ჩვენ სხვა ჯგუფში ვართ, ჩვენი გზები არ გადაიკვეთებაო. და იმ პირობით გაუშვეს გუნდი, რომ ტაივანს არ შეხვდებოდნენ. არადა, ვინ იფიქრებდა, რომ ტაივანი არგენტინას ერთი ქულით მოუგებდა და მის ნაცვლად მოხვდებოდა ფინალურ ეტაპზე. ასეა თუ ისე, საბჭოთა ნაკრებს ტაივანთან ბოლო შეხვედრა ჰქონდა.

მანამდე კი ამერიკელებს მოუგეს. ეს იყო პირველი შემთხვევა, როცა საბჭოთა ნაკრებმა ოფიციალურ ტურნირში დაამარცხა ამერიკის გუნდი! ახლა ტაივანთან 0:200-იც რომ წაგეთ, მაინც მსოფლიოს ჩემპიონები იყვენ, რადგან ყველა მატჩი მოგებული ჰქონდათ. ორი თავი ვის ჰქონდა – არ გავიდნენ სათამაშოდ. არადა, აიკლეს ფოსტა მოსკოვში დეპუტების გაგზავნით, რა ვქნათ, ხვალ ტაივანს ვხვდებით და როგორ მოვიქცეთ, მსოფლიოს ჩემპიონობას ვკარგავთო. გაგიჟდი, თითქოს საბჭოთა კავშირი აღარ არსებობს, არავინ პასუხი არ გასცა!.. ასე დააკარგვინეს გუნდს ოქროს მედლებიც და მოთამაშეებისთვის არც სპორტის დამსახურებული ოსტატის ნოდება მიუციათ, გურამს ცხრა წლის შემდეგ, 1968 წელს გადასცეს ეს ნოდება.

ყველაზე კარგად მოსაგონარი კი რომის ოლიმპიურ თა-

მამებში მოპოვებული ვერცხლის მედალია. ამერიკასთან მატჩი წაგებულია და ბოლო თამაშია იტალიასთან. წარმოიდგინეთ, 12 ათასი ტიფოზი რომ ერთად იბლაღელებს მთელი შეხვედრის განმავლობაში. მოგებული მეორე ადგილზე გადის, წაგებული – მეოთხეზე. ის ბრძოლა თავიდან ბოლომდე გურამმა მოიგო, პირწმინდად გამოთიშა თამაშიდან იტალიელთა უძლიერესი თავდამსხმელი ალეზინი.

მაირანოს ტურნირი ცალკეა გამოსაყოფი. სულ სამჯერ ჩატარდა იტალიაში ეს შეჯიბრება, რომელშიც მხოლოდ ოთხი გუნდი მონაწილეობდა – ევროპის ჩემპიონატის სამი პრიზიორი და იტალიის ნაკრები. 1958 წელს ამ ტურნირში ჩვენმა იუბილარმაც მიიღო მონაწილეობა და ორი მედლითაც დაჯილდოვდა – გუნდური გამარჯვებისთვის და, რაც ყველაზე ძვირფასია, ტურნირის საუკეთესო მოთამაშისთვის... სხვათა შორის, გურამი რომ გაქურდეს, ქურდებმა ყველაფერი წაიღეს და მის ოთახში წითელ გობელენზე ჩამოკიდებულ ამ მედალს ხელი არ ახლეს...

ნბა-ში რომ ეპატიუბოდნენ!.. 1959 წელი იყო, საბჭოთა ნაკრები ამერიკაში ტურნეს მართავდა. კლივლენდში დამატებითი დრო გახდა საჭირო და გუნდის მოთამაშეების მიერ მოგროვილი 10 ქულიდან 9 გურამის ანგარიშზე იყო. სწორედ ამის შემდეგ მოხდა, ამერიკელმა სელექციონერებმა „ნიუ იორკ ნიკსიდან“ კონტრაქტის ფურცელი რომ მოურბენინეს ხელმოსანერად – თანხა შენ თვითონ ჩანერე, ჩვენ ყველაფერზე თანახმა ვართო. 59-ში ვინ გიჟი დარჩებოდა ამერიკაში, მთელ ოჯახს არ გაუციმბირებდნენ!

... აბა, რომელ ცოლ-ქმარს არ უყვარს ერთმანეთი, მაგრამ გურამს და თამარს მაინც გამორჩეული სიყვარული ჰქონდათ. ასეთი ძლიერი სიყვარული რომ არ ყოფილიყო, ტურნი გმირი უცოლოდ დარჩებოდა...

საინტერესოა მათი ხელისმონერის ამბავი. ახალგაზრდები რომ ხვდებოდნენ ერთმანეთს, მთელმა ქალაქმა იცოდა კონსტანტინე გამსახურდიას გარდა. ყოველ შემთხვევაში, ბატონი კონსტანტინე ამას არ ამხელდა. გადანყვიტეს, ხელი მოენერათ. „**ორჯონიკიძის რაიკომთან ახლოს ერთ პატარა მშაჩის ბიუროში მივედი. განცხადებას და პასპორტებს რომ დახედა, მშაჩის თანამშრომელმა ქალბატონმა იეჭვა, შენ ბატონი კონსტანტინეს ასული ხომ არ ხარო, – თამარს პკითხა. კონსტანტინეს თანხმობა თუ არ ავიღე, ისე ხელს არ მოგაწვინებო. ვესმის, კაცო! შარი არ გინდა! მამამისმა ხომ არ იცის. რა ქნას თამარიკომ? შინ დარეკა და ყურმილი კონსტანტინემ აილო, ეტყობა, ცოტა ნასვამი იყო. დილას თურმე თამარიკოს მამისთვის უთქვამს, ფული მომეცი, საბანი უნდა ვიყიდო, და იმასაც მიუცია. ახლა ის ქალბატონი ეკითხება, ბატონო კონსტანტინე, თქვენი ქალიშვილი ხელს აწერს და თქვენ თანახმა ხართო? კონსტანტინეს უფიქრია, საბნის გამყიდველი მირეკავს, ქვითარზე მოვანერინო თუ არა ხელიო და, კი ბატონო, მოანერინეთო“...**

აი, ძვირფასო მკითხველო, ძალიან მოკლედ ბატონი გურამ მინაშვილის ისტორია, ჩვენი დიდი კაპიტნის, დიდი კალათბურთელის, დიდი მამულიშვილის, უერთგულესი მეგობრის... ბედნიერი კაცია ბატონი გურამი, ასეთი ტიტულების პატრონი, ოქროს გულის ადამიანი, რომელიც სპორტის მინისტრმა ლადო ვარძელაშვილმა 75 წლის იუბილესთან დაკავშირებით წმინდა გიორგის ხატითა და საქართველოს ნაკრების სამახსოვრო მაისურით დააჯილდოვა და პირობა მისცა, რომ უახლოეს პერიოდში სპორტის რაინდის ნოდებას მიანიჭებენ.

გენიალური ფალსიფიკატორი

ალარც ნამლის ფული ჰქონდა, ალარც ექიმისა, მაგრამ უბედურება ის იყო, რომ ველარც ნამალი გადაარჩენდა მომაკვდავს, ველარც ექიმი. სიკვდილს თავისი ბრწყალები უკვე მაგრად ჩაევლო მისთვის და უკანდახევას არ აპირებდა.

იჯდა სვეგამწარებული კაცი სულთმობრძავი ცოლის სარეცელთან, ცრემლიც ამომშრობდა და იმედიც გაცამტვერებოდა. იჯდა და დამწუხრებული ელოდა უსაყვარლესი არსების აღსასრულს.

რამდენიმე საათი გრძელდებოდა ქალის აგონია; ერთადერთი ახლობელი ადამიანი უკვდებოდა აღჩეო დოსენას და იმ მძიმე წუთებშიც კი იძულებული იყო, რომ ეფიქრა არა იმაზე, უძვირფასესი ქალი სამუდამოდ მშორდებოდა, ველარასოდეს გავიგონებ მის სათნო ხმას, ველარ დავინახავ მის ალერსიან ღიმილს, ველარასოდეს გავუზიარებ ჩემს ღებნასა თუ ჭირსო, არამედ უნდა ეფიქრა, თუ როგორ მოეწყო დაკრძალვა, როდესაც ჯიბეში ორიოდე სოლდიდა უჭყაოდა. სასწრაფოდ გავარდა თავის პატრონებთან, მაგრამ აღფრედო ფაზოლიმ და ჯოჯანი პალეზიმ ცივი უარი სტიციეს, თავად ქესატადა ვართო. ამ გულქვა ვაჭრუკანებს ტვინი რომ გაენძრიათ და წუთით მანაც წარმოედგინათ, თუ რა შეიძლება მოჰყოლოდა ესოდენ გაუგონარ წუნურაქობას, ეგებ გული მოლობოდათ და რალაც საცოდავი ასიოდე ლირა კი არა, ასჯერ ასიც გაემეტებინათ, მაგრამ ამ უსულგულო და უჯგერო ვაჭრუკანებს სად ჰქონდათ ან ტვინი ან წარმოსახვა.

ის ხანმოკლე ღამე მაისისა (იდგა 1927 წელი), დოსენამ რომ გაატარა საყვარელი ცოლის ცხედართან, სიცოცხლის ბოლომდე აღარ დავინყებია. იმ ღამეს ერთბაშად დაბერდა და გაჭალარავდა, ხოლო ახალ დღეს შეხვდა არა უსიტყვო, უდრტვინევი, მორჩილი შემსრულებელი პატრონთა ნება-სურვილისა, არამედ ვაებით ნაწრთობი და გამობრძმედილი მებრძოლი, რომელსაც სწყუროდა შურისსიძება. მეტი აღარაფერი ახსოვდა. ყველაფერი სულერთი იყო მისთვის, თუმცა შიშით არც არაფრის უნდა შეშინებოდა. თავად მას ვერავინ მოსთხოვდა პასუხს. თავად როდი ასალებდა თავის ნახელავს წარსულის დიდებულ შემოქმედთა ნამუშევრებად — ამას სჩადიოდნენ ზემოსხენებული ანტიკვარები. მათი უსულგულობით შეძრწუნებულმა აღჩეო დოსენამ ომი გამოუცხადა თავის პატონ-პატრონებს.

მთელი ევროპის გაზეთებმა აიტაცეს ესოდენ მყვირალა სენსაცია. ათასობით ფურცლებიდან მკითხველს შეჰყურებდა ხნიერი კაცის პირისახე ღრმა ნაოჭებითა და ნაღვლიანი თვალებით. ენამოსწრებულმა ჟურნალისტებმაც და სიტყვაძვირმა კრიტიკოსებმაც საზოგადოებისათვის აქამდე უცნობ პიროვნებას ერთხმად შეარქვეს „გენიალური ფალსიფიკატორი“.

ევროპისა თუ ამერიკის სახელმწიფოები კოლექციონერები და მუზეუმთა გამოცდილი მუშაკნი სასწრაფო კვებითილებამ შეიპყრო. უზარმაზარი თანხები თურმე ქარისთვის გაუტანებიათ და კიდევ მეტი — თავი გადაიქციეს გესლიანი დაცინვისა და კარიკატურების ობიექტად. ყოველი რეპორტიორი თავს მოვალედ თვლიდა, რომ სარკაზმის ისრები გაეტყორცნა შერცხველილ-შეცბუნებულ ხელოვნებისმცოდნეთა მისამართით.

ბევრს არცა სჯეროდა „გენიალური ფალსიფიკატორის“ აღსარება. ნიუ-იორკიდან რომში სპეციალურად ჩაბრძანდა უმსხვილესი ამერიკელი ანტიკვარი იაკობ გირში, რომელსაც სულ ცოტა ხნის წინათ ფრიად ძვირად შეეძინა ქალღმერთ ათინას ქანდაკება ანტიკური ეპოქისა და დახეთ, თურმე ვილაც დოსენას ნახელავი ყოფილა.

და აი, როგორ დასრულდა ამერიკელი ფულის ტომრის ვიზიტი: აღჩეო დოსენამ თავის სახელოსნოში სტუმარს აჩვენა

ყველაზე დამაჯერებელი მტკიცებულება — მარმარილოს ხელი, ქალღმერთს რომ მოსტეხა, როგორც წესი და რიგი იყო.

გირშიმა დიდსულოვნად აღიარა თავისი მარცხი, ყველაზე მტკივნეული ხანგრძლივი მოღვაწეობის მანძილზე.

უკანასკნელი ურწმუნო თომები დაარწმუნა ფილმმა, რომელიც დოქტორმა ჰანს კიურლიხმა გადაიღო დოსენას სახელოსნოში. კინოკამერის ობიექტივის თვალწინ იუპიტერთა შუქით გაჩახჩახებული მოქანდაკე წყნარად და აუღელვებლად ქმნიდა თავის უკანასკნელ, ამჯერად ლეგალურ ნაყალბევს — ქალღმერთის „ანტიკურ“ ქანდაკებას.

მთელმა ქვეყანამ შეიტყო გენიალური ფალსიფიკატორის ასავალ-დასავალი. როგორც გამოირკვა, პირველი მსოფლიო ომიდან დაბრუნებული ოსტატი მალე მიხვედრილა, რომ დამოუკიდებელ შემოქმედებაში მას ბედი არ ეწერა და ყალბისმქენლობას მოჰკიდა ხელი. ანტიკვარებმა ფაზოლიმ და პალეზიმ მყისვე იყნოსეს მისი თავისებური ნიჭი და ჩაებლაუჭნენ უპრეტენზიო მსხვერპლს. დოსენასთვის ყალბისმქენლობა შეიქნა ერთობ მწირი, მაგრამ ერთადერთი წყარო არსებობისა. ორი გამოკექილი ანტიკვარი ურცხვად ძარცვავდა თვინიერ ოსტატს. პირველივე ქანდაკება, ორას ლირად რომ შეიძინეს აღჩეოსგან, ათი ათასად გაყიდეს.

ყალბისმქენლობის ასპარეზზე დოსენა უაღრესად სარისკო ნაბიჯებს დგამდა და ბედი გამუდმებით სწალობდა. თანდაყოლილი ნიჭი და დახვეწილი ალოო შეზავებოდა ვირტუოზულ ტექნიკასა და დაუმრეტელ გამჭრიახობას. თავისი ქმნილებებისათვის ძალუძდა მიენიჭებინა გასაოცარი ელფერი სიძველისა. პროვინციული ქვისმთელის შევირდმა არაერთი გამოცდილი ანტიკვარი და ღვანლმოსილი ხელოვნებათმცოდნე გააცურა.

და ნაყალბევთა კონვეიერში მოხვდნენ დონატელო, ვეროკიო, როსელინო და კიდევ სხვანი მრავალნი — დიდოსტატები საჭრეთლისა.

მაძიებელი სულის ყალბისმქენელმა XIV საუკუნის იტალიელი ფერმწერი სიმონე მარტინი, ერთი ხელის მოსმით, გადააქცია მოქანდაკედ! მისი ნახატი „ხარება“ გამოიყენა ნიშუშად და შექმნა ღვთისმშობლისა და მახარობელი ანგელოზის ქანდაკებანი. მარიფათიანმა ანტიკვარებმა წარმატებით გაასაღეს დოსენას მორტივი ნახელავი და ამგვარად გაამდიდრეს კიდევ სახელგანთქული მხატვრის ბიოგრაფია.

რამდენიმე წლის განმავლობაში ფაზოლიმ და პალეზიმ 70 მილიონი ლირა მოიხვეჭეს დოსენას ნაყალბევთა გაყიდვით. თავად ავტორს კი გროშებს უხდიდნენ — ზუსტად იმდენს, რომ მისი მოკრძალებული არსებობა გაეხანგრძლივებინათ; ოსტატს შიმშილით სული არ უნდა ამოხდომოდა და მუშაობის ხალისი შეენარჩუნებინა.

მუდმივი გაჭირვება აიძულებდა დოსენას, რომ მუხლჩაუხრელად ეშრომა, ახალ-ახალი „სიძველენი“ შეექმნა და თავისი ურცხვი პატრონების ჯიბე გაესქელებინა.

მაგრამ მაისის ერთმა ღამემ მკვეთრად შეატრიალა მისი ცხოვრება და უჩინარი ყალბისმქენელი ევროპის ყველაზე თვალაჩინო სენსაციად აქცია.

მისი პოპულარობა ახლა ნებისმიერ მხატვარს შემურდებოდა. დოსენას ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე ფილმს იღებდნენ, ჟურნალისტები ინტერვიუს ევედრებოდნენ, დოსენას ეძღვნებოდა ვრცელი სტატიები ხელოვნებათმცოდნეობის სქელ-სქელ ჟურნალებში. 1929 წელს ნეაპოლში მოეწყო მისი ნამუშევრების გამოფენა. მომდევო წელს ასეთივე გამოფენები გამართეს ბერლინში, მიუნხენში, კიოლნში.

გენიალურ ფალსიფიკატორს შიმშილით სიკვდილი აღარ ემუქრებოდა.

„ვინჩენცო ალესანდრი, მოქალაქე ვენეციისა, კაცი, რომელმაც ჩინებულად იცის რამდენიმე უცხო ენა და, რაც მთავარია, თურქული, აგრეთვე ფრიად გამოცდილია მოგზაურობებში“ — ასე ახასიათებს ვენეციელ დიპლომატს XVI საუკუნის ვენეციელი მემატყანე ანდრეა მორიზინი.

სეფიანთა ირანში ჩასასვლელად გრძელი გზა უნდა გაეგლო, რათა მშვიდობით მიეღწია დანიშნულების ადგილამდე — გერმანია, პოლონეთი, მოლდავეთი, საქართველო, სომხეთი და, ინკოგნიტოდ, მტრული ოსმალეთის ტერიტორია მცირე აზიაში, რაც დაკავშირებული იყო დიდ სირთულეებთან. ვენეციელი ელჩი თავის სიცოცხლეს საფრთხეში აგდებდა.

ვენეციის ხელისუფლების ინსტრუქციებითა და რომის პაპის ლოცვა-კურთხევით აღჭურვილი ვინჩენცო ალესანდრი მიეშურებოდა სეფიანთა ირანში და ოცნებაში წარმოესახებოდა სანატრელი მოკავშირის გამოლაშქრება ოსმალეთის მძლეთამძლე იმპერიის წინააღმდეგ, მთელი ევროპის ხსნა მაჰმადიანური ოკუპაციისგან, სტამბოლის გადაქცევა კვლავ კონსტანტინოპოლად და ქრისტიანული სამყაროს ახალ-ახალი გამარჯვებანი ზღვასა თუ ხმელეთზე.

ვინჩენცო ალესანდრის დიპლომატიური მისია სეფიანთა ირანში აღწერილია იმ საიდუმლო უწყებებში, რომლებიც მას გაუგზავნია კავშირში კრაკოვიდან 1572 წლის 25 ივლისს, როდესაც უკვე ბრუნდებოდა სამშობლოში, აგრეთვე — იმ ოფიციალურ ანგარიშში, ვენეციის მთავრობას რომ წარუდგინა 1572 წლის 24 სექტემბერს.

ალესანდრი ჩავიდა ქალაქ ყაზვინში, სადაც იყო სეფიანთა ირანის ხელმწიფის რეზიდენცია, 1571 წლის 14 აგვისტოს. აქ, ჯულფელი სომეხი ვაჭრების მეშვეობით, იგი მოხვდა მიღებაზე შაჰ-თამაზის მესამე ვაჟთან — ჰეიდარ-მირზასთან, რომელიც „წარმართავდა თავისი მამის ყველა სავაჭრო ოპერაციას“. ვენეციელმა დიპლომატმა საფუძვლიანად გააცნო უფლისწულს ირანში თავისი ვიზიტის მიზანი და გადასცა ვენეციის მთავრობის წერილი შაჰ-თამაზის სახელზე.

ჰეიდარ-მირზამ ძალზე გულთაღი მიღება მოუწყო ვინჩენცო ალესანდრის და დააიმედა, რომ შაჰი მოხარული იქნება მიიღოს იგი და მოუხსინოს, ოღონდ ყოველივე ეს საიდუმლოდ უნდა დარჩეს და ვერაფერ ვერ უნდა შეტყოს ამ შეხვედრის მიზანი და შინაარსი.

ეს კიდევ ერთხელ მოწმობს იმას, რომ სეფიანთა ირანის ხელმწიფე ისწრაფოდა მშვიდობიანი ურთიერთობის შენარჩუნებას ოსმალეთის იმპერიასთან, ამიტომაც უფროსხოდა ღიად ეწარმო-

ოცნება და სინამდვილე

ებინა მოლაპარაკება ოსმალთა წინააღმდეგო გეგმებზე დასავლეთის წარმომადგენელთან.

ვენეციელი დიპლომატი გვაცნობს სეფიანთა დიდ ინტერესს საერთაშორისო ცხოვრების მოვლენებისადმი, კერძოდ, ოსმალეთის წინააღმდეგ დასავლეთ ევროპის ქვეყნების ძალთა გაერთიანებისადმი. როდესაც ვინჩენცო ალესანდრიმ აუწყა ჰეიდარ-მირზას ინფორმაცია დასავლეთში მძლავრი ანტიოსმალური კოალიციის შექმნის შესახებ, უფლისწული ჩაეკითხა, რომელი ქვეყანა ფლობდა ყველაზე ძლიერ სამხედრო-საზღვაო ფლოტს, შედიოდა თუ არა ამ კოალიციაში პორტუგალია და როგორი პოზიცია ეჭირა საფრანგეთს.

ალესანდრიმ იმავე სომეხ ვაჭართანვე შეიტყო, რომ ვენეციის დოჟის წერილი ჰეიდარ-მირზამ გადასცა შაჰ-თამაზს, რომელიც ამ წერილში აღძრული საკითხების ირგვლივ ესაუბრა კიდევ უფლისწულს.

სეფიანთა ირანის ხელმწიფე გულსყურით ადევნებდა თვალს საომარ მოქმედებებს ვენეციის და ოსმალეთს შორის, მაგრამ ამასიის ზავის (1555 წ.) შემდეგ ველარ ბედავდა კონფლიქტს ოსმალეთთან და ცდილობდა მშვიდობის შენარჩუნებას. ამიტომაც არ სურდა გადამჭრელი პასუხი გაეცა ვენეციის წინადადებაზე და შეგნებულად აჭიანურებდა მოლაპარაკებას ალესანდრისთან. ვენეციელმა დიპლომატმა მიმართა დიდგვუზის და მისგან შეიტყო, რომ ერთი-ორი წლით მოუწევდა ლოდინი, ვინაიდან „მოლაპარაკებისათვის, რომელსაც უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, საჭიროა დიდი დრო“. ამასთან ერთად, აცნობეს, რომ შოთი გილანის პროვინციაში და თავრიზულ ხელოსანთა ამბოხება საშუალებას არ აძლევდა შაჰს, აქტიურად მიეხედა სხვა საქმეებისათვის.

როგორც ჩანს, სეფიანთა ხელისუფლება ცდილობდა, რომ დაეყოვნებინა ვენეციელი ელჩი, რაც შეიძლება დიდი ხნით, და ამასობაში თვალი სჭეროდა ვენეცია-ოსმალეთის ომის მსვლელობაზე.

ვინჩენცომ ყაზვინში გაატარა სამი თვე და ვერ მიაღწია მიღებას შაჰთან. და რაც მთავარია, მან ვერ მიიღო გარკვეული პასუხი — ენადა თუ არა სეფიანთა ხელმწიფეს, რომ ვენეციასთან ერთად ჩაბმულიყო ომში ოსმალეთის წინააღმდეგ. ამიტომაც ვინჩენცომ, იმავე სომეხი ვაჭრების მეშვეობით, მოახერხა მიეღო ნებართვა, დაეტოვებინა სეფიანთა სახელმწიფო და 1571 წლის 12 ნოემბერს ყაზვინიდან გაემგზავრა სამშობლოსკენ.

ვენეციელთა ოცნებას ხორცუმესმა არ ეწერა. მრუმე სინამდვილე სძლევდა ფერად-ფერად ზმანებებს.

31 იანვარს ქართული ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრის გალერეაში **ეთერ თათარაიძის „ასი ლექსის“** (გამომცემლობა „ინტელექტის“ გახმაურებული პროექტი) წარდგინება გაიმართა.

„100 ლექსის“ პროექტი, თავისი პროფესიონალიზმის წყალობით, გარდა თავისთავადი ღირებულებისა ძალიან წაადგებათ ლიტერატურის მკვლევარებს XX საუკუნის ქართული პოეტური მოსავლის გადარჩევას. ამიტომაც ვადევნებთ თვალს განსაკუთრებული გულსყურით ყოველი ახალი ნიმუშის გამოჩენას **კანმეგ კუდავას** მიერ მარჯვდ მთავრებულ ამ სერიაში.

გთავაზობთ ზოგიერთ ამონარიდს **ეთერ თათარაიძის** კრებულიდან:

„მონუსხულებივით ვუსმენდით უჩვეულო მუსიკას, რომელსაც ჩვენამდე მოჰქონდა დიდი, შეულახავი სამყარო. ყველაფრის გაცნობიერებასა და ბოლომდე აღქმას ნაუცბათევედ ვერც ვახერხებდით, მაგრამ ვგრძნობდით, რომ ეს იყო ჭკმარბიტი პოეზია“ **(ვახუშტი კოტეტიშვილი).**

„პოეტმა სადაგი ენა გარდაქმნა პოეზიის იარაღად, აამალდა იგი საყოფაცხოვრებო დონიდან, დაძლია მისი უტილიტაროზმი, უჩვეულო განცდებისა და ფიქრების მიღვრით მის კალაპოტში გაარღვია კუთხურობა“ **(ზურაბ კიკნაძე).**

„ვაჟას პატრონი ეთერმაც გამაკვირვა ჩვენს დროში... ეთერის ლექსის მომხიბვლელობასა და მუსიკალობას ბევრი გრძნობს, გარე თვალმა შეიძლება ერთი-ორი სიტყვა ვერ გაიგოს, მაგრამ შეიგრძნობს. ეთერი ჩიტვით ლალად გალობს და არა მგონია, ლიტერატურული დინებები ანაღვლებდეს“ **(თენგიზ მირზაშვილი).**

„ჯერ მელოდია აგიყოლიებს. მერე თანდათან გადაიკარებს მელოდის ხიბლი და გადაისხნება ღრმა შრეები, ერთმანეთში გადასული ფერწერული სურათები და სიმბოლური სახეები, ხილული სამყარო და სულიერი ტენილები“ **(როსტომ ჩხეიძე).**

ლონისძიებს უძღვებოდა **მარიამ ბაკურაძე** — „ინტელექტის“ საზოგადოებასთან ურთიერთობის სამსახურის ხელმძღვანელი.

სიტყვით გამოვიდნენ: ნიგნის შემდგენელი **ამირან არაბული**; პოეტები — **ქეთევან შენგელია** და **ერეკლე სალიანი**; ლიტერატურათმცოდნე **თამილა წონორია**; კერძმანისტი **მარინე ბოკუჩავა**; ენათმეცნიერი **მაია მანჯგალაძე**, რომელთაც მნიშვნელოვან ლიტერატურულ მოვლენად შეაფასეს ამ ნიგნის გამოსვლა.

დასასრულ, **ეთერ თათარაიძე** მადლიერებით მიმართა გამომცემლობა „ინტელექტის“ მესვეურებს, საღამოზე შეკრებილ საზოგადოებას და ახალი კრებულისგან რამდენიმე ლექსი წაიკითხა.